BALZAC

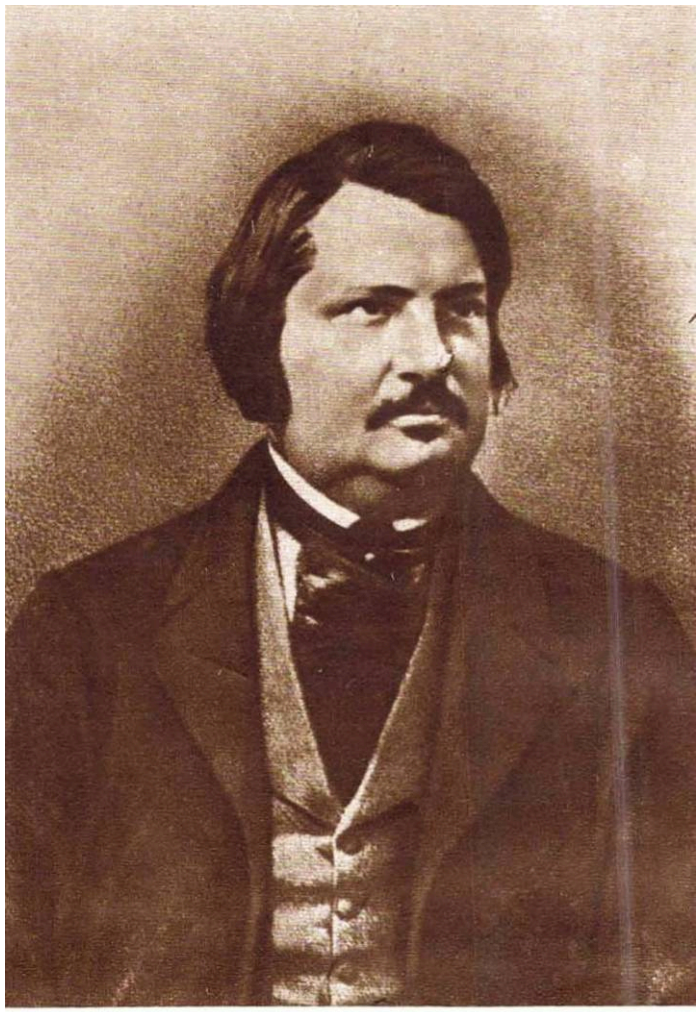

Honoré de BALZAC

TEATRU

(Opere, Volumul XII)

EDITURA PENTRU LITERATURĂ
UNIVERSALĂ
Bucureşti – 1964

Cuprins

Introducere: Balzac autor dramatic

ISTEȚIMILE LUI QUINOLA

PERSONAJELE
PROLOG
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
PERSONAJELE
ACTUL I
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9

SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
SCENA 18
SCENA 19
ACTUL II
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
SCENA 18
SCENA 19
SCENA 20
SCENA 21
SCENA 22
A C T U L III
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5

SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
SCENA 18
SCENA 19
SCENA 20
ACTUL IV
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
SCENA 18
SCENA 19
SCENA 20
ACTUL V
SCENA 1
SCENA 2

SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6

PAMÉLA GIRAUD

PERSONAJELE
ACTUL I
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
ACTUL II
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
ACTUL III
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
ACTUL IV
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6

SCENA 7
SCENA 8
ACTUL V
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9

MAMA VITREGĂ

PERSONAJELE
ACTUL I
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
ACTUL II
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12

SCENA 13
ACTUL III
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
ACTUL IV
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
ACTUL V
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3

SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11

MERCADET

PERSONAJELE
ACTUL I
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
ACTUL II
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10

SCENA 11
SCENA 12
ACTUL III
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
ACTUL IV
SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7
SCENA 8
SCENA 9
SCENA 10
SCENA 11
SCENA 12
SCENA 13
SCENA 14
SCENA 15
SCENA 16
SCENA 17
SCENA 18
SCENA 19

ACTUL V

SCENA 1
SCENA 2
SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 6
SCENA 7

Introducere: Balzac autor dramatic

Cu teatrul lui Balzac, suntem pe latura poate cea mai neînsemnată a marii lui opere de creator. Asupra romancierului, critica a emis opinii, dintre care unele au rămas memorabile. El a fost declarat când „un Homer modern", când „un Shakespeare al secolului al XIX-lea". La un astfel de autor, creaţiile chiar minore devin cel puţin tot atât de interesante cât operele de valoare ale unui scriitor secundar. De aceea teatrul lui Balzac stârneşte interesul cititorului, dacă mai cu seamă e raportat la autorul lui. Dramaturgia balzaciană aparţine viziunii din care a ieşit, şi pe care a întregit-o, *Comedia Umană.* Atât personajele noi, evoluând numai în spaţiul scenic, cât şi cele cunoscute de mai înainte din romanele lui, ne conduc în aceeaşi lume a burgheziei mici şi mari franceze, chiar când această burghezie vrea să se scuture de sine, ascunzându-şi identitatea sub titluri şi atitudini nobiliare.

Dintre personajele romanelor, singurul, pe care Balzac îl suie pe scenă, este cunoscutul Vautrin. El apare mai întâi în *Moş Goriot,* fiind apoi centrul epic al *Iluziilor pierdute,* al *Splendorilor şi mizeriilor curtezanelor* şi al *Ultimei încarnări a lui Vautrin.* Piesa de teatru *Vautrin* se reprezintă întâia oară la *Théâtre de la Porte Saint-Martin* din Paris, în 1840. Duşmanii şi prietenii autorului îşi împart sala de spectacol; are loc o adevărată bătălie, care pare să asigure piesei un mare succes de public. Dar intervine autoritatea de stat, care interzice reprezentarea sub pretext de „imoralitate". Este adevărat că Vautrin – fiind un ocnaş ajuns să

colaboreze cu administraţia de stat, colaborare cinică, dispreţuitoare de viaţa membrilor societăţii, chiar inumană, deşi monstrul poartă de grijă ca un bun părinte şi chiar ca o mamă unui copil, care nici măcar nu e al lui – avea de ce să scandalizeze. Totuşi adevărul e că Frédérick-Lemaître, actor celebru în epocă, jucând în *Vautrin,* îşi compusese în actul al V-lea o pieptănătură în „toupet" („moţ" sau „creastă"), care amintea de coafura regelui Ludovic-Filip. Şi astfel reprezentarea a fost oprită imediat după premieră. Piesa se tipăreşte însă în acelaşi an; se tipăreşte cu atâta grabă că Balzac, fiind bolnav, nu poate să-i facă nici prefaţa, pe care o scrie abia la aproape două luni după reprezentarea ei şi o împarte cumpărătorilor piesei. Prefaţa aminteşte de interdicţia care a lovit reprezentarea. Balzac nu se plânge de măsura autoritară. „Ar însemna în acest caz să nu-şi cunoască nici epoca şi nici ţara. Arbitrarul este păcatul cel mai mic al guvernelor constituţionale; e infidelitatea lor faţă de ele însele; şi de altfel ştie el îndeajuns că nimic nu e mai crud decât slăbiciunea. Guvernului acesta, ca la copii, îi e permis să facă orice, în afară de bine şi de o majoritate." Sarcasmului atât de justificat i se adaogă informaţia că „adevărata şi cea mai bună prefaţă la *Vautrin* va fi… drama *Richard-Inimă-de-burete,* pe care administraţia îngăduie să se reprezinte". Deşi anunţată astfel, drama n-a văzut nici scena, nici tiparul. Dar o documentare mai temeinică în legătură cu *Vautrin* o constituie scrisoarea lui Balzac către doamna Hanska: „M-am aşteptat la o anumită opoziţie; dar, în ciuda celor mai duşmănoase eforturi, am obţinut un mare succes bănesc. Era tot ceea ce voiam pentru teatru ca şi pentru mine, când a venit interdicţia. Iată-mă deci duminică stând pe şaizeci de mii de franci pentru ca luni să nu mai fie nimic, toate frământările mele băneşti sfârşindu-se şi poziţia redevenindu-mi mai primejdioasă. Victor Hugo m-

a însoţit la minister şi am dobândit certitudinea că ministerul n-avea niciun amestec, Ludovic-Filip fiind totul… Dar chestiunea asemănării cu Ludovic-Filip a fost poate ceva montat împotriva lui Harel, directorul teatrului *Porte Saint-Martin*… Jurnalismul a fost infam; s-a spus că piesa mea e de o imoralitate revoltătoare… poate să nu fie foarte bună, dar este eminamente morală. În privinţa asta, ministerul, ca să acopere mânia cvasi-regală, a pretextat imoralitatea, ceea ce e atroce şi laş. Încât de un lucru să fiţi sigură şi anume că voi ataca repetat şi teribil acest tron, care se clatină." Propunându-i-se o despăgubire de cinci mii de franci, Balzac, care şi calculase la şaizeci de mii beneficiul scandalului de la premieră, scrie: „Am roşit până în vârful urechilor şi am răspuns că nu primesc pomană". Documentul epistolar interesează mai cu seamă prin relaţia pe care o are cu caracterul fantastic şi polemic al lui Balzac. De la prima lui piesă, el vede teatrul ca o afacere bănească, iar în al doilea rând *Vautrin* îi exprimă opiniile politice proprii, legitimiste şi în fond reacţionare. Altfel piesa e o melodramă, nici mai adâncă, nici mai superficială decât alte melodrame: spectacolul înduioşării unui adevărat monstru moral, cum este Vautrin, de către un copil, pe care-l creşte, tinde să stoarcă lacrimile uşoare ale burghezului sentimental. Pe de altă parte, ocnaşul ajuns aliat al autorităţii, cu legături tainice în lumea zisă mare, deşi cu vocaţia revoltei împotriva oricărei legi morale sau sociale, e un personaj neconvingător. Şi ceea ce pare mai ciudat poate, sporind inconsistenţa personajului, este misiunea pe care i-o dă autorul de a i exprima, cu grandilocvenţă, legitimismul propriu. De aceea *Vautrin*, de câte ori a fost reluată, n-a dus la ceea ce se cheamă un succes teatral; şi e de presupus, cu suficientă încredinţare, că iluzia de mare succes bănesc, pe care Balzac îl şi cifra după atmosfera premierei la zeci de mii de franci, venea din

binecunoscuta lui reverie financiară, stârnită adesea de factori exteriori şi nu de valoarea intrinsecă a piesei.

Cu a doua încercare dramatică, *Isteţimile lui Quinola (Les ressources de Quinola),* reprezentată la *Odéon* în 1842 şi tipărită la o lună după reprezentare, Balzac imaginează personaje, pe care nu le mai cunoaştem ca nume din romanele lui; dar le recunoaştem dintr-odată ca aparţinând unei anumite lumi şi problematice balzaciene. Piesa nouă este o comedie cu substrat grav, fund o dramatizare a nereuşitei omului superior în vechea societate. Acest om superior se numeşte Alfonso Fontanares. El trăieşte pe vremea lui Filip al II-lea, regele Spaniei, şi este inventatorul propulsiei cu aburi, aplicată navigaţiei. Prin isteţimea valetului său Quinola, mai „inventiv" decât stăpânul „inventator", reuşeşte să ceară direct şi să obţină de la rege ajutorul necesar. Regele îi asignează ca loc de punere în practică a invenţiei Barcelona, acordându-i totodată titlul de „duce de Neptunado". Dar încep repede hărţuielile creditorilor impacienţi şi mai cu seamă din partea societăţii constituite, tentative criminale de a-i înăbuşi geniul. Apare un competitor al gloriei, om de nimic, deşi zis „de ştiinţă", având cu sine organizaţia instituţională a Cataloniei (vicerege, mare inchizitor, nobilime) şi opinia publică; acesta, pe numele lui – Don Ramon, devine beneficiarul dolosiv al invenţiei lui Fontanares. Soseşte însă din nou şi la timp Quinola. Valetul aduce la cunoştinţa stăpânului că o a doua maşină, construită de el, din spirit de prevedere, în ascuns, se află în portul Barcelonei. Fontanares, cu gloria furată, dă ordin lui Quinola să scufunde vasul; şi chiar în împrejurarea glorificării lui Don Ramon, o bubuitură trimite în fundul mării taina invenţiei, iar adevăratul inventator pleacă în Franţa. Despre reprezentarea acestei piese Balzac scrie doamnei

Hanska: *„Quinola* a fost obiectul unei bătălii memorabile, asemănătoare aceleia de la *Hernani.* Lumea venise să fluiere piesa de la un cap la altul, fără a vrea s-o asculte timp de şapte reprezentaţii consecutive. Azi, suntem la a şaptesprezecea reprezentare şi Odeonul face bani buni. A trebuit deci de şapte ori să mă aflu pe câmpul de bătălie şi, obosit cum e oricine în timpul luptei, după ce am obţinut în fine o reprezentaţie calmă, a trebuit să părăsesc Parisul şi să mă duc la Lagny, unde, din spirit comercial, librarul meu imprima *Quinola."* Numeroşi jurnalişti duşmani combătuseră noua piesă cu *Vautrin.* „Va veni o zi, scria Balzac, în prefaţa tipăriturii de la Lagny, când această piesă va servi de berbec ca să se lovească o piesă nouă, aşa cum mi s-au luat toate cărţile de până acum şi chiar piesa intitulată *Vautrin,* ca să mi se înăbuşe cu ele *Isteţimile lui Quinola."* Dar discuţia cea mai aprinsă s-a stârnit din anecdotica piesei; prin ea, autorul aducea în scenă un om – fireşte – de geniu, care demonstrase puterea propulsivă a vaporilor încă de pe vremea lui Filip al II-lea al Spaniei. Faptul a părut enorm, ceea ce a făcut ca peste Balzac să se rostogolească un val de deriziune. Lumea întreagă ştia de „oala lui Papin", din memoriile acestuia scrise între 1690 şi 1695. Specialiştii epocii mai ştiau, peste memoriile lui Papin, de lucrarea *The Scantling of one hundred inventions (Descrierea pe scurt a unei serii de invenţii)* din 1663, a lui Edward Somerset, marchiz de Worcester; mai cunoşteau *Les raisons des forces mouvantes, avec diverses machines* etc. *(Cauzele forţelor mişcătoare, cu felurite maşini* etc.) din 1615, ale inginerului normand Salomon de Claus; şi nu ignorau desigur nici faptul că, în 1543, căpitanul de vas Blasco de Garay făcuse o experienţă similară chiar în portul Barcelonei şi chiar în prezenţa împăratului Carol-Cvintul. Istoricul forţei motrice a aburilor se şi făcuse contemporan *(Despre maşinile cu aburi,* 1837), de

un Arago, care îl publicase în *Annuaire du Bureau des Longitudes,* vol. 21 *(Anuarul Biroului Longitudinilor);* încât faptul era bine cunoscut specialiştilor. Dar ce putea şti lumea grăbită a ziariştilor? Cât despre Balzac, după cum ni se afirmă în prefaţa piesei, el cunoştea de mai înainte lucrarea lui Arago: „Dintre cincizeci de foiletonişti, nu e unul să nu fi socotit drept fabulă, inventată de autor, faptul istoric pe care stă piesa *Les ressources de Quinola.* Cu mult înainte ca domnul Arago să-l fi menţionat în al său istoric al aburilor, autorul, căruia faptul îi era cunoscut, presimţise marea comedie care va fi precedat actul de disperare al inventatorului necunoscut care, în plin secol al XVI-lea, făcuse să meargă o navă cu vapori în portul Barcelonei şi o scufundase singur în prezenţa a două sute mii de spectatori. Aceasta răspunde, deriziunii ridicate de pretinsa supoziţie a născocirii vaporilor înainte de marchizul de Worcester, Salomon de Claus şi Papin." Râsete tot atât de hohotitoare şi de nedrepte a provocat de asemenea titlul de „duce de Neptunado", pe care Filip al II-lea îl acordă în piesă lui Fontanares. Râsetele acestea, replică Balzac în prefaţă, veneau de la „spectatori care, în fiece dimineaţă, citesc prin ziare titlul de duce al Victoriei, dat lui Espartero, neputând să ignore titlul de prinţ al Păcii, dat celui din urmă favorit al penultimului rege al Spaniei. Cum s-ar fi putut prevedea o astfel de ignoranţă? Cine nu ştie că cele mai multe titluri spaniole amintesc de împrejurarea, căreia li se datorează? Orendayes a luat titlul de *la Pes (al Păcii),* pentru că a semnat tratatul de la 1725. Un amiral l-a luat pe cel de *Transport-Real (Transport-Regal),* fiindcă a condus pe infante în Italia. Navarro l-a luat pe acela de *la Vittoria (al* V*ictoriei),* după lupta navală de la Toulon, cu toate că victoria fusese indecisă. Aceste exemple şi atâtea altele sunt întrecute de vestitul ministru de

finanţe, negustor parvenit, care a luat titlul de Nimic-în-sine *(l'Ensenada*)."

Faustina Brancadori, iubită în piesă de don Fregose, viceregele Cataloniei, iubeşte pe Fontanares; ca să-l îndepărteze pe acesta de îngereasca Maria Lothundiaz, imaginează ca prin creditorii, deveniţi imperioşi, cât şi prin furtul invenţiei şi glorificarea frauduloasă a lui Don Ramon, să ajungă la inima inventatorului genial. Faptul se va întâmpla după moartea Mariei, când, rămânând singură cu Fontanares, îi va dezvălui toate maşinaţiunile pasiunii sale şi, dovadă supremă a iubirii ei, va pleca alături de Fontanares şi Quinola în Franţa. Până atunci şi până a nu muri Maria, ea vrea însă să-l convingă de absoluta nevoie a omului excepţional de a fi iubit, nu de a iubi: „Că o femeie te iubeşte şi te slujeşte, mai înţeleg, dar pentru dumneata *a iubi* înseamnă *a abdica.* Cei mai de seamă oameni au dorit în egală măsură şi dintotdeauna să câştiga glorie, onoruri, bogăţii şi, mai mult ca orice, o putere suverană, care se află mai presus de toate frământările sociale, mai presus de geniu. Aceasta a fost lumea Cezarilor, a Lucullusilor şi a Lutherilor înaintea dumitale. Iar dumneata ai pus un obstacol în calea spre această măreaţă existenţă – dragostea dumitale, demnă de un student de la Alcala. Te-ai născut uriaş şi te preschimbi de bunăvoie într-un pitic becisnic. Dintre toate femeile, omului de geniu îi este destinată una singură, creată anume pentru el. Femeia aceasta trebuie să fie o regină în ochii lumii, iar pentru el, o slujitoare supusă – cum i se supune şi viaţa – să fie veselă în timp de restrişte şi prevăzătoare atât în nenorocire, cât „şi în vremurile de prosperitate. Trebuie să cunoască viaţa şi capcanele ei şi mai ales trebuie să fie îngăduitoare faţă de nestatornicia lui." Din pledoaria pentru sine a Faustinei Brancadori, care exprimă – aceasta e de toată evidenţa – gândul lui Balzac, reţinem acea „putere suverană, mai presus

de geniu", după care autorul *Comediei Umane* a alergat până la extenuare. În aceasta constă interesul dramatic al *Isteţimilor lui Quinola* şi nu în istoria propulsiunii cu aburi sau veridicitatea titlurilor spaniole de nobleţe, care au agitat exclusiv pe jurnaliştii timpului. Numai Balzac care se voise „un Napoleon al peniţei" putea să imagineze complexul de necesitate, de viclenie şi doi, în care societatea plutocratică aşeza pe omul de geniu. *Isteţimile lui Quinola* se leagă prin urmare de marca operă a romancierului prin veriga de foc a problematicii omului superior în societatea banului. Puterea geniului, împiedicat să se realizeze prin factori sociali, externi şi efemeri, este izvorul de meditaţie gravă în această comedie a inventivităţii nesecate a lui Quinola şi a maşinaţiunilor Faustinei Brancadori. „Căderea" ci, despre care Balzac vorbeşte în prefaţă şi de care zice că se consolează cu aprobarea „domnului Victor Hugo, care… a protestat împotriva publicului de la premieră, revenind să vadă piesa la a doua reprezentare" şi a „domnului de Lamartine şi a doamnei de Girardin, care şi-au menţinut, cu toată iritaţia generală, prima judecată", se datorează aşadar, în cea mai mare parte, receptării improprii, dacă nu nule, a dramatismului ei latent. Nu e mai puţin adevărat însă că la aceasta au contribuit fără îndoială numeroasele artificii de autor, cum sunt travestiurile lui Quinola şi alte intervenţii *ex machina,* care readuc silnic acţiunea la sensul dorit de mai-nainte. Încă la discuţiile aprinse, dar secundare, privind prioritatea ideii propulsiei cu aburi sau a titlurilor spaniole de nobleţe, care au abătut interesul public de la cuprinsul autentic al piesei, trebuie să adăugăm acele rezolvări arbitrare ale dificultăţii dramatice, prin care autorul el însuşi tulbură până azi estetica spectacolului sau a lecturii. Cu deprinderea bine cunoscută la Balzac de a socoti totul în cifre băneşti (banul fiind

mijlocul de dominaţie în societatea capitalistă), el scrie doamnei Hanska următoarele: Ultimul necaz este „înşelăciunea celor de la Odeon, care m-au amăgit; dându-mi sala teatrului pentru ziua premierei şi ştiind să mi-o retragă în detaliu, au lăsat să mă împovăreze pe mine preţul aşa zicând excesiv al locurilor de la premieră, care n-a dat nici *două mii cinci sute de franci.* Astfel eu am prăpădit patru luni din timpul meu în folosul Odeonului, ceea ce reprezintă cincisprezece mii de franci pe care i-aş fi putut câştiga şi *Quinola* nu-mi aduce nici cinci mii." Amărăciunea financiară pare la el mai costisitoare decât insuccesul real şi, după cum se vede *Isteţimile lui Quinola,* ca şi *Vautrin,* pun în mişcare dureroasă acea facultate balzaciană a visului financiar irealizabil.

Totuşi, alături de nereuşita bănească, nereuşita artistică, legată de specificul operelor dramatice, pare a-l fi preocupat îndeajuns, de îndată ce, compunând o a treia piesă, numită *Paméla Giraud,* o dă să fie revizuită dramatic de oameni mai familiarizaţi cu meşteşugul scenei, cum erau atunci Bayard şi Jaime.

Paméla Giraud s-a reprezentat întâia oară pe scena teatrului parizian *de la Gaité* în 1843, apărând ca volum în acelaşi an. Deşi revizuită de cei doi specialişti, piesa cade ca şi *Vautrin* şi *Quinola.* Balzac are însă acum pe cine da vina insuccesului: nu corespunseseră colaboratorii. El scrie astfel doamnei Hanska: *„Paméla Giraud,* care îmi poartă numele, n-a fost purtată de numele meu; a căzut după cât văd şi vedeţi că *afacerea* a fost foarte bună pentru mine. De îndată ce mă voi înapoia (se afla la Berlin, în drum spre Paris, venind de la Petersburg, unde vizitase pe doamna Hanska, n.n.), voi explica faptul printr-o piesă, a cărei idee nu mă voi mai mulţumi s-o dau pe mâna pricepuţilor *(faiseurs)* Adevărul este însă că piesa fusese redactată în întregime de Balzac însuşi,

manuscrisul cu grafia proprie păstrându-se până azi; încât nu „ideea” fusese dată pe mâna lui Bayard şi Jaime, ci textul integral, pe care ei numai l-au supus trebuinţelor teatrale.

Nici cu *La Marâtre (Maştera)*, dramă de familie în cinci acte, reprezentată prima dată pe scena *Teatrului Istoric* din Paris şi tipărită în 1848, Balzac nu izbuteşte mai mult decât cu *Paméla Giraud.* Noua piesă nu poate fi pusă în raport cel puţin cu lumea romanelor lui ca *Isteţimile lui Quinola* şi *Vautrin.* Abia o vagă relaţie cu biografia romancierului, care a trăit continuu într-un conflict nesoluţionat cu mama lui sugerează câteodată intriga acestei drame familiale. Concepută zguduitor, piesa este o melodramă: „maştera” Gertrude, soţie de-a doua a generalului conte de Grandchamp, iubeşte acelaşi bărbat, pe tânărul Ferdinand Marcandal, ca şi Pauline, fiica din prima căsătorie a generalului. Soluţia conflictului e adusă de sinuciderea tinerilor prin otrăvire, „căsătoriţi în moarte”. Asupra mormântului:

„Gertrude (se aruncă asupra lui Ferdinand, scoţând un strigăt): Oh! *(Se dă înapoi din faţa generalului care se îndreaptă spre fiica lui, apoi scoate o sticluţă pe care o aruncă, de îndată.)* O, nu, pentru el, pentru bătrânul ăsta nefericit, mă condamn la viaţă! *(Generalul îngenunche în faţa fiicei lui moarte.)* Doctore, ce face?… O să-şi piardă minţile?…

Generalul (bâlbâindu-se ca un om care nu-şi găseşte cuvintele): Eu… eu… eu…

Vernon: Domnule general, ce faci?

Generalul: Eu… eu încerc să mă rog pentru fata mea!”

…şi cade cortina, după ce, bineînţeles, cade mai întâi piesa.

Dar Balzac revine la intriga bănească, sub aspectul creditului, pe care o cunoaşte bine, cu *Le Faiseur (Omul de afaceri).* Această comedie a

creditului, în cinci acte, e anunţată de *Revue Parisienne* („afacere” eşuată şi revista, ca toate iniţiativele comercialo-financiare ale lui Balzac) încă din septembrie 1840. Se va reprezenta abia peste unsprezece ani, după moartea autorului, la teatrul *Gymnase,* în 1851, când va apărea şi în volum, dar refăcută pe de-a întregul de Ennery, concentrată în trei acte şi numită *Mercadet,* după numele personajului principali Iar după reprezentarea textului prescurtai de Ennery, se va reveni, în vederea tipăririi integrale la titlul original de *Le Faiseur* chiar din 1851. Piesa aduce în scenă domiciliul lui Auguste Mercadet, om de afaceri, speculator la Bursă şi în fond falit, care îşi acoperă dezastrul financiar cu firme comerciale şi exploatări fictive, asupra cărora emite acţiuni, pe care le speculează prim agenţi proprii până la discreditul total. Parte din ruina lui financiară se datorează tovarăşului de afaceri Godeau, care a fugit în India cu fondurile întreprinderii comune, promiţându-i că-l ţine copărtaş la beneficiile aventurii. Locuieşte însă într-un cartier distins al Parisului şi ţine casă mare, cu mobilă de lux şi mese îmbelşugate, viaţa lui constând în *efortul de a părea bogat,* deoarece opinia publică favorabilă despre starea omului de afaceri, în societatea capitalistă, e mai mult decât bogăţia propriu-zisă, dacă aceasta nu se vede; e adică izvorul creditului, şi Mercadet trăieşte din credite. Totuşi proprietarul imobilului, un anume Brédif, îşi pierde răbdarea, chiriaşul său fiind în întârziere cu plata chiriei de aproape doi ani; creditori şi zarafi ca Bercliut, Verdelin, Goulard, Pierquin şi Violette, aflând că baza creditului, care i-a făcut să-l împrumute cu bani, e şubredă, se alarmează şi cer restituirea sumelor; gravitatea situaţiei, cunoscută un timp numai de Mercadet şi soţia sa, se află de asemenea în discuţia personalului de serviciu, neplătit, ca şi în cercul furnizorilor încrezători, care dintr-odată nu mai pot subveni la aparenţa de belşug şi

prosperitate a familiei Mercadet. În această împrejurare, un tânăr Michonnin de la Brive, care se dă drept „milionar”, neştiind încă situaţia falimentară a lui Mercadet, cere insistent mâna Juliei, fiica speculantului. Acesta răspândeşte zvonul despre „milioanele” viitorului său ginere şi, consecutiv, apar furnizorii şi la scurt timp chiar zarafii şi cămătarii se reangajează în jurul posibilelor profituri, pe care Mercadet le scoate ca un vrăjitor din averea ipotetică a unui ginere. Şi astfel, ajutat de puterea hipnotică a bogăţiei viitoare şi fiind în acelaşi timp cinic şi sentimental, brutal şi suav, odios şi gingaş, după necesitate, dar mai cu seamă plin de inteligenţa disperării, cu „resursele” unui Quinola pus în situaţia de speculator de bursă falimentar, el începe din nou să jongleze cu „acţiunile roze ale unui ziar care ar putea să aibă succes dacă ar apărea”, „cu acţiunile albastre ale unei mine care a făcut explozie” sau „cu acţiunile galbene ale unui pavaj din care nu se putea face baricade”. Tânărul de la Brive, miraculosul ginere, se dovedeşte însă un aventurier de teapa chiar a socrului însuşi, pe care şi-l alesese. Creditorii, amăgiţi încă o dată, acţionează acum în comun, urmând să se aplice la domiciliu sechestrul judiciar. Numai că Mercadet, acest „Napoleon al afacerilor”, răspândeşte la timp noutatea senzaţională a întoarcerii lui Godeau, încărcat de aur, din India; şi dă proporţii noutăţii printr-o atmosferă de mister, pe care o sporeşte, când e cazul, contestând întoarcerea. De la Brive e pus să se deghizeze în Godeau şi ţinut din scurt într-o cameră, ceea ce personalul de serviciu propagă cu atât mai neîntârziat cercului cunoştinţelor de interes ale lui Mercadet, cu cât acesta interzisese formal divulgarea ştirii. Concomitent, printr-o combinaţie de moment, plăteşte dintre creditori pe Berchut. Şi ceata cămătarilor, convinşi astfel că Godeau s-a înapoiat din India cu participaţia lui Mercadet la beneficii,

se-nghesuie iarăşi la onoarea de a li se primi creditele. Dar mitul Godeau se preface în realitate. Sosit la Paris, el dă dispoziţie de plată tuturor datornicilor lui Mercadet, prin fiul său Adolphe, care nu e altul decât suspinătorul sărac la mâna Juliei, pe care îl înlăturase din competiţia amoroasă, pentru un timp, falsul milionar de la Brive. „Bogat, dar cinstit", Mercadet izbucneşte: „Te salut, o, rege al regilor, arhiduce al împrumuturilor, prinţ al acţiunilor şi părinte al creditului, te salut! Te salut, zeu al norocului, atât de mult râvnit şi care pentru a mia oară descinzi din India!" Spre stupoarea cămătarilor, care îl roagă să le prelungească încrederea, el declară că se lasă de afaceri; rămas cu familia, cere să i se aducă o trăsură de piaţă: „L-am arătat de atâtea ori altora pe acest Godeau, încât cred că am şi eu dreptul să-l văd! Hai să-l vedem pe Godeau!" Aceasta e piesa, scuturată de tot ceea ce, incidental, o complică fantastic, făcând-o adesea incredibilă. E comedia creditului în societatea capitalistă.

De la Balzac, s-a mai păstrat o „tragedie burgheză" în cinci acte, *L'École des Ménages (Şcoala Căsniciilor),* publicată în 1907. Mai fusese tipărită chiar în timpul vieţii lui Balzac, într-un tiraj de numai treizeci de exemplare, nedifuzate nici acestea; iar prima reprezentare a fost pe scena teatrului Odeon, în 1910. Despre ea, nu se poate spune mai mult, decât că urmărirea efectelor de melodramatism, scoase de data aceasta din alterarea personalităţii, devine gravă şi indiscutabilă eroare estetică.

După schiţa, oricât de sumară, a teatrului lui Balzac, se pune întrebarea de neînlăturat: care e cauza insuccesului în teatru a unui atât de mare romancier? Situaţiile dramatice abundă în *Comedia Umană.* Nici vorbă că aceste situaţii l-au

iluzionat pe Balzac însuşi, când a decis să-şi compună prima piesă *Vautrin,* plecând de la cunoscutul erou al câtorva din romanele lui; tot ele au făcut pe un Emile Fabre să-i dramatizeze *La Rabouilleuse (Pescuitori în apă tulbure),* pe un Adolphe Tabarant să adapteze scenic pe *Moş Goriot,* iar pe un regizor cineast să-i ecranizeze *Le Colonel Chabert.* Pe de altă parte, ceea ce uimeşte de prima dată, făcând de neînţeles insuccesul, este identitatea de preocupări şi material omenesc a romancierului cu dramaturgul. În principiu, nimic n-ar trebui şi se opună unui romancier de a deveni dramaturgul propriei sale creaţii epice sau al uneia independente, după cum tot atât de firesc s-ar părea ca un dramaturg să-şi poată converti cu uşurinţă spectacolele în naraţiuni. Atât unul cât şi altul mânuieşte o anume acţiune, o înlănţuire de situaţii, un număr de caractere, un conflict şi în cele din urmă o soluţie a conflictului; cel puţin, în formula clasică a genului şi epic şi dramatic, în care a lucrat Balzac, aşa ni se pune chestiunea. De ce n-a reuşit el pe deplin cu niciuna dintre încercările lui dramatice? Între atâtea asemănări, câte apropie genul narativ de genul reprezentării dramatice şi care dau temei convertibilităţii lor reciproce, trebuie să existe o deosebire care le separă, deosebire peste care n-a putut trece nici Balzac şi niciun alt mare romancier. În ce constă ea? E de crezut că, materialul fiind acelaşi, modul de aplicare la acest material diferă. Romanul implică o anume conduită de autor, în timp ce teatrul implică alta. E obligaţia la spiritul de analiză, pentru narator, şi e obligaţia la spiritul de sinteză, pentru omul de teatru, ceea ce le înstrăinează conduita creatoare? Romancierul procedează gradual prin lungi analize, lăsând sintetizarea întregului său material pe seama cititorului, în timp ce dramaturgul procedează prin punerea în mişcare de la început a unor sinteze vii, lăsând analizarea materialului omenesc pe seama

spectatorului? Aşa crede esteticianul Victor Basch în *Études d'Esthétique dramatique,* 1920 *(Studii de estetică dramatică):* Poetul epic sau romancierul dispune de un timp şi un spaţiu infinit; *Comedia Umană* a lui Balzac îmbrăţişează, după cum se ştie, o lume de volume şi, dacă marele romancier n-ar fi murit la 51 de ani şi ar fi atins vârsta la care părea să-l destineze constituţia lui robustă, opera ar fi putut să-i sporească cu încă douăzeci-treizeci de romane. Drama, dimpotrivă, nu dispune decât de o parcelă strict limitată de timp şi de un spaţiu, care, oricât a fost de considerabil lungit de către dramaturgii moderni, nu e totuşi mai puţin limitat. În două sau trei ore, el trebuie să ne prezinte toate personajele în aşa fel ca noi să le putem cunoaşte antecedentele şi starea prezentă a condiţiei lor sociale, a mentalităţii şi a sensibilităţii lor; iar conflictele, în care se află angajaţi, să se îmbuce, să se înnoade şi să se deznoade sub ochii noştri. În această simplificare, în acest *raccourci* impresionant şi pitoresc, în arta de a ne face cunoscut cât mai iute ceea ce avem nevoie să ştim, în această operă de sinteză constă tehnica dramei, în timp ce tehnica romanului constă în analiză."

Conştiinţa insuccesului în teatru, la Balzac, deşi el îşi dă eşecurile, după cum s-a văzut, pe seama când a foiletoniştilor duşmani, când a cine ştie cărei împrejurări totdeauna externe, era destul de clară. Dacă, având această conştiinţă, totuşi a stăruit, stăruinţa se explică prin ideea pe care şi-o făcuse el despre teatru ca „lovitură financiară" posibilă. E mereu de amintit că autorul *Comediei Umane* trăia într-o societate, care, ieşită dintr-o revoluţie, prin care privilegiile sociale şi ierarhia fuseseră abolite, ajunsese să se lase condusă de singurul privilegiu şi unica ierarhie a banului. Dominaţia capitalului era în vremea lui monstrul născut din dezvoltarea rapidă a industriei şi comerţului, din extinderea căilor de comunicaţie,

din rapiditatea mijloacelor de transport şi apariţia căii ferate. E o epocă de afaceri bancare fabuloase (un James de Rothschild întemeiază prima bancă internaţională şi e prietenul lui Balzac), în care romancierul însuşi umblă, prin tot felul de „afaceri", după instrumentul de dominaţie în societatea capitalistă – *banul lichid (l'argent vif)*. În 1837, el cumpără, halucinat de îmbogăţirea posibilă, o casă cu dependinţe lângă Paris, la Viile d'Avray, numită *Les Jardies,* cumpără pământuri vecine, cheltuieşte ruinător cu consolidarea terenurilor şubrede, face construcţii defectuoase, visează să pună în mişcare o mare lăptărie şi să cultive pe mari întinderi ananas, dar până la urmă totul se dovedeşte a fi o penibilă fantasmagorie, care se lichidează printr-o vânzare disperată, pentru a fi – bineînţeles – înlocuită cu alta. Teatrul lui Balzac este tot o astfel de „afacere", care i-a eşuat. Pentru aceasta nu este însă de neluat în seamă. Sunt în el oameni şi situaţii, care ţin prin toată semnificaţia lor de oamenii şi situaţiile romanelor lui, cât şi de personalitatea istorică a lui Balzac. Cel puţin Fontanares din *Isteţimile lui Quinola (Les ressources de Quinola)* şi Mercadet din *Omul de afaceri (Lefaiseur)* sunt fraţi buni ai parfumierului falimentar César Birotteau şi ai omului de bursă, bancherul Nucingen, ca să nu ne mai gândim, în planul fantastic, la alchimistul, cu sufletul devastat de mitul îmbogăţirii, Raphael Claës din *În căutarea absolutului (La Recherche de l'Absolu)* şi nici la umbrele lor diforme, Grandet-tatăl şi Gobseck.

Dar *banul lichid* era pentru Balzac numai mijlocul de dominaţie în societatea plutocratică, în care a trăit, şi la care recurgea numai fiindcă „suveranitatea geniului" nu le putea impune prin sine.

Vladimir Streinu

ISTEŢIMILE LUI QUINOLA

Comedie în cinci acte şi un prolog

În româneşte de
Polixenia Karambi

PERSONAJELE

FILIP AL II-LEA
PREŞEDINTELE CONSILIULUI DE CASTILIA
CARDINALUL CIENFUGOS, *mare inchizitor*
CĂPITANUL GĂRZILOR
DUCELE DE OLMEDO
DUCELE DE LERME
ALFONSO FONTANARES
QUINOLA
UN HALEBARDIER UN INTENDENT AL PALATULUI
UN SERVITOR AL INCHIZITORULUI, *personaj mut*
REGINA SPANIEI
MARCHIZA DE MONDEJAR

PROLOG

Acţiunea se petrece la Valladolid, în palatul regelui Spaniei. Scena reprezintă galeria care duce la capelă. Intrarea capelei se află în stânga spectatorului; aceea a apartamentelor regale, în dreapta, Intrarea principală este în fund. De fiecare latură a intrării principale stau câte doi halebardieri.

La ridicarea cortinei, căpitanul gărzilor şi trei seniori se află în scenă. Un intendent al palatului stă în picioare, în fundul galeriei.

Câţiva curteni se plimbă prin salonul care precedă galeria.

SCENA 1

Căpitanul gărzilor, Quinola, înfăşurat într-o mantie, *un halebardier*

HALEBARDIERUL *(barându-i trecerea lui Quinola):* Aiţi nu între niemand fere speţial autorizaţion! Ţine-i du?

QUINOLA *(ridicând halebarda):* Un ambasador! *(îl priveşte.)*

HALEBARDIERUL: Te unte?

QUINOLA: De unde? Din ţara mizeriei.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Cheamă-l pe majordomul palatului pentru a-i da „ambasadorului" ăstuia onorurile ce i se cuvin. *(Halebardierului.)* Trei zile de arest!

QUINOLA *(căpitanului):* După cum se vede, cam ăsta-i chipu-n care respectaţi dumneavoastră drepturile omului! Ascultaţi, monseniore,

dumneavoastră sunteţi un om însemnat, iar eu, un biet coate-goale. Ei bine, după vreo două-trei vorbuliţe, o să fim o apă şi-un pământ.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar ştii că eşti mucalit?! Prea mucalit chiar.

QUINOLA *(luându-l la o parte):* Nu sunteţi dumneavoastră vărul marchize de Mondejar?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ei şi?! Ce vrei să spui cu asta?

QUINOLA: Cu toate că se bucură de o trecere nemaipomenită, marchiza este pe punctul. de a se prăbuşi într-o prăpastie. Şi, mde… mai ştii, s-ar putea-ntâmpla să-şi piardă şi capul.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ce bazaconii sunt în stare să născocească asemenea indivizi! Ascultă, n-au trecut nici zece zile de la începutul luni, şi tu eşti cel de-al douăzeci şi doilea ins care încearcă să se strecoare, cu tot soiul de tertipuri, pe lângă favorită, pentru a-i ciupi câţiva pistoli. Şterge-o de-aici, că de unde nu…

QUINOLA: Monseniore, de o mie de ori mai bine să vă bateţi gura cu-o droaie de diavoli decât să daţi cu piciorul prilejului de a-l asculta pe omul trimis de îngerul vostru păzitor. După cum vedeţi… *(îşi desface mantia)* nu sunt un om de rând.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Mai pe scurt, cu ce-mi poţi dovedi că ai într-adevăr o misiune?

QUINOLA *(întinzându-i o scrisoare):* Pentru ca secretul să rămână între noi, înmânaţi-i chiar dumneavoastră scrisoarea aceasta, şi… dacă marchiza n-o leşina când o citi-o, să mă spânzuraţi pe mine! Cât priveşte spânzurătoarea, puteţi fi sigur că mi-e şi mie la fel de nesuferită ca tuturor celorlalţi spanioli!

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar dacă vreo altă femeie ambiţioasă ţi-a cumpărat viaţa în scopul de-a o distruge pe a alteia?

QUINOLA: Mă luaţi drept o secătură?! Viaţa mea preţuieşte cel puţin tot atâta cât a unui Cezar.

Iată, monseniore, *(desface scrisoarea*, *o miroase, o strânge la loc şi i-o predă)* sunteţi mulţumit?

CĂPITANUL GĂRZILOR *(aparte):* Poate că nu e prea târziu. *(Către Quinola.)* Aşteaptă-mă aici, mă duc.

SCENA 2

QUINOLA *(singur, pe primul plan al scenei, privind în urma căpitanului):* Grăbeşte-te! O, scumpul meu stăpân, dacă torturile nu ţi-or fi zdrobit oasele pân-acuma, poate c-ai să scap; din puşcăriile sfân… „preasfântei Inchiziţii" datorită tocmai nepricopsitului de Quinola! Hm!… „Nepricopsit"? Cine-a pomenit vorbele-astea? Când o scăpa stăpânul meu de la-nchisoare, o să ne facem toate poftele, pentru că, de, iertat să-mi fie, dac-ai fost în stare să te descurci în Valladolid vreme de şase luni de zile bătute pe muchie, făr-o lăscaie-n buzunar şi fără să te-nhaţe copoii poliţiei, apo asta-nseamnă că-i ceva de capul tău! Ehei, cine ştie ce-ar fi putut s-ajungă… un cineva, dacă scăfârlia asta ar fi fost folosită mai acătării! Da'… la ce s-o mai lungim? Dacă fiecare dintre noi ar şti, de la bun început, ce-o să se-aleagă de capul lui, cine naiba ar mai cuteza să se înhame la drum?! Cu alte cuvinte, unul ca mine, Quinola în persoană, are să stea de vorbă cu regele! Aşa o fi! Dezleagă-mi limba, milostive Doamne, apărătorul calicilor, dezleagă-mi-o ca unui… ca unei femei frumoase, ca marchize; de Mondejar, de pildă!…

SCENA 3

CĂPITANUL GĂRZILOR: Iată, marchiza-ţi trimite cincizeci de poli de aur, ca să te poţi înfăţişa cuviincios la curte.

QUINOLA *(vânturând aurul dintr-o mână într-alta):* O! Cât amar de vreme s-a lăsat aşteptată raza asta de soare! Aveţi răbdare, monseniore, am să mă-ntorc napoi tot aşa de strălucitor ca valetul de cupă căruia i-am împrumutat numele *Quinola,* sluga dumneavoastră, seniore *Quinola,* care curând-curând o să fie stăpânul unor moşii nemărginite, pe care *eu,* chiar *eu* în persoană, o să împart dreptatea îndată ce… *(Aparte.)* Dacă nu mă voi mai teme de ea!

SCENA 4

Curteni, căpitanul gărzilor, ducele de Lerme

CĂPITANUL GĂRZILOR *(singur, în primul plan al scenei):* Cine ştie ce taină-o fi descoperit netrebnicul acesta! Verişoara mea era cât pe-aci să-şi piardă cunoştinţa când a aflat povestea şi îmi spunea că nu este vorba numai de ea, ci de toţi prietenii ei. Într-un fel oarecare trebuie să fie amestecat şi regele în toate astea. *(Unui senior.)* Duce de Lerme, e ceva nou în Valladolid?

DUCELE DE LERME *(încet):* Se spune că astăzi, în zori, pe la orele trei, ducele de Olmedo ar fi fost asasinat la câţiva paşi de parcul palatului Mondejar.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ducele-ar fi în stare să se lase ciopârţit în bucăţi dacă ar ştii că în felul acesta ar reuşi să o compromită pe verişoara mea în ochii regelui, care, asemenea tuturor oamenilor

de stat, iau drept adevărul adevărat tot ceea ce este numai probabil.

DUCELE DE LERME: Se pare că duşmănia dintre duce şi marchiză nu este altceva decât un şiretlic de vreme ce ucigaşul nu poate fi descoperit.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Luaţi aminte, duce, asemenea cuvinte nu trebuie rostite fără a fi pe deplin încredinţat că sunt adevărate, şi nici atunci. Lucrul acesta n-ar fi cu putinţă decât cu preţul unei spade înmuiate în sângele meu.

DUCELE DE LERME: Mi-aţi cerut noutăţi… *(Ducele se retrage.)*

SCENA 5

Aceiaşi, *marchiza de Mondejar*

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ah! Iat-o pe verişoara mea! *(Marchizei.)* Nici acuma nu v-aţi liniştit, scumpă marchiză! Dacă ţineţi la salvarea noastră, stăpâniţi-vă, altminteri veţi da de bănuit.

MARCHIZA: S-a înapoiat omul acela?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar nu pricep cum este cu putinţă ca un om atât de neînsemnat să vă pricinuiască o asemenea tulburare!

MARCHIZA: Viaţa mea este în mâinile lui şi, mai mult decât atât, el poate pierde şi pe altcineva, care, în ciuda celor mai iscusite măsuri de prevedere, aţâţă gelozia…

CĂPITANUL GĂRZILOR: Regelui?… Să fie oare adevărat că ducele de Olmedo a fost asasinat?

MARCHIZA: Din păcate, eu însămi nu ştiu ce să mai cred! Sunt singură… lipsită de orice sprijin şi… cine ştie, s-ar putea ca foarte curând… să fiu părăsită…

CĂPITANUL GĂRZILOR: Bizuiţi-vă pe mine! Asemenea vânătorului, care stă la pândă, mă voi afla întotdeauna în mijlocul vrăjmaşilor dumneavoastră!

SCENA 6

Precedenţii, *Quinola*

QUINOLA: Nu mai am decât treizeci de poli de aur, dar arăt ca şi când as avea şaizeci… Hm! Ce parfum! Marchiza va putea să stea de vorbă cu mine fără nicio teamă…

MARCHIZA *(alegându-l pe Quinola):* Acesta-i omul nostru?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Da.

MARCHIZA: Dragă vere, procedează în aşa fel încât să pot vorbi cu el fără a fi iscodită… *(Lui Quinola.)* Cine eşti dumneata, prietene?

QUINOLA *(aparte):* Hm!… Prietenul ei! Atâta vreme cât cunoşti taina unei femei… eşti, fără doar şi poate, „prietenul" ei! *(Tare)* Doamnă, eu sunt un om care stă mai presus de orice consideraţii şi împrejurări.

MARCHIZA: În felul acesta poţi ajunge destul de sus!

QUINOLA: Aceasta este o ameninţare, sau o părere?

MARCHIZA: Eşti cam impertinent, dragul meu.

QUINOLA: Nu confundaţi isteţimea cu obrăznicia. În timp ce dumneavoastră doriţi să mă iscodiţi înainte de a şti despre ce este vorba, eu am să vă vorbesc după firea mea: adevăratul meu nume este Lavradi, şi în clipa de faţă Lavradi ar trebui să fie în Africa, în vreun fort al ocnaşilor, pentru vreo zece ani, o greşeală a judecătorilor din Barcelona… La fel de nepătat ca frumoasele

voastre mâini, Quinola este conştiinţa lui Lavradi, dar… nu-l cunoaşte pe Lavradi. Oare ştie sufletul ceva despre trup? Oare-aţi putea dumneavoastră să uniţi atât de uşor sufletul lui Quinola cu trupul lui Lavradi dacă aţi şti că azi-dimineaţă Quinola se găsea lângă portiţa parcului dumneavoastră, împreună cu acei prieteni ai zorilor care l-au atacat pe ducele de Olmedo?…

MARCHIZA: Ce s-a-ntâmplat cu el?!

QUINOLA: Lavradi s-ar folosi cu ingeniozitate de prilejul acesta pentru a-şi căpăta iertarea… Quinola însă… este gentilom.

MARCHIZA: Te preocupi prea mult de dumneata.

QUINOLA: Şi prea puţin de el… E adevărat. Ducele ne-a luat drept nişte ucigaşi de rând, şi noi n-aveam de gând decât să-i cerem un mic împrumut, garantat de tăişul săbiilor noastre. Ce-i drept, e drept, era puţintel cam devreme pentru aşa ceva, şi faimosul Majoral, căpetenia noastră, încolţit fiind de duce, a fost silit să-l scoată din luptă printr-o lovitură pe care nu o cunoaşte decât el.

MARCHIZA: Sfinte Dumnezeule!…

QUINOLA: Fericirea merită această jertfă, doamnă!

MARCHIZA *(aparte):* Să nu-mi pierd cumpătul, omul acesta îmi cunoaşte taina!

QUINOLA: Când ne-am dat scama că ducele n-avea o para chioară asupra lui – ce nesocotinţă! – l-am lăsat acolo şi, cum eu eram cel mai puţin deocheat dintre toţi oamenii aceia cumsecade, m-au ales pe mine să-l însoţesc. Scotocindu-l prin buzunare, am dat de scrisorica pe care i-aţi scris-o şi… aflând de trecerea de care vă bucuraţi la Curte, am înţeles…

MARCHIZA: Că norocul îţi surâde?

QUINOLA: Dimpotrivă… că îmi primejduiesc viaţa.

MARCHIZA: În ce fel?

QUINOLA: Nu bănuiţi? Scrisoarea dumneavoastră se află în mâinile unui om de încredere, care nu ar şovăi nicio clipită să o predea regelui dacă mi s-ar întâmpla cel mai mic neajuns. Nu-i limpede?

MARCHIZA: Ce pretenţii ai?

QUINOLA: Cui vă adresaţi? Lui Quinola, sau lui Lavradi?

MARCHIZA: Lavradi va fi iertat. Vreau să ştiu ce râvneşte Quinola. Să intre în serviciul meu?

QUINOLA: Copiii găsiţi sunt gentilomi, doamnă. Quinola are să vă restituie scrisoarea făr-a vă cere un singur gologan, făr-a vă sili să faceţi ceva nedemn de dumneavoastră şi trage nădejdea că şi dumneavoastră veţi cruţa capul unui amărât care, sub netrebnica lui înfăţişare, poartă o inimă de erou.

MARCHIZA: Şi cam cât de scump are să mă coste povestea asta, afurisitule?

QUINOLA: Mai adineauri îmi spuneaţi „prietene”!

MARCHIZA: Nu erai duşmanul meu?

QUINOLA: Dac-aşa stau lucrurile, eu am încredere în dumneavoastră, doamnă, şi am să vă povestesc totul, dar… vă rog… să nu râdeţi, făgăduiţi-mi… vreau…

MARCHIZA: Ei, ce vrei tu?

QUINOLA: Vreau… vreau să vorbesc cu regele… când o trece spre capelă. Puneţi o vorbă bună pentru cererea mea.

MARCHIZA: Dar ce ai de gând să-i ceri?

QUINOLA: Lucrul cel mai simplu din lume: o audienţă pentru stăpânul meu.

MARCHIZA: Vorbeşte mai lămurit, timpul nu îngăduie…

QUINOLA: Sunt valetul unui savant, doamnă, şi dacă e adevărat că sărăcia este blazonul geniului, apoi noi suntem doldora… de geniu.

MARCHIZA: Lasă ocolişurile.

QUINOLA: Seniorul Alfonso Fontanares a venit din Catalonia pentru a oferi regelui, stăpânul nostru, dominaţia mărilor. La Barcelona l-au luat drept smintit, iar aici, drept vrăjitor. Când s-a aflat ce făgăduieşte, a ajuns batjocura anticamerelor. Unul se prefăcea că-l ocroteşte, cu gândul de a-l pierde; altul îi punea la îndoială taina, pentru a o smulge: ăsta era un savant, chipurile; mulţi alţii îi propuneau să transforme invenţia într-o afacere: aceştia erau bogătaşii, capitaliştii, care râvneau să-l lege în cofă cu totul. Aşa cum mergeau lucrurile, nu mai ştiam nici noi ce să facem. De bună seamă că nimănui, nu-i trece prin cap să pună la îndoială importanţa mecanicii sau a geometriei, dar cele mei frumoase teoreme nu sunt de fel hrănitoare, şi cea mai mică fripturică de iepure este cu mult mai ispititoare pentru stomac; trebuie să recunoaşteţi şi dumneavoastră că acesta este cel mai de seamă cusur al ştiinţei! Astă-iarnă, de pildă, atât eu, cât şi stăpânul meu ne încălzeam cu… planuri şi ne hrăneam… cu iluzii; Ei bine, doamnă, aflaţi că acuma zace în temniţă, fiind învinuit că e în cârdăşie cu Diavolul; din nenorocire, de data aceasta sfântul oficiu, are dreptate, deoarece dacă-i vorba de dracul, apă; pe ăsta l-am găsit întotdeauna… în fundul pungii noastre! Vă rog, doamnă, treziţi în inima regelui dorinţa de a-l vedea pe omul care-i aduce o dominaţie la fel de nemărginită ca aceea pe care Columb a dăruit-o Spaniei.

MARCHIZA: De când Columb a oferit Spaniei Lumea Nouă, mi se oferă câte-o asemenea „lume nouă” din cincisprezece în cincisprezece zile!

QUINOLA: O, doamnă! Fiecare om de geniu are de dăruit ceva, şi este atât de greu să împaci cinstit şi deopotrivă şi fericirea ta şi pe a statului, fără a lua nimic din punga nimănui, încât, credeţi-mă, fenomenul merită cu prisosinţă să fie încurajat.

MARCHIZA: În sfârşit, despre ce este vorba?

QUINOLA: Încă o dată vă rog să nu râdeţi, doamnă! Este vorba ca vasele să navigheze fără pânze şi fără vâsle, împotriva vântului, cu ajutorul unui cazan plin cu apă care clocoteşte.

MARCHIZA: Despre aşa ceva este vorba?! Da' de unde pici, omule? Aiurezi?!

QUINOLA: Apoi vedeţi, cam aşa ceva ne spun toţi. Ah! Sărmană lume neştiutoare, tu eşti în aşa fel alcătuită, încât omul de geniu care descoperă adevărul cu zece ani înaintea tuturor este luat drept nebun vreme de douăzeci şi cinci de ani. Eu sunt singurul care cred în omul acesta, şi de aceea-l iubesc: a-l înţelege pe cineva înseamnă a fi egal cu el!

MARCHIZA: Şi-ai vrea ca tocmai eu să-i spun regelui asemenea năzdrăvănii?

QUINOLA: Sunteţi singura persoană din întreaga Spanie căreia regele nu-i poate spune: „Tăceţi!"

MARCHIZA: Nu-l cunoşti pe rege, eu însă îl cunosc prea bine! *(Aparte.)* Trebuie să-mi recapăt scrisoarea! *(Tare.)* Ascultă, chiar acum se iveşte un prilej fericit pentru stăpânul tău; în clipa aceasta i se anunţă regelui pierderea Armadei. Ţine-i calea şi vorbeşte-i.

SCENA 7

Căpitanul gărzilor, curteni, Quinola

QUINOLA *(în primul plan al scenei):* Aşadar, nu este de ajuns nici să ai geniu şi nici să ştii cum să-l întrebuinţezi, fiindcă se găsesc destui inşi care se prefac numai că-l au şi: se descurcă de minune! Pentru a reuşi mai e nevoie şi de împrejurări prielnice: o scrisorică, găsită din întâmplare şi care pune în pericol o favorită, te ajută să dezlegi

limba, iar pierderea celei mai mari flote din lume destupă urechile unui principe. Ce măgărie nemaipomenită este „întâmplarea”! Fie! În lupta lui Fontanares cu secolul său, ăsta-i prilejul cel mai potrivit pentru ca biata lui slugă s-arate de ce e-n stare!… *(Se aud clopote, se aduc arme.)* Oare lucrul acesta să-nsemneze prevestirea izbânzii?! *(Către căpitanul gărzilor.)* Ce trebuie să faci când vorbeşti cu regele?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Nu faci altceva decât să-naintezi, să-ndoi genunchiul, să spui: „Sire!”… şi… roagă-l pe Dumnezeu să-ţi dezlege limba.

(Cortegiul defilează.)

QUINOLA: Să cad în genunchi, n-o să-mi fie prea greu, s-au îndoit de pe-acum, fiindcă aici nu-i vorba de un singur om, ci de-o-ntreagă lume.

UN PAJ: Regina!

ALT PAJ: Regele!

(Tablou.)

SCENA 8

Aceiaşi, *regina, regele, marchiza de Mondejar, marele inchizitor,* toată Curtea

FILIP AL II-LEA: Să mergem să ne rugăm lui Dumnezeu, care a lovit Spania, domnilor! Anglia ne scapă printre degete, şi Armada, este pierdută de noi. Nu vă osândim, amirale, *(se întoarce spre amiral)* nu aţi avut misiunea de a-nfrunta furtunile.

QUINOLA: Sire! *(Îndoind genunchiul.)*

FILIP AL II-LEA: Cine eşti?

QUINOLA: Cel mai umil şi mai devotat dintre supuşii voştri, valetul unui om de geniu care zace în temniţele sfântului oficiu, învinuit de magic, pentru că a vrut să pună la picioarele majestăţi voastre mijloacele cu ajutorul cărora să ocoliţi asemenea nenorociri.

FILIP AL II-LEA: Dacă nu eşti decât valet, ridică-te. Aici numai „cei mari" au dreptul de a-ngenuchea în faţa regelui.

QUINOLA: Asta înseamnă că stăpânul meu va putea să rămână în genunchi în faţa voastră.

FILIP AL II-LEA: Spune-mi de-a dreptul despre ce este vorba: în viaţa unui rege nu sunt tot atâtea clipe câţi supuşi are.

QUINOLA: În cazul acesta, în schimbul unei ore, veţi căpăta un imperiu. Stăpânul meu, Alfonso Fontanares, se află în închisorile sfântului oficiu…

FILIP AL II-LEA *(marelui inchizitor):* Părinte! *(Marele inchizitor se apropie.)* Ce ne puteţi spune despre un oarecare Alfonso Fontanares?

MARELE INCHIZITOR: Este un discipol al lui Galileu, care a îmbrăţişat învăţătura lui cea blestemată şi se laudă că poate săvârşi fapte uimitoare fără a ne spune prin ce mijloace. Este învinuit, în fine, c-ar fi mai degrabă maur decât spaniol.

QUINOLA *(aparte):* Mutra asta coclită o să strice totul! *(Regelui.)* Sire, vrăjitoria stăpânului meu este, înainte de orice, dragostea nemărginită faţă de gloria Majestăţii Voastre şi după aceea faţă de o tânără fată din Barcelona, moştenitoarea lui Lothundiaz, cel mai bogat târgoveţ din oraş. Dar cum el a adunat mai multă ştiinţă decât bogăţii, ocupându-se de ştiinţele naturale în Italia, nu-i rămânea altceva de făcut decât să se acopere de glorie şi de aur pentru a se putea căsători cu ea. Iată, sire, cum sunt defăimaţi oamenii de frunte; în disperarea sa, el a făcut un pelerinaj la Sfânta Fecioară din Pilar, pentru a o ruga să-l ajute, deoarece şi pe iubita lui o cheamă tot Maria. Ieşind

din biserică şi obosit fiind, s-a aşezat la umbra unui arbore şi a adormit. Preacurata i s-a arătat în vis şi i-a încredinţat această invenţie, l-a învăţat cum să pună corăbiile în mişcare fără ajutorul pânzelor, sau al vâslelor, împotriva vântului şi a mareelor. S-a îndreptat spre voi, sire, şi după o luptă înverşunată cu norii care se aşezau între el şi soare, ispăşeşte în închisoare credinţa în Preacurata Fecioară din Pilar şi în regele său. Nu-i mai rămâne decât valetul lui, un om destul de cutezător, pentru a pune la picioarele voastre ideea că există un mijloc de a înfăptui dominaţia asupra întregii lumi.

FILIP AL II-LEA: Voi sta de vorbă cu stăpânul tău la ieşirea din capelă.

MARELE INCHIZITOR: Regele nu se teme de nicio primejdie?

FILIP AL II-LEA: Datoria mea este să-l ascult.

MARELE INCHIZITOR: Iar a mea, de a impune respectarea privilegiilor sfântului oficiu.

FILIP AL II-LEA: Le cunosc. Ascultă şi taci. Ştiu că îţi datorez un prizonier… *(Privind În jur.)* Unde e ducele de Olmedo?

QUINOLA *(aparte):* Vai! Vai!…

MARCHIZA *(aparte):* Suntem pierduţi…

CĂPITANUL GĂRZILOR: Sire, ducele nu a sosit încă…

FILIP AL II-LEA: Cine i-a îngăduit cutezanţa de a se sustrage îndatoririlor rangului său? *(Aparte.)* Mi se pare că sunt păcălit. *(Căpitanului, gărzilor.)* Dacă vine, spune-i că regele l-a însărcinat cu aducerea unui prizonier al sfântului oficiu. *(Marelui inchizitor.)* Daţi poruncă!

MARELE INCHIZITOR: Mă voi duce eu însumi, sire,

REGINA; Şi dacă ducele nu vine?

FILIP AL II-LEA: Aceasta nu se poate întâmpla decât dacă a murit. *(Căpitanului gărzilor.)* Îl vei înlocui în executarea ordinelor mele. *(Pleacă.)*

MARCHIZA *(lui Quinola):* Du-te în grabă la duce… să vină imediat şi să se comporte ca şi când n-ar fi pe moarte! Zvonurile care circulă trebuie să pară a fi numai calomnii.

QUINOLA: Bizuiţi-vă pe mine, dar sprijiniţi-ne şi mai departe. *(Singur.)* Drace! Mi se pare că istorioara mea cu Fecioara din Pilar l-a încântat pe rege! Îi făgăduiesc… ce-i făgăduiesc? Habar n-am! Vom vedea ce-o să se mai întâmple după izbândă.

(Decorul se schimbă şi reprezintă o celulă a Inchiziţiei.)

SCENA 9

FONTANARES *(singur):* Acum înţeleg de ce a vrut Columb să fie înmormântat cu lanţurile lângă el. Cât de bine li se potriveşte lecţia aceasta inventatorilor. O mare descoperire este un „adevăr", şi adevărul nimiceşte atâtea abuzuri şi greşeli, încât toţi cei care trăiesc de pe urma lor vor să-l distrugă: ei încep prin a lovi omul. Răbdarea este apanajul inventatorilor; o voi avea şi eu. Din nenorocire, izvorul răbdării mele este dragostea. Pentru a o câştiga pe Maria, visam cucerirea gloriei şi căutam… Sub privirile mele un firicel de pai pluteşte la suprafaţa unui cazan. De când există cazane şi fire de paie. toţi oameni: au observat lucrul acesta, dar eu văd în acest fapt neînsemnat o forţă; pentru a-i măsura puterile, acopăr cazanul, capacul sare în aer, fără a mă omorî. Atât Arhimede, cât şi eu am urmărit acelaşi ţel: el râvnea să descopere o pârghie cu ajutorul căreia să ridice globul terestru; eu am aflat-o. Şi pentru că am făcut prostia s-o spun şi altora, toate nenorocirile se abat asupra mea. Dacă eu mor, tu, omule de geniu al viitorului, care vei redescoperi această taină, creează şi fii prudent, lucrează în

tăcere; flacăra adevărului pe care noi l-am descoperit ne este răpită pentru a fi aprins cu ea propriul nostru rug. Galileu, maestrul meu, a fost încarcerat pentru că a susţinut că pământul se roteşte, iar eu, pentru că ţintesc să-l organizez! Nu! Eu mă aflu aici pentru că m-am răzvrătit împotriva lăcomiei acelora care râvnesc să-mi răpească secretul, şi dacă nu aş iubi-o pe Maria, aş fi liber chiar în seara asta, le-aş azvârli lor câştigul, iar mie mi-ar rămâne gloria… Ah, ce furie mă cuprinde!… Dar ce? Sunt copil ca să mă mânii? Să-mi păstrez calmul, sunt puternic doară. De-aş avea măcar vreo ştire de la* singurul om care are încredere în mine, care cerşea pentru a mă hrăni, ar mai fi cum ar fi!… O fi liber, oare? Credinţa nu-şi află adăpost decât în mima săracului, numai el are atâta nevoie de ea!

SCENA 10

Marele inchizitor, un servitor al acestuia, *Fontanares*

MARELE INCHIZITOR: Bine, fiule, după câte mi se pare, vorbeaţi despre credinţă; se vede treaba că aţi ajuns la concluzii mai înţelepte. Haideţi, cruţaţi sfântului oficiu prilejul de a-şi manifesta neînduplecarea.

FONTANARES: Ce-aţi dori să vă spun, părinte?

MARELE INCHIZITOR: înainte de a vă reda libertatea, sfântul oficiu trebuie să fie încredinţat că mijloacele pe care le folosiţi sunt fireşti…

FONTANARES: Vă închipuiţi că dacă aş fi făcut vreun legământ cu Diavolul, m-ar fi lăsat el să zac aici, părinte?

MARELE INCHIZITOR: Rostiţi un cuvânt nepios: demonul are un stăpân. autodafeurile noastre o dovedesc.

FONTANARES: Ascultaţi, monseniore, aţi văzut vreodată o corabie plutind pe mare? *(Marele inchizitor face semn afirmativ.)* V-aţi gândit, cumva, datorită căror mijloace înaintează ea?

MARELE INCHIZITOR: Vântul îi umflă pânzele.

FONTANARES: Sunteţi convins că demonul este acela care i-a arătat mijlocul acesta primului corăbier?

MARELE INCHIZITOR: Dumneavoastră ştiţi ce a devenit acest prim corăbier?

FONTANARES: Poate că a devenit o putere maritimă, uitată acum… în fine, oricum s-ar prezenta lucrurile, este limpede că mijloacele folosite de mine sunt tot atât de naturale ca şi ale lui. Ca şi el, eu am văzut în natură o forţă pe care omul o poate folosi şi, ştiut fiind că vântul aparţine lui Dumnezeu, înseamnă că nu omul este acela care îşi impune voinţa. Vântul pune în mişcare corăbiile sale. Tot în „corabie" se află şi puterea mea!

MARELE INCHIZITOR *(aparte):* Omul acesta poate deveni nespus de periculos! *(Tare.)* Şi refuzaţi să ne-o încredinţaţi nouă?…

FONTANARES: O voi spune regelui, în prezenţa întregii Curţi! în felul acesta, nimeni nu-mi va putea răpi nici gloria, nici fericirea!

MARELE INCHIZITOR: Pretindeţi c-aţi fi un inventator, dar dorinţa voastră nu ţinteşte altceva decât ban i! Sunteţi, mai degrabă, un ambiţios decât un om de geniu.

FONTANARES: Părinte, sunt atât de mâhnit de invidia neştiutorilor, de zgârcenia celor mari, precum şi de purtările unor pseudosavanţi, încât… dacă nu aş iubi-o pe Maria, aş restitui întâmplării ceea ce întâmplarea mi-a dat.

MARELE INCHIZITOR: Întâmplarea?!

FONTANARES: Am greşit! Voi înapoia lui Dumnezeu ideea pe care mi-a insuflat-o.

MARELE INCHIZITOR: Dumnezeu nu v-a dat-o pentru a ^o ascunde, şi noi avem dreptul să vă facem să vorbiţi… *(însoţitorului său.)* Să recurgem la tortură?

FONTANARES: O aşteptam!

SCENA 11

Marele inchizitor, Fontanares, Quinola, ducele de Olmedo

QUINOLA: Tortura asta nu-i ceva prea sănătos.

FONTANARES: Quinola! Şi încă-n ce livrea!…

QUINOLA: Asta-i livreaua izbânzii. În curând o să fiţi liber!

FONTANARES: Liber? Oare e cu putinţă să trec din iad de-a dreptul în cer?

DUCELE DE OLMEDO: Asemenea martirilor.

MARELE INCHIZITOR: Cum cutezaţi să rostiţi asemenea cuvinte aicea, domnule?

DUCELE DE OLMEDO: Regele mi-a poruncit să-l scot pe omul acesta din mâinile voastre, şi eu nu fac altceva decât să mă supun poruncilor sale…

MARELE INCHIZITOR: Ce greşeală!

QUINOLA: Aha, fără doar şi poate că v-ar fi plăcut să-l fierbeţi în cazanele voastre pline cu ulei! Mulţumesc de asemenea pleaşcă! Nu vă temeţi, curând-curând o să facă el înconjurul lumii cu cazanele lui! Uite-aşa! *(îşi roteşte pălăria.)*

FONTANARES: Îmbrăţişează-mă şi spune-mi cum ai…

DUCELE DE OLMEDO: Nu sufla niciun cuvânt aici!…

QUINOLA: Chiar aşa-i! *(Întorcând spatele inchizitorului.)* Aici şi zidurile trag cu urechea. Hai să mergem. Dar ce-i cu dumneavoastră? Păstraţi-vă curajul, domnule duce! Vai de mine! Aţi pălit

de-a binelea şi o să trebuiască să vă îmbujorez un pic; trebuşoara asta mă priveşte pe mine.

(Schimbare de decor. Scena reprezintă galeria palatului.)

SCENA 12

Ducele de Olmedo, ducele de Lerme, Fontanares, Quinola

DUCELE DE OLMEDO: Am sosit la timpul potrivit!

DUCELE DE LERME: După cum se vede, nu sunteţi rănit.

DUCELE DE OLMEDO: Cine-a spus una ca asta? Favorita vrea să mă doboare cu orice preţ? Cum aş mai fi putut fi aici? *(Lui Quinola.)* Stai lângă mine şi sprijină-mă!

QUINOLA *(lui Fontanares):* Apoi ştiu şi eu că ăsta-i un om care merită să fie iubit!

FONTANARES: Nu ştiu cine nu l-ar invidia! Prilejul de a-ţi arăta iubirea nu ţi se oferă la tot pasul.

QUINOLA: Domnule, ascundeţi-vă cât mai bine mărturiile astea de dragoste în faţa regelui… fiindcă, mde, ştiţi şi dumneavoastră că regele…

UN PAJ: Regele!

FONTANARES: E timpul să ne gândim la Maria!

QUINOLA *(văzând că ducele de Olmedo se clatină):* Ce-i de făcut? *(Îi dă să respire săruri dintr-un flacon.)*

SCENA 13

FILIP AL II-LEA *(căpitanului gărzilor):* A sosit omul nostru?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ducele de Olmedo, pe care l-am întâlnit pe treptele palatului, s-a grăbit să dea ascultare regelui.

DUCELE DE OLMEDO *(cu un genunchi la pământ):* Va binevoi regele să ierte o întârziere… de neiertat?

FILIP AL II-LEA *(îl ridică, apucându-l de braţul rănit):* Auzisem că eşti pe moarte… *(privind-o pe marchiză)* din pricina unei răni căpătate într-o încăierare de noapte.

DUCELE DE OLMEDO: După cum vedeţi, sunt aici, sire.

MARCHIZA: Şi-a dat cu roşu pe obraji.

FILIP AL II-LEA: Unde-i prizonierul tău?

DUCELE DE OLMEDO *(arătându-l pe Fontanares):* Iată-l.

FONTANARES *(cu un genunchi la pământ):* Pentru a preamări nepieritoarea glorie a lui Dumnezeu şi strălucirea domniei regelui meu, sunt gata să îndeplinesc oricând fapte uimitoare…

FILIP AL II-LEA: Ridică-te şi spune-mi care este forţa aceea miraculoasă care trebuie să-i aducă Spaniei stăpânirea asupra întregii omeniri?

FONTANARES: O forţă de neînvins, aburul! Sire, sub forma de abur apa ocupă un spaţiu mult mai mare decât în forma sa naturală, şi pentru a-l câştiga, ar fi în stare să mişte şi munţii. Invenţia mea domesticeşte această forţă: maşina este prevăzută cu nişte roţi care brăzdează marea, fac vasul să alerge ca vântul şi să ţină piept furtunilor. Marea va putea fi străbătută fără pericol cu o rapiditate care nu-şi află marginile decât în mişcarea roţilor. Viaţa oamenilor s-ar îmbogăţi cu tot timpul economisit. Sire, dacă Cristofor Columb v-a dăruit o lume la trei mii de leghe depărtare, cu

ajutorul lui Dumnezeu, eu vă aduc stăpânirea mărilor chiar la porţile Cadixului.

REGINA: Nu sunteţi uimit, sire?

FILIP AL II-LEA: Uimirea este o virtute spontană, neîngăduită unu: rege. *(Lui Fontanares.)* Ce-mi ceri?

FONTANARES: Ceea ce a cerut şi Columb: o navă şi pe regele meu spectator la experienţă.

FILIP AL II-LEA: îl vei avea pe rege, Spania şi întreaga lume. Se spune că eşti îndrăgostit de o fată din Barcelona. Eu trebuie să trec Pirineii pentru a vizita domeniile Russilionului şi Perpignanului. Vei căpăta vasul pe care-l doreşti la Barcelona.

FONTANARES: Dăruindu-mi vasul, mi-aţi făcut dreptate, sire; dându-mi-l la Barcelona, îmi faceţi o favoare, care îl preschimbă pe supusul vostru în sclavul vostru.

FILIP AL II-LEA: A pierde un vas al statului înseamnă a-ţi pune capul în primejdie. Aşa grăieşte legea.

FONTANARES: Ştiu şi accept.

FILIP AL II-LEA: Ei bine, tinere cutezător, dacă reuşeşti să pui un vas în mişcare împotriva vântului, fără ajutorul pânzelor sau al vâslelor, eu un vânt bun el va înainta nemaipomenit de frumos! Dar tu… cum te numeşti?

FONTANARES: Alfonso Fontanares.

FILIP AL II-LEA: Vei deveni *don* Alfonso Fontanares, duce de… Neptunado, grande de Spania…

DUCELE DE LERME: Sire… statutele marii nobilimi…

FILIP AL II-LEA: Tăcere, duce de Lerme! Înălţarea omului de geniu deasupra tuturor, întru onoarea razei de lumină pe care Dumnezeu a sădit-o într-însul, face parte din îndatoririle regelui.

MARELE INCHIZITOR: Sire…

FILIP AL II-LEA: Ce doreşti?

MARELE INCHIZITOR: Noi nu l-am întemniţat pe omul acesta pentru că avea legături cu Diavolul, nici pentru că era spurcat sau pentru că ar aparţine vreunei familii bănuite de erezie, ci numai pentru siguranţa monarhiei. Îngăduind unor asemenea oameni să-şi comunice gândurile, tiparul l-a şi produs pe Luther, al cărui cuvânt a prins aripi. Omul acesta va face din toate popoarele lumii un singur popor. În faţa acestui puhoi, sfântul oficiu tremură pentru soarta regalităţii.

FILIP AL II-LEA: Orice progres ne vine din cer.

MARELE INCHIZITOR: Cerul nu porunceşte ceea ce îngăduie să se facă!

FILIP AL II-LEA: Datoria noastră este să facem ca lucrurile care par rele la început să devină bune, şi totul să fie pus în slujba tronului. Oare nu-ţi dai seama că este vorba despre realizarea dominaţiei universale, pe care o râvnea şi gloriosul meu părinte? *(Lui Fontanares.)* Aşadar, vei fi grande de Spania de rangul întâi, şi ordinul „Lânii de aur” va străluci pe pieptul tău; vei fi, în fine, marele maestru al construcţiilor navale al Spaniei şi al Indiilor… Deci, domnule preşedinte, expediază, chiar astăzi, ordinul de a se pune la dispoziţia acestui om un vas pe placul lui, în portul nostru de la Barcelona, şi… să nu i se pună nicio piedică în tot ceea ce va face.

QUINOLA: Sire…

FILIP AL II-LEA: Ce vrei?

QUINOLA: De îndată ce aţi ajuns la punctul acesta, dăruiţi şi iertarea unui nefericit, Lavradi pe numele său, care a fost condamnat de un judecător surd.

FILIP AL II-LEA: Este oare acesta un motiv ca regele să fie orb?

QUINOLA: A nu fi îngăduitor, sire, înseamnă aproape acelaşi lucru.

FONTANARES: Iertare pentru singurul om care m-a susţinut în lupta mea.

FILIP AL II-LEA *(preşedintelui consiliului de Castilia):* L-am ascultat pe omul acesta şi-i acord sprijinul. Expediază şi scrisorile de iertare totală.

REGINA *(arătând pe Fontanares):* Dacă acest om este unul dintre acei mari inventatori trimişi de Dumnezeu, înseamnă că aţi avut o zi deosebit de preţioasă, *don* Filip!

FILIP AL II-LEA: Este foarte greu să deosebeşti un om de geniu de un nebun; dar dacă este vorba despre un nebun, făgăduielile mele valorează tot atâta cât şi ale lui.

QUINOLA *(marchizei):* Iată scrisoarea dumneavoastră, dar între noi fie vorba, să nu mai scrieţi altă dată…

MARCHIZA: Suntem salvaţi!

(Curtea îl urmează pe rege, care se retrage.)

SCENA 14

Fontanares şi *Quinola*

FONTANARES: Sunt pradă viselor… Duce, grande de Spania, „Lâna de aur”!

QUINOLA: Şi construcţiile navale. De-aici înainte vom avea furnizori sub protecţia noastră. Viaţa la curte este grozav de ciudată, dar eu voi reuşi. Ce-mi trebuie? îndrăzneală? Am şi de vânzare! Şiretenie? Hehe! Când te gândeşti că regele e convins că Sfânta Fecioară din Pilar… *(Râde.)* La ce se gândeşte stăpânul meu?

FONTANARES: Să ne grăbim!

QUINOLA: Încotro?

FONTANARES: La Barcelona.

QUINOLA: Nici vorbă despre-aşa ceva! Haidem la o cârciumă. Dacă aerul de curte le aţâţă curtenilor pofta de mâncare, mie-mi stârneşte

setea… După aceea, gloriosul meu stăpân, îl veţi vedea pe Quinola la treabă! Să nu ne furăm unul altuia căciula: de la vorbele regelui până la izbândă mai va, o s-avem de furcă cu invidioşii, cu chiţibuşarii „cu răuvoitorii şi cu atâtea alte dihănii prădalnice, crude şi lacome de favoruri, încât… ce mai la deal, la vale, o să ne ciocnim piept în piept cu toată liota de duşmani pe care-am găsit-o între rege şi dumneavoastră.

FONTANARES: Dacă vrem să o câştigăm pe Maria, trebuie să reuşim!

QUINOLA: Şi pentru dânsa, şi de ce nu şi pentru noi?!

PERSONAJELE

DON FREGOSE, *viceregele Cataloniei*
MARELE INCHIZITOR
CONTELE SARPI, *secretarul viceregalităţii*
DON RAMON, *savant*
AVALOROS, *bancher*
MATHIEU MAGIS, *lombard*
LOTHUNDIAZ, *târgoveţ*
ALFONSO FONTANARES, *inginer mecanic*
LAVRADI-QUINOLA
MONIPODIO, f*ost bandit*
COPPOLUS, *negustor de metale*
CARPANO, *personaj mut*
ESTEBAN, *muncitor*
CIRONE, *alt muncitor*
PATRONUL HANULUI „Soarele de aur”
UN PORTĂREL
UN ALCADE
DOAMNA FAUSTINA BRANCADORI
MARIA LOTHUNDIAZ
PAQUITA

ACTUL I

Acţiunea se petrece la Barcelona. O piaţă publică. La stânga spectatorilor sunt case, printre care, aceea a lui Lothundiaz formează colţul străzii. La dreapta se află palatul locuit de doamna Brancadori. Balconul casei este chiar în faţa spectatorilor ţi se continuă pe strada învecinată. Intrarea e prin colţul palatului, din partea dreaptă, şi prin colţul casei Lothundiaz.

La ridicarea cortinei este încă noapte, dar zorile se vor ivi încurând.

SCENA 1

Monipodio, înfăşurat într-o manta şade pitulat sub balconul palatului Brancadori. *Quinola* se strecurară cu precauţie de hoţ şi îl atinge uşor pe *Monipodio*

MONIPODIO: Cine-i în stare să se furişeze astfel?

QUINOLA *(în zdrenţe, tot aşa cum apăruse în Prolog):* Un nobil scăpătat.

MONIPODIO: Parcă ar fi vocea lui Lavradi!

QUINOLA: Monipodio… te credeam spânzurat, diavole!

MONIPODIO: Te credeam stâlcit în bătăi în Africa.

QUINOLA: Eh! De-aşa ceva, slavă Domnului, nu ducem lipsă nicăieri!

MONIPODIO: Da’ cum de te ţin curelele să dai târcoale pe-aicea?

QUINOLA: Nu te prăpădi cu firea: scrisorile de iertare-s colea, la mine, la mine în torbă, şi până când nu m-oi pricopsi cu-o coroniţă de marchiz şi nu mi-oi înjgheba o familie mai acătării, mă numesc Quinola.

MONIPODIO: Da’ cui naiba ai reuşit să-i smulgi iertarea?

QUINOLA: Regelui…

MONIPODIO: Ai dat ochi cu regele? *(Cercetându-l.)* Şi tot mai tragi sărăcia de coadă?

QUINOLA: Chiar aşa! Sunt prăpădit ca un poet. Da’ tu cum te descurci?

MONIPODIO: În niciun fel.

QUINOLA: Păi aşa ceva nu-i prea greu de făcut, şi dacă se poate trăi şi aşa, m-aş apuca şi eu de meseria ta.

MONIPODIO: Nu prea m-ai înţeles, prietene. Hărţuiţi de duşmanii noştri politici…

QUINOLA: Adică de judecători, de temniceri…

MONIPODIO: Ei, ce să-i faci? A trebuit să sar şi eu în căruţa unuia dintre ei.

QUINOLA: Te-am mirosit. Din vânat. ai ajuns vânător!

MONIPODIO: Nici pomeneală de aşa ceva! În afara faptului că-s prieten la toartă cu viceregele, nu m-am schimbat deloc. Când vreunul dintre oamenii mei sare peste cal, îi spun pe şleau: „Spală putina!”, şi dacă n-o ia din loc, pe toţi dracii, n-are decât să cadă în ghearele judecăţii! Pricepi? Ai? Asta sună cumva a trădare?

QUINOLA: Da’ de unde! Asta-nseamnă… a fi prevăzător…

MONIPODIO: Ce spui? Se vede, cale de-o poştă, că te întorci de la curte! Şi ce vânt te-aduce pe-aici?

QUINOLA: Ascultă-mă! *(Aparte.)* Ăsta-i omul care-mi trebuie! Nici n-a apucat să bâzâie musca-n

Barcelona, şi el a şi prins de ştire. *(Tare.)* După tot ce mi-ai spus pân-acuma, suntem mai prieteni ca…

MONIPODIO: Aşa-s eu, cine-a apucat să-şi vâre nasu-n trebuşoarele mele, trebuie să-mi fie, vrând-nevrând, şi prieten…

QUINOLA: Şi de ce mi te-aţii mătăluţă pe-aici ca un gelos? Mai bine hai cu mine într-o crâşmuliţă, să uscam o ploscuţă cu rachiu, să ne mai umezim oleacă gâtlejurile! Hai, ce mai stai, cât ai clipi din gene se crapă de ziuă!

MONIPODIO: Tu nu bagi de seamă că palatu' ăsta e luminat ca pentru petrecere? Viceregele meu, don Fregose, se ospătează şi petrece la *doña* Faustina Brancadori,

QUINOLA: Veneţienii i-ar spune Brancador. Frumos nume! Trebuie să fie văduva vreunui patrician.

MONIPODIO: Are douăzeci şi doi de ani, este gingaşă ca moscul, îl ţine pe guvernator sub papuc şi – între noi fie vorba – i-a tocat aproape toate bogăţiile pe care le-a adunat sub Carol Quintul în războaiele din Italia. Vântu-aduce…

QUINOLA: …vântul duce! Cam câţi ani o fi având viceregele nostru?

MONIPODIO: Cu şaizeci de primăveri este destul de mulţumit.

QUINOLA: Cică-ar fi la prima iubire. Nimic nu este mai îngrozitor ca ultima – este de-a dreptul înăbuşitoare! Hm! Să-mi fi câştigat eu fericirea înălţându-mă până la indiferenţă? Aş putea fi un om de stat…

MONIPODIO: Generalu' ăsta bătrân e încă-n putere de vreme ce-i dă mâna să mă pună s-o supraveghez pe Brancadori; ea mă plăteşte ca să-şi poată face mendrele şi, ce mai tura-vura, priceput-ai cum îmi târăsc şi eu zilişoarele-n huzur, fără a face rău nici cât negru sub unghie, ori ba?

QUINOLA: Tu-ţi dai osteneala să afli tot, pentru ca la momentul potrivit să-i poţi vârî pumnalu-n

gâtlej. *(Monipodio face semn afirmativ.)* Lothundiaz mai trăieşte?

MONIPODIO: Asta-i casa lui, şi palatu' ăsta-i tot al lui; se-mbogăţeşte cu fiecare zi care trece.

QUINOLA: Eu trăgeam nădejde c-am s-o găsesc pe moştenitoare stăpână pe ea însăşi. Stăpânul meu este pierdut!

MONIPODIO: Ţi-ai găsit şi un stăpân?

QUINOLA: Şi încă ce stăpân! O să mă-nece-n aur.

MONIPODIO: Cum aş face să intru şi eu în slujba lui?

QUINOLA: Mă bizui mult pe ajutorul tău… Ascultă, Monipodio, noi o să schimbăm faţa lumii. Stăpânul meu i-a făgăduit regelui că va pune în mişcare una dintre cele mai frumoase corăbii ale sale fără ajutorul pânzelor şi al vâslelor, o corabie mai iute decât vântul, care merge chiar împotriva vântului.

MONIPODIO *(după ce s-a învârtit în jurul lui Quinola):* Ăsta să fie prietenul meu?! S-a scrântit, săracu'!

QUINOLA: Nu uita, Monipodio, că oamenii de teapa noastră n-au dreptul să se mire de nimic; asta-i treaba proştilor. Regele ne-a pus la dispoziţie o corabie, dar nu ne-a dat niciun pol de aur ca să pornim în căutarea ei, aşa că picăm aici întovărăşit numai de cei doi prieteni nedespărţiţi ai geniului: foamea şi setea. Săracul care a descoperit o idee straşnică seamănă-ntotdeauna cu un coltuc de pâine azvârlit într-un heleşteu: toţi peştii dau buzna să-şi înfigă dinţi în el! Aşa că nu m-ar prinde mirarea dac-om sări-n căruţa gloriei şi flămânzi, şi despuiaţi.

MONIPODIO: Aici ai brodit-o, cam ăsta-i adevărul.

QUINOLA: Într-o dimineaţă, asta s-a întâmplat la Valladolid, ostenit de atâta luptă, stăpânul meu era cât pe-aci să cadă la-nvoială c-un prăpădit de savant care habar n-avea de nimica. Cu ajutorul

unui ciomag zdravăn, l-am făcut să-şi ia repede tălpăşiţa.

MONIPODIO: Şi cam cum crezi tu că ne-am putea îmbogăţi în mod cinstit?

QUINOLA: Stăpânul meu e-ndrăgostit. Dragostea te-ndeamnă să faci, deopotrivă, şi neghiobii, şi fapte măreţe. Până acuma Fontanares n-a săvârşit decât fapte mari, dar s-ar putea foarte bine să-şi dea în petic şi să facă şi vreo prostie. Noi doi trebuie să-l ocrotim pe binefăcătorul nostru. De altminteri, stăpânul meu este un savant care habar n-are pe ce lume trăieşte…

MONIPODIO: Oho! ştiu şi eu c-a trebuit să dai în brânci până când l-ai găsit!…

QUINOLA: Devotamentul şi îndemânarea preţuiesc mai mult decât banii şi favorurile în ochii lui, pentru că şi una, *ş:* alta n-ar fi decât nişte capcane pentru el. Îmi cunosc eu omul, are să ne răsplătească, cu vârf şi îndesat, sau are să ne lase pe noi să ne luăm atât cât om socoti că ne trebuie ca să trăim liniştiţi pân' la adânci bătrâneţe.

MONIPODIO: Ăsta-i visul meu!

QUINOLA: Atunci la ce mai stai pe gânduri? Hai să ne arătăm iscusinţa, pe care pân-acuma am risipit-o fără rost, pentru o cauză măreaţă. Dar să ştii că dacă şi-o băga dracu coada în socotelile astea, ne-am găsit beleaua!

MONIPODIO: Asta seamănă al naibii cu o călătorie la Compostella, da' eu nu-mi schimb năravul: s-a făcut! Dă mâna-ncoace!

QUINOLA: Cred că n-ai stricat căruţa cu plăsmuitorii de bani şi cu spărgătorii!

MONIPODIO: Vezi-ţi de treabă! Dacă-i vorba de interesul statului…

QUINOLA: Când stăpânul meu începe să-şi construiască maşina, tiparul fiecărei rotiţe are să fie pe mâna mea, aşa că o să facem şi noi câte un rând de piese…

MONIPODIO: Quinola!

QUINOLA: Ce-i?

(Paquita se arată în balcon.)

MONIPODIO: Eşti un geniu!

QUINOLA: Asta o ştiam şi fără să mi-o spui. Dacă descoperi, prin propria ta deşteptăciune, ceva neobişnuit, să nu-mi spui mie pe nume dacă n-ai să mori prigonit ca un ucigaş! Pe câtă vreme dacă ai să copiezi numai, ai să trăieşti fericit ca un prost. Şi, la o adică, dacă ar muri Fontanares, de ce nu i-aş salva eu invenţia, ca să fac omenirea fericită?

MONIPODIO: Şi asta cu atât mai vârtos cu cât, după spusele unui bătrân cărturar, noi înşine suntem una şi aceeaşi cu omenirea, aia despre care vorbeai mai adineauri. Dă-mi voie să te îmbrăţişez!

SCENA 2

Aceiaşi, *Paquita*

QUINOLA *(aparte):* După o potlogărie straşnică, nimic nu mi se pare mai hazliu ca un şarlatan păcălit.

PAQUITA: Aicea nu-s decât doi prieteni care se îmbrăţişează, aşa că nici vorbă nu poate să fie despre vreo iscoadă.

QUINOLA: Tu ai câştigat şi-ncrederea viceregelui şi punga Brancadorei. Asta nu-i rău deloc, dar mai fă înc-o minune: înainte de orice, îmbracă-ne ca lumea, şi pe urmă, dacă n-om găsi noi, chibzuind îndelung c-un clondiraş cu rachiu, mijlocul de a-l face pe stăpânul meu să şi-o recapete pe Maria Lothundiaz a lui, să nu-mi spui mie pe nume! De-un cârd de vreme încoace numai despre ea-mi vorbeşte şi mi suspină, şi tare mi-i teamă să n-o ia razna cât de curând…

MONIPODIO: Infanta asta-i păzită ca un osândit la spânzurătoare, şi ştii pentru ce: Lothundiaz a mai fost însurat o dată. Prima lui nevastă a fost săracă lipită pământului, dar i-a născut un flăcău. Averea este a celei de-a doua neveste, care i-a lăsat totul fiică-sii, în aşa fel încât să nu-i poată ciupi nimeni nici un sfanţ. Din pricina grijii pe care o are pentru viitorul băiatului, cărpănosu' ăsta-i de-o zgârcenie nemaipomenită. Ca să se-nsoare cu moştenitoarea asta bogată, Sarpi, secretarul viceregelui, i-a făgăduit lui Lothundiaz c-o să-l înnobileze şi se interesează zor-nevoie mare şi de fiu-său…

QUINOLA: Treaba merge strună! Ne-am şi găsit un duşman…

MONIPODIO: N-o lua în glumă, trebuie să fim cu ochii-n patru. Ascultă, am să-i şoptesc eu vreo câteva cuvinţele lui Mathieu Magis, ăsta-i cel mai grozav cămătar din oraş şi-l am la degetul ăl mic; la el ai să găseşti şi cu vrei, şi ce nu vrei, de la diamante până la papuci. Când ai să te mai întorci aici, ai s-o găseşti şi pe infanta aia a noastră.

SCENA 3

Paquita, Faustina

PAQUITA: Aveţi dreptate: doi oameni stau de strajă sub balconul dumneavoastră, şi cum se crapă de ziuă, îşi iau şi ei tălpăşiţa.

FAUSTINA: Viceregele acesta bătrân va sfârşi prin a mă plictisi! Cu toate că mă vede şi-mi vorbeşte în fiecare zi, mă bănuieşte chiar în casa mea.

SCENA 4

Faustina, don Fregose

DON FREGOSE: Riscaţi să răciţi, doamnă, aici e prea răcoare.

FAUSTINA: Apropiaţi-vă, monseniore. Spuneţi că aveţi încredere în mine, dar îl puneţi pe Monipodio să vegheze sub ferestrele mele. Această prudenţă excesivă nu se potriveşte unui bărbat tânăr, iar pentru o femeie cinstită este de-a dreptul jignitoare. Gelozia este de două feluri: una care te face să nu ai încredere în iubita ta, şi alta prin care pierzi încrederea în tine însuţi. Dumneavoastră faceţi parte din cea de a doua categorie.

DON FREGOSE: Nu încheiaţi, doamna mea, o serbare atât de reuşită printr-o mustrare pe care nu o merit câtuşi de puţin.

FAUSTINA: Monipodio, omul cu ajutorul căruia aflaţi tot ce se petrece în Barcelona, se afla sau nu se afla sub ferestrele mele? Răspundeţi-mi pe onoarea voastră de gentilom!

DON FREGOSE: Poate că se află prin împrejurimi pentru a preîntâmpina vreun rău care li s-ar putea întâmpla cântăreţilor noştri.

FAUSTINA: Acesta este un şiretlic de general bătrân! Eu însă voi afla adevărul, şi dacă m-aţi păcălit^ n-am să vă mai văd niciodată! *(Pleacă.)*

SCENA 5

DON FREGOSE *(singur):* Ah! De ce nu pot renunţa s-o mas văd şi s-o mai aud pe femeia aceasta! Totul, totul mi-e drag la ea, până şi mânia

ei, şi-mi place chiar să mă certe numai pentru plăcerea de a-i asculta vocea!

SCENA 6

Paquita, Monipodio, travestit în călugăr cerşetor

PAQUITA: Doamna mi-a spus să aflu în slujba cui este Monipodio acolo, dar… nu mai zăresc pe nimeni.

MONIPODIO: Pomana, scumpa mea copilă, îţi deschide uşile raiului.

PAQUITA: N-am ce să-ţi dau!

MONIPODIO: Nu-i nimic! Făgăduieşte-mi ceva.

PAQUITA: Ce mucalit e călugăru' ăsta!

MONIPODIO *(aparte):* Nu mă recunoaşte, pot să încerc. *(Bate la uşa lui Lothundiaz.)*

PAQUITA: Ah! Dacă tragi nădejde să capeţi rămăşiţele de la masa stăpânului nostru, o să fii de-o mie de ori mai câştigat cu făgăduielile mele. *(Către Brancadori, care se iveşte în balcon.)* Doamnă… oamenii ăia au plecat.

SCENA 7

Monipodio, Doña Lopez

DOÑA LOPEZ *(lui Monipodio):* Ce doreşti?

MONIPODIO: Fraţii ordinului nostru au primit veşti de la scumpul vostru Lopez…

DOÑA LOPEZ: Oare mai trăieşte?!

MONIPODIO: Însoţind-o pe *señorita* Maria la mănăstirea dominicanilor, daţi o raită prin piaţă şi-o să vă întâlniţi cu un om care-a fugit din Alger. El o să vă vorbească despre Lopez.

DOÑA LOPEZ: Sfinte Dumnezeule! L-aş putea răscumpăra?

MONIPODIO: Aflaţi mai întâi cu cine-aveţi a face. Dacă era musulman?

DOÑA LOPEZ: Scumpul meu Lopez! Mă duc să-i spun *señoritei* să se grăbească! *(Intră în casă.)*

SCENA 8

Monipodio, Quinola, Fontanares

FONTANARES: în sfârşit, iată-ne şi sub ferestrele ei! Quinola!

QUINOLA: Unde naiba o fi Monipodio? S-o fi încurcat cu guvernanta aia? *(Privindu-l pe călugăr.)*

MONIPODIO: Treaba merge strună.

QUINOLA: Pe legea mea! Te pricep: de minune la cerşit! Tizian te-ar fi pictat. *(Lui Fontanares.)* Cu siguranţă că are să vină şi dânsa! *(Lui Monipodio.)* Cum îl găseşti?

MONIPODIO: îmi place.

QUINOLA: Are să fie grande de Spania.

MONIPODIO: Oho!… Ba, mai ştii, poate că ceva şi mai şi!…

QUINOLA: Fiţi cu ochii în patru, domnule, să nu care cumva să scăpaţi niscaiva suspine care ar putea trezi bănuiala guvernantei.

SCENA 9

MONIPODIO *(guvernantei arătându-l pe Quinola):* Uite-l pe creştinul ăla care s-a-ntors din captivitate.

QUINOLA *(guvernantei):* O! Doamnă! Vă recunosc după fermecătorul portret pe care vi l-a făcut *señor* Lorenzo… *(Pleacă cu ea.)*

SCENA 10

Monipodio, *Maria, Fontanares*

MARIA: Să fie chiar el cu adevărat?!

FONTANARES: Da, Maria, am reuşit, vom fi fericiţi.

MARIA: O! Dac-ai şti cât de mult m-am rugat pentru reuşita dumitale!

FONTANARES: Am să-ţi spun milioane de lucruri, dar dintre toate, pe unul singur ar trebui să ţi-l spun, de un milion de ori, pentru tot timpul cât am lipsit.

MARIA: Dacă-mi vorbeşti aşa, mă fac: să cred că nu ştii cât de nemărginită este dragostea mea; ea se hrăneşte mai mult cu ceea ce te interesează decât cu ceea ce te măguleşte.

FONTANARES: Înainte de a mă avânta într-o acţiune foarte importantă, aş vrea să ştiu, Maria, dacă vei avea tăria de a te împotrivi tatălui dumitale, care vrea să te mărite, după câte se spune.

MARIA: Să mă fi schimbat eu oare?

FONTANARES: A iubi, pentru noi, bărbaţii, înseamnă a te teme; dumneata eşti atât de bogată, şi eu atât de sărac! Lumea va fi împotriva noastră, dar nu te întrista la gândul că voi fi înfrânt. Strălucitoare şi îndepărtată, eşti steaua mea, şi

dacă aş şti că la capătul luptei nu vei fi a mea, aş muri de durere, cu tot triumful meu!

MARIA: Oare nu mă cunoşti? Trăind singură şi aproape înstrăinată, în timpul lipsei dumitale, sentimentele atât de curate care ne unesc încă din copilărie au crescut, ca şi.. destinul dumitale. Când ochit aceştia, care te revăd acuma cu atâta fericire, vor fi închişi pentru totdeauna, când această inimă, care nu palpită decât pentru Dumnezeu, pentru tatăl meu şi pentru dumneata, va înceta să mai bată, cred că şi atunci sufletul meu va dăinui încă pe acest pământ şi te va iubi mereu. Te mai îndoieşti de statornicia mea?

FONTANARES: Cuvintele acestea îmi dau curajul să înfrunt orice primejdie!

SCENA 11

Aceiaşi, *Lothundiaz*

LOTHUNDIAZ: Doica asta-mi lasă veşnic poarta deschisă…

MONIPODIO *(aparte):* Oh! Bieţii copii, sunt pierduţi! *(Către Lothundiaz.)* Milostenia este o comoară pe care o aduni în ceruri…

LOTHUNDIAZ: Munceşte, şi ai să agoniseşti comori aici pe pământ. *(Privind în jur.)* Nici urmă de fiică-mea şi de doică!… Pe unde-or fi?…

(Joc de scenă între Monipodio şi Lothundiaz.)

MONIPODIO: Spaniolul este darnic…

LOTHUNDIAZ: Ia mai lasă-mă în pace! Eu sunt catalan, prin urmare, bănuitor. *(O zăreşte pe Maria vorbind cu Fontanares.)* Ce-mi văd ochii?! Fata mea stă de vorbă cu un tânăr *señor! (Fuge spre ea.)* Degeaba-ţi deşerţi buzunarele plătind o

doică să vegheze cu inimă şi cu ochi de mamă, până la urmă tot păcălit rămâi! *(Fiicei lui.)* Cum se poate una ca asta, Maria? Tu, moştenitoarea unei averi de zece mii de ţechini, stai de vorbă cu… Că doar n-ai orbit! Ăsta-i blestematul cela de mecanic, care n-are o para chioară!

(Monipodio îi face semn lui Quinola.)

MARIA: Alfonso Fontanares, dragă tată, nu mai este un om fără căpătâi; a stat de vorbă cu regele.

LOTHUNDIAZ: Cu atât mai rău pentru rege!

FONTANARES: Pot spera că voi căpăta mâna frumoasei voastre fiice, Maria, señor Lothundiaz?

LOTHUNDIAZ: Ha!…

FONTANARES: Primiţi ca ducele de Neptunado, grande de Spania şi favoritul regelui, să vă fie ginere?

(Lothundiaz cată împrejur, pentru a-l găsi pe ducele de Neptunado.)

MARIA: Dar este chiar el, tată.

LOTHUNDIAZ: Ascultă, tu, ăsta, pe care te cunosc de când erai de-o şchioapă, ca fiu al unui negustoraş de stambă, cutezi să mă iei pe mine drept un neghiob?!

SCENA 12

Quinola, Fontanares, Maria, Lothundiaz

QUINOLA: Cine-a rostit cuvântul „neghiob”?

FONTANARES: Drept dar de nuntă, soţia mea şi cu mine vă vom înnobila şi vom întocmi un act prin care vom lăsa întreaga avere fiului dumneavoastră…

MARIA: Ce mai ai de spus, tată?

QUINOLA: Ce mai vreţi, domnule?

LOTHUNDIAZ: Aa! Ăsta-i tâlharul acela de Lavradi?

QUINOLA: Stăpânul meu şi-a dovedit nevinovăţia chiar şi în faţa regelui.

LOTHUNDIAZ: Atunci înnobilarea mea se va putea face cu mai multă uşurinţă…

QUINOLA: Aha! V-a intrat în cap că un târgoveţ oarecare se poate trezi mare senior, aşa, peste noapte, numai fiindcă l-a înnobilat regele? Ia închipuiţi-vă că sunt marchizul de Lavradi. Ei bine, scumpul meu, împrumutaţi-mi o sută de ducaţi.

LOTHUNDIAZ: O sută de ciomege pe spinare nu vrei? O sută de ducaţi? Ăsta-i venitul unei moşii de două mii de scuzi[11] de aur.

QUINOLA: Vedeţi… unul ca ăsta ar vrea să fie nobil! Conte Lothundiaz, avansaţi două mii de scuzi de aur ginerelui vostru pentru a-şi putea duce la îndeplinire promisiunile făcute regelui Spaniei,

LOTHUNDIAZ *(lui Fontanares):* Şi cam ce-ai făgăduit, rogu-te?

FONTANARES: Aflând despre marea dragoste pentru fiica dumneavoastră, regele Spaniei vine la Barcelona pentru a vedea o corabie fără pânze şi fără vâsle navigând cu ajutorul unei maşini inventate de mine, şi totdeodată, chiar el în persoană, ne va căsători.

LOTHUNDIAZ *(aparte):* Ăştia vor să mă îmbrobodească. *(Tare.)* Şi zici că ai să faci corăbiile să umble singure? Aşa ceva mi-ar plăcea şi mie să văd. M-ar amuza. Dar să ştii că cu nu-mi dau fata după un om cu planuri măreţe. Fetele din neamul nostru n-au nevoie de bărbaţi nemaipomeniţi, ci de un bărbat care să se mărginească la gospodăria lui, nu la tot ce se petrece-n lună şi în soare. Singurul lucru extraordinar pe care i-l pretind este să fie un bun tată de familie.

FONTANARES: La vârsta de doisprezece ani, monseniore, fiica dumneavoastră mi-a surâs ca Beatrice lui Dante. Copilă fiind, m-a privit ca pe un frate; mai târziu, când barierele bogăţiei ne-au despărţit, m-a văzut născocind un plan îndrăzneţ pentru a înfrânge această oprelişte prin glorie. Pentru ea am plecat în Italia să studiez cu Galileu. Ea a fost prima care m-a felicitat şi tot ea s-a logodit cu opera mea înainte de a se logodi cu mine însumi, devenind astfel întregul meu univers. Acum înţelegeţi cât de mult o iubesc?

LOTHUNDIAZ: Ei bine, tocmai din cauza asta n-am să ţi-o dau. După vreo zece ani ai să te descotoroseşti de ea ca să te înhami la cine ştie ce altă drăcovenie pe care ai s-o descoperi.

MARIA: E cu putinţă oare, tată, să-şi părăsească cineva iubita, alături de care a zămislit atâtea minuni?

LOTHUNDIAZ: Da. Atunci n-o să le mai… zămislească.

MARIA: Dar dacă el devine duce, grande de Spania şi mare bogătaş?

LOTHUNDIAZ: Dacă! Dacă! Dacă! Mă iei drept un nătărău? Aceşti „dacă” sunt bidivii care-i duc la balamuc pe toţi cei care pretind c-au descoperit o altă lume.

FONTANARES: Dar iată scrisorile prin care regele îmi încredinţează o corabie.

QUINOLA: Deschideţi ochii, pentru Dumnezeu! Stăpânul meu nu este numai om de geniu, ci şi un bărbat frumos, şi dacă geniul vă nelinişteşte, nefiind bun de nimic într-o căsnicie (de aceeaşi părere sunt şi eu), rămâne totuşi un băiat frumos. Mai mult decât atâta ce-i mai trebuie fetei pentru a fi fericită?

LOTHUNDIAZ: Fericirea se bate cap în cap cu aceste două extreme. Băiat frumos şi om de geniu, iată două pricini care pot secătui chiar şi comorile Mexicului. Fiica mea va deveni *doña* Sarpi!

SCENA 13

Aceiaşi, *Sarpi,* pe balcon

SARPI *(aparte):* Cineva a rostit numele meu! Ce-mi văd ochii? Moştenitoarea şi tatăl ei se află aici, la ora asta?!

LOTHUNDIAZ: Sarpi n-a bătut poteca Valladolidului ca să caute-o corabie, dar l-a săltat pe fiul meu în grad.

FONTANARES: Nu te-aş sfătui să dispui de fiica ta fără consimţământul ei, numai de dragul băiatului tău, Lothundiaz; mă iubeşte şi o iubesc. Nu uita că foarte curând *(apare Sarpi)* voi fi unul dintre cei mai puternici oameni a i Spaniei! Atunci voi fi în stare să mă răzbun…

MARIA: Oh! împotriva tatălui meu?!

FONTANARES: Ei bine, Maria, spune-i tu tot ceea ce fac pentru a te merita.

SARPI: Un rival?!

QUINOLA *(lui Lothundiaz):* în iad o să-ţi putrezească oasele, domnule!

LOTHUNDIAZ: De unde ştii tu asta?

QUINOLA: Şi asta nu-i nimica, dar pun mâna în foc ca-i să mai fi şi jefuit.

LOTHUNDIAZ: Ei bine, tocmai pentru ca să scap şi de jaf şi de osândă, am să-mi mărit fata cu un om care, ce-i drept, nu-i genial, dar are foarte mult bun-simţ.

FONTANARES: Mai aşteptaţi un pic, nu vă pripiţi!

SARPI: Şi pentru ce să mai aştepte?

QUINOLA *(lui Monipodio):* Cine-i ăsta?

MONIPODIO: Sarpi.

QUINOLA: Ce pasăre de pradă!

MONIPODIO: Pe ăsta-i foarte greu să-l răpui! El este adevăratul guvernator al Cataloniei.

LOTHUNDIAZ: Bine-aţi venit, domnule secretar! *(Lui Fontanares.)* Adio, dragul meu, pentru mine vizita dumitale este-un motiv în plus ca să grăbesc căsătoria fiicei mele, *(Mariei.)* Să mergem, draga mea. *(Doicii.)* Tu a să-ţi primeşti pedeapsa, vrăjitoareo!

SARPI *(lui Lothundiaz):* După cum văd, cavalerul acesta are oarecare pretenţiuni?

FONTANARES *(lui Sarpi):* Am drepturi!

(Maria, doica, Lothundiaz ies.)

SCENA 14

Monipodio, Sarpi, Fontanares, Quinola

SARPI: Drepturi?! Oare nu ştiţi că nepotul lui Fra Paolo, Sarpi, ruda Brancadorilor, conte al regatului de Napoli şi secretarul viceregelui Cataloniei este pretendent la mâna Mariei Lothundiaz? Acela care susţine că ar avea vreun drept în această chestiune mă insultă şi pe mine, şi pe ea!

FONTANARES: Ştiţi că încă de acum cinci ani, eu, Alfonso Fontanares, căruia stăpânul nostru, regele, i-a făgăduit rangul de duce de Neptunado, de grande de Spania şi ordinul „Lânii de aur”, o iubesc pe Maria Lothundiaz, şi că pretenţiile dumneavoastră, în ceea ce priveşte credinţa pe care mi-a jurat-o, vor deveni o insultă şi pentru mine şi pentru ea dacă nu renunţaţi la ele?

SARPI: Nu ştiam, domnule, că voi avea drept rival un personaj atât de important! Ei bine, domnule… viitor duce de Neptunado, grande de Spania şi cavaler al „Lânii de aur”, după cum se vede, iubim amândoi aceeaşi femeie; şi dacă dumneavoastră aveţi promisiunea Mariei, eu o am

pe aceea a tatălui ei, şi nu uitaţi, în timp ce dumneavoastră aşteptaţi onorurile, eu le am!

FONTANARES: Ajunge! Să ne oprim aici! Nu mai rostiţi niciun cuvânt şi nu-ncercaţi a-mi arunca vreo privire care m-ar putea jigni… altminteri, aţi fi un laş! înainte de a-mi desăvârşi invenţia şi de a răspunde printr-o izbândă aşteptărilor regelui, nu voi trage spada împotriva nimănui, nici dac-aş fi asaltat de provocările a o sută de zurbagii! îndată ce voi încheia bătălia secolului meu. mă veţi regăsi… în imediata apropiere a regelui.

SARPI: Fiţi sigur că nu vom fi prea departe unul de altul.

SCENA 15

Aceiaşi, *Faustina,* don *Fregose, Paquita*

FAUSTINA *(în balcon):* Ce se întâmplă, monseniore, între secretarul vostru şi tânărul acela? Hai să coborâm.

QUINOLA *(lui Monipodio)*: Nu ţi se pare că eroul nostru se pricepe de minune să atragă fulgerele asupra capului său?

MONIPODIO: Şi-l poartă prea sus!

SARPI *(către* don *Fregose):* Monseniore, în Catalonia a sosit un om copleşit, în viitor, bine-nţeles, de favoarea stăpânului nostru, regele, şi pe care, după umila mea părere, excelenţa-voastră trebuie să-l primiţi după cum merită.

DON FREGOSE *(lui Fontanares):* Din ce familie vă trageţi?

FONTANARES *(aparte):* Până în prezent am mistuit o groază de… „surâsuri" de soiul ăstuia. *(Tare.)* Regele nu mi-a pus asemenea întrebări, excelenţă… de altminteri iată scrisorile sale şi pe acelea ale miniştrilor săi. *(Îi dă un pachet.)*

FAUSTINA *(Paquitei)*: Omul acesta are înfăţişarea unui rege.

PAQUITA: A unui rege care se va acoperi de glorie.

FAUSTINA *(recunoscându-l pe Monipodio):* Îl cunoşti pe bărbatul acesta, pe Monipodio?

PAQUITA: Da, se spune c-ar fi în stare să schimbe faţa lumii.

FAUSTINA: Ah! Acesta, deci, vestitul inventator despre care mi s-a vorbit atâta!

MONIPODIO: Iată-l şi pe valetul său!

DON FREGOSE: Ţine, Sarpi, iată scrisoarea ministrului; eu o păstrez pe a regelui. *(Lui Fontanares.)* Ei bine, tinere, scrisoarea regelui e concludentă. Plănuieşti să realizezi imposibilul; oricât de înţelept te-ai crede, n-ar strica dacă ai ţine seama de sfaturile lui *don* Ramon, un savant din Catalonia, care a scris tratate foarte apreciate în domeniul acesta.

FONTANARES: În aceasta materie, excelenţă, cele mai frumoase disertaţii din lume nu au nicio valoare, puse alătur: de o operă înfăptuită.

DON FREGOSE: Ce îngâmfare! *(Lui Sarpi.)* Sarpi, vei pune la dispoziţia acestui cavaler corabia pe care el şi-o va alege din port.

SARPI *(viceregelui):* Sunteţi încredinţat că aceasta este dorinţa regelui?

DON FREGOSE: Vom vedea. În Spania trebuie să spui câte un *Tatăl nostru* pentru fiecare pas pe care îl faci.

SARPI: De altminteri, ni s-a scris şi de la Valladolid.

FAUSTINA *(viceregelui):* Despre ce este vorba?

DON FREGOSE: Ah! Numai despre o himeră.

FAUSTINA: O! Dar nu ştiţi că eu ador himerele?

DONA FREGOSE: Despre himera unui savant pe care regele l-a luat în serios datorită dezastrului Armadei. Dacă izbânda va fi de partea acestui

cavaler, vom avea cinstea de a primi Curtea regală la Barcelona.

FAUSTINA: Îi vom fi grozav de îndatoraţi!

DON FREGOSE *(Faustinei)*: Mie nu-mi vorbiţi niciodată atât de graţios… *(Tare.)* A făgăduit, cu preţul capului său, că va face să zboare, ca vântul, contra vântului, o corabie fără pânze şi fără vâsle.

FAUSTINA: Cu preţul capului său! În cazul acesta, e un copil naiv.

SARPI: Señor Alfonso Fontanares se bizuie pe această invenţie pentru a se căsători cu Maria Lothundiaz.

FAUSTINA: Ah! o iubeşte…

QUINOLA *(foarte încet, Faustinei):* Nu, doamnă, o adoră.

FAUSTINA: Pe fiica lui Lothundiaz?

DON FREGOSE: Ce brusc v-a trezit curiozitatea!

FAUSTINA: Dacă acest fapt va aduce Curtea_ regală aici, este de la sine înţeles că doresc izbânda acestui cavaler.

DON FREGOSE: Doamna mea, nu vă ispiteşte o gustare la vila lui Avaloros? O barcă cu pânze vă aşteaptă în port.

FAUSTINA: Nu, monseniore, serbarea aceasta m-a obosit, şi o plimbare cu barca ar fi şi mas obositoare. Eu nu. sunt obligată, ca dumneavoastră, să par totdeauna odihnită. Tinereţii îi place somnul, îngăduiţi-mi să mă retrag pentru odihnă.

DON FREGOSE: Nu scăpaţi niciun prilej pentru a mă ironiza.

FAUSTINA: Feriţi-vă să nu vă iau în serios.

(Faustina, guvernatorul, Paquita ies.)

SCENA 16

Avaloros, Quinola, Monipodio, Fontanares şi *Sarpi*

SARPI *(lui Avaloros):* Nu se mai fac plimbări pe mare?

AVALOROS: Prea puţin îmi pasă, am câştigat o sută de scuzi de aur!

(Sarpi şi Avaloros vorbesc între ei.)

FONTANARES *(lui Monipodio):* Cine este omul acesta?

MONIPODIO: Avaloros, cel mai bogat bancher din Catalonia. Mediterana e la picioarele lui.

QUINOLA: Simt că mi se-nmoaie inima de dragul lui.

MONIPODIO: Ăsta-i tartorul nostru, al tuturor.

AVALOROS *(lui Fontanares):* Tinere, eu sunt bancher, şi dacă descoperirea dumitale este bună, nu uita că după protecţia lui Dumnezeu şi a regelui, nimic nu-ţi va prinde mai bine decât sprijinul unui milionar.

SARPI *(bancherului):* Nu vă angajaţi cu nimic… fără doar şi poate că no doi vom fi în stare să tragem sforile în folosul nostru.

AVALOROS *(lui Fontanares):* Bine, dragul meu, aştept să mă vizitezi.

(Monipodio îi şterpeleşte punga cu bani.)

SCENA 17

Monipodio, Fontanares, Quinola

QUINOLA: Vreţi să vă aprindeţi paie-n cap chiar de la-nceput?

MONIPODIO: *Don* Fregose nu prea vă are la inimă.

QUINOLA: Iar Sarpi e hotărât să vă pună beţe-n roate.

MONIPODIO: Vă purtaţi ca un gigant faţă de nişte pitici care sunt la putere. Aşteptaţi mai întâi izbânda, şi după aceea făliţi-vă. Până treci puntea, te faci frate cu dracul; mai te pleci, mai linguşeşti, şi te strecori.

QUINOLA: Gloria!… Dar trebuie s-o furi ca s-o ai, domnule.

FONTANARES: V-ar plăcea să mă umilesc?

MONIPODIO: Dacă în felul acesta îţi faci rosturile, de ce nu?!

FONTANARES: Aşa ceva se potriveşte unui Sarpi Eu trebuie să cuceresc totul prin luptă deschisă. La urma urmelor, ce piedică vedeţi voi între mine şi izbândă? Oare nu mergem chiar acum în port pentru a-mi alege cea mai straşnică galeră?

QUINOLA: în privinţa aceasta, sunt grozav de superstiţios, nu luaţi o galeră, domnule!

FONTANARES: De ce? Eu nu văd nicio piedică.

QUINOLA: Parc-aţi văzut-o vreodată! Pe dumneavoastră vă interesează cu totul altceva. Ehei, suntem săraci, domnule, n-am găsit încă un han care să ne păsuiască, şi dacă nu l-aş fi întâlnit pe prietenu' ăsta vechi, care mă iubeşte – da, da, sunt şi prieteni care nu le iubesc! — am fi rămas goi puşcă.

FONTANARES: Dar tu nu pricepi că ea mă iubeşte? *(Maria flutură batista la fereastră.)* Iat-o! Priveşte cât de frumos străluceşte steaua mea!

QUINOLA: Ei! Asta nu-i decât o batistă, domnule. Sunteţi dispus. să ascultaţi un sfat? în locul acestui soi de madone, dumneavoastră V-ar trebui o marchiză de Mondejar, una dintre femeile acelea cu mijlocelul subţirel, dar bine căptuşit cu oţel, care sunt în stare, din dragoste, să se folosească de toate şiretlicurile, pe care noi le dispreţuim atâta… Şi *doña* Brancadori…

FONTANARES: Dacă vrei să lăsăm lotul baltă, vorbeşte-mi în felul acesta! Să-ţi intre bine în cap: dragostea este izvorul puterii melc, este raza care coboară din ceruri pentru a mă lumina…

QUINOLA: Bine! Bine!… Liniştiţi-vă!

MONIPODIO: Omu' ăsta mă tulbură, mi se pare că stăpâneşte mai bine mecanica dragostei decât dragostea pentru mecanică.

SCENA 18

Aceiaşi, *Paquita*

PAQUITA *(lui Fontanares):* Stăpâna mea vă dă de ştire să fiţi cu ochii în patru, fiindc-aţi atras asupra dumneavoastră duşmănii necruţătoare.

MONIPODIO: Asta-i treaba mea! Mergeţi fără teamă pe orice uliţă din Barcelona, şi dac-or încerca să vă ucidă, eu voi fi primul care va afla.

FONTANARES: Chiar aşa de repede merg treburile?

PAQUITA: N-aveţi niciun răspuns pentru dânsa?

QUINOLA: Fetiţo dragă, nu te poţi gândi la două maşini deodată!… Spune-i cereştii tale stăpâne că stăpânul meu îi sărută picioarele. Sunt cavaler, îngeraşule, şi trag nădejdea c-o să ne împăcăm de minune! *(O sărută.)*

PAQUITA *(dându-i o palmă):* Înfumuratule!

QUINOLA: Eşti încântătoare!

(Paquita pleacă.)

SCENA 19

MONIPODIO: Hai să mergem la „Soarele de aur”, patronul mă cunoaşte şi-o să ne dea pe datorie.

QUINOLA: Bătălia începe mai îndârjit decât trăgeam cu nădejde.

FONTANARES: Unde putem găsi bani?

QUINOLA: De împrumutat, n-o să ne împrumute nimeni, dar o să-i cumpărăm. Cam câţi v-ar trebui?

FONTANARES: Două mii de scuzi de aur.

QUINOLA: Oricât aş preţui comoara la care mă gândesc, nu prea-mi vine a crede c-o să fie aşa de bine căptuşită.

MONIPODIO: Oho! Am găsit o pungă.

QUINOLA: Bravo! Nu ţi-ai pierdut îndemânarea! Asta-i, domnule, şi dacă doriţi fier. aramă, oţel, cherestea şi mai ştiu şi eu ce vă mai trebuie… negustorii au din belşug de toate! Ah! Mi-a venit o idee! Am să pun temeliile casei „Quinola şi Compania”, şi dacă ea n-o să încheie afaceri prea strălucite, fără doar şi poate că dumneavoastră o să izbândiţi!

FONTANARES: Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără voi!

MONIPODIO: Aţi fi căzut drept în ghearele lui Avaloros!

FONTANARES: La treabă deci! Inventatorul îl va salva pe îndrăgostit!

(Ies.)

ACTUL II

Un salon al palatului doamnei de Brancadori.

SCENA 1

Avaloros, *Sarpi, Paquita*

AVALOROS: Regina noastră o fi într-adevăr bolnavă?

PAQUITA: A căzut într-o adâncă melancolie.

AVALOROS: Prin urmare, dumneavoastră credeţi că a sta pe gânduri este o boală?

PAQUITA: Da, dar făcând astfel, ai întotdeauna siguranţa că eşti sănătos tun.

SARPI: Du-te şi spune-i scumpei mele verişoare că señor Avaloros şi cu mine îi stăm la dispoziţie.

AVALOROS: Ia aceşti doi scuzi de aur pentru a i spune că m-am gândit…

PAQUITA: Mai degrabă aş spune că *aţi risipit.* Am s-o hotărăsc pe doamna să se îmbrace. *(Iese.)*

SCENA 2

Avaloros, Sarpi

SARPI: Sărman vicerege! El este tinerelul, iar eu sunt moşneagul.

AVALOROS: În timp ce drăguţa voastră verişoară îl prosteşte, dumneavoastră desfăşuraţi o intensă activitate politică, pregătiţi regelui cucerirea Navarrei franceze. Dacă aş fi avut o fiică, n-aş fi şovăit nicio clipă să v-o dau de soţie. Lothundiaz nu-i prost deloc.

SARPI: Ah! A întemeia o familie strălucită, a înscrie un nume în istoria patriei, a fi cardinalul Granvelle sau ducele de Alba iată un lucru demn de ispită!

AVALOROS: Da, este într-adevăr minunat! De câtva timp mă gândesc şi eu să-mi găsesc un nume. Împăratul i-a făcut prinţi de Baben Hausen pe Fuggeri; titlul acesta i-a costat un milion de scuzi de aur. În ceea ce mă priveşte prefer să devin un om mare cu o cheltuială… cât mai mică.

SARPI: Dumneavoastră? Cum aşa?

AVALOROS: Acest Fontanares stăpâneşte viitorul negoţului.

SARPI: Cum adică? Şi dumneavoastră, care sunteţi omul realităţilor, aveţi încredere-n el?

AVALOROS: De când cu descoperirea prafului de puşcă, a tiparului şi a Lumii Noi, cred orice. Şi dacă mi s-ar spune că un oarecare a descoperit mijlocul de a comunica cu Parisul în zece minute, că apa conţine foc, sau că mai sunt şi alte Indii de descoperit, ori că poţi zbura nestingherit prin văzduh, aş spune mai degrabă că-i adevărat decât că nu este şi aş da…

SARPI: Banii dumneavoastră?

AVALOROS: Nu banii, ci toată atenţia cuvenită unei asemenea afaceri.

SARPI: Aceasta înseamnă că dacă vasul va merge, dumneavoastră vreţi să fiţi, pentru Fontanares, ceea ce a fost Amerigo Vespucci pentru Cristofor Columb.

AVALOROS: Credeţi că buzunarul meu nu este în stare să subvenţioneze zece oameni de geniu?

SARPI: Cum veţi proceda?

AVALOROS: Banii, marele secret constă în bani. Înţelegeţi? Cine are o sumă oarecare de risipit câştigă timp; având timpul la dispoziţie, totul este cu putinţă; poţi transforma, după bunul tău plac, o afacere proastă într-una bună, şi în timp ce ceilalţi îşi pierd răbdarea, tu profiţi. Banul este însăşi viaţa, el îţi satisface deopotrivă şi nevoile, şi plăcerile. Într-un om de geniu se ascunde întotdeauna un copil plin de fantezie. Foloseşte-te de om şi, mai devreme sau mai târziu, vei descoperi copilul. Ei bine, acest *copil* va fi debitorul meu, iar omul de geniu se va duce frumuşel la puşcărie.

SARPI: În ce situaţie vă aflaţi acum?

AVALOROS: S-a cam îndoit de oferta mea, nu atât el, cât valetul, şi tocmai cu valetul acesta voi trata.

SARPI: Sunteţi la discreţia mea. Am primit ordin să trimit toate vasele din Barcelona pe coastele Franţei, şi datorită prevederii duşmanilor, pe care Fontanares şi i-a făcut la Valladolid, acest ordin este categoric şi… ulterior scrisorii regelui…

AVALOROS: Ce câştig doriţi să aveţi din afacerea asta?

SARPI: Titlul de mare maestru al construcţiilor navale…

AVALOROS: Aceasta înseamnă că din toată povestea nu mai rămâne aproape nimic.

SARPI: Nicidecum, mai rămâne *gloria.*

AVALOROS: Pişicherule!

SARPI: Hrăpăreţule!

AVALOROS: De certat, ne vom certa la împărţeală, acum este timpul să vânăm împreună. Sunteţi de acord? *(Aparte.)* Eu sunt cel mai tare: cu ajutorul *doñei* de Brancadori, viceregele va fi de partea mea.

SARPI *(aparte):* L-am îngrăşat tocmai cât trebuie, acum e timpul să-l înjunghiem. Eu, unul, am destule motive pentru a-i face de petrecanie.

AVALOROS: Ar trebui să-l câştigăm pe acest Quinola de partea noastră, şi de aceea l-am adus aici, pentru a ne sfătui împreună cu *doña* de Brancadori.

SCENA 3

Aceiaşi, *Quinola*

QUINOLA: Parc-aş fi… între tâlhari. Singura deosebire este că ăştia-s poleiţi cu virtuţi şi purtări alese. Şi tocmai de-alde dumnealor ne judecă şi ne spânzură pe noi!

SARPI: Ascultă, secătură, până când stăpânul tău va face corăbiile să plutească în alt mod, decât cel de până acum, ar trebui să tragi tu însuţi la galere.

QUINOLA: Regele nostru, prea încercatul preţuitor al dreptelor virtuţi, şi-a dat seama că-n felul acesta ar păgubi prea mult.

SARPI: Vei fi supravegheat.

QUINOLA: Sunt convins, şi tocmai de aceea mă supraveghez singur.

AVALOROS: Îl intimidaţi, şi el este un băiat cum nu se poate mai cumsecade. Ia să vedem, te-ai gândit vreodată ce înseamnă bogăţia?

QUINOLA: Niciodată, am văzut-o de la distanţe prea mari.

AVALOROS: Şi cam ce-ai spune tu, ai? Nu ţi-ar surâde vreo două miişoare de scuzi de aur?…

QUINOLA: Ce? Cum ai spus? Aiurez? Carevasăzică, nu-s numai baliverne, oare există cu adevărat două mii de scuzi de aur? Asta ar însemna să fii stăpân pe viaţă, să ai căsuţa ta, o slujnică, un cal şi o nevastă, şi venituri, iar „Sfânta frăţie” te-ar ocroti, în loc să se ţină scai de tine şi să-ţi facă zile

fripte! Şi, mă rog, cam ce-ar trebui să fac pentru asta?

AVALOROS: Să mă ajuţi să închei un contract în avantajul meu şi al stăpânului tău.

QUINOLA: Am priceput! Vrei să ţi-l dau pe mână legat fedeleş. Ţine-te bine, scumpa mea conştiinţă! Stai cuminte, că n-am să te uit decât pentru câteva zile, şi-apoi, pe legea mea, o să facem casă bună pentru tot restul vieţii.

AVALOROS *(lui Sarpi):* L-am prins în laţ!

SARPI *(lui Quinola):* Îşi bate joc de noi! Altminteri, ar fi fost mai serios.

QUINOLA: Aş putea să pun mâna în foc că n-am să capăt cele două mii de scuzi de aur decât după semnarea contractului!

SARPI *(cu însufleţire):* Poţi să-i primeşti înainte.

QUINOLA: S-a făcut! *(întinde mâna.)* Daţi-mi-i!

AVALOROS: Dacă semnezi o poliţă.

QUINOLA: Nici sultanul nu ţi-ar întinde zbilţul cu mai multă gingăşie.

SARPI: Stăpânul tău şi-a luat corabia în primire?

QUINOLA: Valladolidul, ce-i drept, e cam departe, domnule secretar, dar pana, care ne stă la îndemână, este în stare să vă semneze dizgraţia.

SARPI: Te voi strivi!

QUINOLA: Am să m-ascund atât de bine, încât n-o să mă puteţi găsi nicăieri.

AVALOROS: Atunci spune-odată ce vrei, măi banditule!

QUINOLA: Aha! Se pare că-ncepe să zornăie şi aurul!

SCENA 4

Aceiaşi, *Faustina, Paquita*

PAQUITA: Domnilor, soseşte doamna.

SCENA 5

Aceiaşi, fără *Paquita*

QUINOLA *(mergând în întâmpinarea doamnei Brancadori):* Doamnă, stăpânul meu se va sinucide, cu siguranţă, dacă nu va căpăta vasul pe care contele Sarpi refuză să i-l dea de o lună de zile. Avaloros îi cere, nici mai mult, nici mai puţin, decât viaţa în schimbul banilor săi. Înţelegeţi? *(Aparte.)* La Valladolid ne-a salvat o femeie, şi tot o femeie are să ne scape şi la Barcelona! *(Tare, doamnei de Brancadori.)* E nespus de trist!

AVALOROS: E îndrăzneţ, ticălosul!

QUINOLA: Şi fără niciun ban, aveţi de ce să fiţi uimită, credeţi-mă!

SARPI *(lui Quinola):* Intră în serviciul meu.

QUINOLA: Eu mi-aleg stăpâni pe sprinceană.

FAUSTINA *(aparte):* E trist… *(Tare.)* Ascultaţi, voi, alde Sarpi şi Avaloros, pentru care am făcut atâtea, în loc să ajutaţi un om de geniu care vine la voi, îl prigoniţi? *(Mişcare la Avaloros şi Sarpi.)* Nu vă apropiaţi! Departe de mine! *(Lui Quinola.)* Povesteşte-mi, te rog, uneltirile lor împotriva stăpânului tău.

SARPI *(Faustinei):* Scumpa mea verişoară, nu trebuie să fie cineva prea clarvăzător pentru a ghici boala de care sufăr; de la sosirea acestui Fontanares.

AVALOROS *(Faustinei):* îmi datoraţi două mii de scuzi de aur, doamnă, şi puteţi căpăta oricând şi alţii din vistieria mea.

FAUSTINA: Eu? Ce v-am cerut?

AVALOROS: Nimici dar primiţi tot ce am fericirea de a vă oferi.

FAUSTINA: Privilegiul dumitale pentru comerţul de cereale este un abuz monstruos.

AVALOROS: Va datorez două mit de scuzi de aur, stimată doamnă.

FAUSTINA: Semnează-mi o chitanţă pentru cele două mii de scuzi de aur pe care ţi-i datorez şi un bon din care să reiasă că nu-ţi datorez o asemenea sumă. *(Lui Sarpi.)* După ce te-am pus în situaţia în care te afli, ar însemna că nu eşti un politician prea abil dacă nu mi-ai păstra taina.

SARPI: Vă sunt prea obligat pentru a fi ingrat.

FAUSTINA *(aparte):* Una spune şi alta face! Curând mi i va trimite pe cap pe furiosul viceregе.

(Sarpi iese.)

SCENA 6

Aceiaşi, mai puţin *Sarpi*

AVALOROS: Poftiţi, doamnă.

FAUSTINA: E foarte bine.

AVALOROS: Vom mai fi duşmani?

FAUSTINA: Privilegiul dumitale asupra negoţului de cereale este perfect legal.

AVALOROS: Oh! Doamnă!

QUINOLA *(aparte):* Iată ce-nseamnă „a face afaceri”.

AVALOROS: Dumneavoastră sunteţi atât de nobilă, doamnă, iar eu… atât de…

QUINOLA *(aparte):* Cămătar!

FAUSTINA *(întinzând bonul lui Quinola):* Ţine, Quinola, asta-i pentru cheltuielile maşinii stăpânului tău.

AVALOROS *(Faustinei):* Nu i-l daţi, doamnă!… Ar putea să şi-l însuşească, şi, oricum, fiţi mai prudentă, aveţi răbdare.

QUINOLA *(aparte):* Am trecut de la ecuator la pol. Ce bâlci e şi viaţa asta!

FAUSTINA: Ai dreptate! *(Aparte.)* E mai bine să ţin eu frânele vieţii lui Fontanares. *(Lui Avaloros.)* Dacă ţi-s dragi privilegiile dumitale» nu sufla un cuvânt.

AVALOROS: Banii, nimic nu poate fi mai discret ca banii, *(Aparte.)* Rămân dezinteresaţi până-n ziua în care capătă şi ei o pasiune. Trebuie să-ncercăm s-o nimicim, altfel devine prea costisitoare.

SCENA 7

Faustina, Quinola

FAUSTINA: Şi spui că este tare trist?

QUINOLA: Cum nu se poate mai trist. Toată lumea este împotriva lui.

(Are loc un joc de scenă între Faustina şi Quinola în legătură cu biletul de două mii de scuzi, pe care ea îl ţine în mână.)

FAUSTINA: Cel puţin ştie cum să se descurce?

QUINOLA: De mai bine de doi ani ne zbatem în greutăţi, şi uneori n-a lipsit mult ca să ne scufundăm. Lupta e aspră.

FAUSTINA: Aşa e, dar câtă forţă şi cât geniu are!

QUINOLA: Astea-s urmările dragostei, doamnă.

FAUSTINA: Şi pe cine iubeşte el acum?

QUINOLA: E ca şi vrăjit de Maria, Maria Lothundiaz.

FAUSTINA: De toanta aia!

QUINOLA: Bine-aţi zis, e o toantă, aşa e.

FAUSTINA: Toţi oameni; de geniu sunt aidoma…

QUINOLA: Da, da, sunt nişte uriaşi… cu picioarele de lut.

FAUSTINA; O împodobesc pe femeia care li-e dragă cu iluziile lor, şi foarte adesea cad în capcană: îndrăgesc propriile lor creaţii, egoiştii!

QUINOLA *(aparte):* Nici asta nu iese din tiparul femeiesc! *(Tare.)* Vedeţi, doamnă, eu aş dori ca printr-un mijloc cinstit, toanta asta să se afle în fundul… nu, nu, mai degrabă în fundul unei mănăstiri.

FAUSTINA: Tu-mi pari a fi un băiat tare de treabă.

QUINOLA: Îmi iubesc stăpânul.

FAUSTINA: Crezi cumva că i-am atras atenţia?

QUINOLA: încă nu.

FAUSTINA: Vorbeşte-i despre mine.

QUINOLA: Apoi, atunci chiar c-ar rupe un ciomag pe spinarea mea, pentru că, vedeţi, fata asta…

FAUSTINA: Această fată trebuie să dispară, cu orice preţ, pentru el!

QUINOLA: Da’ ce se-ntâmplă dacă-şi face seama, doamnă?

FAUSTINA: Atât de mult o iubeşte?!

QUINOLA: Ah! Eu n-am nicio vină. De la Valladolid pân-aici i-am spus de mii de ori că un om ca el trebuie s-adore femeile, dar să nu se-ndrăgostească niciodată de una singură!… Niciodată!

FAUSTINA: Eşti un drac împieliţat, caraghiosule! Spune-i lui Lothundiaz să vină să stea de vorbă cu mine şi s-o aducă chiar el pe fiica lui aici. *(Aparte.)* Am s-o trimit la mănăstire!

QUINOLA *(aparte):* Iată ş. i duşmanul! Asta ne iubeşte atât de mult, încât e cu neputinţă să nu ne pricinuiască mult rău.

(Quinola iese, întâlnindu-se cu don Fregose.)

SCENA 8

Faustina, don *Fregose*

DON FREGOSE: Aşteptându-l pe stăpân, încercaţi să corupeţi valetul?

FAUSTINA: Femeia este obligată să piardă obiceiul de a plăcea?

DON FREGOSE: Aveţi un tel de a fi prea puţin generos, doamnă. Eu nădăjduiam că o nobilă veneţiană va ocroti slăbiciunile unui bătrân soldat.

FAUSTINA: Ei, monseniore, se pare că beneficiaţi de pe urma părului dumneavoastră alb mai mult decât un tânăr cu o coafură minunată, ş căutaţi mai multe noduri în papură decât… *(Râde.)* Dar abandonaţi odată aerul acesta posomorât!

DON FREGOSE: Cum aş putea fi altfel văzând cum vă compromiteţi, dumneavoastră, femeia pe care eu o doresc de soţie? Oare a purta unul dintre cele mai strălucite nume din Italia nu mai înseamnă nimic?

FAUSTINA: Îl găsiţi prea frumos pentru o Brancadori?

DON FREGOSE: Doriţi cu tot dinadinsul să coborâţi până la un Fontanares?

FAUSTINA: Poate urca el până la mine. Ar fi cea mai frumoasă mărturisire a iubirii! De altminteri, dumneavoastră ştiţi, din proprie experienţă, că dragostea nu judecă de fel…

DON FREGOSE: Ah, mi-o şi mărturisiţi!

FAUSTINA: Îmi sunteţi prea bun prieten pentru a nu vă împărtăşi, înaintea oricui, tainele mele.

DON FREGOSE: Doamnă!… Aşa e… dragostea este nesăbuită. Eu v-am oferit mai mult decât fiinţa mea, şi-aş fi vrut să am o întreagă lume

pentru a v-o dărui. După cum se vede, nu ştiţi că galeria voastră de tablouri a costat aproape toată averea mea…

FAUSTINA: Paquita!

DON FREGOSE: …şi că v-aş jertfi chiar onoarea…

SCENA 9

Aceiaşi, *Paquita*

FAUSTINA: Spune majordomului să transporte tablourile din galeria mea la *don* Fregose.

DON FREGOSE: Nu transmite ordinul acesta, Paquita!

FAUSTINA: Acum câteva zile am aflat că regina Catherina de Medicis a cerut doamnei Diana de Poitiers bijuteriile pe care le primise de la Henric al II-lea. Diana i le-a trimis, topite într-un lingou. Caută-l pe bijutier, Paquita!

DON FREGOSE: Nu face nimic din câte s-au spus, pleacă!

(Paquita iese.)

SCENA 10

Aceiaşi, mai puţin *Paquita*

FAUSTINA: încă nu sunt marchiză de Fregose, cum cutezaţi să daţi porunci în casa mea?

DON FREGOSE: Ştiu prea bine că eu sunt acela care ar trebui să le primească. Preţuieşte, oare,

averea mea cât un singur cuvânt al dumneavoastră? Iertaţi o greşeală provocată de disperare.

FAUSTINA: Trebuie să fii nobil chiar şi în clipele de disperare. Ieşirile dumneavoastră fac din Faustina o curtezană. Ah! Doriţi să fiţi adorat? în cazul acesta, chiar şi cea mai de pe urmă veneţiană v-ar spune că lucrul acesta este foarte costisitor.

DON FREGOSE: Am meritat, cu prisosinţă, mânia aceasta grozavă.

FAUSTINA: Dumneavoastră rostiţi cuvântul iubire? A iubi înseamnă a te devota fără a aştepta cea mai modestă recompensă; a iubi înseamnă a trăi sub un alt soare decât acela pe care tremuri când îl atingi. Nu împodobiţi egoismul vostru cu strălucirea adevăratei iubiri. O femeie măritată, Laura de Noves, i-a spus lui Petrarca: „Vei fi al meu fără nădejde. Trăieşte fără dragoste!" Dar Italia l-a încoronat pe sublimul îndrăgostit, încoronând poetul, iar secolele viitoare îi vor admira veşnic pe Laura şi pe Petrarca!

DON FREGOSE: Poeţii niciodată nu mi-au fost prea dragi, dar pe acesta-l detest! Toate femeile din lume, şi aşa va fi până la sfârşitul pământului, vor împuia cu el capul amanţilor pe care vor să-i păstreze, fără a se căsători cu ei.

FAUSTINA: Vi se spune general, dar nu sunteţi decât un soldăţoi.

DON FREGOSE: Ei bine, cum l-aş putea imita pe blestematul acesta de Petrarca?

FAUSTINA: Dacă pretindeţi că mă iubiţi, cruţaţi un om de geniu, *(mişcare de surpriză la* don *Fregose)* Oh! Fiţi sigur că martirajul la care vor să-l supună nişte pigmei e diabolic. Fiţi mare ajutându-l! Veţi suferi, o ştiu, dar ajutaţi-l, atunci voi putea crede că mă iubiţi; prin această mărturie de generozitate veţi deveni mai ilustru decât prin cucerirea Mantovei.

DON FREGOSE: în faţa dumneavoastră totul îmi pare uşor, dar nici nu bănuiţi ce mânie

cumplită mă va cuprinde atunci când voi trece la fapte.

FAUSTINA: Ah! Vă plângeţi că o Să-mi îndepliniţi dorinţa? DON FREGOSE: Admit că-l protejaţi şi că-l admiraţi, fie! Dar nădăjduiesc că… nu-l iubiţi!

FAUSTINA: I se refuză vasul pe care însuşi regele i l-a dat. Porunciţi să-i fie dat chiar acum!

DON FREGOSE: I-l voi da. Şi-l voi trimite să vă mulţumească.

FAUSTINA: Aşa, da! în felul acesta vă iubesc.

SCENA 11

FAUSTINA *(singură):* Şi când te gândeşti că încă se mai găsesc femei care doresc să fie bărbaţi!

SCENA 12

Faustina, Paquita, *Lothundiaz, Maria*

PAQUITA: Doamnă, au sosit Lothundiaz şi fiica sa. *(Paquita iese.)*

SCENA 13

Aceiaşi, mai puţin *Paquita*

LOTHUNDIAZ: O, doamnă!… Dumneavoastră aţi transformat palatul meu într-un regat!

FAUSTINA *(către Maria):* Stai lângă mine, copilă dragă. *(Lui Lothundiaz.)* Poţi să iei loc.

LOTHUNDIAZ: Sunteţi prea bună, doamnă. Îngăduiţi-mi, vă rog, să admir această vestită galerie, despre care se vorbeşte în toată Catalonia. *(Iese.)*

SCENA 14

Faustina, Maria

FAUSTINA: Copila mea, te iubesc şi cunosc situaţia în care te afli. Tatăl tău vrea să te căsătorească cu vărul meu, Sarpi, iar tu îl iubeşti pe Fontanares.

MARIA: De cinci ani, doamnă.

FAUSTINA: La şaisprezece ani nu ştii prea bine ce înseamnă a iubi.

MARIA: Ce importanţă are lucrul acesta dacă eu iubesc?

FAUSTINA: A iubi, pentru noi, femeile, înseamnă a te devota, îngerul meu.

MARIA: Mă voi devota, doamnă.

FAUSTINA: Nu se ştie! Ai putea, spre pildă, să renunţi la el pentru el, adică în propriul lui interes?

MARIA: Aceasta ar însemna să mor, dar… şi viaţa mea îi aparţine.

FAUSTINA *(aparte, ridicându-se):* Ce putere nebănuită se ascunde sub slăbiciunea nevinovăţiei! *(Tare.)* Tu n-ai părăsit niciodată casa părintească, nu cunoşti deloc viaţa şi n-ai de unde şti cât de grozave sunt obligaţiile ei! Foarte adesea un bărbat a pierit pentru că a întâlnit fie o femeie care l-a iubit prea mult, fie una care nu l-a iubit deloc. În situaţia aceasta s-ar putea afla şi Fontanares. Are duşmani foarte puternici. Gloria, ceea ce pentru el

înseamnă însăşi viaţa, este în mâinile lor; tu poţi să-i dezarmezi.

MARIA: Ce trebuie să fac?

FAUSTINA: Căsătorindu-te cu Sarpi, ai asigura izbânda scumpului tău Fontanares; dar o femeie nu te-ar sfătui niciodată să faci un asemenea sacrificiu, el trebuie să vină de la tine însăţi. Foloseşte-te de un şiretlic, părăseşte pentru un timp Barcelona. Retrage-te într-o mănăstire.

MARIA: Să nu-l mai văd? Dacă aţi şti că el trece în fiecare zi pe sub ferestrele mele la o anumită oră, şi că această clipă înseamnă totul pentru mine!

FAUSTINA *(aparte):* Ce lovitură ucigătoare îmi dă! Ah! Fata aceasta trebuie să devină neapărat contesa Sarpi!

SCENA 15

Aceiaşi, *Fontanares*

FONTANARES *(Faustinei):* Doamnă! *(Îi sărută mâna.)*

MARIA *(aparte):* Ce nenorocire!

FONTANARES: Voi apuca să trăiesc destul de mult pentru a vă putea arăta recunoştinţa mea? Dacă însemn ceva, dacă-mi voi face un renume, această fericire vi se va datora numai dumneavoastră.

FAUSTINA: Asta nu înseamnă încă nimica, vreau să-ţi netezesc drumul. Greutăţile pe care le întâmpină oamenii de talent mă mişcă atât de profund, încât te rog să te bizui în întregime pe mine. Da, voi merge până acolo încât îţi voi servi chiar eu ca treaptă pe care va trebui să calci pentru a ajunge la coroana ta.

MARIA *(trăgându-l pe Fontanares de mantie):* Dar eu sunt aici… *(Fontanares se întoarce.)* şi nici nu m-ai văzut!

FONTANARES: Maria! Nu ţi-am vorbit de zece zile. *(Faustinei.)* Oh! Doamnă, sunteţi un adevărat înger!

MARIA *(lui Fontanares):* Mai degrabă un demon! *(Tare.)* Doamna m-a sfătuit să intru într-o mănăstire.

FONTANARES: Ea?!

MARIA: Da.

FAUSTINA: Copii ce sunteţi, nu înţelegeţi că trebuie.

FONTANARES: Prin urmare, cad dintr-o capcană într-alta, şi bunăvoinţa ascunde o prăpastie. *(Mariei.)* Cine te-a adus aici?

MARIA: Tata.

FONTANARES: Chiar el! Dar ce, e orb? Ce cauţi dumneata, Maria, în casa aceasta?…

FAUSTINA: Domnule!

FONTANARES: Ah! La mănăstire, de bună seamă pentru a pune stăpânire pe gândurile sale şi pentru a-i mutila sufletul.

SCENA 16

Aceiaşi, *Lothundiaz*

FONTANARES: Dumneata însuţi ai adus acest înger, atât de nevinovat, în casa unei femei pentru care *don* Fregose îşi risipeşte averea şi care îi primeşte darurile nesăbuite fără a-l lua de bărbat?

FAUSTINA: Domnule!

FONTANARES: Aţi venit aici, doamnă, ca văduvă a celui mai tânăr dintre Brancadori, căruia v-aţi jertfit puţinul pe care vi l-a dat tatăl

dumneavoastră, o ştiu, dar aici v-aţi schimbat nespus de mult…

FAUSTINA: Cu ce drept îmi judeci faptele?

LOTHUNDIAZ: Te poftesc să taci, doamna este o persoană nobilă, prezenţa ei aici dă o valoare îndoită palatului meu.

FONTANARES: Ea! Dar este o…

FAUSTINA: Taci odată!

LOTHUNDIAZ: Copila mea, genialul tău prieten, atât de prăpăstios în toate situaţiile, este mai aproape de nebunie decât de bunul-simţ. Află, domnule mecanic, că doamna este ruda şi protectoarea lui Sarpi.

FONTANARES: Dar scoate-o odată pe fiica dumitale din casa acestei marchize de Mondejar a Cataloniei!

SCENA 17

Fontanares, Faustina

FONTANARES: Aşadar, generozitatea dumneavoastră, doamnă, nu era decât o manevră care slujea intereselor lui Sarpi. Aceasta înseamnă că suntem „chit”, adio!…

SCENA 18

Faustina, *Paquita*

FAUSTINA: Ce splendid era în mânia lui, Paquita!

PAQUITA: Ah! doamnă, ce-o să se întâmple cu dumneavoastră dacă îl iubiţi aşa de mult?

FAUSTINA: Draga mea copilă, îmi dau seama că nu am întâlnit niciodată adevărata iubire, şi că am aflat lucrul acesta schimbându-mă într-o clipită, ca în urma unei lovituri de trăsnet. Am iubit într-o singură clipă pentru tot timpul risipit. Poate că am călcat într-o prăpastie fără fund. Trimite un valet să-l cheme pe Mathieu Magis, lombardul.

SCENA 19

FAUSTINA *(singură):* Îl iubesc prea mult pentru a încredinţa răzbunarea mea pumnalului lui Monipodio; prea mult m-a durut dispreţul său pentru a nu-l face să privească drept cea mai mare cinste faptul că voi fi nevasta lui! Vreau să-l văd târându-se la picioarele mele, ori, de unde nu, îl vom zdrobi în luptă!

SCENA 20

Faustina, don *Fregose*

DON FREGOSE: Ei bine, eu credeam că-l voi găsi pe Fontanares aici, fericit că şi-a primit nava cu ajutorul dumneavoastră.

FAUSTINA: I-aţi şi dat-o? Aceasta înseamnă că nu-l urâţi. Eu am crezut că veţi găsi sacrificiul mai presus de forţele voastre şi am vrut. să ştiu dacă sunteţi însufleţit mai mult de dragoste decât de supunere.

DON FREGOSE: Doamnă…

FAUSTINA: Nu i-o puteţi lua-napoi?

DON FREGOSE: Fie că vă ascult, sau că nu vă ascult, niciodată nu reuşesc să fac ceva pe placul dumneavoastră. Cum să-i iau corabia înapoi, pentru Dumnezeii, când el a adus o armată de muncitori care au şi luat-o în stăpânire?!

FAUSTINA: Se vede treaba că nu ştiţi că-l urăsc şi că-i doresc…

DON FREGOSE: Moartea!

FAUSTINA: Nu, defăimarea!

DON FREGOSE: Oo! Aceasta înseamnă că-mi voi putea răzbuna torturile sufleteşti pe care le îndur de-o lună-ncoace!

FAUSTINA: Nu vă atingeţi de prada mea, lăsaţi-mi-o mie. Înainte de a vă apuca de altceva, luaţi-vă tablourile din galeria mea, *don* Fregose! *(Mirare la* don *Fregose.)* Aşa vreau eu!

DON FREGOSE: Prin urmare, refuzaţi să fiţi marchiza de…

FAUSTINA: Le ard în plină piaţă, sau le vând pentru a-mpărţi preţul lor săracilor.

DON FREGOSE: Bine, dar care-i pricina?

FAUSTINA: Mi-e sete de cinste, şi dumneavoastră mi-aţi terfelit-o.

DON FREGOSE: Atunci primiţi mâna mea.

FAUSTINA: Eh, mai lasă-mă în pace-odată!

DON FREGOSE: Cu cât vi se dă mai multă putere, cu atât abuzaţi mai mult.

SCENA 21

FAUSTINA *(singură):* Metresa unui vicerege! Oh! Ce intrigă veneţiană voi urzi, împreună cu Sarpi şi cu Avaloros!

SCENA 22

Faustina, Mathieu Magis

MATHIEU MAGIS: Doamna are nevoie de umilele mele servicii?

FAUSTINA: Cine eşti dumneata?

MATHIEU MAGIS: Mathieu Magis, un biet cămătar din Milano, care aşteaptă cu nerăbdare să vă poată fi de folos.

FAUSTINA: Dai bani cu împrumut?

MATHIEU MAGIS: Numai pe gajuri sigure: pe diamante sau pe aur; mă descurc şi eu cum pot. Pierderile ne strivesc, doamnă, banii zac nefolosiţi adeseori. Ah, de-aţi şti cât de greu se câştigă banii. O singură afacere proastă înghite câştigul altora zece fructuoase, pentru că noi riscăm o mie de scuzi dându-le unui fluşturatic pentru un câştig de numai trei sute. Iată de ce se scumpesc împrumuturile. Lumea e nedreaptă cu noi.

FAUSTINA: Eşti evreu?

MATHIEU MAGIS: Ce înţelegeţi prin aceasta?

FAUSTINA: De ce credinţă eşti?

MATHIEU MAGIS: Sunt lombard şi catolic.

FAUSTINA: Asta nu-mi prea convine.

MATHIEU MAGIS: Doamna ar fi dorit să fiu…

FAUSTINA: Da, înhăţat de ghearele Inchiziţiei.

MATHIEU MAGIS: Şi pentru ce mă rog?

FAUSTINA: Pentru a fi sigură de devotamentul dumitale.

MATHIEU MAGIS: Caseta mea ascunde destule taine, doamnă.

FAUSTINA: Dac-aş avea averea dumitale…

MATHIEU MAGIS: Mi-aţi stăpâni şi sufletul.

FAUSTINA *(aparte):* Trebuie să-l atrag de partea mea, oferindu-i un bun câştig, asta-i clar. *(Tare.)* În ce condiţii împrumuţi?

MATHIEU MAGIS: Cu o dobândă de cinci.

FAUSTINA: Niciodată nu mă înţelegi cum trebuie. Ascultă: vei împrumuta numele dumitale lui señor Avaloros.

MATHIEU MAGIS: II cunosc pe señor Avaloros, bancherul; uneori facem afaceri împreună, dar el se bucură de un mare renume şi de prea mult credit în Mediterana pentru a nu avea niciodată nevoie de bietul Mathieu Magis…

FAUSTINA: Ştii să fii discret, lombardule? Dacă as vrea să întrebuinţez numele tău într-o afacere foarte importantă…

MATHIEU MAGIS: Contrabandă?

FAUSTINA: Ce-ţi pasă?! Care ar fi garanţia întregului tău devotament?

MATHIEU MAGIS: Partea mea de câştig.

FAUSTINA *(aparte):* Straşnic dulău de vânătoare! *(Tare.)* Ei bine, iată despre ce este vorba, am să-ţi încredinţez o taină în care este vorba de viaţă şi de moarte, fiindcă voi lăsa pe seama dumitale un om de seamă pentru a-l distruge.

MATHIEU MAGIS: Micul meu negoţ este întreţinut de marile pasiuni: femei frumoase – câştiguri frumoase!

A C T U L III

Scena reprezintă interiorul unui grajd. Sus, căpiţe de fân, de-a lungul zidului, roţi, ţevi, stâlpi, o sobă mare de aramă şi un cazan uriaş. La stânga spectatorilor, un stâlp sculptat, pe care se află o madonă. La dreapta, o masă; pe masă se găsesc hârtii şi instrumente de calculat. Pe perete, deasupra mesei, o tablă acoperită cu figuri. Pe masă, o lampă. Lângă tablă, o planşetă pe care se află câteva cepe, o cană şi pline. Ie dreapta spectatorilor, o uşă mare de grajd, şi la stânga, o uşă care dă spre câmp. Lângă madonă, un pat de paie. La ridicarea cortinei e noapte.

SCENA 1

Fontanares, Quinola

Fontanares, purtând o haină neagră, strânsă cu o centură de piele, lucrează la masă. *Quinola* verifică piesele maşinii

QUINOLA: La vremea mea, am iubit şi eu, domnule. Numai că atunci când mi-am dat seama ce înseamnă femeia, mi-am luat tălpăşiţa. Traiul îmbelşugat şi băuturica bună nu te înşală niciodată, ba te mai şi îngraşă! *(Privindu-şi stăpânul.)* Asta el… Nici nu mă aude. Iată încă trei piese care trebuie forjate. *(Deschide uşa.)* Heei!… Monipodio!

SCENA 2

QUINOLA: Ne-au sosit şi ultimele trei piese. Ia modelele şi ai grijă să faci întotdeauna două perechi… în caz de nenorocire…

(Monipodio face semn spre culise; *apar doi oameni.)*

MONIPODIO: Luaţi-le, băieţi, şi topiţi-vă, uşurel, ca nişte umbre; asta-i ceva mai rău decât un furtişag. *(Lui Quinola.)* M-am spetit muncind!

QUINOLA: Ăştia nu bănuiesc nimic?

MONIPODIO: Nici ei şi nici altcineva. Fiecare piesă e împachetată ca o bijuterie şi depozitată într-un beci. Dar ne trebuie treizeci de scuzi.

QUINOLA: Of! Dumnezeule!

MONIPODIO: Treizeci de vlăjgani ca ăştia mănâncă şi beau cât şaizeci.

QUINOLA: „Casa Quinola şi Compania" a dat faliment, şi acuma-s pe urmele mele.

MONIPODIO: Ai de gând să protestezi?

QUINOLA: Ce prost eşti! Mandat de arestare! Dar mi-am făcut rost de la un negustoraş de vechituri de vreo câteva boarfe care-mi vor îngădui să-l scap pe Quinola de sub nasul celor mai iscusiţi copoi până în clipa când voi fi în stare să plătesc.

MONIPODIO: Vrei să plăteşti?… Ce gogomănie!

QUINOLA: Da, mi-am păstrat o comoară pentru timpuri grele. Îmbracă din nou mantia de călugăr cerşetor şi du-te la Lothundiaz ca s-o mai iscodeşti pe doică.

MONIPODIO: Din păcate, Lopez s-a întors de atâtea ori din Alger, încât doica noastră o să intre la bănuieli.

QUINOLA: La naiba! N-ai altceva de făcut decât să-ţi dai osteneala ca scrisoarea asta să ajungă la señorita Maria Lothundiaz. *(Îi dă scrisoarea.)* Este o capodoperă de elocinţă,

inspirată de ceea ce creează toate capodoperele; de zece zile ne ducem traiul numai cu pâine şi apă.

MONIPODIO: Parcă noi suntem mai breji! Ţi-ai închipuit cumva că înfulecăm numai pui fripţi? Ehe! Dacă oamenii noştri n-ar fi fost oameni de nădejde, de mult ar fi dat bir cu fugiţii.

QUINOLA: Ai grijă ca dragostea să-mi achite poliţa, că pe viitor om şti noi cum să ne descurcăm.

(Monidopio pleacă.)

SCENA 3

Quinola, Fontanares

QUINOLA *(frecând o ceapă pe pâine):* Se spune că tot cu aşa ceva s-au hrănit şi muncitorii care au lucrat la piramidele Egiptului, dar se vede treaba că ei mai adăugau ceva: credinţa… *(Bea apă.)* Nu vi-i foame, domnule? Băgaţi de seamă să nu se strice maşina!

FONTANARES: Sunt în căutarea ultime? soluţii.

QUINOLA *(când pune cana la loc, i se crapă mâneca):* Eu am şi găsit una… care-mi desăvârşeşte mâneca. N-am ce spune, cu meseria asta, bulendrele mele capătă o înfăţişare prea… „algebrică”.

FONTANARES: Straşnic flăcău! Nici în clipele cele mai grele nu-şi pierde voia bună!

QUINOLA: La naiba, domnule, norocul iubeşte oamenii veseli în aceeaşi măsură în care-l iubesc şi ei!

SCENA 4

Aceiaşi, *Mathieu Magia*

QUINOLA: Ah! Iată-l şi pe lombardul nostru! Se uită la toate piesele ca şi când ar fi chiar de pe acum ale lui.

MATHIEU MAGIS: Preaplecata voastră slugă, scumpe señor Fontanares.

QUINOLA: La fel de ceremonios, de sec şi rece, parc-ar fi de marmură.

FONTANARES: Bine-ai venit, domnule Magis! *(îţi taie pâine.)*

MATHIEU MAGIS: Sunteţi un om minunat şi, în ceea ce mă priveşte, vă doresc tot binele din lume.

FONTANARES: Oare din pricina asta te osteneşti să-mi faci tot felul de neajunsuri?

MATHIEU MAGIS: Mă repeziţi? Nu faceţi bine. Se vede treaba că nu ştiţi că în mine se ascund doi oameni.

FONTANARES: Pe celălalt nu l-am văzut niciodată.

MATHIEU MAGIS: Pe lângă afaceri, mai am şi un suflet.

QUINOLA: Aşa o fi, dar te ţii numai de afaceri.

MATHIEU MAGIS: Vă admir pe amândoi cum luptaţi,

FONTANARES: Admiraţia este sentimentul care oboseşte cel mai degrabă la om. De altminteri, dumneata nu prea împrumuţi pe „sentimente”.

MATHIEU MAGIS: Sunt fel de fel de sentimente: unele ţi-aduc câştig, altele te ruinează. Dumneavoastră sunteţi însufleţit de credinţă, asta-i ceva foarte frumos, dar te-aduce la sapă de lemn. Acum şase luni am încheiat amândoi o mică convenţie, şi anume: mi-aţi cerut trei mii de ţechini pentru experienţele voastre…

QUINOLA: Cu condiţia ca să vă dăm cinci mii.

FONTANARES: Ei, şi ce-i cu asta?

MATHIEU MAGIS: Termenul a expirat de două luni.

FONTANARES: Ne-aţi făcut somaţia de-acum două luni, fără nicio întârziere, chiar a doua zi după scadenţă.

MATHIEU MAGIS: Oh! Dar ăsta nu-i un motiv de supărare: am făcut-o numai pentru a fi în regulă cu legile.

FONTANARES: Şi după aceea?

MATHIEU MAGIS: Astăzi sunteţi datornicul meu.

FONTANARES: Opt luni au şi trecut, ca un vis! Şi de-abia în noaptea asta mi-am pus întrebarea cum să aduc apa rece pentru a condensa vaporii! Magis, prietene, fii ocrotitorul meu, mai păsuieşte-mă vreo câteva zile!

MATHIEU MAGIS: Oh! Sunt cu totul la dispoziţia voastră.

QUINOLA: Aşa să fie?! Ei bine, mi se pare că-şi arată obrazul şi celălalt Magis. *(Lui Fontanares.)* Are să-mi fie prieten, domnule! *(Lui Magis.)* Haideţi, Magis al doilea, dă-ne câţiva poli de aur.

FONTANARES: Ah! Mă întorc la viaţă!

MATHIEU MAGIS: E foarte simplu, astăzi nu mai sunt doar creditor, ci şi coproprietar, şi vreau să trag foloase după urma averii mele.

QUINOLA: Ah! Câine spurcat!

FONTANARES: Aşa crezi dumneata?

MATHIEU MAGIS: Banii nu ştiu ce-nseamnă credinţa…

FONTANARES:…nici speranţa, nici mila; banii nu prea au sentimente catolice.

MATHIEU MAGIS: Acelora care vin să ne ceară să le-achităm o poliţă nu le putem spune: „Mai aşteptaţi! Un om talentat este gata-gata să descopere o mină de aur într-un hambar, sau într-un grajd!” în şase luni gologanii ăştia or să se dubleze. Am şi eu familie, domnule.

FONTANARES *(lui Quinola):* închipuie-ţi că unul ca ăsta are o nevastă!

QUINOLA: Şi că prăsila lui, curând-curând, are să înghită toată Catalonia.

MATHIEU MAGIS: Sunt împovărat de greutăţi.

FONTANARES: Cred că vezi cum trăiesc.

MATHIEU MAGIS: Vai, domnule! Dacă aş fi fost mai bogat, v-aş fi împrumutat… *(Quinola întinde mâna.)* destui bani pentru a trăi mai bine.

FONTANARES: Mai aşteaptă cincisprezece zile.

MATHIEU MAGIS *(aparte):* Mi se frânge inima. Dac-ar fi vorba numai de mine, poate că m-aş fi lăsat înduplecat, dar trebuie să-mi câştig comisionul. Asta-i zestrea fiicei mele. *(Tare.)* Pe legea mea că-mi sunteţi foarte, foarte drag şi-mi plăceţi…

QUINOLA *(aparte):* Să-mi mai spui că-s ucigaş dacă-l sugrum!

FONTANARES: Foarte bine! Dacă dumneata eşti de fier, eu voi fi de oţel!

MATHIEU MAGIS: Ce înseamnă asta, domnule?

FONTANARES: Cu sau fără voia dumitale, vei rămâne alături de mine.

MATHIEU MAGIS: Nici pomeneală de aşa ceva! Eu vreau paralele mele, şi mai degrabă aş vinde toată fierăria asta decât să-mi pierd banii. Aş cere să se pună sechestru şi aş…

FONTANARES: Ah! După cum se vede, vrei să mă sileşti să înfrâng şiretenia prin şiretenie. Am lucrat cinstit, dar dacă e nevoie, după pilda dumitale, voi părăsi şi eu drumul drept. Fiindcă oamenii ţin să fim desăvârşiţi, am să fiu acuzat. Fie! Primesc calomnia! Mai am de deşertat o cupă de venin! Ai semnat un contract necinstit, vei mai semna unul, sau, de unde nu, vei vedea opera mea sărind în mii de ţăndări, iar taina mea *(se bate cu pumnul în piept)* va rămâne aici!

MATHIEU MAGIS: Vai de mine, domnule, să nu care cumva să faceţi una ca asta! Asta-i un furt, o nelegiuire de care un om de geniu nu poate fi capabil.

FONTANARES: Ah! Te înarmezi cu cinstea mea pentru a-ţi asigura izbânda unei nedreptăţi monstruoase?

MATHIEU MAGIS: Ascultaţi, nu ţin deloc să fiu părtaş la toată afacerea asta, o să vă înţelegeţi cu *don* Ramon, un om tare cumsecade, căruia am să-i vând drepturile mele.

FONTANARES: *Don* Ramon?

QUINOLA: E acela pe care toată Barcelona îl socoteşte mai presus de dumneavoastră.

FONTANARES: – După toate chinurile pe care le-am îndurat, am rezolvat şi ultima mea problemă: gloria şi norocul meu se vor spulbera deodată cu viaţa mea.

QUINOLA: Din păcate, cuvintele acestea prevestesc întotdeauna o poveste care trebuie luată de la-nceput.

FONTANARES: Da’ de unde! O afacere de o sută de ţechini!

MATHIEU MAGIS: Tot ceea ce aveţi aici n-are. să acopere nici cheltuielile, atunci când justiţia le va pune în vânzare.

QUINOLA: Şterge-o de aici dacă vrei să scapi cu viaţă, stârvule!

MATHIEU MAGIS: Cu *don* Ramon luaţi-o mai cu uşurelul Când e vorba de el, o să-i plătiţi datoriile cu capul! *(Întorcându-se spre Quinola.)* Cât despre tine, fereşte-te de spânzurătoare, că de-mi pici în gheare cândva, am să mă răzbun! *(Lui Fontanares.)* Adio, geniule! *(Pleacă.)*

SCENA 5

FONTANARES: Când îl aud vorbind, mă trec fiorii!

QUINOLA: Şi pe mine la fel; marile idei se prind întotdeauna în mrejele întinse-n calea lor de păianjenii ăştia!

FONTANARES: Ducă-se naibii! Mai avem nevoie de încă o sută de ţechini, şi după aceea viaţa va fi încântătoare, plină de voioşie şi de dragoste! *(Bea apă.)*

QUINOLA: Chiar aşa-i, domnule, dar trebuie să recunoaşteţi şi dumneavoastră că nădejdea, blestemăţia asta cerească, ne-a târât în destule încurcături pân-acuma.

FONTANARES: Quinola!

QUINOLA: Nici prin gând nu-mi trece să plâng, eu sunt sortit necazurilor, dar de unde naiba să luăm o sută de ţechini? Sunteţi dator muncitorilor, lui Carpano, meşter lăcătuş, lui Coppolus, negustorul de fier, de oţeluri şi de aramă, şi hangiului nostru, care, după ce ne-a primit aici mai mult de frica lui Monipodio decât din milă, va sfârşi prin a ne goni. Îi datorăm întreţinerea pe nouă luni.

FONTANARES: Totul s-a sfârşit!

QUINOLA: Şi cei o sută de ţechini?

FONTANARES: Şi de ce tocmai tu, care eşti atât de curajos şi de vesel, te grăbeşti să mă prohodeşti cu acest *De profundis?*

QUINOLA: Din pricină că, pentru a rămâne alături de dumneavoastră, trebuie să dispar.

FONTANARES: Şi pentru ce, mă rog?

QUINOLA: Dar la portărei nu vă gândiţi? Am făcut, pentru dumneavoastră şi pentru mine, datorii de o sută de scuzi de aur, care au început să ia înfăţişarea agenţilor de urmărire.

FONTANARES: Câte nenorociri se ascund sub pulpana gloriei!

QUINOLA: Lăsaţi, nu vă mai întristaţi; nu miaţi spus că bunicul dumneavoastră a plecat acum vreo cincizeci de ani în Mexic, împreună cu *don* Cortez? S-a mai auzit ceva despre el?

FONTANARES: Nimic, niciodată.

QUINOLA: Aveţi, sau n-aveţi un bunic?… Apoi dacă-i aşa, cu siguranţă că o să apucaţi şi ziua izbânzii!

FONTANARES: Ţii cu orice preţ să mă pierzi?

QUINOLA: Ţineţi neapărat să mă vedeţi luând calea puşcăriei, iar maşina dumneavoastră să ajungă dracu mai ştie pe unde?

FONTANARES: Nu! Asta, nu!

QUINOLA: Atunci lăsaţi-mă să-l scot pe bunicu' ăsta din pământ, din iarbă verde. Are să fie primul om care se va reîntoarce din Indii.

SCENA 6

Aceiaşi, *Monipodio*

QUINOLA: Ce veşti ne-aduci?

MONIPODIO: Infanta a căpătat scrisoarea.

FONTANARES: Cine este acest *don* Ramon?

MONIPODIO: Un nătărău.

QUINOLA: E invidios?

MONIPODIO: Ca o cireadă de hârţogari fluieraţi. Pretinde că-i un om nemaipomenit.

QUINOLA: Dar îl crede cineva?

MONIPODIO: Parcă-i un oracol. Bale câmpii, smângăleşte hârtia şi se străduie să dovedească cum că zăpada-i albă fiindc-ar pica din cer, şi susţine, împotriva lui Galileu, că pământul nu se învârteşte.

QUINOLA: Cred că vă daţi seama, domnule, că trebuie să vă descotorosesc de savantul ăsta! *(Lui Monipodio.)* Hai cu mine; ai să fi valetul meu.

SCENA 7

FONTANARES *(singur):* Ce neghiob s-ar mai încăpăţâna să alerge după bani, smulgând tainele cele mai straşnic păzite de natură, fără a-i păsa de oameni, combătându-i şi înjghebând tot felul de socoteli pentru a descoperi, primul, cel mai preţios lucru din tot ceea ce ne înconjoară, dacă în cele din urmă tot are să-şi vadă gloria furată de un *don* Ramon, care nu se sfieşte să îmbrăţişeze soluţiile cele mai ieftine? Din păcate, de-alde *don* Ramon se găsesc pretutindeni. Nici nu vreau să mă mai gândesc… mă oboseşte.

SCENA 8

Fontanares, Esteban, Girone şi *doi muncitori,* personaje mute

ESTEBAN: N-aţi putea să-mi spuneţi pe unde se ascunde un oarecare Fontanares?

FONTANARES: Nu se ascunde deloc, iată-l: cugetă în tăcere. *(Aparte.)* Pe unde-o fi Quinola? El se pricepe de minune să-i facă să-şi ia tălpăşiţa mulţumiţi, *(Tare.)* Ce doriţi?

ESTEBAN: Bar noştri! De trei săptămâni lucrăm pentru dumneavoastră: muncitorul trăieşte de pe o zi pe alta.

FONTANARES: O, prieteni, în cazul acesta, eu nu trăiesc deloc!

ESTEBAN: Dumneavoastră sunteţi unul singur şi n-aveţi decât să strângeţi cureaua cât poftiţi, dar noi avem neveste şi copii şi, la ce să mai lungim pelteaua, nu mai avem nici ce să mai punem la amanet…

FONTANARES: Aveţi încredere în mine.

ESTEBAN: Credeţi c-o să putem plăti brutarului cu… „încrederea” în dumneavoastră?

FONTANARES: Sunt un om de onoare.

GIRONE: Parcă noi nu suntem?

ESTEBAN: Ia duceţi-vă la cămătaru’ ăla lombard cu onoarea noastră şi-o să vedeţi dumneavoastră ce-o să vă dea pe ea!

GIRONE: Eu nu sunt mai moţat ca alţii şi nu capăt niciun cap de aţă pe datorie.

ESTEBAN: Iar eu nu-s decât un pârlit de muncitor, dar dacă nevastă-mea are nevoie de o cratiţă, *eu* o plătesc!

FONTANARES: Cine vă asmute în felul acesta împotriva mea?

GIRONE: Ne-asmute? Dar ce, noi suntem câini, să ne asmută?!

ESTEBAN: Judecătorii din Barcelona au dat o hotărâre în favoarea meşterilor Coppolus şi Carpano, o sentinţă care le dă drepturi asupra invenţiei dumneavoastră, şi aş vrea să ştiu şi eu unde-i partea noastră de câştig.

GIRONE: Nu plec de aici până când nu-mi primesc banii!

FONTANARES: Şi credeţi că dacă o să staţi bătuţi în cuie, aici, o să găsiţi bani? De altminteri, treaba voastră! N-aveţi decât să staţi. Bună seara. *(îşi ia pălăria şi haina.)*

ESTEBAN: Hopa! Staţi domol, că nu merge chiar aşa! Până când nu ne daţi banii, nu plecaţi de-aicea nici în ruptul capului!

(Mişcare printre muncitori pentru bararea trecerii.)

GIRONE: Uite-o piesă pe care am lucrat-o chiar eu. Eu am lucrat-o, a mea să fie!

FONTANARES: Netrebnicule! *(Trage sabia.)*

MUNCITORII: Ah! N-o să ne clintim din loc!

FONTANARES *(repezindu-se asupra lor):* Ah! *(Se opreşte şi aruncă sabia.)* Te pomeneşti că Avaloros, împreună cu Sarpi i-au trimis dinadins

aici, tocmai pentru a mă scoate din sărite. Atunci m-ar acuza de crimă şi n-aş mai vedea lumina zilei. *(îngenunchind în faţa Madonei.)* Oh! Doamne! Oare talentul şi crima au acelaşi preţ în ochii tăi? Cu ce-am greşit că trebuie să sufăr atâtea samavolnicii, atâta batjocură şi nedreptate? Oare trebuie să plătesc birul triumfului mai dinainte? *(Muncitorilor.)* La urma urmelor, orice spaniol este stăpân în casa lui!

ESTEBAN: Aşa o fi, dar dumneavoastră n-aveţi nici măcar o casă. Aici suntem la „Soarele de aur", gazda ne-a spus-o destul de lămurit.

GIRONE: Nu v-aţi plătit nici chiria şi, ca de obicei, nu plătiţi nimic.

FONTANARES: Rămâneţi, stăpânii mei, rămâneţi. Am greşit. Aveţi dreptate; sunt dator.

SCENA 9

Aceiaşi, *Coppolus, Carpano*

COPPOLUS: Domnule, am venit să vă dau de ştire că judecătorii din Barcelona mi-au dat ieri toate drepturile asupra invenţiei dumneavoastră până la data când o să fiţi în stare să vă plătiţi datoriile. Aşa stând lucrurile, am să veghez să nu se scoată nimic de aici în aceste drepturi se cuprinde şi datoria confratelui meu, Carpano, lăcătuşul dumneavoastră.

FONTANARES: Ce demon vă orbeşte? Nu vă daţi seama că fără mine maşina aceasta e numai lemnărie, oţel, aramă şi fierărie moartă? Cu ajutorul meu, ea reprezintă o avere uriaşă.

COPPOLUS: Nu ne mişcăm de-aici!

(Coppolus şi Carpano fac o mişcare pentru a-l reţine pe Fontanares.)

FONTANARES: Ce prieten te-ar putea înşfăca mai abitir ca un creditor? Ei bine, demonul n-are decât să-şi ia-napoi ideea pe care mi-a dat-o!

TOŢI: Demonul?!

FONTANARES: Ah! Să-mi păzesc bine gura, un singur cuvânt mă poate arunca în ghearele Inchiziţiei. Nu, nu, nicio glorie nu poate răscumpăra asemenea suferinţe!

COPPOLUS *(lui Carpano):* Ce facem cu ele? Le vindem?

FONTANARES: Pentru ca maşina să valoreze ceva, ar trebui terminată, şi nu-i lipseşte decât o piesă. Iată-i modelul. *(Coppolus şi Carpano se consultă.)* Asta ar mai costa două sute de ţechini.

SCENA 10

Aceiaşi, *Quinola,* în chip de moşneag de o sută de ani, figură fantastică, în genul lui Callot.
Monipodio, în haine fanteziste. Patronul hanului „Soarelui de aur”

PATRONUL *(hanului „Soarele de aur” arătându-l pe Fontanares):* Dumnealui este, *señor!*

QUINOLA: Cum? L-aţi aruncat pe nepotul căpitanului Fontanaresi într-un grajd? Republica Veneţiei îi va da un palat! îmbrăţişează-mă, scumpul meu copil! *(Se îndreaptă spre Fontanares.)* Serenisima republică a aflat de promisiunile pe care le-ai făcut regelui Spaniei şi de aceea am părăsit Arsenalul Veneţiei, al cărui şef sunt, pentru ca… *(Aparte.)* Eu sunt, Quinola.

FONTANARES: Niciodată vreo rudă n-a reînviat la un moment mai potrivit!

QUINOLA: Ce mizerie! Deci, cam aşa arată anticamera gloriei!

FONTANARES: Mizeria este retorta în care îi place lui Dumnezeu să ne încerce forţele.

QUINOLA: Cine sunt aceşti oameni?

FONTANARES: Creditorii şi muncitori; mei, care mă asaltează.

QUINOLA *(patronului hanului):* Ascultă, ticălos bătrân, nepotul meu este sau nu este la el acasă?

PATRONUL HANULUI: De bună seamă că este, excelenţă.

QUINOLA: Eu cunosc prea puţin legile Cataloniei, aşa că du-te şi caută-l pe *corregidor,* pentru a-i vârî în puşcărie pe netrebnicii aceştia! N-aveţi decât să vă trimiteţi portăreii la nepotul meu, e dreptul vostru, dar de stat, să staţi la voi acasă, ticăloşilor! Poftim! *(Se scotoceşte în buzunar.)* Duceţi-vă şi beţi în sănătatea mea! *(Le aruncă bani)* Veniţi la mine să vă plătesc!

MUNCITORII: Trăiască Excelenţa Sa! *(Pleacă.)*

SCENA 11

Aceiaşi, fără patronul hanului şi fără muncitori

QUINOLA *(celor doi negustori):* Cât despre voi, dragii mei, voi îmi păreţi plămădiţi dintr-un aluat mai bun, şi cu ceva bani, o să ne înţelegem de minune.

COPPOLUS: Atunci vom fi la ordinele voastre, excelenţă.

QUINOLA: Arată-mi şi mie, scumpul meu copil, acea faimoasă invenţie despre care vorbeşte toată Republica Veneţiei. Ia să vedem, unde sunt planurile, schiţele?

COPPOLUS *(către Carpano):* Se pricepe, dar înainte de orice trebuie să ne informăm asupra lui.

QUINOLA: Eşti un gigant, copilul meu, şi, asemenea lui Columb, va sosi şi ziua când vei cuceri gloria. *(Îndoind un genunchi.)* Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, pentru neasemuita cinste pe care o faci familiei noastre! *(Negustorilor.)* Vă plătesc totul după două ore.

(Negustorii pleacă.)

SCENA 12

Quinola, *Fontanares, Monipodio*

FONTANARES: Cu ce ne vom alege de pe urma acestei şarlatanii?

QUINOLA: Vă rostogoleaţi într-o prăpastie, şi eu v-am oprit.

MONIPODIO: Straşnic ai mai răsucit-o! Dar veneţienii au parale, şi pentru a căpăta un răgaz de trei luni de zile, trebuie să începi prin a arunca praf în ochii proştilor, care, după părerea mea, este praful cel mai scump.

QUINOLA: Nu v-am spus că ştiam ceva despre o comoară? E pe drum.

MONIPODIO: Aşa, călătoreşte de una singură?

(Quinola face semn afirmativ.)

FONTANARES: Îndrăzneala lui mă sperie.

SCENA 13

MATHIEU MAGIS: Vi-l aduc pe *don* Ramon, fără consimţământul căruia nu mai fac niciun pas.

DON RAMON *(lui Fontanares):* Domnule, sunt încântat că pot avea legături cu un om de capacitatea dumneavoastră şi nu mă îndoiesc că, împreună, vom reuşi să ducem descoperirea dumneavoastră pe cele mai nebănuite culmi ale desăvârşirii.

QUINOLA: Domnul cunoaşte, fără doar şi poate, mecanica, balistica, matematicile, dioptrica, catoptrica, statica… stica.

DON RAMON: Am scris tratate foarte apreciate.

QUINOLA: În latină?

DON RAMON: În spaniolă.

QUINOLA: Adevăraţii savanţi, domnul meu, nu scriu decât în latină. E periculos să vulgarizaţi ştiinţa. Vorbiţi latina?

DON RAMON: Bineînţeles, domnule.

QUINOLA: Cu atât mai bine pentru dumneavoastră.

FONTANARES: Stimate domn, eu cinstesc renumele pe care vi l-aţi făcut, dar acţiunea mea este prea riscantă pentru a vă face şi pe dumneavoastră părtaş. Pot risca propriul meu cap, dar nu-mi pot îngădui acelaşi lucru cu al dumneavoastră. Mi se pare a fi cu mult prea preţios.

DON RAMON: Credeţi că vă puteţi lipsi de un *don* Ramon, care este o autoritate recunoscută în ştiinţă, domnule?

QUINOLA: *Don* Ramon? Faimosul *don* Ramon, care a explicat cauza atâtor fenomene, care până la dânsul îşi îngăduiau să existe fără nicio justificare?

DON RAMON: El însuşi, în persoană.

QUINOLA: Eu sunt Fontanares, directorul Arsenalului Republici! Veneţiene şi bunicul inventatorului nostru. Poţi avea deplină încredere

în dumnealui. Un om de talia dumisale, copilul meu, nu ne poate întinde nicio cursă. Îi vom destăinui totul.

DON RAMON: Ah! în curând am să aflu lot.

FONTANARES: Ce-ai spus?!

QUINOLA: Lasă-mă să i fac o demonstraţie matematică, asta n-o să-i facă niciun rău, dar nici dumneavoastră n-are ce vă strica. *(Lui* don *Ramon.)* Apropiaţi-vă, domnul meu. *(Îi arată piesele maşinii.)* Toate astea nu spun nimic pentru savanţi, esenţialul…

DON RAMON: Esenţialul?!

QUINOLA: Este însăşi problema. Ia să vedem, ştiţi din ce pricină se ridică norii?

DON RAMON: Cred că sunt mai uşori decât aerul.

QUINOLA: Da' de unde! Sunt şi ei destul de grei, pentru că până la urmă apa tot o să cadă, ca o proastă. Mie nu-mi place apa. Dar domniei-voastre?

DON RAMON: Eu o respect.

QUINOLA: Suntem făcuţi pentru a ne înţelege. Norii se urcă atât de sus pentru că sunt făcuţi din aburi, care sunt atraşi de forţa frigului, care este sus.

DON RAMON: S-ar putea să fie adevărat. Am să scriu un tratat despre asta.

QUINOLA: Nepotul meu exprimă această stare de lucruri prin formula R + O. Dar cum în aer se găseşte multă apă, putem să spunem pur şi simplu O + O, şi în felul acesta s-a născut un nou binom!

DON RAMON: Acesta ar fi chiar un nou binom?

QUINOLA: Bineînţeles. Sau, dacă doriţi, poate fi tot aşa de bine şi un X.

DON RAMON: X! Un X. Aha!… Am şi înţeles! Un simplu X!!

FONTANARES: Ce măgar!

QUINOLA: Chiar aşa! Restul nu-i decât o bagatelă. Un tub primeşte apa, care, printr-un

mijloc oarecare, se transformă în nori, care ţin cu orice preţ să urce, să urce mereu, cu o forţă colosală.

DON RAMON: Colosală?… Dar cum?

QUINOLA: Colosală prin faptul că e naturală, deoarece, luaţi bine aminte, omul nu creează forţele…

DON RAMON: Foarte bine, dar atunci cum naiba se face?…

QUINOLA: Cum se face? Nimic mai simplu, le împrumută de la natură, în asta constă marea invenţie, pentru că a descoperi înseamnă a împrumuta… Atunci… cu ajutorul câtorva pistoane, pentru că, după cum ştiţi, în mecanică…

DON RAMON: Da, da, mecanica mi-e foarte cunoscută…

QUINOLA: Ei bine, mijlocul de a transmite o forţă este o nimica toată, ceva tot aşa de simplu ca firul de aţă la vârtelniţă.

DON RAMON: Aha! Carevasăzică, există şi o vârtelniţă?!

QUINOLA: Nu numai una, sunt chiar două, şi forţa lor este atât de uriaşă, încât ar putea ridica munţii, care ar ţopăi ca nişte berbeci Da, da, lucrul acesta a fost proorocit de regele David.

DON RAMON: Aveţi perfectă dreptate, domnul meu, aşa e, norii sunt de apă…

QUINOLA: Apă, domnule!… Şi lumea… Pentru că fără apă n-aţi putea… E limpede? Ei bine, iată pe ce se bazează invenţia nepotului meu: apa va învinge apa! O + O, asta-i formula!

DON RAMON *(aparte):* Se foloseşte de nişte termeni neinteligibili.

QUINOLA: Aţi înţeles?

DON RAMON: Perfect!

QUINOLA *(aparte):* Omul ăsta-i înspăimântător de neghiob! *(Tare.)* De data aceasta m-am exprimat în limba adevăraţilor savanţi!…

MATHIEU MAGIS *(lui Monipodio):* Cine este seniorul acesta atât de savant?

MONIPODIO: Un om de o mare valoare, pe lângă care învăţ balistica. E directorul Arsenalului din Veneţia, care o să vă dea banii chiar astă-seară, în contul republicii.

MATHIEU MAGIS: Să dau fuga să-i spun lui *doña* de Brancadori, ea este din Veneţia. *(Pleacă)*

SCENA 14

Aceiaşi, mai puţin *Mathieu Magis, Lothundiaz, Maria*

MARIA: Oare voi ajunge la timp?

QUINOLA: Straşnic! Iată şi comoara noastră!

(Lothundiaz şi don *Ramon se salută prin semne de politeţe şi privesc piesele maşini care se află în fundul scenei.)*

FONTANARES: Maria! Dumneata, aici?

MARIA: Am venit împreună cu tata. Ah! Scumpul meu prieten, valetul dumitale mi-a vorbit despre disperarea care te-a cuprins…

FONTANARES *(lui Quinola):* Netrebnicule!

QUINOLA: Nepoate!

MARIA: El a pus capăt chinurilor mele.

FONTANARES: Cine te chinuia?

MARIA: Nu şt câte am îndurat de la sosirea dumitale, şi mai cu seamă de când te-ai certat cu *doña* de Brancadori. Ce pot face împotriva autorităţii tatălui meu? Rămânând acasă, mă îndoiam că te-aş fi putut păstra; nu este vorba despre inima mea, care, în ciuda oricăror primejdii, îţi aparţine, dar eu, persoana mea…

FONTANARES: Încă un martiraj!

MARIA: Ziua izbânzii dumitale întârziind, situaţia mea a devenit neînchipuit de grea. Dar, vai, văzându-te aici îmi dau seama că am suferit nespus de mult amândoi. Pentru a putea fi a

dumitale, mă voi preface că mă devotez Domnului. În seara aceasta voi intra la mănăstire.

FONTANARES: La mănăstire? Vor să ne despartă. Chinurile acestea sunt de ajuns pentru a mă face să-mi blestem viaţa. Pe dumneata, Maria, pe dumneata, iniţiatoarea şi sufletul descoperirii mele, steaua mea protectoare, te-am silit, din cauza mea, să rămâi aproape de ceruri! O! Durerea mă copleşeşte! *(Plânge.)*

MARIA: Numai făgăduind că intru în mănăstire am obţinut de la tatăl meu îngăduinţa de a veni aici. Am vrut să seamăn o nădejde în acest rămas bun. Iată, acestea sunt economiile unei fete tinere, a surorii dumitale, pe care le-am păstrat pentru ziua când totul te va părăsi.

FONTANARES: La ce mi-ar mai putea folosi gloria, bogăţia şi chiar viaţa dacă te pierd?

MARIA: Primeşte ceea ce poate, ceea ce trebuie să-ţi dăruiască aceea care-ţi va fi soţie. Dacă aş şti că eşti frământat, nefericit, nădejdile m-ar părăsi şi aş muri rugându-mă pentru dumneata, în singurătatea mea.

QUINOLA *(Mariei):* Cruţaţi-i mândria, dar să-l salvăm pe el chiar împotriva voinţei lui! Sst! Mă dau drept bunicul lui.

(Maria îi dă punga cu bani lui Quinola.)

LOTHUNDIAZ *(lui* don *Ramon):* Aşadar, nu găsiţi că este atât de extraordinar?

DON RAMON: Cine? Ăsta? Este un simplu meseriaş, care habar n-are de nimic; nu-ncape nicio îndoială c-a şterpelit această taină în Italia.

LOTHUNDIAZ: Niciodată n-am avut încredere-n omul ăsta. Am toate motivele să mă împotrivesc fiicei mele şi să n-o las să-l ia de bărbat.

DON RAMON: Ar fi dus-o la sapă de lemn. În opt luni de zile a făcut praf cinci mii de ţechini şi a mai împrumutat încă trei mii fără a ajunge la vreun rezultat! Ah! În ceea ce-l priveşte pe bunicul lui, ei

da, ăsta ştiu şi eu că este un savant de mâna întâi, care a avut de furcă, nu glumă, până să ajungă ceea ce este acuma.

LOTHUNDIAZ: Bunicul său?

QUINOLA: Da, domnule, numele meu de Fontanares s-a schimbat, la Veneţia, în acela de Fontanaresi.

LOTHUNDIAZ: Dumneavoastră sunteţi Pablo Fontanaresi?

QUINOLA: Pablo, în carne şi oase!

LOTHUNDIAZ: Şi… sunteţi bogat?

QUINOLA: Nemaipomenit de bogat.

LOTHUNDIAZ: Foarte bine, domnule, atunci înapoiaţi-mi cei două mii de ţechini pe care i-aţi împrumutat de la tatăl meu.

QUINOLA: Dacă-mi puteţi arăta semnătura mea, sunt gata să mă execut.

MARIA *(după o convorbire cu Fontanares):* Primeşte, pentru a putea izbândi. Oare nu-i vorba de fericirea noastră?

FONTANARES: Cum să târăsc această floare în prăpastia în care simt că încep să mă cufund?!

(Quinola şi Monipodio dispar.)

SCENA 15

Aceiaşi, *Sarpi*

SARPI *(lui Lothundiaz):* Dumneavoastră, şi încă împreună cu fiica dumneavoastră, vă aflaţi aici, señor Lothundiaz?

LOTHUNDIAZ: Mi-a făgăduit că se va duce la mănăstire dacă-i voi îngădui să-şi ia rămas bun de la el.

SARPI: Suntem atât de mulţi aici, încât această politeţe nu mă poate supăra.

FONTANARES: Ah! Iată-l şi pe cel mai înverşunat dintre vrăjmaşii mei. Ei bine, domnule, aţi venit pentru a-mi pune din nou statornicia la încercare?

SARPI: Reprezentând pe viceregele Cataloniei, am tot dreptul să fiu respectat de dumneavoastră, domnule. *(Lui* don *Ramon.)* Sunteţi mulţumit de el?

DON RAMON: Cu ajutorul sfaturilor mele, o s-o scoatem la căpătâi.

SARPI: Viceregele aşteaptă multe de la preţiosul vostru ajutor.

FONTANARES: Mi se pare mie… sau vor cu tot dinadinsul să-mi impună un adversar?

SARPI: O călăuză, domnule, pentru a vă salva.

FONTANARES: Cine v-a spus că aş avea nevoie?

MARIA: Poate că el te-ar putea ajuta să reuşeşti, Alfonso!

FONTANARES: Ah! Nici ea nu mai are încredere în mine!

MARIA: Se spune că-i un savant atât de mare…

LOTHUNDIAZ: Îngâmfatul! îşi închipuie că ştie mai multe decât toţi savanţii din lume la un loc!

SARPI: Am venit aici datorită unei chestiunii care a trezit atenţia viceregelui: de aproape zece luni deţineţi un vas al statului, şi trebuie să ne daţi socoteală.

FONTANARES: Regele n-a fixat niciun termen lucrărilor mele.

SARPI: Aşa este, dar administraţia Cataloniei are dreptul să pretindă un termen, în acest sens avem chiar şi un ordin al miniştrilor. *(Surpriză la Fontanares.)* Oh, nu vă temeţi, aveţi tot timpul – nu vrem să punem piedici unui om ca dumneavoastră. Ne îngăduim să credem că nu intenţionaţi să menţineţi ameninţarea care apasă asupra capului dumneavoastră, păstrând vasul pentru tot restul vieţi!!…

MARIA: Despre ce ameninţare e vorba?

FONTANARES: Capul meu este în pericol.

MARIA: Moartea? Şi tot mai încerci să refuzi?!

FONTANARES: Opera mea va fi gata, fără ajutorul nimănui, în trei luni, conte Sarpi. Veţi vedea atunci unul dintre cele mai măreţe spectacole pe care cineva îl poate dărui secolului său.

SARPI: Iată angajamentul dumneavoastră. Semnaţi-l.

(Fontanares semnează.)

MARIA: Adio, scumpul meu prieten, şi dacă vei cădea în această luptă, te voi iubi şi mai mult!

LOTHUNDIAZ: Să mergem, fiica mea, omul ăsta-i nebun!

DON RAMON: Mai citeşte-mi tratatele, tinere!

SARPI: Adio, viitorule grande de Spania!

SCENA 16

Fontanares, singur, pe primul plan al scenei

FONTANARES: Maria, la mănăstire! Gândul acesta mă înfioară! înfrunt o lume întreagă, dar mă tem că nu sunt un Atlas. Nu, nu voi reuşi, totul mă trădează. Ah, tu, operă a trei ani de gândire şi a unsprezece luni de eforturi, vei brăzda vreodată marea?… Ah!… Mă doboară somnul! *(Se culcă pe paie.)*

SCENA 17

Fontanares, dormind, *Quinola* şi *Monipodio,* întorcându-se prin uşa cea mică

QUINOLA: Ia priveşte! Diamante, perle şi aur! Suntem salvaţi!

MONIPODIO: *Dona* Brancadori e din Veneţia.

QUINOLA: După cum se vede, trebuia să ajungem şi aici. Cheamă-l pe hangiu, ca să ne recâştigăm creditul.

MONIPODIO: Iată-l.

SCENA 18

Aceiaşi, patronul hanului „Soarele de aur”

QUINOLA: Frumos îţi stă, domnule patron al „Soarelui de aur”! Nu ai avut încredere în steaua nepotului meu.

PATRONUL HANULUI: Un han nu-i totuna cu o bancă, domnule…

QUINOLA: Aşa e, dar ai fi putut să nu-i refuzi pâinea, măcar din milă. Serenisima republică m-a trimis aici pentru a-l convinge să se întoarcă în patrie; din păcate, el iubeşte prea mult Spania, aşa că mă voi întoarce, în taină, aşa cum am venit. Nu am asupra mea decât diamantul acesta de care pot dispune; peste o lună veţi primi poliţele. Trataţi cu valetul nepotului meu pentru vânzarea acestei bijuterii.

PATRONUL HANULUI: Vor fi trataţi ca nişte prinţi bogaţi, monseniore.

QUINOLA: Foarte bine. Du-te!

(Patronul hanului iese.)

SCENA 19

Aceiaşi, mai puţin patronul hanului

QUINOLA: Haidem să ne dezbrăcăm! *(Privindu-l pe Fontanares.)* Doarme! Omul ăsta atât de-nzestrat a fost doborât de potopul atâtor lovituri. Numai noi, ăştia, ştim să înfruntăm durerea; lui îi lipseşte stăpânirea noastră de sine! Oare am făcut bine cerând întotdeauna câte două exemplare din piesele ce ne trebuie? *(Lui Monipodio.)* Iată desenul ultimei piese. Ia-l.

(Ies.)

SCENA 20

Fontanares, dormind, *Faustina, Mathieu Magis*

MATHIEU MAGIS: Iată-l!

FAUSTINA: Aceasta este, deci, starea în care l-am adus! în adâncimea rănilor pe care singură mi le-am pricinuit, recunosc profunzimea dragostei mele. Of, câtă fericire îi datorez pentru atât amar de suferinţe!

ACTUL IV

Scena reprezintă o piaţă publică. În fundul pieţei, pe o capră, la picioarele căreia se află toate piesele maşinii lui Fontanares, stă un portărel. De fiecare parte a caprei, mulţimea. La stânga, un grup format din Coppolus, Carpano, patronul „Soarelui de aur”, Estebani Girone, Mathieu Magis, *don* Ramon, Lothundiaz. La dreapta, Fontanares, Monipodio şi Quinola, ascuns într-o manta, în spatele lui Monipodio.

SCENA 1

Fontanares, Monipodio, Quinola, Coppolus, patronul „Soarelui de aur”, *Esteban, Girone, Mathieu Magis,* don *Ramon, Lothundiaz, portărelul, două grupuri de oameni din popor*

PORTĂRELUL: Ceva mai multă căldură, monseniorilor, doar este vorba despre o oală în care s-ar putea pregăti un ghiveci pentru tot regimentul gărzilor valone.

PATRONUL HANULUI: Patru *maravedises*[12]!

PORTĂRELUL: N-are nimeni nimic de spus? Apropiaţi-vă, cercetaţi şi evaluaţi!

MATHIEU MAGIS: Şase *maravedises.*

QUINOLA *(lui Fontanares):* N-o să strângem nicio sută de scuzi de aur, domnule.

FONTANARES: N-avem încotro, trebuie să ne resemnăm.

QUINOLA: Mi se pare mie că resemnarea este cea de a patra virtute teologală pe care n-o luăm în seamă pentru a nu jigni femeile.

MONIPODIO: Ci mai taci odată! Poliţia-ţi adulmecă urmele, şi dacă nu te dădeai drept unul dintre oamenii mei, te-ar fi înhăţat pân-acuma.

PORTĂRELUL: Curaj!… îndrăzniţi, seniorii mei, e ultima piesă care a mai rămas! Haideţi!… Nu dă nimeni mai mult? În cazul acesta, maşinăria este a lui señor Mathieu Magis, care a câştigat-o cu zece scuzi de aur şi zece *maravedises.*

LOTHUNDIAZ *(lui* don *Ramon):* Ei bine! Iată cum sfârşeşte sublima invenţie a genialului nostru învăţat! Pe legea mea c-a avut perfectă dreptate atunci când ne-a făgăduit „un spectacol măreţ”!

COPPOLUS: Vouă vă dă mâna să râdeţi, că vouă nu vă datorează nimic.

ESTEBAN: Pe când noi, ăştia, săracii, îi plătim toate nebuniile.

LOTHUNDIAZ: Chiar „nimic”, jupâne Coppolus? Dar diamantele fiice: mele, pe care valetul marelui savant le-a vârât în maşinăria asta, ce-au fost?

MATHIEU MAGIS: Aşa o fi, dar au fost găsite la mine.

LOTHUNDIAZ: Nu se află în mâinile justiţiei? Mi-ar plăcea de o mie de ori mai mult să-l am în gheară pe blestematul de Quinola, vânătorul de averi!

QUINOLA: Oh! Sărmanele mele, tinereţile mele, sărmanele, ce crud sunt pedepsite! Se răzbună trecutul meu.

LOTHUNDIAZ: Dar dac-or pune mâna pe. el, şi-a încheiat socotelile, am să mă duc şi eu să-l văd cum se bălăbăneşte în spânzurătoare.

FONTANARES: Nenorocirea noastră îl face pe burghezul ăsta un om spiritual.

QUINOLA: Mai degrabă sălbatic.

DON RAMON: în ceea ce mă priveşte, deplâng o asemenea nenorocire. Dacă acest tânăr

meşteşugar ar fi priceput că trebuie să mă asculte, cu siguranţă că împreună am fi îndeplinit de mult promisiunile făcute regelui. Cu toate acestea, poate să stea liniştit: mă voi duce să cer graţierea lui, explicând Curţii câtă nevoie am de el.

COPPOLUS: Ăsta-i un soi de mărinimie care se întâlneşte cam rar printre savanţi.

LOTHUNDIAZ: Sunteţi mândria Cataloniei!

FONTANARES *(înaintând):* Am răbdat în tăcere nenorocirea de a vedea cum mi se vinde opera, care mi-ar fi adus izbânda, pe un preţ de batjocură… *(murmure în popor)* dar ceea ce aud acuma întrece orice măsură! *Don* Ramon, dacă aţi fi „bănuit", nu spun „cunoscut", rostul acestor piese, împrăştiate acuma, le-aţi fi cumpărat chiar dac-ar fi trebuit să le plătiţi cu toată averea voastră!

DON RAMON: Îţi respect nenorocirea, tinere, dar şti; şi dumneata că maşina nu funcţiona încă şi că experienţa mea ţi-era necesară.

FONTANARES: Dintre toate nenorocirile pe care le aduce cu sine mizeria, cea mai îngrozitoare este aceea că lasă frâu slobod defăimării şi încurajează izbânda nătărăilor.

LOTHUNDIAZ: Nu ţi-e ruşine, în halul în care te afli, să insulţi un savant?! Ce s-ar fi ales de capul meu dacă ţi-aş fi dat-o pe fata mea de nevastă? Fără îndoială că în scurtă vreme aş fi ajuns chiar cerşetor, pentru că ai tocat zece mii de ţechini fără să câştigi o lăscaie! Ai? Astăzi îmi pari grozav de neînsemnat, domnule… grande de Spania!

FONTANARES: Te compătimesc.

LOTHUNDIAZ: N-ai decât, dar eu nu te invidiez deloc: viaţa ta este la bunul-plac al tribunalului.

DON RAMON: Lasă-l în plata Domnului, nu-ţi dai seama că e nebun?

FONTANARES: Nu chiar atât de nebun încât să cred că O + O ar putea fi… un binom, domnule!

SCENA 2

Aceiaşi, don *Fregose, Faustina, Avaloros, Sarpi*

SARPI: Am sosit prea târziu, licitaţia s-a terminat.

DON FREGOSE: Regele va regreta faptul că a avut încredere într-un şarlatan.

FONTANARES: Şarlatan aţi spus, monseniore? în câteva zile puteţi face să-mi cadă capul; ucideţi-mă, dar nu mă defăimaţi. Sunteţi mult prea sus… pentru a coborî atât de jos.

DON FREGOSE: Îndrăzneala dumitale este deopotrivă cu nenorocirea în care ai căzut. Uiţi că judecătorii Barcelonei te consideră complice la furtul săvârşit în dauna lui Lothundiaz? Fuga valetului dumitale dovedeşte crima, şi libertatea dumitale se datorează numai rugăminţilor doamnei. *(O arată pe Faustina.)*

FONTANARES: Valetul meu a putut săvârşi unele greşeli odinioară, excelenţă, dar de când şi-a legat soarta de a mea, viaţa lui s-a purificat la focul încercărilor mele. Datorită onoarei mele nepătate, el nu are nicio vină. Diamantele confiscate în timpul în care le vindea lui Mathieu Magis i-au fost date de bunăvoie de către Maria Lothundiaz, deoarece eu le refuzasem.

FAUSTINA: Cât de mândru este în nenorocirea lui! Nimic nu-l poate înfrânge!

SARPI: Dar cum explicaţi învierea bunicului dumneavoastră, acest pretins director al Arsenalului Veneţiei? Din nenorocire, doamna şi cu mine îl cunoaştem pe cel adevărat.

FONTANARES: Am îngăduit această travestire a valetului meu pentru ca el să poată discuta probleme ştiinţifice şi matematice cu *don* Ramon. *Senior* Lothundiaz vă poate spune că savantul Cataloniei şi Quinola s-au înţeles de minune!

MONIPODIO *(lui Quinola):* E pierdut!

DON RAMON: Am mărturie… cele scrise de mine.

FAUSTINA: Nu vă înfuriaţi, *don* Ramon, este atât de firesc ca cei care se prăbuşesc în prăpastie să se agaţe de tot ce le iese în cale şi să tragă totul după ei!

LOTHUNDIAZ: Ce caracter păcătos!

FONTANARES: Înainte de a muri, suntem datori a le spune acelora care ne-au împins în prăpastie tot adevărul, doamnă. *(Lui* don *Fregose.)* Regele mi-a făgăduit protecţia oamenilor săi din Barcelona, monseniore, şi eu am fost întâmpinat numai cu ură! O, voi, atotputernicii omenirii, bogătaşilor, şi voi, tot care ţineţi în mâinile voastre o putere oarecare, pentru ce aşterneţi oprelişti în calea progresului? Există vreo lege divină care vă porunceşte să batjocoriţi şi să blestemaţii ceea ce veţi fi nevoiţi să adoraţi mai târziu? Dac-aş fi fost supus, umil şi linguşitor, aş fi reuşit! Prin mine aţi batjocorit tot ce este mai nobil în om, conştiinţa puterii sale, măreţia muncii, inspiraţia binecuvântată care îl duce pe om către noi creaţii şi.. dragostea, această virtute umană care înflăcărează curajul când este gata să se stingă sub harapnicele batjocurii. Dacă sunteţi nepricepuţi în a face binele, în schimb vă pricepeţi foarte bine când e vorba să faceţi un rău! De ajuns! Nu meritaţi mânia mea.

FAUSTINA *(aparte, după ce a făcut un pas):* Oh! Cât de mult aş fi vrut să-i spun că-l iubesc!

DON FREGOSE: Sarpi, să vină gărzile, ai grijă dumneata… de complicele lui, Quinola.

(Se aplaudă, şi câteva voci strigă: „Bravo!")

SCENA 3

Aceiaşi, *Maria Lothundiaz* în clipa în care poliţaii îl duc pe *Fontanares,* apare *Maria Lothundiaz,* îmbrăcată cu novice, însoţită de un călugăr şi de două surori

MARIA *(viceregelui):* Monseniore, am aflat că, voind să-l apăr pe Fontanares de furia duşmanilor săi, i-am adus pieirea; mi s-a îngăduit să restabilesc adevărul: eu însămi; i-am dat lui Quinola diamantele şi economiile mele. *(Mişcare la Lothundiaz.)* Erau ale mele, tată, şi să dea Dumnezeu să nu v-ajungă ziua când veţi deplânge orbirea voastră!

QUINOLA *(scoţându-şi haina):* Uf! Pot şi eu să respir în voie!

FONTANARES *(îngenunchind în faţa Mariei):* îţi mulţumesc, strălucitoarea şi neprihănita mea iubire! Prin tine recâştig nădejdea şi credinţa, tu mi-ai salvat onoarea!

MARIA: Onoarea ta nu este şi a mea? Cât despre glorie, va veni şi ea.

FONTANARES: Din păcate, opera mea este risipită în sute de mâini hrăpăreţe, care nu mi-ar înapoia-o decât în schimbul aurului ce s-a cheltuit. Datoriile mele s-ar dubla, şi nici nu aş mai termina la timp. Totul s-a sfârşit.

FAUSTINA *(Mariei):* Sacrifică-te, şi el va fi salvat.

MARIA: Tată, şi dumneata, conte Sarpi! *(Aparte.)* Voi muri! *(Tare.)* Consimţiţi să daţi tot ceea ce este necesar reuşitei operei lui *senior* Fontanares? Cu preţul acesta te voi asculta, tată. *(Faustinei.)* După cum vedeţi, mă devotez, doamnă!

FAUSTINA: Eşti sublimă, îngerul meu! *(Aparte.)* În sfârşit! Se pare că sunt liberă!

FONTANARES: Opreşte-te, Maria! Mai degrabă înfrunt lupta şi primejdiile ei sau chiar moartea decât să te pierd în felul acesta!

MARIA: Oare ţii mai mult la mine decât la glorie? *(Viceregelui.)* Restituiţi diamantele mele lui

Quinola, monseniore, eu mă reîntorc, nespus de fericită, la mănăstire: voi fi sau a lui, sau a lui Dumnezeu!

LOTHUNDIAZ: Te pomeneşti că-i vrăjitor!

QUINOLA: Fata asta mă face să iubesc din nou femeile!

FAUSTINA *(lui Sarpi, viceregelui şi lui Avaloros):* Oare nu vom reuşi să-l înfrângem?

AVALOROS: Voi încerca.

SARPI *(Faustinei):* încă nu am pierdut totul. *(Lui Lothundiaz.)* Du-ţi fata acasă şi, n-avea teamă, te va asculta cât de curând.

LOTHUNDIAZ: Să dea Dumnezeu! Haidem, copila mea!

(Lothundiaz, Maria şi cortegiul său, don *Ramon şi Sarpi ies.)*

SCENA 4

Faustina, don *Fregose, Avaloros Fontanares, Quinola, Monipodio*

AVALOROS: Te-am studiat, tinere, cu atenţie. Ai un caracter nobil, un caracter de fier, şi… fierul va stăpâni întotdeauna aurul. Haidem să facem o întovărăşire cinstită: îţi, plătesc datoriile, răscumpăr tot ceea ce ţi s-a vândut şi vă dau, dumitale şi lui Quinola, câte cinci mii de scuzi de aur, iar la recomandarea mea, viceregele va binevoi să uite nebunia ta.

FONTANARES: Vă rog să mă iertaţi, monseniore, dacă în durerea mea am fost lipsit de respectul pe care vi-l datorez.

DON FREGOSE: Fii liniştit, domnule, *don* Fregose nu poate fi ofensat!

FAUSTINA: Foarte bine, monseniore!

AVALOROS: Ei bine, tinere, iată că după furtună cerul se înseninează din nou! Acuma toate

drumurile îţi sunt deschise: haidem să îndeplinim împreună făgăduinţa pe care ai făcut-o regelui.

FONTANARES: Nu ţin la succes decât pentru un singur scop, şi anume acela de a mă căsători cu Maria Lothundiaz.

DON FREGOSE: Ea este tot ce ţi-e mai scump în lumea asta?

FONTANARES: Numai ea!

(Avaloros şi Faustina vorbesc între ei.)

DON FREGOSE: Nu mi-ai vorbit niciodată despre lucrul acesta. Bizuie-te pe mine, tinere, m-ai cucerit în întregime.

MONIPODIO: Se pare c-ăştia se înţeleg, şi dacă-aşa stau lucrurile, suntem pierduţi. Am să m-aranjez şi eu, plecând cu invenţia în Franţa.

SCENA 5

Quinola, Fontanares, Faustina, Avaloros

FAUSTINA *(lui Fontanares):* Ei bine, nici eu nu-ţi port pică. Vino la serbarea pe care o dau, şi ne vom strădui să-ţi pregătim izbânda.

FONTANARES: Primul dumneavoastră gest de bunăvoinţă, doamnă, ascundea o capcană.

FAUSTINA: Aidoma tuturor marilor visători, care dăruiesc descoperirile lor omenirii, nu cunoşti nici lumea, nici femeile.

FONTANARES *(aparte):* Nu-mi mai rămân decât opt zile. *(Lui Quinola.)* Am să mă folosesc de ea…

QUINOLA: Aşa cum vă folosiţi de mine!

FONTANARES: Voi fi încântat să vin, doamnă!

FAUSTINA: Pentru lucrul acesta trebuie să-i mulţumesc lui Quinola. *(îi dă o pungă lui*

Quinola.) Poftim! *(Lui Fontanares.)* Aşadar, pe curând!

SCENA 6

Fontanares, Quinola

FONTANARES: Femeia aceasta este la fel de înşelătoare ca soarele de iarnă. Urăsc nenorocirea mai ales pentru că stârneşte bănuieli. Există oare şi virtuţi de care trebuie să te dezobişnuieşti?

QUINOLA: Cum puteţi să bănuiţi, domnule, o femeie care cântăreşte în aur şi cel mai neînsemnat cuvânt pe care îl rosteşte? Vă iubeşte, asta e totul. Inima dumneavoastră este atât de mică, încât nu poate adăposti două iubiri?

FONTANARES: Despre aşa ceva nici nu poate fi vorba! Nădejdile mele sunt la Maria, ea mi-a întraripat inima, şi sunt sigur că voi reuşi!

QUINOLA *(aparte):* Monipodio nu mai este aici. *(Tare.)* Domnule, este foarte uşor să ajungi la o înţelegere cu o femeie atât de binevoitoare ca doamna Brancadori.

FONTANARES: Quinola!

QUINOLA: Mă faceţi să disper, domnule! Vă închipuiţi cumva că veţi putea înfrânge viclenele urzeli ale unei iubiri interesate şi îndemânatice cu sinceritatea unei iubiri oarbe? Am nevoie de sprijinul doamnei de Brancadori pentru a mă descotorosi de Monipodio, ale cărui intenţii mă neliniştesc. Dacă reuşim şi de data aceasta, vă garantez succesul şi, odată cu el, şi căsătoria cu Maria.

FONTANARES: Pot afla şi eu prin ce mijloace?

QUINOLA: Urcându-te pe umerii unui om care vede atât de departe ca dumneavoastră, vezi, tu însuţi, şi mai departe, domnule. Dacă

dumneavoastră sunteţi inventator, eu sunt inventiv. M-aţi salvat o dată de… ştiţi dumneavoastră de ce! La rândul meu am să vă scap şi eu din ghearele invidiei şi de îmbrăţişarea înăbuşitoare a lăcomiei. Fiecare cu partea lui. Iată aur, îmbrăcaţi-vă elegant, fiţi frumos şi mândru, deoarece vă aflaţi în aşteptarea izbânzii. Dar nu uitaţi să vă purtaţi cât se poate de curtenitor faţă de doamna Brancadori.

FONTANARES: Spune-mi, cel puţin, cum vei proceda, Quinola?

QUINOLA: Nu se poate, domnule, dacă mi-aţi cunoaşte taina, totul ar fi pierdut: sunteţi atât de înzestrat cu talente, încât nu vă poate lipsi candoarea unui copil.

(Ies.)

SCENA 7

Scena reprezintă salonul doamnei Brancadori

FAUSTINA *(singură):* în sfârşit, a venit şi ceasul pentru care mă zbat de paisprezece luni. Fontanares îşi va da seama că a pierdut-o pentru totdeauna. Avaloros, Sarpi şi cu mine am îmbrobodit geniul şi am făcut ca omul să ajungă la capătul experienţelor sale cu mâinile goale. Acum e-al meu, aşa cum l-am dorit! Dar se poate trece oare de la dispreţ la dragoste? Nil, niciodată. Ah! El nu ştie că-i sunt vrăjmaşă de un an de zile, şi dac-ar afla de unde i se trage nenorocirea, m-ar urî. Ura nu este contrarul iubirii, ci numai reversul. Va afla totul şi mă va urî.

SCENA 8

Faustina, Paquita

PAQUITA: Poruncile dumneavoastră au fost îndeplinite de minune de către Monipodio, doamnă. señorita Lothundiaz află chiar acum de la doica sa primejdia în care se va afla señor Fontanares astă-seară.

FAUSTINA: Sarpi a venit, de bună seamă. Spune-i că vreau să-i vorbesc.

(Paquita iese.)

SCENA 9

FAUSTINA *(singură):* Monipodio trebuie îndepărtat! Quinola tremură ca nu cumva să primească ordinul să se despartă de Fontanares. Ar fi prea de tot să ne mai temem şi de el.

SCENA 10

Faustina, don *Fregose*

FAUSTINA: Veniţi la momentul cel mai potrivit, domnule. Vreau să vă cer o favoare.

DON FREGOSE: Spuneţi mai degrabă că dumneavoastră îmi faceţi una.

FAUSTINA: În două ore Monipodio trebuie să dispară din Barcelona, şi chiar din Catalonia. Trimiteţi-l în Africa,

DON FREGOSE: Dar ce v-a făcut?

FAUSTINA: Nimic.

DON FREGOSE: Atunci, pentru ce?

FAUSTINA: Pentru că… mă înţelegeţi?

DON FREGOSE: Dorinţa dumneavoastră va fi îndeplinită! *(Scrie.)*

SCENA 11

Aceiaşi, *Sarpi*

FAUSTINA: Vere dragă, încă nu ai căpătat dispensa necesară pentru a te căsători de îndată cu Maria Lothundiaz?

SARPI: Datorită străduinţei omului nostru, contractul este gata.

FAUSTINA: Foarte bine! Trimite veste la mănăstirea dominicanilor că la miezul nopţii vei lua de soţie, cu consimţământul ci, pe bogata moştenitoare. *(încet, lui Sarpi.)* Când îl va vedea pe Fontanares în mâinile justiţiei, va primi orice.

SARPI: Am înţeles, nu ne mai rămâne decât să-l arestăm. Succesul meu este asigurat! Şi asta… datorită dumneavoastră. *(Aparte.)* Ce poate face ura unei femei!

DON FREGOSE: Sarpi, ai grijă ca ordinul acesta să fie executat cu străşnicie şi fără nicio întârziere.

(Sarpi iese.)

SCENA 12

DON FREGOSE: Dar căsătoria noastră?

FAUSTINA: Viitorul meu depinde în întregime de această serbare, monseniore; veţi avea

răspunsul meu chiar astă-seară. *(Apare Fontanares. Aparte.)* Ah! A sosit! *(Lui* don *Fregose.)* Dacă mă iubiţi, retrageţi-vă.

DON FREGOSE: Să vă las singură cu el?

FAUSTINA: Asta vreau.

DON FREGOSE: La urma urmelor, el n-o iubeşte decât pe Maria Lothundiaz a lui.

SCENA 13

Faustina, Fontanares

FONTANARES: Nici palatul regelui Spaniei nu este mai strălucitor ca al dumneavoastră, doamnă, iar în ceea ce vă priveşte, vă purtaţi ca o adevărată regină.

FAUSTINA: Ascultă, scumpe Fontanares…

FONTANARES: Scump?… Ah, doamnă, dumneavoastră m-aţi învăţat să mă îndoiesc de cuvintele acestea!

FAUSTINA: Vei avea prilejul să o cunoşti, în cele din urmă, pe aceea pe care ai insultat-o cu atâta cruzime; te ameninţă o nenorocire groaznică: Sarpi, care îţi este duşman, execută ordinele unei puteri teribile, şi această serbare ar putea deveni foarte uşor sărutul lui Iuda dacă eu n-aş veghea. Mi-a ajuns vestea că la plecarea dumitale, sau poate chiar aici, vei fi arestat, azvârlit în închisoare şi că procesul va începe… pentru a nu se mai sfârşi niciodată. Este cu putinţă să pui la punct vasul pe care l-ai pierdut în singura noapte care ţi-a rămas? Cât despre opera dumitale, să nu ne pierdem vremea, ea nu mai poate fi reîncepută. Vreau să te salvez, pe dumneata şi norocul dumitale.

FONTANARES: Dumneavoastră? Cum oare?

FAUSTINA: Avaloros mi-a pus la dispoziţie unul dintre vasele sale, iar Monipodio nu i-a dat pe

cei mai buni contrabandişti ai lui; hai să mergem la Veneţia. Republica te va face patrician şi-ţi va da de zece ori mai mult aur decât ţi-a făgăduit Spania. *(Aparte.)* Şi e: nu mai vin!

FONTANARES: Şi Maria? Dacă am răpus-o şi pe ea? în felul acesta aţi câştiga deplina mea încredere.

FAUSTINA: Şi în momentul în care ai de ales între viaţă şi moarte te gândeşti la ea? Dacă mai întârzii, s-ar putea să fim pierduţi.

FONTANARES: Să „fim”… doamnă?

SCENA 14

Aceiaşi, la toate uşile au apărut gărzi. Se prezintă un *poliţai. Sarpi*

SARPI: Faceţi-vă datoria!

POLIŢAIUL: în numele regelui, sunteţi arestat!

FONTANARES: Iată şi clipa cea din urmă! Din fericire îmi iau cu mine taina la Dumnezeu, iar dragostea îmi va servi drept giulgiu.

SCENA 15

Aceiaşi, *Maria, Lothundiaz*

MARIA: Văd că nu am fost înşelată, din nou eşti prada duşmanilor! Mi-e dat mie, scumpul meu Alfonso, să mor pentru dumneata, şi încă de ce fel de moarte! Cerului nu-i sunt dragi iubirile neprihănite, dragul meu prieten, şi ne spune, prin aceste crude încercări, pe care noi le numim

întâmplări, că fericirea nu există decât lângă Dumnezeu. Dumneata…

SARPI: *Señora!*

LOTHUNDIAZ: Copila mea!

MARIA: M-aţi lăsat liberă în această clipă, ultima din viaţa mea, şi îmi voi respecta promisiunea, respectaţi-le şi voi pe ale voastre. Dumneata, sublim inventator, vei avea obligaţiile măririi dumitale, luptele ambiţiei dumitale, legitimă acum; această luptă îţi va umple viaţa. În acest timp, contesa Sarpi se va stinge încet şi în tăcere între cele patru ziduri ale casei sale. Tată, şi dumneavoastră, conte Sarpi, este de la sine înţeles că drept preţ al supunerii mele, viceregalitatea Cataloniei va acorda lui *señor* Fontanates un nou termen de un an de zile, pentru experienţa sa.

FONTANARES: Cum aş putea trăi fără dumneata, Maria?

MARIA: Cum aş putea trăi cu călăul dumitale?

FONTANARES: Adio! Voi muri!…

MARIA: Oare nu ar făcut un legământ solemn înaintea regelui Spaniei şi a întregii omeniri? *(Încet.)* învinge, şi vom muri după aceea.

FONTANARES: Primesc, numai să nu fii a lui!

MARIA: Îndeplineşte-ţi datoria, tată.

FAUSTINA: Am reuşit!

LOTHUNDIAZ *(încet):* Seducător neobrăzat! *(Tare.)* Poftim zece mii de ţechini. *(Încet.)* Ticălosule! *(Tare.)* Ăsta-i venitul pe un an al fiicei melc. *(Încet.)* Lovi-te-ar ciuma! *(Tare.)* Zece mii de ţechini, pe care *señor* Avaloros ţi-i va număra la predarea acestei scrisori.

FONTANARES: Dar, monseniore, viceregele este de acord cu aceste aranjamente?

SARPI: Ai acuzat în mod public viceregalitatea Cataloniei că nu te-a ajutat să realizezi promisiunile făcute regelui. Iată răspunsul ei. *(Scoate o hârtie.)* Aceasta este o ordonanţă prin care se suspendă toate, urmăririle creditorilor

dumitale, în interesul statului, şi îţi acordă un an pentru a duce opera la bun sfârşit.

FONTANARES: O voi duce la bun sfârşit!

LOTHUNDIAZ: Se ţine bine! Să mergem, fiica mea, suntem aşteptaţi la dominicani, monseniorul însuşi ne face cinstea de a lua parte la ceremonie.

MARIA: Atât de curând?

FAUSTINA *(Paquitei):* Du-te în grabă şi reîntoarce-te să-mi dai de ştire atunci când vor fi căsătoriţi.

SCENA 16

Faustina, Fontanares

FAUSTINA *(aparte):* Stă neclintit ca un om care se află pe marginea unei prăpăstii şi este urmărit de tigri. *(Tare.)* De ce nu te ridici până la înălţimea gândirii dumitale? Oare nu există decât o singură femeie în lumea asta?

FONTANARES: Vă puteţi închipui cumva că un om poate smulge o asemenea iubire din inima Iu; ca şi cum şi-ar trage sabia din teacă, doamnă?

FAUSTINA: Că o femeie te iubeşte şi te slujeşte, mai înţeleg, dar pentru dumneata *a iubi* înseamnă *a abdica.* Cei mai de seamă oameni au dorit în egală măsură şi dintotdeauna să câştige glorie, onoruri, bogăţii şi, mai mult ca orice, o putere suverană, care se află mai presus de toate frământările sociale, mai presus de geniu. Aceasta a fost lumea Cezarilor, a Lucullusilor şi a Lutherilor înaintea dumitale. Iar dumneata ai pus un obstacol în calea spre această măreaţă existenţă – dragostea dumitale, demnă de un student de la Alcala. Te-ai născut uriaş, şi te preschimbi de bunăvoie într-un pitic becisnic. Dintre toate femeile, omului de geniu îi este destinată una

singură, creată anume pentru el. Femeia aceasta trebuie să fie o regină în ochii lumii, iar pentru el, o slujitoare supusă – cum i se supune şi viaţa – să fie veselă în timp de restrişte şi prevăzătoare atât în nenorocire, cât şi în vremurile de prosperitate. Trebuie să cunoască viaţa şi capcanele ei şi mai ales trebuie să fie îngăduitoare faţă de nestatornicia lui. În sfârşit, ea trebuie să aibă tăria de a nu se urca în carul triumfal mai înainte de a fi tras la el, dacă a fost necesar să-l tragă…

FONTANARES: I-aţi schiţat portretul de minune.

FAUSTINA: Al cui?

FONTANARES: Al Mariei.

FAUSTINA: Oare a ştiut să te apere copila aceasta? Şi-a descoperit rivala? Este demnă să te păstreze aceea care a îngăduit să fii cucerit? Un copil care s-a lăsat dus, pas cu pas, către altarul lângă care se dăruieşte chiar în clipa aceasta… Eu aş fi preferat să mor la picioarele dumitale! Cui se dăruieşte ea? Celui mai înverşunat vrăjmaş al dumitale, omului care a primit ordinul de a-ţi nimici opera.

FONTANARES: Cum aş putea fi necredincios unei iubiri atât de nemărginite, care nu a şovăit să mă ajute şi să mă salveze de trei ori şi care, nemaiputând decât să se jertfească pe sine însăşi în faţa nenorocirii, cu o mână se ucide, iar cu cealaltă îmi restituie – prin aceasta *(arată scrisoarea)* – onoarea, stima regelui şi admiraţia întregi; lumi?

(Intră Paquita, care se retrage, după ce i-a făcut un semn Faustinei.)

FAUSTINA *(aparte):* Ah! Iată că a devenit contesă Sarpi! *(Lui Fontanares.)* Viaţa dumitale, gloria, norocul şi onoarea dumitale sunt, în sfârşit, în mâinile mele, deoarece Maria nu se mai află între noi.

FONTANARES: Noi! Noi!…

FAUSTINA: Nu mă dezminţi, Alfonso, am cucerit tot ceea ce a fost de cucerit de la dumneata, nu-mi refuza dragostea dumitale. Nu vei avea niciodată o iubire mai devotată, mai supusă şi mai inteligentă! În cele din urmă vei fi acel *mare om* care trebuie să fii.

FONTANARES: Îndrăzneala dumneavoastră mă înspăimântă. *(Arătând scrisoarea.)* Cu suma aceasta sunt încă singurul arbitru al vieţii mele. Când regele va vedea ce înseamnă opera mea şi rezultatele ei, va dezlega căsătoria aceasta obţinută prin violenţă. În ceea ce mă priveşte, o iubesc îndeajuns pe Maria pentru a şti să aştept.

FAUSTINA: Fontanares, dacă te iubesc atât de nebuneşte, s-ar putea întâmpla să fie şi din cauza acestei delicioase simplităţi, care nu este altceva decât pecetea geniului.

FONTANARES: Zâmbetul ei mă înfioară!

FAUSTINA: Aurul acela! L-ai văzut?

FONTANARES: Iată-l!

FAUSTINA: Îţi închipui, că aş fi îngăduit să-ţi fie dat dacă aş fi ştiut că trebuie să-l iei? Mâine îi vei găsi, între suma aceasta şi dumneata, pe toţi creditorii cărora le-o datorezi Ce ai să poţi face fără aur? Lupta va reîncepe. Dar opera dumitale, copil mare ce eşti, nu este risipită, îmi aparţine mie. Mathieu Magis, omul meu, a adunat-o bucată cu bucată, se află aici, sub picioarele mele, în acest palat. Eu sunt singura care nu-ţi va fura nici gloria şi nici averea, pentru că aceasta ar însemna să mă jefuiesc pe mine însămi.

FONTANARES: Aşadar, tu ai pus la calc toate acestea, veneţiană blestemată!

FAUSTINA: Da, din clipa în care m-ai jignit aici, eu am condus totul: pe Magis şi pe Sarpi, pe creditorii lăi, pe patronul „Soarelui de aur” şi pe muncitori: Dar câtă dragoste se ascunde în această falsă ură! Aceasta înseamnă că lacrima, perla căinţei, picurată printre pleoapele mele, nu te-a

trezit atunci când tu dormeai, iar eu te contemplam, martirul meu adorat!

FONTANARES: Nu, nu, nu eşti femeie!

FAUSTINA: A! O femeie care poate iubi în felul acesta este ceva mai mult decât o simplă femeie!

FONTANARES: Şi pentru că nu eşti femeie, aş putea să le ucid.

FAUSTINA: Numai s-o faci cu mâna dumitale. *(Aparte.)* Mă urăşte!

FONTANARES: Încerc…

FAUSTINA: Cauţi ceva… ce-aş putea să-ţi găsesc eu?

FONTANARES: Caut un supliciu la fel de mare ca şi crima dumitale.

FAUSTINA: Există oare vreun supliciu pentru o femeie care iubeşte? Dovedeşte-mi-o!

FONTANARES: Pretinzi că mă iubeşti, Faustina, şi că eu sunt toată viaţa dumitale? Dar durerile mele sunt şi durerile dumitale?

FAUSTINA: O durere de-a dumitale va fi de o mie de ori mai dureroasă pentru mine.

FONTANARES: Dacă eu mor, vei muri şi dumneata, fie! Cu toate că viaţa dumitale nu preţuieşte cât dragostea pe care am pierdut-o, soarta mea este pecetluită.

FAUSTINA: Ah!

FONTANARES: Voi aştepta cu braţele încrucişate ziua arestării mele. Sufletul Mariei şi al meu vor urca împreună spre ceruri!

FAUSTINA *(aruncându-se la picioarele lui Fontanares):* Nu mă ridic de la picioarele dumitale până când nu-mi făgăduieşti, Alfonso!

FONTANARES: Ci lasă-mă în pace, odată, curtezană netrebnică! *(O respinge.)*

FAUSTINA: Dumneata însuţi ai spus în plină piaţă publică: oamenii detestă ceea ce vor trebui să adore mai târziu.

SCENA 17

Aceiaşi, don *Fregose*

DON FREGOSE: Meşteşugar ticălos! Dacă nu-ţi străpung inima cu spada aceasta, e numai ca să poţi ispăşi mai crunt insulta aceasta!

FAUSTINA: *Don* Fregose! Îl iubesc pe omul acesta, şi fie că va face din mine soţia sau sclava lui, dragostea mea îi va sluji drept scut!

FONTANARES: Alte persecuţii, monseniore. Mă copleşiţi cu atâtea bucurii! Loviţi, daţi-mi lovitură după lovitură, ele se vor înmulţi în inima ei, după cum mi-a spus. Începeţi.

SCENA 18

Aceiaşi, *Quinola*

QUINOLA: Domnule!

FONTANARES: A venit şi rândul tău să mă trădezi?

QUINOLA: Monipodio călătoreşte spre Africa, cu nişte „recomandaţii" agăţate de mâini şi de picioare.

FONTANARES: Ei şi? Ce-i cu asta?

QUINOLA: Chipurile ca să vă jefuim, noi doi am făcut o a doua maşină, pe care am ascuns-o într-un beci.

FONTANARES: Ah! Cu un prieten adevărat este cu neputinţă să ajungi la disperare! *(Îmbrăţişându-l pe Quinola, lui* don *Fregose.)* Scrieţi regelui, monseniore, şi construiţi în port un amfiteatru pentru două sute de mii de oameni! În zece zile îmi voi îndeplini făgăduinţa, şi întreaga

Spanie va putea vedea un vas mergând prin forţa aburilor, în contra vântului şi a valurilor. Voi aştepta o furtună, pentru a o domina!

FAUSTINA: Tu ai fabricat-o…

QUINOLA: Nicidecum, am fabricat două, să se găsească, în caz de nenorocire…

FAUSTINA: De ce demoni te-ai slujit?

QUINOLA: De cei trei copii ai lui Iov: Tăcerea, Răbdarea şi Statornicia.

SCENA 19[13]

Faustina, don *Fregose*

DON FREGOSE *(aparte):* E odioasă şi, cu toate acestea, o iubesc.

FAUSTINA: Vreau să mă răzbun, mă veţi ajuta?

DON FREGOSE: Da, îl vom distruge.

FAUSTINA: Ah! Aşadar, tot mă mai iubiţi.

DON FREGOSE: Oh! După această întâmplare, aţi mai putea deveni marchiză de Fregose?

FAUSTINA: Oh! Dacă voiam…

DON FREGOSE: Pot dispune oricând de mine, niciodată însă de strămoşii mei.

FAUSTINA: O iubire care cunoaşte margini mai poate fi numită iubire? Adio, monseniore, mă voi răzbuna şi singură!

DON FREGOSE: Scumpă Faustina!

FAUSTINA: „Scumpă”?

DON FREGOSE: Da, foarte scumpă şi acum, şi întotdeauna. Din acest moment, din Fregose nu mai rămâne decât un biet moşneag, care va fi răzbunat, din fericire, de acest straşnic meşteşugar. Pentru mine viaţa şi-a închis porţile. Nu-mi restituiţi aceste tablouri pe care am avut fericirea să vi le ofer. *(Aparte.)* În curând veţi avea nevoie de ele. *(Tare.)* Vă vor aminti de un om pe care l-aţi

batjocorit, dar care a ştiut şi a iertat lucrul acesta, pentru că în dragostea lui se afla, de asemenea, şi un strop de dragoste părintească.

FAUSTINA: Dacă n-aş fi fost supărată, fără doar şi poate că m-aţi fi înduioşat, *don* Fregose, dar trebuie să ştim să alegem momentul pentru a face pe cineva să plângă.

DON FREGOSE: Până în ultima clipă aş fi făcut orice pentru dumneavoastră, chiar şi testamentul.

FAUSTINA: Dacă n-aş fi fost îndrăgostită, bunul meu prieten, înduioşătorul vostru rămas bun v-ar fi adus şi mâna mea, şi dragostea; aflaţi că încă nu mi-am pierdut nici nobleţea şi nici demnitatea de femeie.

DON FREGOSE: Oh! Daţi urmare acestui imbold către bine şi nu vă duceţi către prăpastie legată la ochi.

FAUSTINA: Vă daţi destul de bine seama că încă mai pot fi marchiză de Fregose! *(Iese râzând.)*

SCENA 20

DON FREGOSE *(singur):* Bătrânii au tot dreptul să nu fie prea miloşi!

ACTUL V

Scena reprezintă terasa primăriei oraşului Barcelona. Sunt arborate drapele. Terasa care dă spre mare se termină cu un balcon ce domină fundul scenei. Se văd întinsul mării şi vârfurile catargelor unor vase din puri. Se intră prin dreapta şi prin stânga. Un fotoliu mare. şi o masă se găsesc la dreapta. Se aude zgomotul aclamaţiilor unei mulţimi imense. Aplecată pe balcon, Faustina priveşte vasul cu aburi. Lothundiaz stă la stânga, uluit. *Don* Fregose stă la dreapta, cu scor el arul care a încheiat un proces-verbal cu privire la desfăşurarea experienţei. Marele inchizitor ocupă mijlocul scenei.

SCENA 1

Lothundiaz, *marele inchizitor,* don *Fregose*

DON FREGOSE: Sunt pierdut… ruinat şi dezonorat! Dacă m-aş duce să mă arunc la picioarele regelui, fără doar şi poate că ar fi necruţător.

LOTHUNDIAZ: Cu ce preţ mi-am cumpărat nobleţea! Fiul meu a murit în Flandra, într-o luptă fără importanţă, iar fiica mea piere şi ea. Soţul ei, guvernatorul Rusilionului, nu i-a îngăduit să ia parte la triumful acestui Fontanares. Ea avea tot dreptul să-mi spună că mă voi căi de orbirea mea.

MARELE INCHIZITOR *(lui* don *Fregose):* Sfântul ordin a reamintit regelui serviciile voastre. Vă veţi duce, ca vicerege, în Peru, unde vă veţi

reface averea, dar desăvârşiţi-vă opera: trebuie să-l strivim pe inventator pentru a nimici odată cu el şi această nefastă invenţie.

DON FREGOSE: În ce fel? Nu trebuie să mă supun ordinelor regelui, în aparenţă cel puţin?

MARELE INCHIZITOR: Noi v-am pregătit mijloacele de a fi credincios atât sfântului oficiu, cât şi regelui. Nu vă rămâne decât să mă ascultaţi. *(Către Lothundiaz.)* Conte Lothundiaz, în calitate de prim-consilier municipal al Barcelonei, veţi oferi lui *don* Ramon, autorul invenţiei, al cărei rezultat asigură Spaniei supremaţia mărilor, o coroană de aur în numele oraşului.

LOTHUNDIAZ *(mirat):* Lui *don* Ramon?

MARELE INCHIZITOR şi DON FREGOSE: Lui *don* Ramon!

DON FREGOSE: Îl veţi felicita.

LOTHUNDIAZ: Bine, dar…

MARELE INCHIZITOR: Niciun „dar”! Aceasta este voinţa sfântului oficiu.

LOTHUNDIAZ *(îngenunchind):.* Iertare!

DON FREGOSE: Ce strigă poporul?

(Se aude: „Trăiască don *Ramon!”)*

LOTHUNDIAZ: Trăiască *don* Ramon! Cu atât mai bine, voi fi răzbunat de răul pe care mi l-am făcut cu mâna mea.

SCENA 2

Aceiaşi, don *Ramon, Mathieu Magis, patronul* „Soarelui de aur”, *Coppolus, Carpano, Esteban, Girone* şi *tot poporul.* Toate personajele şi poporul formează un semicerc în centrul căruia îşi face loc *don* Ramon

MARELE INCHIZITOR: în numele regelui Spaniei, Castiliei şi al Indiei, vă felicit pentru geniul vostru, *don* Ramon! *(Îl conduce către fotoliu.)*

DON RAMON: La urma urmelor, celălalt nu e decât mâna care a executat ceea ce *eu* am conceput. Ideea este cu mult mai importantă decât… execuţia. *(Mulţimii.)* Într-o zi ca aceasta, modestia ar fi jignitoare pentru onorurile pe care le-am cucerit datorită muncii mele, a nopţilor mele nedormite. Trebuie să mă arăt mândru de succesul obţinut.

LOTHUNDIAZ: *Don* Ramon, în numele oraşului Barcelona, am onoarea a vă oferi această coroană pentru strădania dumneavoastră, autorul unei descoperiri nemuritoare.

SCENA 3

Aceiaşi, *Fontanares*

Vine pe scenă cu îmbrăcămintea murdărită în timpul muncii la experienţa sa

DON RAMON: Primesc… *(Îl zăreşte pe Fontanares)* cu condiţia de a împărţi totul cu acest curajos meşteşugar care m-a ajutat atât de bine în munca mea.

FAUSTINA: Ce modestie!

FONTANARES: Să fie vorba despre o glumă?

TOŢI: Trăiască *don* Ramon!

COPPOLUS: în numele negustorilor Cataloniei, *don* Ramon, vă rugăm să primiţi această coroană de argint, mărturia recunoştinţei noastre pentru această descoperire care este izvorul unei noi prosperităţi.

TOŢI: Trăiască *don* Ramon!

DON RAMON: Îmi face o deosebită plăcere faptul că reprezentanţii comerţului înţeleg importanţa maşinilor cu aburi.

FONTANARES: Veniţi, dragii mei muncitori! Intraţi, fii ai poporului, veniţi voi toţi aceia ale căror mâini au creat opera mea, daţi-mi mărturia muncii voastre fără de preget! Spuneţi voi, care aţi primit modelele pieselor numai de la mine, care dintre noi, *don* Ramon sau eu, a creat această nouă putere, pe care marea o recunoaşte acuma?

ESTEBAN: Pe legea mea, fără *don* Ramon aţi fi fost în mare încurcătură!

MATHIEU MAGIS: Încă de acum doi ani vorbesc despre lucrul acesta cu *don* Ramon, care îmi cerea bani pentru experienţe.

FONTANARES *(lui* don *Fregose):* Ce ameţeală a cuprins poporul şi burghezimea Barcelonei, monseniore? Eu, care sunt acoperit de glorioasele semne ale trudei mele, alerg în mijlocul aclamaţiilor, care îl preamăresc pe *don* Ramon, spre dumneavoastră, şi vă găsesc nepăsător, consfinţind cel mai ruşinos furt care a existat vreodată în faţa lui Dumnezeu şi a unei ţări întregi! *(Murmure.)* Eu singur mi-am riscat capul! Eu cel dintâi am făcut o promisiune regelui Spaniei, am îndeplinit-o singur, şi acum găsesc în locul meu pe *don* Ramon, un ignorant! *(Murmure.)*

DON FREGOSE: Un bătrân soldat nu se prea pricepe în ştiinţă şi este silit să se închine în faţa faptelor împlinite, întreaga Catalonie recunoaşte prioritatea invenţiei lui *don* Ramon, şi toată lumea prezentă aici declară că, fără ajutorul lui, n-ai fi fost în stare să faci nimic; datoria mea este de-a face cunoscut majestăţii-sale, regelui Spaniei, aceste întâmplări.

FONTANARES: Prioritatea? Daţi-mi o dovadă!

MARELE INCHIZITOR: Iat-o! în tratatul său despre turnarea tunurilor, *don* Ramon vorbeşte despre o invenţie pe care Leonardo da Vinci,

maestrul dumitale, o numeşte „trăsnetul” şi spune că se poate aplica şi la navigaţie.

DON RAMON *(lui Fontanares):* Ah, tinere, după cum se vede, ai frunzărit totuşi tratatele mele!

FONTANARES *(aparte):* Aş sacrifica chiar şi gloria de dragul răzbunării!

SCENA 4

Aceiaşi, *Quinola*

QUINOLA: Domnule, para este prea frumoasă pentru a nu ispiti un viermuşor!

FONTANARES: Despre ce este vorba?

QUINOLA: Infernul ni l-a adus, habar n-am cum, pe Monipodio, care-i otrăvit de dorul răzbunării; se află pe vas, împreună cu o bandă de demoni, şi dacă nu-i asiguraţi zece mii de ţechini, fără doar şi poate c-au să-l scufunde.

FONTANARES *(căzând în genunchi):* Îţi mulţumesc. Ocean, pe care am vrut să-l stăpânesc, tu eşti singurul meu protector! Tu-mi vei păstra taina în vecii vecilor! *(Lui Quinola.)* Fă în aşa fel încât Monipodio să iasă în larg şi să scufunde vasul imediat!

QUINOLA: Ah! Nu mai înţeleg nimic! Care dintre noi şi-a pierdut minţile?

FONTANARES: îndeplineşte-mi porunca!

QUINOLA: Scumpul meu stăpân, dar…

FONTANARES: Aici este vorba despre viaţa mea şi a ta. nu pricepi?

QUINOLA: Să mă supun fără să înţeleg? E prima dată când fac aşa ceva. *(Iese.)*

SCENA 5

Aceiaşi, fără *Quinola*

FONTANARES *(lui* don *Fregose):* Să lăsăm deoparte chestiunea priorităţii, care va fi uşor de judecat, monseniore; trebuie să-mi fie îngăduit a-mi pune capul la adăpost; nădăjduiesc că nu-mi veţi putea refuza acest proces-verbal, deoarece cuprinde justificarea mea faţă de regele Spaniei, stăpânul nostru.

DON RAMON: Aşadar, îmi recunoşti titlurile?…

FONTANARES: Recunosc tot ce doriţi, chiar şi că 0+0 este un binom.

DON FREGOSE *(după ce s-a consultat cu marele inchizitor):* Cererea dumitale este dreaptă. Iată procesul-verbal, este în ordine. Originalul rămâne la noi.

FONTANARES: Mi-am salvat viaţa! Mă adresez vouă, tuturor acelora care sunteţi de faţă, îl consideraţi oare pe *don* Ramon ca pe adevăratul inventator al acestei nave care va înainta, datorită forţei aburului, în faţa a două sute de mii de spanioli?

TOŢI: Da!

(Apare Quinola.)

FONTANARES: Ei bine, dacă *don* Ramon a făcui minunea, tot *don* Ramon are să fie în stare s-o mai facă o dată. *(Se aude un zgomot foarte puternic.)* Minunea nu mai există! O asemenea forţă nu este lipsită de pericol, şi pericolul, pe care *don* Ramon nici nu-l bănuia, şi-a spus cuvântul, în timp ce el culegea laurii victoriei. *(Strigăte afară. Toată lumea fuge în balcon pentru a vedea ce se petrece pe mare.)* Sunt răzbunat!

DON FREGOSE: Ce va spune regele?

MARELE INCHIZITOR: Franţa este în flăcări, iar Ţările de Jos se află în plină revoltă, Calvin a cutremurat Europa, şi regele are destule pe cap pentru a se mai ocupa şi de o corabie oarecare. Invenţia aceasta şi Reforma au făcut să se reverse paharul. Pentru câtăva vreme suntem la adăpost de furia popoarelor!

(Ies toţi.)

SCENA 6

Quinola, Fontanares, Faustina

FAUSTINA: Ţi-am făcut atât de mult rău, Alfonso!

FONTANARES: Maria a murit, doamnă; eu nu mai ştiu ce înţelesuri au cuvintele „rău" şi „bine".

QUINOLA: A devenit un om obişnuit.

FAUSTINA: Iartă-mă, mă voi dărui cu totul noii dumitale vieţi.

FONTANARES: Iertare? Nici cuvântul acesta nu mai are niciun înţeles pentru mine. Există unele împrejurări în cursul cărora inimile se sfărâmă sau se călesc. Odinioară aveam douăzeci fi cinci de ani datorită dumitale, astăzi par a avea cincizeci… M-ai făcut să pierd o lume, îmi datorezi alta.

QUINOLA: Of! Ce-ar fi dacă ne-am întoarce la politică?

FAUSTINA: Oare dragostea mea nu preţuieşte cât o lume, Alfonso?

FONTANARES: Desigur că preţuieşte, deoarece eşti o minunată unealtă de distrugere şi de ruină. De acum înainte, cu ajutorul dumitale îi voi răpune pe toţi aceia care până acuma mi-au stat

de-a curmezişul. Te iau, dar nu ca soţie, ci ca sclavă, pentru a mă sluji!

FAUSTINA: Te voi urma orbeşte!

FONTANARES: Dar fără a trage nădejdea că mă voi schimba. Dumneata şt că aici se află o piatră! *(Îşi loveşte pieptul.)* M-ai învăţat ce este lumea! Lumea aceasta a intereselor, a vicleniilor, a politicii ş a tuturor perfidiilor o vom înfrunta împreună de-acum înainte!

QUINOLA: Domnule?

FONTANARES: Ce este?

QUINOLA: Fac şi eu parte din lumea aceasta?

FONTANARES: Tu, tu eşti singurul om pentru care se mai găseşte un locşor în inima mea. Suntem trei, să mergem…

FAUSTINA: Unde?

FONTANARES: în Franţa!

FAUSTINA: Să plecăm imediat! Sunt sigură că aici se pune la cale pieirea dumitale, cunosc prea bine Spania!

QUINOLA: Toate străduinţele lui Quinola s-au cufundat în adâncurile apelor, încercaţi să-mi iertaţi greşelile. La Paris o să ne descurcăm cu mult mai bine. Şi încă ceva… aş putea să pun mâna în foc că iadul este pietruit cu intenţii bune!

PAMÉLA GIRAUD

Piesă în cinci acte

În româneşte de
N. N. Condeescu

PERSONAJELE

GENERALUL DE VERBY
DUPRÉ, *avocat*
ROUSSEAU
JULES ROUSSEAU, *fiul*
JOSEPH BINET GIRAUD
ŞEFUL POLIŢIEI
ANTOINE, *servitorul lui Rousseau*
PAMÉLA GIRAUD
DOAMNA DU BROCARD, *văduvă*
DOAMNA ROUSSEAU
DOAMNA GIRAUD
JUSTINE, *camerista doamnei Rousseau*
UN COMISAR
UN JUDECĂTOR DE INSTRUCŢIE
AGENŢI DE POLIŢIE
JANDARMI

ACTUL I

Scena înfăţişează o mansardă şi atelierul unei lucrătoare de flori artificiale. La ridicarea cortinei, Paméla lucrează, şi Joseph Binet stă pe un scaun. Mansarda se întinde până în fundul scenei; în dreapta, o uşă; în stânga, căminul. Tavanul mansardei este oblic, permiţând unui om, dacă se apleacă puţin, să stea în picioare în fundul scenei, lângă fereastră.

SCENA 1

Paméla, Joseph, Binet, Jules Rousseau

PAMÉLA; Domnule, Joseph Binet…

JOSEPH: Domnişoară Paméla Giraud…

PAMÉLA: Prin urmare, vrei să le urăsc?

JOSEPH: De! dacă aşa începe dragostea… urăşte-mă!

PAMÉLA: Haide, să fim serioşi!

JOSEPH: Aşadar, nu vrei să-ţi spun cât de mult te iubesc?

PAMÉLA: Ah! îţi spun foarte lămurit, pentru că mă sileşti, că nu vreau să fiu soţia unui lucrător tapiţer.

JOSEPH: Trebuie oare să fii împărat sau ceva asemănător ca să te căsătoreşti cu o floristă?

PAMÉLA: Nu… Trebuie să fii iubit, şi eu nu te iubesc în niciun fel.

JOSEPH: În niciun fel! Credeam că nu există decât un singur fel de a iubi.

PAMÉLA: Da… însă există mai multe feluri de a nu iubi. Poţi să fii prietenul meu, fără să te iubesc.

JOSEPH: Oh!

PAMÉLA: Poţi să-mi fii indiferent…

JOSEPH: Ah!

PAMÉLA: Poţi să-mi fii nesuferit… şi în această clipă mă plictiseşti, ceea ce e şi mai rău!

JOSEPH: O plictisesc! Eu, care fac pe dracu-n patru ca să împlinesc toate dorinţele!

PAMÉLA: Dacă ai face tot ce doresc, n-ai sta aici.

JOSEPH: Dacă plec… mă vei iubi un pic?

PAMÉLA: Păi dacă nu te iubesc decât când lipseşti!

JOSEPH: Şi dacă n-aş veni niciodată?

PAMÉLA: Mi-ai face plăcere.

JOSEPH: Doamne, de ce oare eu, primul lucrător tapiţer al domnului Morel, în loc să mă zbat să devin eu însumi patron, m-am îndrăgostit de domnişoara?… Îmi stric cariera… visez mereu la ea… mă prostesc. Dacă ar afla unchiul!… Dar mai sunt şi alte femei în Paris şi… în definitiv, domnişoară Paméla Giraud, cine sunteţi dumneavoastră ca să vă arătaţi atât de dispreţuitoare?

PAMÉLA: Sunt fiica unui biet croitor ruinat, care a ajuns portar. Îmi câştig viaţa… dacă asta se numeşte viaţă, muncind zi şi noapte… abia dacă am timp să mă plimb puţin prin Pré-Saint-Gervais, ca să culeg liliac; şi, bineînţeles, recunosc că prima calfă a domnului Morel este întru totul mai presus decât mine… şi nu vreau să intru într-o familie care ar face o mezalianţă primindu-mă în sânul ei… familia Binet!

JOSEPH: Dar ce ai de vreo opt sau zece zile încoace, micuţa mea, scumpă, drăguţă şi frumoasă Paméla? Acum zece zile veneam în fiecare seară să-ţi croiesc frunzele, făceam codiţele la trandafiri, staminele la margarete, vorbeam, uneori mergeam

împreună să ne distrăm, plângând la melodrame… şi eram „dragul Joseph”, scumpul meu Joseph”… în sfârşit, un Joseph pe care îl găseai tocmai bun pentru a-ţi fi bărbat… Şi deodată, tronc! nimic din toate astea.

PAMÉLA: Dar du-te odată… nu te afli aici nici pe stradă, nici la dumneata acasă!.

JOSEPH: Atunci, plec, domnişoară… mă duc! voi vorbi în loja portarului cu doamna Giraud; nu doreşte altceva decât să mă vadă intrând în familia sa, doamna Giraud; dânsa nu-şi schimbă părerile!

PAMÉLA: Ei, atunci în loc să intri în familia sa, domnule Joseph, intră mai bine în loja ei… de portar! Du-te şi vorbeşte cu mama, hai, du-te… *(Joseph iese.)* Poate le va abate destul de mult atenţia ca să aibă timp domnul Adolphe să urce scara fără să fie văzut. Adolphe Durand! Ce nume frumos! E jumătatea unui roman! Şi ce bărbat frumos! În sfârşit, de cincisprezece zile nu ştiu ce să mai zic… Ştiam eu că sunt destul de drăguţă, dar nu-mi închipuiam că sunt chiar aşa cum spune el. Trebuie să fie un artist, un funcţionar! Orice-ar fi, îmi place! E atât de cumsecade. Şi, totuşi dacă cumva înfăţişarea sa ar fi înşelătoare, dacă ar fi vreun om rău… pentru că, în fine, scrisoarea aceasta pe care mi-o trimite într-un chip atât de misterios… *(Scoate scrisoarea din sân şi citeşte.)* „Aşteaptă-mă singură astă-seară, şi dacă se poate, să nu mă vadă nimeni intrând; e vorba de viaţa mea. Dacă ai şti ce groaznică nenorocire mă pândeşte!… Adolphe Durand.” Scrisă cu creionul. E vorba de viaţa lui… sunt atât de îngrijorată…

JOSEPH *(întorcându-se):* Coborând scara, mă gândii: de ce oare Paméla…

(Apare Jules.)

PAMÉLA: Ah!

JOSEPH: Ce-i?

(Jules dispare.)

PAMÉLA: Mi s-a părut că… Parcă am auzit un zgomot sus! Hai, du-te sus în pod, să vezi ce e, poate s-a ascuns cineva acolo! Ţi-e cumva teamă?

JOSEPH: Nu.

PAMÉLA: Ei, atunci du-te, caută peste tot! Altfel, toată noaptea îmi va fi frică.

JOSEPH: Mă duc… mă urc şi pe acoperiş dacă vrei. *(Iese în stânga, printr-o uşă mică, spre pod.)*

PAMÉLA *(însoţindu-l):* Du-te. *(Intră Jules.)* Ah, domnule, ce rol mă faci să joc!

JULES: Îmi salvezi viaţa, şi poate n-o vei regreta!… Ştii cât de mult te iubesc! *(Îi sărută mâinile.)*

PAMÉLA: Ştiu, că mi-ai spus-o, însă te porţi…

JULES: Cum m-aş purta cu o fiinţă care mă scapă de primejdie.

PAMÉLA: Mi-ai scris… şi scrisoarea aceasta mi-a luat toată liniştea… Nu mai ştiu nici cine eşti, nici ce te aduce la mine.

JOSEPH *(de afară):* Domnişoară, sunt în pod… M-am uitat pe acoperiş.

JULES: Se întoarce… unde să mă ascund?

PAMÉLA: Dar nu poţi rămâne aici!

JULES: Vrei să mă nenoroceşti, Paméla!

PAMÉLA: Vine… uite… aici! *(Îl ascunde în fundul mansardei.)*

JOSEPH *(intrând):* Nu eşti singură, domnişoară?

PAMÉLA: Nu… deoarece eşti aici.

JOSEPH: Am auzit parcă un glas de bărbat… Glasul parcă ar urca!

PAMÉLA: De, se poate să coboare… Uită-te pe scară…

JOSEPH: Ah! sunt sigur că…

PAMÉLA: N-ai auzit nimic. Acum lasă-mă, domnule, vreau să fiu singură.

JOSEPH: Cu un glas de bărbat?

PAMÉLA: Prin urmare, nu mă crezi?

JOSEPH: Dar am auzit foarte bine.

PAMÉLA: N-ai avut ce auzi.

JOSEPH: Ah, domnişoară!

PAMÉLA: Şi dacă îţi place mai mult să crezi zgomotele care-ţi trec prin urechi decât ceea ce-ţi spun eu, înseamnă că vei fi un soţ detestabil… Acum ştiu destule lucruri despre dumneata…

JOSEPH: Asta nu împiedică totuşi ca ceea ce mi s-a părut că aud…

PAMÉLA: Deoarece te încăpăţânezi, n-ai decât să crezi… Da, ai auzit glasul unui tânăr care mă iubeşte şi care face tot ce doresc eu… dispare atunci când trebuie şi vine când vreau. Ei bine, ce aştepţi? Dacă tânărul este aici, crezi oare că prezenţa dumitale ne face plăcere? Du-te şi întreabă pe părinţii mei cum îl cheamă… probabil că lor le-a spus când s-a urcat sus, el şi glasul lui!

JOSEPH: Domnişoară Paméla, iartă-mă, bietul de mine, care m-am îndrăgostit ca un nebun… Nu-mi pierd inima, ci capul când e vorba de dumneata. Nu ştiu oare că eşti tot atât de cuminte pe cât eşti de frumoasă? Că păstrezi în inimă mai multe bogăţii decât acelea pe care le arăţi? De aceea… uite, chiar dacă aş auzi zece bărbaţi, nu mi-ar păsa, dar unul…

PAMÉLA: Ei?

JOSEPH: Unul… m-ar tulbura mai mult. Dar plec; îţi spun toate astea… în glumă… ştiu bine că vei rămâne singură. La revedere, domnişoară Paméla, mă duc… am încredere…

PAMÉLA *(aparte):* Bănuieşte ceva.

JOSEPH *(aparte):* E cineva aici… alerg să le spun totul bătrânilor Giraud. *(Tare.)* La revedere, domnişoară Paméla! *(Iese.)*

SCENA 2

PAMÉLA: Domnule Adolphe, vezi la ce mă expui?… Bietul băiat, este un lucrător foarte inimos; are un unchi destul de bogat ca să-i facă un rost; vrea să se căsătorească cu mine, şi într-o clipă mi-am compromis viitorul… şi pentru cine? Nici nu te cunosc, iar după felul în care te joci cu existenţa unei fete care nu posedă altceva decât buna ei purtare, ghicesc că te crezi în drept să o faci… Eşti bogat şi îţi baţi joc de oamenii săraci!

JULES: Nu, draga mea Paméla… ştiu cine eşti şi te preţuiesc… Te iubesc, sunt bogat şi nu ne vom despărţi niciodată. Caleaşca mea de călătorie se află la un prieten, la Poarta Saint-Denis; mergem pe jos să o luăm; mă voi urca în vapor, în drum spre Anglia. Vino, îţi voi explica ce planuri am; cea mai mică întârziere mi-ar putea fi fatală.

PAMÉLA: Ce spui?

JULES: Vei vedea…

PAMÉLA: Eşti oare în toate minţile, domnule Adolphe? După ce m-ai urmărit o lună întreagă, după ce m-ai întâlnit de două ori la bal şi mi-ai trimis declaraţii de dragoste, aşa cum obişnuiesc tinerii de felul dumitale să trimită tuturor femeilor, îmi propui acum, nitam-nisam, să fug cu dumneata?

JULES: Ah! Doamne! Să nu mai zăbovim nicio clipă! Te-ai căi pentru aceasta toată viaţa şi-ţi vei da seama prea târziu de ce vei fi pierdut.

PAMÉLA: Dar bine, domnule, orice se poate spune în două vorbe.

JULES: Nu… atunci când este vorba de o taină de care atârnă viaţa mai multor oameni.

PAMÉLA: Bine, domnule, dacă este vorba să-ţi salvez viaţa, deşi nu înţeleg nimic, oricine ai fi, voi face tot ce pot! Dar cum îţi pot fi de folos în fuga dumitale? De ce să mă iei în Anglia?

JULES: Dar ce copil eşti… nimeni nu poate suspecta nişte îndrăgostiţi care fug… şi, în sfârşit,

te iubesc destul de mult ca să uit orice şi să risc de a-mi atrage furia părinţilor mei… când ne vom căsători la Gretna-Green…

PAMÉLA: Ah! Doamne… cât sunt de tulburată! Un tânăr seducător, care insistă… imploră… şi vorbeşte de căsătorie…

JULES: Vine cineva… Sunt pierdut!… M-ai trădat!…

PAMÉLA: Domnule Adolphe, mă înspăimânţi! Ce ţi se poate întâmpla? Stai… să văd…

JULES: În orice caz, ia aceste douăzeci de mii de franci, vor fi mai în siguranţă la dumneata decât în mâinile justiţiei… Nu avem decât o jumătate de ceas… şi… s-a terminat!

PAMÉLA: Nu avea nicio teamă… sunt părinţii mei.

JULES: Eşti deşteaptă ca un înger… Am încredere în dumneata… dar să ştii că trebuie să ieşim de aici numaidecât, amândoi, şi îţi jur pe onoarea mea că nu vei regreta această faptă.

SCENA 3

Paméla, Giraud, doamna Giraud

PAMÉLA: E, fără îndoială, un om ameninţat de o primejdie… şi care mă iubeşte… două motive să-mi fie simpatic!

DOAMNA GIRAUD: Dar bine, Paméla, tu, mângâierea tuturor suferinţelor noastre, sprijinul bătrâneţilor noastre, singura noastră speranţă!

GIRAUD: O fată crescută în principii serioase…

DOAMNA GIRAUD: O să taci odată, Giraud?… Nu ştii ce spui!

GIRAUD: Bine, doamnă Giraud.

DOAMNA GIRAUD: În sfârşit, Paméla, erai odată un exemplu în tot cartierul şi ai fi putut fi de folos părinţilor tăi la bătrâneţe…

GIRAUD: Erai vrednică să primeşti premiul de virtute!

PAMÉLA: Dar nu ştiu pentru ce mă dojeniţi.

DOAMNA GIRAUD: Ne spuse adineauri Joseph că ascunzi un bărbat aici.

GIRAUD: Da… un glas.

DOAMNA GIRAUD: Taci, Giraud!… Paméla, nu asculta ce spune tatăl tău!

PAMÉLA: Şi dumneata, mamă, nu asculta ce spune Joseph.

GIRAUD: Ce-ţi spuneam eu pe scară, doamnă Giraud? Paméla ştie cât de mult ne bizuim pe ea… vrea să se mărite bine atât pentru noi, cât şi pentru ea; o doare inima să ne vadă portari, noi, părinţii ei, care am făcut-o!… E prea înţeleaptă ca să facă vreo prostie… Nu-i aşa, fetiţa mea? Nu-l vei face de ocară pe tatăl tău!

DOAMNA GIRAUD: Nu e nimeni aici, nu-i aşa, scumpa mea? Pentru că o lucrătoare tânără, care are pe cineva la ea, la ora zece seara… în sfârşit, ar putea să piardă…

PAMÉLA: Dar mi se pare că dacă ar fi cineva aici, l-aţi fi văzut trecând.

GIRAUD: Are dreptate.

DOAMNA GIRAUD: Nu răspunzi *ad rem*[4]... Deschide uşa acestei odăi.

PAMÉLA: Mamă, stai… nu poţi să intri acolo, nu vei intra!… Ascultaţi-mă: deoarece te iubesc, mamă, şi pe dumneata, lată, n-am nimic pe conştiinţă… şi jur în faţa lui Dumnezeu… încrederea aceasta, pe care atâta timp aţi avut-o în fiica voastră, n-o veţi pierde într-o clipă!

DOAMNA GIRAUD: Dar de ce nu ne spui?

PAMÉLA *(aparte):* Cu neputinţă! Dacă l-ar vedea pe acest tânăr, în curând toată lumea ar şti…

GIRAUD *(întrerupând-o):* Suntem tatăl şi mama ta, trebuie să vedem!

PAMÉLA: Pentru prima oară nu vă dau ascultare… dar voi mă siliţi! Această locuinţă o plătesc din rodul muncii mele!… Sunt majoră… stăpână pe faptele mele.

DOAMNA GIRAUD: Ah! Paméla, tu, în care ne-am pus toată nădejdea noastră!…

GIRAUD: Dar te compromiţi… şi eu voi rămâne portar la bătrâneţe!

PAMÉLA: N-aveţi nicio grijă! Da, e cineva aici, dar niciun cuvânt!… Întoarceţi-vă jos, în camera de portar… spuneţi-i lui Joseph că nu ştie ce vorbeşte, că aţi scotocit peste tot, că nu e nimeni la mine; îl veţi; vedea, pe urmă, pe acest tânăr; veţi afla ce vreau să fac… ş veţi păstra cea mai mare taină despre toate aceste lucruri.

GIRAUD: Nenorocito, ce crezi că e tatăl tău?! *(Zăreşte banii pe masă.)* Ah! Ce-i asta? Bani!

DOAMNA GIRAUD: Bani!… *(Se depărtează de Paméla.)* Paméla, de unde ai banii aceştia?

PAMÉLA: Vă voi scrie.

GIRAUD: Să ne scrie!… Prin urmare, vrea să fugă cu cineva?

SCENA 4

Aceiaşi, *Joseph Binet*

JOSEPH *(intrând):* Eram cu sigur că nu-i lucru curat… e o căpetenie de hoţi, un tâlhar… Jandarmeria, poliţia, justiţia, toată lumea, în păr! Casa e înconjurată!

JULES *(apărând):* Sunt pierdut!

PAMÉLA: Am făcut tot ce am putut!

GIRAUD: Ei, drăcie! Cine sunteţi, domnule?

JOSEPH: Sunteţi oare un…

DOAMNA GIRAUD: Vorbiţi!

JULES: Fără dobitocul ăsta, eram salvat!… Vei avea viaţa unui om pe conştiinţă.

PAMÉLA: Domnule Adolphe, eşti nevinovat?

JULES: Da!

PAMÉLA: Ce să facem? *(Arătând fereastra de pe acoperiş.)* Ah, pe aici! îi vom împiedica oare să te urmărească? *(Deschide fereastra, care este ocupată de agenţi.)*

JULES: Nu mai e timp!… Puteţi doar să mă ajutaţi… Iată ce veţi spune: sunt îndrăgostit de fiica dumneavoastră şi vă cer mâna ci… Sunt major… Adolphe Durând, fiul unui negustor bogat din Marsilia.

GIRAUD: Un îndrăgostit legitim şi bogat!… Tinere, te iau sub protecţia mea.

SCENA 5

Aceiaşi, *comisarul*, *şeful poliţiei, soldaţi*

GIRAUD: Domnule, cu ce drept intraţi într-o casă locuită… în locuinţa unei fete paşnice?…

JOSEPH: Da, cu ce drept?

COMISARUL: Tinere, nu te sinchisi de dreptul nostru!… Adineauri erai foarte binevoitor arătându-ne unde ar putea fi necunoscutul, şi acum te arăţi foarte duşmănos.

PAMÉLA: Dar ce căutaţi? Ce doriţi?

COMISARUL: Prin urmare, ştiţi că vrem să căutăm pe cineva?

GIRAUD: Domnule, fiica mea nu are pe altcineva la ca decât pe viitorul ci soţ, domnul…

COMISARUL: Domnul Rousseau.

PAMÉLA: Domnul Adolphe Durand.

GIRAUD: Rousseau… nu cunosc niciun Rousseau… Domnul este domnul Adolphe Durand.

DOAMNA GIRAUD: Fiul unui respectabil negustor din Marsilia.

JOSEPH: A, mă înşelai!… A!… De asta erai atât de rece cu mine, domnişoară, şi domnul este…

COMISARUL *(şefului poliţiei):* Atunci, nu este el?

ŞEFUL POLIŢIEI: Ba da… Sunt sigur… *(Agenţilor.)* Executaţi ordinul meu!

JULES: Domnule, sunt victima unei confuzii… Nu mă numesc Jules Rousseau.

ŞEFUL POLIŢIEI: Aha! îi cunoaşteţi şi prenumele, pe care niciunul dintre noi nu l-a pronunţat până acum.

JULES: Dar am auzii vorbindu-se… Iată actele mele, sunt absolut în ordine.

COMISARUL: Să vedem, domnule.

GIRAUD: Domnilor, vă asigur şi vă afirm că…

ŞEFUL POLIŢIEI: Dacă urmaţi pe tonul acesta şi vreţi să ne convingeţi că domnul este domnul Adolphe Durand, fiul unui negustor din…

DOAMNA GIRAUD: Din Marsilia.

ŞEFUL POLIŢIEI: S-ar putea să fiţi arestaţi toţi pentru complicitate, azvârliţi chiar în această seară în beciul poliţiei şi implicaţi într-o afacere din care nu se va ieşi uşor… Ţineţi la propria dumneavoastră persoană?

GIRAUD: Mult!

ŞEFUL POLIŢIEI: Atunci tăceţi!

DOAMNA GIRAUD: Ia taci din gură, Giraud!

PAMÉLA: Doamne, de ce nu l-am crezut numaidecât!

COMISARUL *(agenţilor săi):* Percheziţionat îl pe domnul!

(I se întinde şefului poliţiei batista lui Jules.)

ŞEFUL POLIŢIEI: Monograma are un *J* şi un *R*… scumpul meu domn, nu sunteţi prea dibaci!

JOSEPH: Ce-o fi făcut?… Eşti amestecată şi dumneata, domnişoară?

PAMÉLA: Ai provocat pieirea lui… să nu-mi mai vorbeşti vreodată!

ŞEFUL POLIŢIEI: Domnule, iată nota de plată a cinei dumneavoastră… Aţi luat masa la Palais-Royal, la „Fraţii provensali”… aţi scris acolo un bilet, cu creionul, şi aţi trimis aici acel bilet printr-unul dintre prietenii dumneavoastră, domnul Adolphe Durand, care v-a împrumutat actele sale. Suntem siguri de identitatea dumneavoastră: sunteţi domnul Jules Rousseau!

JOSEPH: Fiul bogatului domn Rousseau pentru care lucrăm nişte mobile?

COMISARUL: Taci din gură!

ŞEFUL POLIŢIEI: Urmaţi-ne!

JULES: Să mergem, domnule! *(Lui Giraud şi soţiei sale.)* Iertaţi-mi neplăcerile pe care vi le fac… şi dumneata, Paméla, nu mă uita! Dacă nu mai mă vezi, păstrează ceea ce ţi-am încredinţat şi fii fericită.

GIRAUD: Doamne Dumnezeule!

PAMÉLA: Bietul Adolphe!

COMISARUL *(agenţilor):* Rămâneţi aici… vom cerceta mansarda aceasta şi vom interoga toată lumea.

JOSEPH *(cu dezgust):* Ah… îi plăcea mai mult un răufăcător!

(Jules e luat în primire de agenţi şi cortina cade.)

ACTUL II

Scena reprezintă un salon.
Antoine citeşte gazetele.

SCENA 1

Antoine, Justine

JUSTINE: Ei, Antoine, ai citit gazetele?

ANTOINE: Nu-i mai mare păcatul că noi, servitorii, nu putem şti ce se întâmplă cu domnul Jules decât de prin gazete?

JUSTINE: Dar domnul, doamna şi doamna Brocard, sora dumnealor, nu ştiu nimic… Domnul Jules a stat timp de trei luni… cum spun ei… la secret?

ANTOINE: Se pare că lovitura era grozavă; era vorba să-l readucă pe celălalt…

JUSTINE: Când te gândeşti că un tânăr care nu avea altceva de făcut decât să petreacă şi care trebuia să moştenească într-o zi douăzeci de mii de livre rentă de la mătuşă-sa şi averea părinţilor, care se ridică la de două ori atât, s-a vârât într-o conspiraţie!

ANTOINE: Îl stimez pentru această faptă, pentru că trebuia să-l aducă înapoi pe împărat! Dă-mă pe mâna gâdelui dacă vrei… suntem singuri… nu eşti de la poliţie: Trăiască împăratul!

JUSTINE: Dar taci odată, nebunule! Dacă te-ar auzi cineva, te-ar aresta.

ANTOINE: N-am nicio teamă, slavă Domnului!… Răspunsurile mele în faţa judecătorului de instrucţie au fost solide; nu l-am compromis pe domnul Jules, cum au făcut trădătorii care l-au denunţat.

JUSTINE: Doamna Brocard, care trebuie să aibă nişte economii nemaipomenite, ar putea să-l scape, cu tot bănetul ei.

ANTOINE: Aş!… De când cu evadarea lui Lavalette, este imposibil! Au devenit grozav de pretenţioşi la porţile închisorilor, şi nici înainte nu erau prea înţelegători… Domnul Jules o s-o păţească, asta e, o să fie un martir! Am să mă duc să-l văd. *(Se aude soneria, Antoine iese.)*

JUSTINE: Să se ducă să-l vadă! Când ai cunoscut pe cineva nu ştiu cum poţi să ai inimă să… Eu mă voi duce la curtea cu juri, bietul băiat, pot să fac asta pentru el.

SCENA 2

Dupré, Antoine, Justine

ANTOINE *(aparte, văzându-l pe Dupré, care intră):* Ah, avocatul! *(Tare.)* Justine, anunţ-o pe doamna. *(Aparte.)* Nu-i lucru uşor să intri în vorbă cu avocatul ăsta. *(Tare.)* Domnule, este vreo speranţă să fie salvat bietul domnul Jules?

DUPRÉ: Prin urmare, îl iubeşti mult pe tânărul dumitale stăpân?

ANTOINE: E atât de firesc!

DUPRÉ: Ce ai face ca să-l salvezi?

ANTOINE: Orice, domnule!

DUPRÉ: Nimic!

ANTOINE: Nimic?… voi declara ca martor tot ce veţi dor.

DUPRÉ: Dacă ai fi prins în contradicţie cu ce ai spus mai înainte şi ar rezulta o mărturie falsă, ştii ce te-ar aştepta?

ANTOINE: Nu, domnule.

DUPRÉ: Galerele.

ANTOINE: Domnule, e de rău!

DUPRÉ: Ţi-ar plăcea mai mult să-i fii de folos fără să te compromiţi.

ANTOINE: Mai este vreun mijloc?

DUPRÉ: Nu.

ANTOINE: Ei, atunci risc orice!

DUPRÉ *(aparte):* Ce devotament!

ANTOINE: Domnul nu poate să nu-mi asigure o rentă.

JUSTINE: Vine doamna.

SCENA 3

Aceiaşi, *doamna Rousseau*

DOAMNA ROUSSEAU *(lui Dupré):* Ah, domnule, cu câtă nerăbdare vă aşteptam! *(Lui Antoine.)* Antoine, repede, anunţă-l pe soţul meu. *(Lui Dupré.)* Domnule, mi-am pus toată nădejdea în dumneavoastră.

DUPRÉ: Fiţi sigură, doamnă, că voi face tot…

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, vă mulţumesc… şi, de altfel, Jules nu este vinovat… el, să comploteze!… Un biet copil… cum oare poate fi considerat el periculos, când la cea mai mică dojană tremură în faţa mea… a mea, care îi sunt mamă! Ah, domnule, spuneţi-mi că mi-l veţi salva!

ROUSSEAU *(intrând, lui Antoine):* Da, generalul de Verby… îl primesc îndată ce vine. *(Lui Dupré.)* Aşadar, scumpe domnule Dupré…

DUPRÉ: Bătălia începe, fără îndoială, mâine; astăzi se fac pregătirile, actul de acuzare.

ROUSSEAU: Bietul meu Jules, a căzut în capcană?…

DUPRÉ: A negat totul… şi-a jucat foarte bine rolul de nevinovat, dar nu vom putea opune nicio mărturie în faţa celor care îl condamnă.

ROUSSEAU: Ah, domnule, salvaţi-mi fiul, şi jumătate din averea mea e a dumneavoastră!

DUPRÉ: Dacă aş avea toate jumătăţile de avere care mi-au fost promise… aş fi prea bogat.

ROUSSEAU: Vă-îndoiţi oare de recunoştinţa mea?

DUPRÉ: Voi aştepta rezultatul cercetărilor, domnule!

DOAMNA ROUSSEAU: Aveţi milă de o biată mamă!

DUPRÉ: Doamnă, vă jur că nimic nu-mi stârneşte mai mult curiozitatea şi simpatia decât un sentiment adevărat, şi la Paris acest lucru este atât de rar, că n-aş putea să rămân nepăsător faţă de durerea unei familii ameninţate să-şi piardă unicul ei fiu… Bizuiţi-vă pe mine.

ROUSSEAU: Ah, domnule!…

SCENA 4

Aceiaşi, generalul de Verby, doamna du Brocard

DOAMNA DU BROCARD *(aducându-l pe de Verby):* Intraţi, scumpul meu general.

DE VERBY *(salutându-l pe Dupré):* Ah, domnule… chiar acum am aflat…

ROUSSEAU *(prezentându-l pe Dupré lui de Verby):* Generale, domnul Dupré.

(Dupré şi de Verby se salută.)

DUPRÉ *(aparte, în timp ce de Verby vorbeşte cu Rousseau):* General de anticameră, fără alt merit decât numele fratelui său, aghiotant regal! Nu cred că a venit aici fără motiv…

DE VERBY *(lui Dupré):* După cum aud, domnul se va ocupa de domnul Jules Rousseau în această penibilă afacere…

DUPRÉ: Da, domnule, e o afacere penibilă fiindcă adevăraţii vinovaţi nu sunt în închisoare; justiţia va pedepsi cu asprime pe ostaşi, iar şefii stau, ca întotdeauna, deoparte… Dumneavoastră sunteţi generalul viconte de Verby?

DE VERBY: Generalul de Verby… Nu port titlul… opiniile mele… Fără îndoială, sunteţi la curent cu mersul cercetărilor?

DUPRÉ: De-abia de trei zile comunicăm cu acuzaţii.

DE VERBY: Şi ce părere aveţi despre această afacere?

TOŢI: Da, spuneţi-ne!

DUPRÉ: Din experienţa mea de avocat, îmi dau seama că se urmăreşte obţinerea unei destăinuiri, oferindu-se condamnaţilor comutarea pedepselor.

DE VERBY: Toţi acuzaţii sunt oameni de onoare.

ROUSSEAU: Dar…

DUPRÉ: Firea omului se schimbă în faţa eşafodului, mai ales când ştii cât ai de pierdut.

DE VERBY: *(aparte):* N-ar trebui să se pună la cale comploturi decât cu oameni fără o lăscaie în buzunar.

DUPRÉ: Îmi voi sfătui clientul să dezvăluie totul.

ROUSSEAU: Bineînţeles!

DOAMNA DU BROCARD: Sigur!

DOAMNA ROUSSEAU: Trebuie!

DE VERBY *(neliniştit):* Nu există, prin urmare, nicio posibilitate de a-l salva?

DUPRÉ: Niciuna! Parchetul poale să facă dovada că făcea parte din grupul celor care au

începui executarea complotului.

DE VERBY: Mai bucuros mi-aş pierde capul decât onoarea.

DUPRÉ: Depinde, dacă onoarea nu valorează cât capul…

DE VERBY: Aveţi nişte idei…

ROUSSEAU: Sunt ideile mele…

DUPRÉ: Sunt ideile celor mai mulţi oameni. I-am văzut pe unii făcând pe dracu-n patru ca să-şi salveze capul… Sunt oameni care împing pe alţii înainte, care nu se vâră în nicio primejdie şi culeg roadele după succes. Au aceştia onoare? Poţi avea vreo obligaţie faţă de ei?

DE VERBY: Niciuna, sunt nişte nemernici.

DUPRÉ *(aparte):* Bine a nimerit-o! Omul acesta l-a nenorocit pe bietul Jules… Voi fi cu ochii pe el.

SCENA 5

Aceiaşi, *Antoine,* apoi *Jules,* adus de agenţi

ANTOINE: Doamnă… domnule;… chiar acum s-a oprit o trăsură, coboară nişte oameni… domnul Jules este cu ei, îl aduc aici.

DOMNUL şi DOAMNA ROUSSEAU: Fiul meu!

DOAMNA DU BROCARD: Nepotul meu!

DUPRÉ: Da… desigur, o vizită… pentru cercetări prin corespondenţa lup…

ANTOINE: Iată-l!

JULES *(apare în fund, urmat de agenţi şi un judecător de instrucţie; aleargă spre mama sa):* Mamă! Scumpă mamă! *(O sărută.)* Ah, le mai văd o dată! *(Doamnei du Brocard.)* Mătuşă!

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul meu copil! Vino, vino… lângă mine… nu vor îndrăzni… *(Agenţilor, care se apropie.)* Lăsaţi… Ah, lăsaţi-l!

ROUSSEAU *(repezindu-se spre ei):* Vă rog…

DUPRÉ *(judecătorului de instrucţie):* Domnule..

JULES: Scumpa mea mamă, linişteşte-te… În curând voi fi liber… da, crede-mă… şi nu ne vom mai despărţi.

ANTOINE *(lui Rousseau):* Domnule, vor să cerceteze camera domnului Jules.

ROUSSEAU *(judecătorului de instrucţie):* Numaidecât, domnule… merg chiar eu… *(Lui Dupré, arătându-l pe Jules.)* Nu-l lăsaţi singur… *(lese, însoţindu-l pe judecătorul de instrucţie, care face semn agenţilor să-l supravegheze pe Jules.)*

JULES *(dând mâna cu de Verby):* Ah, generale… *(Lui Dupré.)* Şi dumneata, domnule Dupré, atât de bun, de generos, ai venit s-o linişteşti pe mama… *(În şoaptă.)* Ah! să nu-i spui în ce primejdie mă aflu! *(Tare, privind-o pe mama sa.)* Spune-i adevărul, spune-i că n-are de ce să-i fie teamă.

DUPRÉ: Îi voi spune că poate să te salveze.

DOAMNA ROUSSEAU: Eu?

DOAMNA DU BROCARD: Cum?

DUPRÉ *(doamnei Rousseau):* Implorându-l să dea în vileag numele celor care l-au împins la acţiune.

DE VERBY *(lui Dupré):* Domnule…

DOAMNA ROUSSEAU: Da, ah! trebuie s-o faci… îţi cer eu, mama ta.

DOAMNA DU BROCARD: Da… nepotul meu va spune totul… împins de oameni care acum îl lasă în voia soartei, poate şi el, la rândul lui…

DE VERBY *(în şoaptă*, *lui Dupré):* Dar bine, domnule, l-aţi putea sfătui pe clientul dumneavoastră să-i trădeze…

DUPRÉ *(repede):* Pe cine?

DE VERBY *(încurcat):* Dar… nu se pot găsi alte mijloace?… Domnul Jules ştie ce trebuie să facă un om de onoare, care se respectă pe sine.

DUPRÉ *(iute, aparte):* El e… eram sigur!

JULES *(mamei şi mătuşii sale):* Niciodată, chiar de-ar trebui să mor… nu voi compromite pe nimeni!

(De Verby manifestă bucurie.)

DOAMNA ROUSSEAU: Ah! Doamne! *(Uitându-se la agenţi.)* Şi nu e chip să-l facem scăpat!

DOAMNA DU BROCARD: Cu neputinţă!

ANTOINE *(intrând):* Domnule Jules… sunteţi chemat.

JULES: Mă duc.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, merg cu tine! *(Merge spre fundul scenei şi face un gest de implorare spre agenţi.)*

DOAMNA DU BROCARD *(lui Dupré, care-l priveşte cu atenţie pe de Verby):* Domnule Dupré, m-am gândit că ar fi…

DUPRÉ *(întrerupând-o):* Mai târziu, doamnă, mai târziu. *(O conduce spre Jules, care iese cu mama sa, urmat de agenţi.)*

SCENA 6

Dupré, de V*erby*

DE VERBY *(aparte):* Oamenii ăştia au nimerit un avocat bogat, fără ambiţie… şi de o ciudăţenie…

DUPRÉ *(revenind din fundul scenei şi privindu-l pe de Verby, aparte):* Acum trebuie să-ţi smulg secretul! *(Tare.)* Vă interesează mult clientul meu, domnule.

DE VERBY: Mult.

DUPRÉ: Până acum încă n-am înţeles ce interes l-a putut azvârli într-o conspiraţie pe acest băiat

bogat, tânăr, dornic de plăceri…

DE VERBY: Gloria!

DUPRÉ: Nu spuneţi astfel de lucruri unui avocat care de douăzeci de ani practică meseria, care a studiat prea mult oamenii şi afacerile ca să nu ştie că cele mai frumoase motive sunt bune doar să ascundă cele mai meschine lucruri şi care n-a întâlnit încă inimi dezinteresate.

DE VERBY: Şi dumneavoastră pledaţi pe gratis?

DUPRÉ: Adesea; însă nu pledez decât din convingere…

DE VERBY: Sunteţi bogat?

DUPRÉ: Am avere, fără de care, în lumea noastră, aşa cum e, aş fi nimerit drept la azil.

DE VERBY: Prin urmare, din convingere aţi primit să-l apăraţi pe tânărul Rousseau?

DUPRÉ: Îl cred victima unor oameni situaţi mai sus decât el, şi mie îmi plac victimele când au ajuns în această situaţie din motive nobile, şi nu datorită vreunor calcule secrete… căci trăim într-un secol în care victima este tot atât de lacomă ca şi cel care o exploatează…

DE VERBY: Domnul face parte, după cum văd, din secta mizantropilor.

DUPRÉ: Nu-i stimez îndeajuns pe oameni ca să-i urăsc şi n-am întâlnit încă pe nimeni pe care să-l pot iubi… Mă mulţumesc să-mi studiez semenii; îi văd cum joacă toţi teatru cu mai multă sau mai puţină îndemânare. Nu-mi fac iluzii despre nimic, e adevărat, dar râd, totuşi, cum râde un spectator din sală când se distrează… numai că nu fluier. N-am destulă pasiune ca să fac şi asta.

DE VERBY *(aparte):* Cum să îndupleci un astfel de om? *(Tare.)* Dar, domnule, aveţi totuşi nevoie de alţii.

DUPRÉ: Niciodată!

DE VERBY: Dar câteodată sunteţi bolnav.

DUPRÉ: Atunci îmi place să fiu singur… De altfel, la Paris se cumpără orice, chiar şi îngrijirile;

credeţi-mă, trăiesc fiindcă este o datorie… Am încercat totul… milostenie, prietenie, devotament… cei îndatoraţi m-au scârbit de fapta bună şi unii filantropi de obiceiul de-a face binele; dintre toate înşelătoriile, cea care ţinteşte sentimentul este cea mai dezgustătoare.

DE VERBY: Dar patria, domnule?

DUPRE: O, domnule, e un lucru prea mărunt de când s-a născocit umanitatea!

DE VERBY *(descurajat):* Aşadar, domnule, în Jules Rousseau vedeţi un tânăr înflăcărat!

DUPRÉ: Nu, domnule, văd o problemă de rezolvat, şi datorită dumneavoastră o voi rezolva. *(Agitaţie la de Verby.)* Uitaţi, să vorbim cinstit… nu cred că sunteţi străin de toate aceste lucruri.

DE VERBY: Domnule…

DUPRÉ: Îl puteţi salva pe băiatul acesta.

DE VERBY: Eu? Cum?

DUPRÉ: Prin mărturia dumneavoastră, întărită de a lui Antoine, care mi-a promis…

DE VERBY: Am motivele mele să nu apar…

DUPRÉ: Aşadar… faceţi parte din conspiraţie.

DE VERBY: Domnule…

DUPRÉ: L-aţi târât pe acest biet copil.

DE VERBY: Domnule, aceste cuvinte…

DUPRÉ: Nu încercaţi să mă înşelaţi! Dar prin ce mijloace l-aţi atras? E bogat, nu are nevoie de nimic.

DE VERBY: Băgaţi de seamă, domnule… dacă mai spuneţi un cuvânt…

DUPRÉ: Oh, viaţa mea nu a conta niciodată pentru mine!

DE VERBY: Domnule, ştiţi foarte bine că Jules se va descurca şi-l veţi face să piardă, dacă nu se poartă bine, mâna nepoatei mele, moştenitoarea titlului de nobleţe al fratelui meu, aghiotant regal.

DUPRÉ: Băiatul acesta mai e, chipurile, şi interesat! Gândiţi-vă bina, domnule, la ceea ce vă propun. Aveţi prieteni cu multă trecere şi este o datorie pentru dumneavoastră!

DE VERBY: O datorie? Domnule, nu vă înţeleg!

DUPRÉ: Aţi ştiut să-l compromiteţi, şi nu veţi şti oare să-l salvaţi? *(Aparte.)* Îl am la mână.

DE VERBY: Mă voi gândi la această afacere, domnule.

DUPRÉ: Să nu credeţi cumva că veţi putea să-mi scăpaţi.

DE VERBY: Un general care nu s-a temut de nicio primejdie nu se teme de un avocat!

DUPRÉ: Voia dumneavoastră!

(De Verby iese şi *se ciocneşte cu Joseph.)*

SCENA 7

Dupré, Binet

BINET: Domnule, abia ier am aflat că sunteţi apărătorul domnului Jules Rousseau; am fost la dumneavoastră, v-am aşteptat, dar v-aţi întors prea târziu; azi-dimineaţă, când v-am căutat, eraţi plecat, şi cum eu lucrez pentru această casă, am avut buna inspiraţie să intru aici, gândindu-mă că veţi veni ş dumneavoastră, şi vă pândeam…

DUPRÉ: Ce doreşti?

BINET: Eu sunt Joseph Binet.

DUPRÉ: Ei şi?

BINET: Domnule, nu vă fie cu supărare, am o mie patru sute de franci ai mei… oh! cu adevărat ai mei! câştigaţi ban cu ban; sunt lucrător tapiţer, şi unchiul meu, Doumouchel, fost negustor de vinuri, are sunători…

DUPRÉ: Vorbeşte lămurit! Ce înseamnă aceste pregătiri misterioase?

BINET: O mie patru sute de franci e bănet, dar se spune că trebuie să-i plăteşti bine pe avocaţi, şi

că de aceea sunt atât de mulţi, că-s bine plătiţi… Mai bine mă făceam avocat, m-aş fi însurat mai uşor cu ea!

DUPRÉ: Eşti nebun?

BINET: Câtuşi de puţin. Bănişorii mei îi am aici, domnule, uitaţi-vă, nu e glumă… sunt ai dumneavoastră!

DUPRÉ: Cum aşa?

BINET: Dacă-l salvaţi pe domnul Jules… de la moarte, se înţelege… şi dacă obţineţi să fie deportat. Nu vreau pieirea lui, dar trebuie să călătorească… E bogat, o să se distreze… Aşa că salvaţi i capul… lăsaţi-l să fie condamnat la o simplă deportare, cincisprezece ani, de pildă, şi cei o mie patru sute de franci ai mei sunt ai dumneavoastră; vi-i dau din toată mima şi vă fac pe deasupra şi un fotoliu de birou… Asta-i!

DUPRÉ: În ce scop îmi propui asta?

BINET: În ce scop? Mă voi însura cu Paméla… cu scumpa mea Paméla!

DUPRÉ: Paméla?

BINET: Paméla Giraud.

DUPRÉ: Ce legătură e între Paméla Giraud şi Jules Rousseau?

BINET: Asta-i bună! Şi eu care credeam că avocaţii sunt plătiţi ca să cunoască şi să ştie totul… dar dumneavoastră nu ştiţi nimic, domnule? Nu mă mir că sunt unii care spun că avocaţii habar n-au de nimic. Atunci îmi iau banii înapoi. Paméla se învinovăţeşte, adică mă învinovăţeşte că l-am dat pe mâna călăului şi, înţelegeţi, dacă e salvat, mai ales dacă e deportat, mă însor, mă căsătoresc cu Paméla, şi cum deportatul nu e în Franţa, nu mai am nicio grijă în căsnicia mea. Obţineţi cincisprezece ani; nu e mare lucru cincisprezece am ca să călătoreşti, şi eu am destul timp să-mi văd copai mari, iar nevasta la o vârstă când… Înţelegeţi?…

DUPRÉ *(aparte):* Ăsta, cel puţin, e naiv… Oamenii care calculează aşa cu voce tare şi din

pasiune nu au inima prea rea.

BINET: Ei, drăcie! Ce-şi tot spune? Un avocat care-şi vorbeşte lui însuşi este ca un plăcintar care-şi mănâncă marfa… Domnule?…

DUPRÉ: Aşadar, Paméla îl iubeşte pe domnul Jules?

BINET: De… înţelegeţi… atâta timp cât va fi în situaţia asta, e foarte interesant.

DUPRÉ: Se vedeau, prin urmare, des?

BINET: Prea des!… Ah, dacă aş fi ştiut, îl făceam eu scăpat!

DUPRÉ: E frumoasă?

BINET: Cine? Paméla? Asta-i bună! Paméla mea? Ca Apolon din Belvedere!

DUPRÉ: Păstrează cei o mie patru sute de franci, dragul meu, şi dacă aveţi inimă bună, dumneata şi Paméla dumitale, mă puteţi; ajuta să-l scap; căci e vorba să-l lăsăm sau să-l scăpăm din ghearele călăului.

BINET: Domnule, să nu suflaţi o vorbă Pamélei; e deznădăjduită.

DUPRÉ: Totuşi, trebuie să facem ceva ca s-o văd în dimineaţa asta.

BINET: Am s-o anunţ prin tatăl şi mama sa.

DUPRÉ: Ah, mai sunt şi un tată şi o mamă? *(Aparte.)* Asta o să coste mulţi bani. *(Tare.)* Cine sunt?

BINET: Nişte respectabili portari.

DUPRÉ: Bun!

BINET: Bătrânul Giraud este un croitor ruinat.

DUPRÉ: Bine… Du-te şi anunţă-le vizita mea… şi despre toate astea, niciun cuvânt, sau îl sacrifici pe domnul Jules.

BINET: Tac ca un peşte.

DUPRÉ: Nu ne-am văzut niciodată.

BINET: Niciodată.

DUPRÉ: Du-te.

BINET: Mă duc… *(Nimereşte altă uşă.)*

DUPRÉ: Pe acolo.

BINET: Pe acolo, faimosule avocat… Dar daţi-mi voie să vă dau un sfat: un pic de deportare nu i-ar prinde rău, l-ar învăţa să mai lase ocârmuirea liniştită.

SCENA 8

Rousseau, doamna Rousseau, doamna du Brocard, susţinută de Justine, *Dupré*

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul băiat! Ce curaj!

DUPRÉ: Nădăjduiesc să vi-l salvez, doamnă… dar acest lucru nu se va face fără mari sacrificii.

ROUSSEAU: Domnule, jumătate din averea noastră este a dumneavoastră.

DOAMNA DU BROCARD: Şi jumătate dintr-a mea.

DUPRÉ: Veşnic jumătăţi de avere… Voi încerca să-mi fac datoria… pe urmă, veţi face-o pe a dumneavoastră; ne vom vedea la treabă! Liniştiţi-vă, doamnă, am nădejde.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, domnule, ce spuneţi?

DUPRÉ: Adineauri fiul dumneavoastră era pierdut… acum, cred că poate…

DOAMNA ROUSSEAU: Ce trebuie să facem?

DOAMNA DU BROCARD: Ce ne cereţi?

ROUSSEAU: Bizuiţi-vă pe noi, vă vom asculta.

DUPRÉ: Voi vedea. Iată planul meu, şi Jules va triumfa în faţa juraţilor… Fiul dumneavoastră avea o legătură sentimentală, ca orice băiat tânăr, cu o lucrătoare, o oarecare Paméla Giraud, o floristă, fiica unui portar.

DOAMNA DU BROCARD: Nişte oameni de nimic!

DUPRÉ: La picioarele cărora veţi fi cu toţii, fiindcă fiul dumneavoastră nu se mişca de lângă

fată, şi acesta este singurul mijloc de scăpare. Chiar în seara în care procurorul pretinde că Jules complota, poate că o va fi întâlnit. Dacă faptul este adevărat, dacă fata declară că a rămas lângă ea, dacă tatăl şi mama, hărţuiţi cu întrebări, dacă rivalul lui Jules la farmecele Pamélei confirmă mărturiile lor… atunci vom putea să tragem nădejde… Între o condamnare şi un alibi, juraţii vor alege alibiul.

DOAMNA ROUSSEAU *(aparte):* Ah, domnule, îmi redaţi viaţa!

ROUSSEAU: Domnule, recunoştinţa noastră este eternă.

DUPRÉ *(privindu-i):* Ce sumă pot să ofer fetei, tatălui şi mamei?

DOAMNA DU BROCARD: Sunt săraci?

DUPRÉ: În sfârşit, e vorba de onoarea lor.

DOAMNA DU BROCARD: O floristă!

DUPRÉ *(ironic):* Nu va fi scump.

ROUSSEAU: Dumneavoastră ce credeţi?

DUPRÉ: Cred că aţi şi început să vă tocmiţi pentru viaţa fiului dumneavoastră.

DOAMNA DU BROCARD: Dar, domnule Dupré, mergeţi până la…

DOAMNA ROUSSEAU: Până la…

DUPRÉ: Până la…

ROUSSEAU: Dar nu înţeleg de ce şovăiţi… Domnule, oferiţi atât cât credeţi că trebuie.

DUPRÉ: Aşadar, am mână liberă! Dar ce reparaţie îi oferiţi fetei dacă îşi terfeleşte onoarea ca să vă salveze fiul, care, poate, i-a spus că o iubeşte?

DOAMNA ROUSSEAU: O va lua de nevastă. Eu sunt din popor, nu sunt marchiză.

DOAMNA DU BROCARD: Ce tot spui? Şi domnişoara de Verby?

DOAMNA ROUSSEAU: Scumpă soră, trebuie să-l salvăm.

DUPRÉ *(aparte):* Acum începe o altă comedie, şi va fi pentru mine ultima pe care vreau s-o văd…

Am să aţâţ. *(Tare.)* Poate ar fi bine să vă duceţi, fără vâlvă, să vedeţi fata.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, da, domnule, vreau să mă duc s-o văd… s-o implor!… *(Sună.)* Justine! Antoine! *(Apare Antoine.)* Repede! Să se înhame caii… grăbeşte-te…

ANTOINE: Da, doamnă.

DOAMNA ROUSSEAU: Scumpă soră, vino cu mine! Ah, Jules, bietul meu copil!

DOAMNA DU BROCARD: Îl aduc înapoi.

SCENA 9

Aceiaşi, *Jules,* adus de agenţi, apoi *de Verby*

JULES: Mamă… adi… nu, pe curând… curând…

(Rousseau şi doamna du Brocard îl îmbrăţişează pe Jules.)

DE VERBY *(apropiindu-se de Dupré):*. Voi face, domnule, ce mi-aţi cerut… Unul dintre prietenii mei, domnul Adolphe Durând, care înlesnea fuga scumpului nostru Jules, va depune mărturie că prietenul său era cu totul absorbit de pasiunea sa pentru o lucrătoare şi se pregătea s-o răpească.

DUPRÉ: E de ajuns; acum succesul depinde de demersurile noastre.

JUDECĂTORUL DE INSTRUCŢIE *(lui Jules):* Să mergem, domnule.

JULES: Vă urmez… Curaj, mamă! *(Face un gest de rămas bun spre Rousseau şi Dupré; de Verby îi face pe furiş un semn de discreţie.)*

DOAMNA ROUSSEAU: Jules… Jules… nu pierde nădejdea, te vom salva!

(Agenţii îl scot pe Jules, care, din fundul scenei, mai face un gest de rămas bun către mama sa.)

ACTUL III

Mansarda Pamélei

SCENA 1

Pamela, Giraud, doamna Giraud Paméla e în picioare, alături de mama sa, care tricotează; bătrânul Giraud lucrează la o masă în stânga.

DOAMNA GIRAUD: în sfârşit, vezi şi tu, biata mea copilă, nu că-ţi reproşez, dar tu eşti de vină de tot ce ni se întâmplă.

GIRAUD: Ah, Doamne, da!… Venisem la Paris fiindcă la ţară croitoria nu-i o meserie; şi pentru tine, Paméla noastră, atât de drăguţă, de frumuşică, aveam ambiţie. Ne spuneam: „Ei bine, aici, nevastă-mea şi cu mine, o să luăm un serviciu; o să muncesc şi o să-i facem o situaţie buna copilei noastre; şi cum este cuminte, muncitoare, frumoasă, o s-o măritǎm bine”.

PAMÉLA: Tată!…

DOAMNA GIRAUD: Se şi făcuse pe jumătate.

GIRAUD: Păi sigur că da! Noi aveam o slujbă bună ca portari… tu făceai nişte flori… ca un grădinar, ca un adevărat grădinar… Şi de măritat, ce mai vorbă, te-ai fi măritat cu Joseph Binet, vecinul tău.

DOAMNA GIRAUD: Şi în loc de toate astea, din cauza scandalului izbucnit în casă, proprietarul

ne-a dat afară, în tot cartierul se trăncăneşte de nu se mai isprăveşte… că tânărul a fost prins la tine.

PAMÉLA: Ah, Doamne, numai de n-aş fi eu vinovată!

GIRAUD: Oh, cât despre asta, noi ştim bine! Crezi că altfel am fi lângă tine? Te-aş mai săruta? Lasă, Paméla, părinţii sunt totul… chiar dacă ar avea tot pământul împotriva ei, dacă o fată poate să se uite în ochii părinţilor ei fără să roşească, asta ajunge.

SCENA 2

Aceiaşi, *Binet*

DOAMNA GIRAUD: Ia uite! Joseph Binet.

PAMÉLA: Domnule Binet, ce cauţi aici? Fără dumneata, fără indiscreţia dumitale, domnul Jules n-ar fi fost găsit aici! Lasă-mă…

BINET: De el am venit să vorbim.

PAMÉLA: Ah, adevărat? Hai, spune, Joseph…

BINET: Oh, văd eu bine că acuma n-o să mă mai alungi! L-am văzut pe avocatul domnului Jules; i-am oferit tot ce am ca să-l salvez!

PAMÉLA: Adevărat?

BINET: Da… Ai fi mulţumită dacă ar fi numai deportat?

PAMÉLA: Ah, eşti un băiat bun, Joseph! Şi văd că mă iubeşti! Vom rămâne prieteni!

BINET *(aparte):* Nădăjduiesc!

(Se aud ciocănituri la uşa din fund.)

SCENA 3

DOAMNA GIRAUD *(ducându-se să deschidă):* Vine cineva!

GIRAUD: Un domn şi o doamnă.

BINET: Ce mai e şi asta?

(Paméla se scoală şi înaintează spre de Verby, care o salută.)

DOAMNA DU BROCARD: Domnişoara Paméla Giraud?

PAMÉLA: Eu sunt, doamnă.

DE VERBY: Iertaţi-ne, domnişoară, dacă venim la dumneavoastră fără să vă fi prevenit…

PAMÉLA: Nu face nimic. Aş putea să cunosc motivul?

DOAMNA DU BROCARD: Oameni buni, dumneavoastră sunteţi tatăl şi mama?

DOAMNA GIRAUD: Da, doamnă.

BINET *(aparte):* „Oameni buni", pur şi simplu! E o persoană cu vază!

PAMÉLA: Dacă domnul şi doamna binevoiesc să se aşeze…

(Doamna Giraud oferă scaune.)

BINET *(lui Giraud):* Ai văzut? Domnul e decorat! Sunt oameni cumsecade.

GIRAUD *(privindu-i):* E adevărat, pe cinstea mea!

DOAMNA DU BROCARD: Sunt mătuşa domnului Jules Rousseau.

PAMÉLA: Dumneavoastră, doamnă? Domnul e poate tatăl său?

DOAMNA DU BROCARD: Domnul este un prieten al familiei. Am venit, domnişoară, să-ţi cerem un serviciu. *(Privindu-l pe Binet, stânjenită de prezenţa lui; Pamélei, arătându-i-l pe Binet.)* Fratele dumitale?

GIRAUD: Nu, doamnă, un vecin.

DOAMNA DU BROCARD *(Pamélei):* Dă-l afară pe băiatul ăsta.

BINET *(aparte):* „Dă-l afară pe băiatul ăsta!”… Aha! Nu ştiu ce e, dar…

(Paméla îi face un semn lui Binet.)

GIRAUD *(lui Binet):* Hai, du-te… se pare că e un secret.

BINET: Bine!… Bine! *(Iese.)*

SCENA 4

Aceiaşi, afară de *Binet*

DOAMNA DU BROCARD: Îl cunoşti pe nepotul meu. Nu-ţi fac nicio vină… numai părinţii dumitale…

DOAMNA GIRAUD: Dar, slavă Domnului, ea nu are nicio vină!

GIRAUD: Numai din cauza nepotului dumneavoastră se cleveteşte pe socoteala ei… dar ea e nevinovată!

DE VERBY *(întrerupându-l):* Cred… Totuşi, dacă interesul nostru ar cere să fie vinovată?

PAMÉLA: Ce vreţi să spuneţi, domnule?

GIRAUD şi DOAMNA GIRAUD: Asta-i bună!

DOAMNA DU BROCARD *(înţelegând gândul lui de Verby):* Da, dacă ar trebui, pentru a salva viaţa unui biet băiat…

DE VERBY: Dacă ar trebui să declari că domnul Jules Rousseau a stat cea mai mare parte din noaptea de 24 august aici, la dumneata?

PAMÉLA: Vai, domnule!

DE VERBY *(lui Giraud şi soţiei sale):* Dacă ar trebui să depuneţi ca martori împotriva fiicei dumneavoastră, afirmând că este adevărat?

DOAMNA GIRAUD: Nu voi spune niciodată asta.

GIRAUD: Să-mi defăimez copila? Domnule, am avut toate nenorocirile… am fost croitor, m-am văzut silit să primesc orice… să fiu portar… dar am rămas tată! Fiica mea, comoara noastră, este mândria bătrâneţilor noastre, şi dumneavoastră vreţi s-o dezonorăm?

DOAMNA DU BROCARD: Ascultă, domnule!

GIRAUD: Nu, doamnă… Fiica mea e speranţa bătrâneţilor mele.

PAMÉLA: Tată, linişteşte-te, te rog.

DOAMNA GIRAUD: Hai, Giraud, lasă-i pe domnul şi pe doamna să vorbească!

DOAMNA DU BROCARD: O familie nenorocită vine să vă ceară ajutor.

PAMÉLA *(aparte):* Bietul Jules!

DE VERBY *(în şoaptă, Pamélei):* Soarta lui e în mâinile dumitale.

DOAMNA GIRAUD: Nu suntem oameni răi, ştim ce înseamnă un părinte, o mamă, ajunşi la deznădejde… dar ceea ce ne cereţi e cu neputinţă.

(Paméla îşi duce batista la ochi.)

GIRAUD: Uite, acum plânge!

DOAMNA GIRAUD: Numai asta a făcut de câteva zile.

GIRAUD: îmi cunosc eu fata, ar fi în stare să se ducă să spună asta, cu toată împotrivirea noastră.

DOAMNA GIRAUD: Ei da… fiindcă, vedeţi, îl iubeşte pe nepotul dumneavoastră! Şi ca să-l scape de la moarte… uite, şi eu aş face la fel în locul ei!

DOAMNA DU BROCARD: Ah, înduplecaţi-vă!

DE VERBY: Ascultaţi-ne rugămintea…

DOAMNA DU BROCARD *(Pamélei):* Dacă este adevărat că îl iubeşti pe Jules…

DOAMNA GIRAUD *(aducându-l pe Giraud lângă Paméla):* În definitiv, ascultă… Ea îl iubeşte, băiatul ăsta… bineînţeles, şi el trebuie s-o

iubească… Dacă ar face un asemenea sacrificiu, asta ar merita s-o ia de nevastă!

PAMÉLA *(iute):* Niciodată. *(Aparte.)* N-ar consimţi ei la asta!

DE VERBY *(doamnei du Brocard):* Se sfătuiesc!

DOAMNA DU BROCARD *(în şoaptă, lui de Verby):* Trebuie neapărat să facem un sacrificiu! încearcă să le oferi ceva… Este singurul mijloc!

DE VERBY: Venind aici să vă cerem un sacrificiu atât de mare, ştiam câtă recunoştinţă v-am datora. Familia lui Jules, care ar fi putut condamna relaţiile dumitale cu el, doreşte, dimpotrivă, să-şi îndeplinească obligaţiile pe care le va contracta faţă de dumneata.

DOAMNA GIRAUD: Auzi? Nu-ţi spuneam eu?

PAMÉLA *(fericită):* Jules! Ar fi cu putinţă?

DE VERBY: Sunt autorizat să-ţi promit…

PAMÉLA *(mişcată):* Ah! Doamne!

DE VERBY: Spune! Cât vrei pentru sacrificiul pe care îl faci?

PAMÉLA *(uimită):* Cum?! Cât… vreau… ca să-l scap pe Jules? Dar atunci credeţi că sunt o nemernică?

DOAMNA DU BROCARD: Ah, domnişoară!

DE VERBY: Te înşeli.

PAMÉLA: Dumneavoastră v-aţi înşelat! Aţi venit aici la nişte amărâţi ca noi, şi nu v-aţi dat seama ce le cereţi… Dumneavoastră, doamnă, care trebuie să ştiţi că onoarea unei femei, oricare ar fi rangul, educaţia, este ce are ea mai de preţ, aţi crezut că aici, într-o mansardă, se poate vinde ceea ce păstraţi în familiile dumneavoastră cu atâta grijă, cu atâta respect! Şi v-aţi spus: să-i oferim aur! avem nevoie de onoarea unei lucrătoare!

GIRAUD: Bravo!… e sângele meu!

DOAMNA DU BROCARD: Draga mea, nu te simţi jignită! În definitiv, banii sunt bani!

DE VERBY *(adresându-se lui Giraud):* Fireşte! Şi o rentă sigură de şase mii de livre pentru… o…

PAMÉLA: Pentru o minciună! V-ar putea costa mai puţin… Dar, slavă Domnului, ştiu să mă respect! Adio, domnule! *(Face o reverenţă adâncă în faţa doamnei du Brocard, apoi intră în camera sa.)*

DE VERBY: Ce facem acuma?

DOAMNA DU BROCARD: E de neînţeles!

GIRAUD: Ştiu eu că o rentă de şase mii de livre înseamnă bani, nu glumă… dar, vedeţi, fata noastră e mândră… seamănă cu mine…

DOAMNA GIRAUD: Şi nu va da înapoi:

SCENA 5

Aceiaşi, *Binet, Dupré, doamna Rousseau*

BINET: Pe aici, domnule, doamnă, pe aici. *(Dupré şi doamna Rousseau intră.)* Iată-i pe bătrânii Giraud!

DUPRÉ *(lui de Verby):* Îmi pare rău, domnule, că ne-aţi luat-o înainte!

DOAMNA ROUSSEAU: Sora mea v-a spus, probabil, doamnă, ce sacrificiu îi cerem fiicei dumneavoastră… Numai un înger ar putea să-l facă.

BINET: Ce sacrificiu?

DOAMNA GIRAUD: Nu te priveşte.

DE VERBY: Tocmai am văzut-o pe domnişoara Paméla…

DOAMNA DU BROCARD: A refuzat!

DOAMNA ROUSSEAU: Doamne!

DUPRÉ: A refuzat ce?

DOAMNA DU BROCARD: Renta de şase mii de livre.

DUPRÉ: Aş fi pus rămăşag! Să oferi bani…

DOAMNA DU BROCARD: Dar era mijlocul…

DUPRÉ: Să strici totul. *(Doamnei Giraud.)* Doamnă, spuneţi fiicei dumneavoastră că avocatul domnului Jules Rousseau este aici. Rugaţi-o să vină.

DOAMNA GIRAUD: Oh! Nu veţi obţine nimic.

GIRAUD: Nici din partea ei, nici dintr-a noastră.

BINET: Dar ce vor?

GIRAUD: Taci din gură!

DOAMNA DU BROCARD *(doamnei Giraud):* Doamnă, oferă-i…

DUPRÉ: Ah, doamnă, vă rog… *(Doamnei Giraud.)* Vă rog din partea doamnei… maina lui Jules… Lăsaţi-mă s-o văd pe fiica dumneavoastră.

DOAMNA GIRAUD: Degeaba, domnule, ce mai vorbă! Ia gândiţi-vă… să i se ofere aşa, dintr-odată, bani, când tânărul îi vorbise, pe vremuri, de căsătorie!

DOAMNA ROUSSEAU *(cu însufleţire):* Ei bine?

DOAMNA GIRAUD *(cu vioiciune):* Ei bine, doamnă?

DUPRÉ *(strângând mâna doamnei Giraud):* Hai, doamnă! Chemaţi-o pe fiica dumneavoastră.

(Doamna Giraud iese repede.)

DE VERBY şi DOAMNA DU BROCARD: Aţi convins-o?

DUPRÉ: Nu eu, ci doamna.

DE VERBY *(întrebând-o pe doamna du Brocard):* Ce i-a promis?

DUPRÉ *(văzând că Binet ascultă):* Tăcere, generale, vă rog să rămâneţi o clipă lângă aceste doamne. Iat-o că vine. Lăsaţi-ne singuri, lăsaţi-ne!

(Intră Paméla, adusă de mama ei; trecând, face o reverenţă în faţa doamnei Rousseau, care o priveşte cu emoţie. Toată lumea iese prin stingă, cu excepţia lui Binet,

care; *rămâne, în timp ce Dupré însoţeşte pe toată lumea până la uşă.)*

BINET *(aparte):* Dar ce vor oare? Toţi vorbesc de sacrificiu! Şi bătrânul Giraud, care nu vrea să-mi spună un cuvânt! Ia stai o clipă!… I-am promis avocatului o mie patru sute de franci, dar mai întâi vreau să văd cum se va comporta faţă de mine.

DUPRÉ *(venind lângă Binet):* Joseph Binet, lasă-ne.

BINET: Dar de ce, dacă îi veţi vorbi de mine?

DUPRÉ: Du-te.

BINET *(aparte):* Hotărât lucru, mi se ascunde ceva! *(Lui Dupré.)* Am pregătit-o, s-a obişnuit cu ideea deportării. Daţi-i înainte cu asta!

DUPRÉ: Bine, ieşi!

BINET *(aparte):* Să ies? Nicidecum! *(Se preface^că iese şi, întorcându-se cu precauţie, se ascunde în cabinetul din dreapta.)*

DUPRE *(Pamélei):* Ai consimţit să mă primeşti, îţi mulţumesc. Ştiu ce s-a întâmplat aici, şi nu vei auzi din gura mea ceea ce ai ascultat adineauri.

PAMÉLA: Numai uitându-mă la dumneavoastră, şi sunt sigură de acest lucru, domnule.

DUPRÉ: îl iubeşti pe băiatul acesta de treabă, pe acest Joseph?

PAMÉLA: Domnule, ştiu că avocaţii sunt ca nişte duhovnici!

DUPRÉ: Copila mea, ei trebuie să fie la fel de discreţi… Spune-mi absolut totul.

PAMÉLA: Ei bine, domnule, îl iubeam, mai bine zis, credeam că-l iubesc, şi m-aş fi măritat bucuros cu el… Mă gândeam că, muncitor cum e, Joseph se va chivernisi şi vom duce o viaţă frumoasă. Ajunşi bogaţi, i-am fi luat la noi pe tata şi pe mama. Foarte simplu! Ar fi fost o viaţă cât se poate de liniştită.

DUPRÉ *(aparte):* înfăţişarea acestei fete te atrage! Ia să vedem dacă e sinceră. *(Tare.)* La ce te

gândeşti?

PAMÉLA: La acest trecut, care mi se pare fericit în comparaţie cu prezentul. Numai în cincisprezece zile, de când l-am văzut pe domnul Jules, mi-am pierdut capul. L-am iubit aşa cum iubim noi, fetele, cum le-am văzut pe unele dintre prietenele mele iubindu-şi bărbaţii… oh! dar iubindu-i atât de mult, că ar fi suferit orice pentru ei. Mă întrebam: voi fi şi eu vreodată aşa? Ei bine, nu ştiu ce n-aş face pentru domnul Jules! Adineauri mi-au oferit bani. Ei, aceşti oameni, din partea cărora mă aşteptam la nobleţe, delicateţe sufletească, m-au revoltat! Bani! Dar am bani, domnule, am douăzeci de mii de franci! îi am aici, sunt ai dumneavoastră adică, ai lui! I-am păstrat, ca să încerc salvarea domnului Jules, fiindcă eu, temându-mă de el, l-am dat pe mâna poliţiei, eu, atât de bănuitoare, pe el, atât de încrezător, atât de sigur de mine!

DUPRÉ: Ţi-a dat douăzeci de mii de franci?

PAMÉLA: Ah, domnule, mi i-a încredinţat! Îi am aici… I-aş înapoia familiei dacă ar muri. Dar nu va muri! Spuneţi-mi, dumneavoastră trebuie să ştiţi.

DUPRÉ: Copila mea, gândeşte-te că toată viaţa dumitale, poate fericirea dumitale depind de sinceritatea răspunsurilor pe care ei să le dai. Răspunde-mi ca în faţa lui Dumnezeu.

PAMÉLA: Da, domnule.

DUPRÉ: N-ai iubit niciodată pe nimeni?

PAMÉLA: Pe nimeni!

DUPRÉ: Ţi-e teamă… ei, haide! Te intimidez… nu ai încredere în mine.

PAMÉLA: Ba da, domnule, vă jur! De când suntem la Paris, nu m-am despărţit de mama şi nu mă gândeam decât la munca şi la datoria mea… Aici, adineauri, tremuram toată, eram uluită… dar în faţa dumneavoastră, domnule, nu ştiu ce mă îndeamnă, dar îndrăznesc să vă spun totul… Ei bine, îl iubesc pe Jules; n-am iubit pe nimeni

niciodată decât pe el, şi m-aş duce cu el până la capătul pământului! Mi-aţi spus să vorbesc ca în faţa lui Dumnezeu.

DUPRÉ: Atunci mă adresez inimii dumitale! Dă-mi mie ceea ce ai refuzat celorlalţi… spune adevărul! în faţa justiţiei numai dumneata poţi să-l salvezi! II iubeşti, Paméla; îmi dau seama că îţi vine greu să mărturiseşti…

PAMÉLA: Că îl iubesc?… Şi dacă aş primi, Jules ar fi salvat?

DUPRÉ: Oh, garantez!

PAMÉLA: Ei bine, atunci…

DUPRÉ: Copila mea!

PAMÉLA: Atunci e salvat!

DUPRÉ *(cu anumită intenţie):* Dar… vei fi compromisă.

PAMÉLA: Păi… dacă e pentru el!

DUPRÉ *(aparte):* Aşadar, nu voi muri fără să fi văzut cu ochii mei o fiinţă de o sinceritate rară şi nobilă, fără calcule şi intenţii ascunse! *(Tare.)* Paméla, eşti o fată bună şi generoasă!

PAMÉLA: Ştiu… asta te mângâie pentru o mulţime de mici amărăciuni, zău aşa, domnule.

DUPRÉ: Copila mea, mai e ceva. Eşti tăioasă ca o sabie, eşti iute, şi pentru a reuşi… e nevoie de stăpânire… de o voinţă…

PAMÉLA: Oh, domnule, veţi vedea!

DUPRÉ: Să nu te zăpăceşti… mărturiseşte totul cu îndrăzneală… Curaj! închipuieşte-ţi curtea cu juri, preşedintele, procurorul, acuzatul, eu, la bară; juraţii sunt acolo… Să nu te sperii… va fi multă lume.

PAMÉLA: N-aveţi nicio grijă.

DUPRÉ: Un aprod te-a chemat înăuntru, ţi-a spus numele şi prenumele… în sfârşit, preşedintele te întreabă de când îl cunoşti pe acuzatul Rousseau… ce răspunzi?

PAMÉLA: Adevărul! L-am întâlnit cam cu o lună înainte de arestarea lui la „Insula dragostei”, la Belleville.

DUPRÉ: Cu cine mai era?

PAMÉLA: Nu m-am uitat decât la el.

DUPRÉ: N-ai auzit vorbindu-se despre politică?

PAMÉLA *(uimită):* Oo, domnule! Judecătorii trebuie să ştie că nimeni nu se ocupă de politică la „Insula dragostei”!

DUPRÉ: Bine, Paméla, dar va trebui să spui tot ce ştii despre Jules Rousseau.

PAMÉLA: Ei, dar voi spune iarăşi adevărul, tot ceea ce am declarat în faţa judecătorului de instrucţie; nu ştiam nimic de conspiraţie ş am fost grozav de uimită când l-au arestat, aici, la mine. Dovadă că mi-a fost chiar teamă ca domnul Jules să nu fie vreun hoţ, lucru pentru care îi cer iertare.

DUPRÉ: Trebuie să spui că de când a început legătura dumitale cu acest tânăr, a venit mereu să te vadă… va trebui să declari…

PAMÉLA: Şi asta e adevărat… era mereu cu mine, venea să mă vadă din dragoste, eu îl primeam din prietenie şi îi rezistam din datorie.

DUPRÉ: Şi… mai târziu?

PAMÉLA *(fâstâcindu-se):* Mai târziu…

DUPRÉ: Tremuri? Bagă de seamă! Adineauri mi-ai promis să fii sinceră!

PAMÉLA *(aparte):* Sinceră! O, Doamne!

DUPRÉ: Şi eu ţin la acest băiat, dar aş da înapoi în faţa unei imposturi. Ştiindu-l vinovat, l-aş apăra din datorie… Nevinovat, din toată inima! Da, fireşte, Paméla, ceea ce îţi cer este un mare sacrificiu, dar trebuie să-l faci. Jules venea să te vadă seara şi fără ştirea părinţilor dumitale!

PAMÉLA: O, dar niciodată, niciodată!

DUPRÉ: Cum?! Atunci nu mai e nicio speranţă.

PAMÉLA *(aparte):* Nicio speranţă! Unul dintre noi doi e pierdut. *(Tare.)* Domnule, n-aveţi grijă, acum mi-e frică pentru că nu e nicio primejdie… dar când voi fi în faţa judecătorilor… când îl voi vedea pe el, Jules… şi salvarea lui va depinde de mine…

DUPRÉ: Bine… bine… dar ceea ce trebuie mai ales să se ştie este că în seara zilei de 24 a venit aici… O, atunci sunt sigur de izbândă, îl salvez! Altminteri, nu răspund de nimic… e pierdut.

PAMÉLA *(aparte, foarte emoţionată, apoi tare, cu exaltare):* Jules, pierdut! O, nu, mai bine eu! Iartă-mă, Doamne! E bine, da, sigur… a venit la 24… atunci e ziua mea… mă numesc Louise-Paméla… şi n-a uitat să-mi aducă un buchet de flori, fără să ştie tatăl şi mama mea; a venit târziu, seara, şi lângă mine… Ah, n-aveţi nicio teamă, domnule… vedeţi, voi spune totul… *(Aparte.)* Tot ce nu-i adevărat!…

DUPRÉ: Jules va scăpa! *(Rousseau apare în fund.)* Ah, domnule! *(Alergând la uşa din stingă.)* Veniţi, veniţi să mulţumiţi binefăcătoarei dumneavoastră!

SCENA 6

Aceiaşi, *Rousseau, de Verby, doamna du Brocard, Giraud, doamna Giraud,* apoi *Binet*

TOŢI: Consimte?

ROUSSEAU: Îmi salvaţi fiul! Nu voi uita niciodată!

DOAMNA DU BROCARD: Suntem alături de dumneata, copila mea, şi pentru totdeauna.

ROUSSEAU: Averea mea va fi a dumitale.

DUPRÉ: Eu nu-ţi mai spun nimic, Paméla… ne vom revedea…

BINET *(ieşind repede din cabinet):* O clipă… o clipă! Am auzit totul… şi credeţi cumva că voi tolera aşa ceva? Eram aici, ascuns… Paméla, pe care am iubit-o atât de mult că voiam s-o iau de nevastă, vreţi să spună că… *(Lui Dupré.)* În felul acesta câştigi dumneata o mie patru sute de franci

ai mei? Mă voi duce şi eu la tribunal şi voi spune că totul e o minciună!

TOŢI: Doamne Dumnezeule!

DUPRÉ: Nenorocitule!

DE VERBY: Dacă spui vreun cuvânt…

BINET: O, nu mi-e frică mie!

DE VERBY *(lui Rousseau şi doamnei du Brocard)* '. Nu se va duce! Dacă e nevoie, voi pune să-l urmărească, va fi împiedicat să intre.

BINET: Ei aş!

(Intră un portărel, care se apropie de Dupré.)

DUPRÉ: Ce doriţi?

PORTĂRELUL: Sunt portărel la curtea cu juri. Domnişoara Paméla Giraud! *(Paméla se apropie.)* În virtutea puterii discreţionare a domnului preşedinte… sunteţi citată mâine la orele zece.

BINET *(lui de Verby):* Oho, voi merge şi eu!

PORTĂRELUL: Jos, mi-a spus portarul că se află aici şi domnul Joseph Binet.

BINET: Da, da!

PORTĂRELUL: Iată citaţia dumneavoastră.

BINET: Vă spuneam eu că voi merge!

(Portărelul pleacă; *toată lumea e speriată de ameninţările lui Binet. Dupré vrea să-i vorbească, să-l înduplece. Binet se smulge şi iese.)*

ACTUL IV

Într-un salon la doamna du Brocard, în curtea Sfintei Capele de lângă Palatul Justiţiei.

SCENA 1

Doamna du Brocard, doamna Rousseau, Rousseau, Binet, Dupré, Justine. Dupré stă pe scaun şi îşi examinează dosarul.

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule Dupré!

DUPRÉ: Da, doamnă, l-am părăsit pentru o clipă pe fiul dumneavoastră fiindcă am vrut să vă aduc chiar eu veştile bune.

DOAMNA DU BROCARD: Îţi spuneam eu, scumpa mea soră, că nu se poate să nu vină curând cineva să ne anunţe? Aici, la mine, la Sfânta Capelă, aproape de Palatul Justiţiei, suntem în măsură să ştim tot ce se întâmplă la Curtea cu Juri. Dar luaţi loc, domnule Dupré. *(Justinei.)* Justine, adu apă cu zahăr, repede! *(Lui Dupré.)* Ah, domnule, vă mulţumim!

ROUSSEAU: Domnule, dar aţi pledat!… *(Soţiei sale.)* A fost strălucitor!

DUPRÉ: Domnule…

BINET *(plângând):* Da, aţi fost strălucitor! A fost strălucitor!

DUPRÉ: Nu mie trebuie să-mi mulţumiţi, ci Pamélei, care a dovedit atâta curaj.

BINET: Dar eu!

DOAMNA ROUSSEAU: El?! *(Lui Dupré, arătându-l pe Binet.)* Şi-o fi pus în aplicare ameninţarea?

DUPRÉ: Nu. Binet v-a făcut un serviciu.

BINET: E vina dumneavoastră! Fără dumneavoastră… ehei!… Intru, foarte hotărât să încurc lucrurile, dar când văd atâta lume, preşedintele, juraţii, mulţimea, o tăcere înspăimântătoare… încep să tremur, dar după o clipă… mă hotărăsc… preşedintele mă întreabă, sunt gata să răspund, dar uite că dau cu ochii de domnişoara Paméla, cu privirea scăldată în lacrimi… Mi se pune un nod în gât… Dincolo, îl văd pe domnul Jules… frumos băiat, un cap superb! Deşi ştia ce-l ameninţă, avea un aer liniştit, parcă era acolo din curiozitate. Mă fâstâcesc! „Să nu ai nicio teamă, îmi spune preşedintele, vorbeşte. Eram ca pierdut! Totuşi, frica de a mă compromite… şi pe urmă, jurasem să spun adevărul, dracu să mă ia! Domnul avocat mă ţinteşte atunci cu o privire… o privire care parcă îmi zicea… Nu ştiu cum să vă spun… limba mi se împleticeşte… mă trec sudorile, mă înduioşez şi mă apuc să plâng ca un dobitoc. Aţi fost strălucitor… şi, atunci, s-a isprăvit… vedeţi… mă răscolise de tot… Încep să mă încurc… spun că în seara de 24, la o oră târzie, l-am surprins pe Jules la Paméla… Paméla, pe care trebuia s-o iau de nevastă, pe care tot o iubesc… aşa că, dacă o iau, se va spune în cartier… uite aşa… Puţin îmi pasă! Grozav avocat! Puţin îmi pasă! *(Justinei.)* Dă-mi puţină apă cu zahăr!

ROUSSEAU, DOAMNA ROUSSEAU şi DOAMNA DU BROCARD *(lui Binet):* Dragul meu!… Ce băiat bun!

DUPRÉ: Curajul Pamélei îmi dă mari speranţe… La un moment dat, în timpul depoziţiei sale, mi-a fost tare frică. Procurorul o hărţuia rău şi nu voia să creadă în sinceritatea mărturiei ei. Atunci s-a îngălbenit, am crezut că leşină.

BINET: Dar eu?

DUPRÉ: Devotamentul ei a fost desăvârşit! Nici nu ştiţi tot ce a făcut pentru dumneavoastră, chiar pe mine m-a înşelat… s-a învinuit, dar e inocentă! O, am ghicit totul! Doar o clipă şi-a pierdut stăpânirea de sine; a aruncat însă o privire fulgerătoare spre Jules, o roşeaţă a trecut repede pe faţa ci palidă şi am ghicit că-l va salva; încă o dată a mărturisit totul, în faţa întregii săli, deşi cunoştea primejdia e. are o ameninţa. Apoi a căzut plângând în braţele mamei sale.

BINET: A, ce inimă bună, zău!

DUPRÉ: Acum vă las, trebuie să reînceapă şedinţa pentru concluziile preşedintelui.

ROUSSEAU: Să mergem!

DUPRÉ: O clipă! Să vă gândiţi la Paméla, această fată care şi-a compromis reputaţia pentru dumneavoastră, pentru el!

BINET: Cât despre mine, nu cer nimic… Ah! Doamne, dar, în sfârşit, mi s-a promis ceva…

DOAMNA DU BROCARD şi DOAMNA ROUSSEAU: Vai, cum vă vom putea răsplăti tot ce-aţi făcut pentru noi!

DUPRÉ: Foarte bine! Haideţi, domnilor, haideţi!

SCENA 2

Aceiaşi, afară de *Dupré* şi *Rousseau*

DOAMNA DU BROCARD *(oprindu-l pe Binet, gata să iasă):* Ascultă!

BINET: Poftim?

DOAMNA DU BROCARD: Vezi că suntem foarte îngrijoraţi. La cel mai mic semn favorabil să ne dai de veste!

DOAMNA ROUSSEAU: Da, să ne ţii la curent cu tot ce se întâmplă.

BINET: Fiţi pe pace! Dar n-aş vrea să ies de acolo, ştiţi, ţin să văd şi să aud totul. Voi sta lângă fereastra aceea… pe care o vedeţi… Să nu o pierdeţi din ochi. Dacă e achitat, voi face semn cu batista.

DOAMNA ROUSSEAU: Dar să nu uiţi!

BINET: N-aveţi grijă! Nu sunt decât un băiat de rând, dar înţeleg un suflet de mamă, zău! ţin la dumneavoastră, credeţi-mă! Pentru dumneavoastră, pentru Paméla, am spus nişte lucruri… Dar ce vreţi, când ţii la oameni… şi… când o promisiune… Bizuiţi-vă pe mine! *(Iese alergând.)*

SCENA 3

Doamna Rousseau, doamna du Brocard, Justine

DOAMNA ROUSSEAU: Justine, deschide fereastra şi fii atentă la semnalul pe care mi l-a promis băiatul ăsta… Doamne, dacă va fi condamnat?!

DOAMNA DU BROCARD: Domnul Dupré ne-a spus să avem toată nădejdea.

DOAMNA ROUSSEAU: Dar pentru Paméla, fata aceasta bună, minunată… ce să facem?

DOAMNA DU BROCARD: Trebuie să fie fericită! Mărturisesc că această fată este un ajutor dumnezeiesc! Numai inima poate să te împingă la un asemenea sacrificiu! Merită o întreagă avere! Treizeci de mii de franci! Treizeci de mii de franci!… îi datorăm viaţa lui Jules! *(Aparte.)* Bietul băiat, va trăi oare? *(Se uită spre fereastră.)*

DOAMNA ROUSSEAU: Ei! Justine!

JUSTINE: Nimic, doamnă.

DOAMNA ROUSSEAU: Nimic până acum… O, ai dreptate, scumpa mea soră, numai inima poate să-ţi dicteze o asemenea faptă. Nu ştiu ce aţi spune tu şi soţul meu… dar conştiinţa şi fericirea lui Jules înainte de orice… şi în ciuda acelei strălucite alianţe cu familia de Verby, dacă fata asta l-ar iubi pe Jules, dacă fiul meu ar iubi-o… mi se pare că am văzut ceva…

DOAMNA DU BROCARD şi JUSTINE: Nu! Nu!

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, răspunde-mi, draga mea, s-a arătat vrednică de asta, nu-i aşa? Vine cineva!

(Cele două doamne rămân nemişcate şi îşi strâng mâna cu emoţie.)

SCENA 4

Aceleaşi, *de Verby*

JUSTINE *(din fund):* Domnul general de Verby.

DOAMNA ROUSSEAU şi DOAMNA DU BROCARD: Ah!

DE VERBY: Totul merge bine! Prezenţa mea nu mai era necesară şi m-am întors lângă dumneavoastră. Sunt multe speranţe pentru fiul dumneavoastră. Concluziile preşedintelui dau impresia că tind spre indulgenţă.

DOAMNA ROUSSEAU *(bucuroasă):* O! Doamne!

DE VERBY: Jules s-a purtai bine! Fratele meu, contele de Verby, are o foarte bună părere despre el. Nepoata mea îl socoteşte erou, şi eu… eu ştiu să preţuiesc curajul şi onoarea… Îndată ce afacerea aceasta va începe să fie dată uitării, vom grăbi căsătoria.

DOAMNA ROUSSEAU: Trebuie totuşi să vă mărturisim, domnule, că am făcut unele promisiuni acelei fete.

DOAMNA DU BROCARD: Ia lasă, dragă soră!

DE VERBY: Fără îndoială, meritã… Îi veţi plăti vreo cincisprezece sau douăzeci de mii de franci… e cinstit!

DOAMNA DU BROCARD: Vezi, draga mea soră, domnul de Verby e nobil, generos, şi din moment ce socoteşte că această sumă… Eu găsesc că e destul.

JUSTINE *(în fund):* Domnul Rousseau.

DOAMNA DU BROCARD: Fratele meu!

DOAMNA ROUSSEAU: Soţul meu!

SCENA 5

Aceiaşi, *Rousseau*

DE VERBY *(lui Rousseau):* Veste bună?

DOAMNA ROUSSEAU: E achitat?

ROUSSEAU: Nu… dar circulă zvonul că va fi. Juraţii deliberează; eu n-am putut să rămân, n-am avut tăria… I-am spus lui Antoine să vină fuga îndată ce se va pronunţa hotărârea.

DOAMNA ROUSSEAU: Prin fereastra aceasta vom afla totul; ne-am înţeles cu băiatul acela, Joseph Binet, să ne facă semn.

ROUSSEAU: Ah, fii atentă, Justine!…

DOAMNA ROUSSEAU: Dar ce face Jules? Cât trebuie să sufere!

ROUSSEAU: Ba nu! Păcătosul dovedeşte o tărie care mă uimeşte! Ar fi putut să folosească curajul acesta la altceva, nu să comploteze… Să ne pună într-o astfel de situaţie… Aş fi putut să ajung într-o zi preşedinte la tribunalul de comerţ.

DE VERBY: Uiţi că alianţa cu familia noastră este cel puţin o compensaţie.

ROUSSEAU *(amintindu-şi ceva):* A, generale, când am plecat de acolo, Jules era înconjurat de prietenii lui, de domnul Dupré şi de fata aceea, Paméla. Domnişoara, nepoata dumneavoastră, şi doamna de Verby au băgat de seamă, probabil… Conte? pe dumneavoastră, domnule, ca să ştergeţi impresia. *(În timp ce Rousseau vorbeşte cu generalul, femeile se uită pe fereastră să vadă semnalul.)*

DE VERBY: Fii fără grijă! Jules va ieşi curat ca neaua! E foarte important să explicăm afacerea cu lucrătoarea… altfel, contesa de Verby ar putea să se opună la căsătorie… Orice impresie de legătură amoroasă va dispărea… se va vedea că n-a fost decât un devotament plătit cu bani grei.

ROUSSEAU: Într-adevăr, îmi voi face datoria faţă de această fată… Îi voi da opt sau zece mii de franci… Mi se pare că e bine… foarte bine!

DOAMNA ROUSSEAU *(reţinută de doamna du Brocard, izbucneşte la aceste cuvinte):* Ah, domnule… dar onoarea ei?

ROUSSEAU: Ei bine… o vom mărita!

SCENA 6

Aceiaşi, *Binet*

BINET *(alergând)*: Domnule! Doamnă! Apă de colonie… ceva… vă rog…

TOŢI: Ce e… ce s-a întâmplat?

BINET: Servitorul dumneavoastră, domnul Antoine, o aduce aici pe domnişoara Paméla.

ROUSSEAU: Dar ce s-a întâmplat?

BINET: Văzând că intră juriul, i-a venit rău… Bătrânii Giraud, care erau în mulţime tocmai în

partea cealaltă, n-au putut să se mişte… eu am strigat, şi preşedintele m-a dat afară…

DOAMNA ROUSSEAU: Dar Jules… fiul meu… ce-a spus juriul?

BINET: Nu ştiu nimic… eu n-am văzut-o decât pe Paméla… fiul dumneavoastră, foarte bine, nu zic, dar ascultaţi odată, eu, Paméla…

DE VERBY: Dar trebuie să fi văzut pe feţele juraţilor…

BINET: A, da… domnul… şeful juriului… avea un aer atât de trist, atât de sever… încât cred…

(Atitudini de groază.)

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul meu Jules!

BINET: Vine domnul Antoine, cu domnişoara Paméla.

SCENA 7

Aceiaşi, *Antoine, Paméla* Paméla este aşezată pe scaun; toată lumea o înconjoară, i se dă să respire săruri

DOAMNA DU BROCARD: Scumpa mea copilă!

DOAMNA ROUSSEAU: Fata mea!

ROUSSEAU: Domnişoară!

PAMÉLA: N-am putut să rezist! Atâtea emoţii… nesiguranţa asta ucigătoare! Căpătasem, adică recăpătasem încredere… calmul domnului Jules, în timp ce juriul delibera, zâmbetul care stăruia pe buzele sale îmi dăduseră şi mie acea presimţire de fericire de care era cuprins el… Cu toate acestea, când mă uitam la domnul Dupré, la faţa lui întunecată, nepăsătoare… mă cuprindeau fiori!… Şi pe urmă, auzind soneria care anunţa reîntoarcerea juraţilor, rumoarea şi îngrijorarea

care străbăteau sala… puterile mă părăsiră… o sudoare rece îmi inundă faţa şi leşinai.

BINET: Eu am strigat, şi m-au dat afară.

DE VERBY *(lui Rousseau):* Dacă vreo nenorocire…

ROUSSEAU: Domnule…

DE VERBY *(lui Rousseau şi doamnelor):* Dacă ar fi nevoie să facem apel… *(arătând-o pe Paméla)* se poate conta pe… pe ea?

DOAMNA ROUSSEAU: Pe ea? Oricând, sunt sigură!

DOAMNA DU BROCARD: Paméla!

ROUSSEAU: Spune-mi, domnişoară, dumneata, care ai fost atât de bună, de generoasă… dacă am mai avea nevoie de devotamentul dumitale, ai mai susţine?…

PAMÉLA: Orice, domnule! N-am decât un scop, un singur gând! Să-l salvez pe domnul Jules!

BINET *(aparte):* Cât îl mai iubeşte! Cât îl mai iubeşte!

ROUSSEAU: Ah! Tot ce am e al dumitale!

(Se aude gălăgie. Strigăte. Spaima.)

TOŢI: Gălăgia asta!… *(Paméla se ridică tremurând. Binet aleargă lângă Justine, la fereastră.)* Auziţi strigătele acestea!

BINET: O mulţime de lume coboară în fugă scările tribunalului!… Aleargă încoace.

JUSTINE şi BINET: Domnul Jules!… Domnul Jules!…

ROUSSEAU şi DOAMNA ROUSSEAU: Fiul meu!

DOAMNA DU BROCARD şi PAMÉLA: Jules! *(Aleargă în întâmpinarea lui Jules.)*

DE VERBY: E salvat!!!

SCENA 8

Aceiaşi, *Jules,* adus de mama şi mătuşa sa, urmat de prieteni

JULES *(se aruncă în braţele mamei sale; nu o vede de la început pe Paméla, care stă într-un colţ al scenei, lângă Binet):* Mamă!… Mătuşă!… Dragă tată!… Iată-mă din nou liber! *(Domnului de Verby fi prietenilor care l-au însoţit.)* Generale, şi voi, prieteni, vă mulţumesc pentru simpatia voastră.

DOAMNA ROUSSEAU: În sfârşit, iată-l, copilul meu!… Nu mi-am revenit încă din spaima şi bucuria mea.

BINET *(Pamélei):* Ei… şi dumneata? Nu-ţi spune nimic… nici măcar nu te vede?

PAMÉLA: Taci, Joseph! Taci! *(Se retrage în fundul scenei.)*

DE VERBY: Nu numai că ai scăpat, dar te-ai şi ridicat în ochii tuturor celor interesaţi în afacerea aceasta! Ai dat dovadă de o energie, o discreţie… de care se va ţine seamă.

ROUSSEAU: Toată lumea s-a purtat bine… Antoine, te-ai prezentat bine… ai să rămâi în casa noastră până la moarte!

DOAMNA ROUSSEAU *(lui Jules):* Prezintă-mi-l pe prietenul tău, domnul Adolphe Durand, să-i mulţumesc.

(Jules îşi prezintă prietenul.)

JULES: Da… însă salvatoarea mea, îngerul meu păzitor este biata Paméla! Cum a înţeles situaţia ei şi a mea! Ce devotament! Ah, îmi amintesc… emoţia, teama! Leşinase!… Alerg! *(Doamna Rousseau, care, preocupată doar de sosirea lui Jules, nu s-a gândit decât la el, o caută cu ochii pe Paméla, o zăreşte, o aduce în faţa fiului său, care scoate un strigăt.)* Ah! Paméla!… Paméla!… Recunoştinţa mea nu are margini..

PAMÉLA: Ah, domnule Jules… ce fericită sunt!

JULES: O! Nu ne vom mai despărţi, nu-i aşa, mamă? Va fi fiica dumitale.

DE VERBY *(lui Rousseau, cu vioiciune)*: Sora şi nepoata mea aşteaptă un răspuns! Trebuie să intervii, domnule… tânărul acesta are imaginaţia înfierbântată, exaltată… poate să-şi compromită cariera pentru nişte scrupule deşarte… dintr-o generozitate prostească!

ROUSSEAU *(încurcat):* Vedeţi… că…

DE VERBY: Dar am cuvântul dumitale!

DOAMNA DU BROCARD: Vorbeşte, dragă frate!

JULES: Ah, mamă! Răspunde-mi şi ajută-mă.

ROUSSEAU *(luând mâna lui Jules):* Jules… nu voi uita ce serviciu ne-a făcut această fată… Înţeleg la ce te împinge recunoştinţa, dar, ştii bine, contele de Verby are cuvântul nostru. N-ai putea să-ţi sacrifici viitorul cu atâta uşurinţă! Nu eşti lipsit de energie… ai dovedit-o… şi un tânăr conspirator trebuie să aibă tăria să se smulgă dintr-o astfel de situaţie.

DE VERBY *(lui Jules, din partea cealaltă): Fără* îndoială! Un viitor diplomat n-ar putea să se împotmolească aici!

ROUSSEAU: De altfel, voinţa mea…

JULES: Tată!

DUPRÉ *(apărând):* Jules! Tot eu trebuie să te apăr.

PAMÉLA şi BINET: Domnul Dupré!

JULES: Dragul meu prieten!…

DOAMNA DU BROCARD: Domnule avocat!…

DUPRÉ: A, nu mai sunt „dragul meu Dupré”!

DOAMNA DU BROCARD: O, ba da! Înainte de a ne achita faţă de dumneata, a trebuit să ne gândim la această fată… şi…

DUPRÉ *(întrerupând-o cu răceală):* Mă iertaţi, doamnă…

DE VERBY: Omul acesta o să încurce totul!

DUPRÉ *(lui Rousseau):* Am auzit totul… nu ştiam încă!… N-aş fi crezut că ingratitudinea este atât de aproape de fapta bună… Bogat cum sunteţi, şi cum va fi fiul dumneavoastră, ce datorie mai frumoasă puteţi oare îndeplini decât aceea de a vă satisface conştiinţa? Salvându-l pe Jules, Paméla s-a dezonorat! Haide, domnule, doar nu va triumfa ambiţia! Să se spună oare că această avere pe care aţi dobândit-o cu atâta cinste a împietrit în sufletul dumneavoastră orice sentiment şi că numai interesul… *(O vede pe doamna du Brocard făcând semne fratelui său.)* A, foarte bine, doamnă! Aici dumneavoastră daţi Ionul! Şi uitam că, pentru a-l convinge pe domnul, veţi rămâne lângă dânsul după ce voi pleca cu.

DOAMNA DU BROCARD: Suntem angajaţi faţă de domnul conte şi doamna contesă de Verby! Domnişoara, care poate să conteze pe mine toată viaţa, nu l-a salvat pe nepotul meu numai cu condiţia ca el să-şi compromită viitorul.

ROUSSEAU: Trebuie să se păstreze o oarecare proporţie într-o căsătorie. Fiul meu va avea într-o *ti* optzeci de mii de livre rentă.

BINET *(aparte):* Mie-mi convine, o iau! Dar omul ăsta nu e un tată, e un zaraf!

DE VERBY *(lui Dupré):* Cred, domnule, că nu se poate avea mai multă admiraţie pentru talentul şi mai multă stimă pentru caracterul dumitale! Amintirea dumitale va fi păstrată cu sfinţenie în familia Rousseau, dar aceste discuţii intime nu pot avea martori… Cât despre mine, am cuvântul domnului Rousseau, pretind să şi-l ţină! *(Lui Jules.)* Vino, tinere, vino la fratele meu! Te aşteaptă nepoata mea… mâine vom semna contractul!

(Paméla cade moale pe un fotoliu.)

BINET: Vai! Vai! Domnişoară Paméla!

DUPRÉ şi JULES *(repezindu-se la ea):* Doamne!

DE VERBY *(luându-l pe Jules de mâna):* Haide… vino…

DUPRÉ: Staţi! Aş fi vrut să nu fiu eu singurul care s-o ocrotesc! Ei bine, povestea asta nu s-a sfârşit încă! Paméla trebuie să fie arestată ca martor mincinos! *(Apucându-l de mâna pe de Verby.)* Şi sunteţi pierduţi cu toţi! *(Iese cu Paméla.)*

BINET *(ascunzându-se în dosul canapelei):* Să nu spuneţi că sunt aici.

ACTUL V

Scena se petrece în cabinetul lui Dupré; o bibliotecă, birouri de o parte şi de alta; o fereastră cu două perdele

SCENA 1

Dupré, Paméla, Giraud, doamna Giraud

La ridicarea cortinei, Paméla şade într-un fotoliu şi citeşte; doamna Giraud, în picioare, alături de ea; Giraud examinează tablourile din cabinet; Dupré se plimbă cu paşi mari; deodată se opreşte.

DUPRÉ *(lui Giraud):* Şi când aţi venit azi aici, aţi luat măsurile de precauţie necesare?

GIRAUD: O, domnule, puteţi fi liniştit; când vin aici, umblu cu capul întors!… Că cea mai mică imprudenţă ar provoca numaidecât o nenorocire. Te-ai lăsat în voia inimii, fata mea, dar o mărturie mincinoasă e ceva rău, ceva grav.

DOAMNA GIRAUD: Cred şi eu… Bagă de seamă, Giraud, dacă te-ar urmări cineva şi s-ar afla că sărmana noastră fiică este aici, ascunsă, datorită generozităţii domnului Dupré…

DUPRÉ: Bine… bine… *(Continuă să umble repede.)* Ce ingratitudine! Familia asta Rousseau!… Habar n-are ce am făcut eu… toţi o cred pe Paméla arestată, şi nimeni nu se sinchiseşte!… L-au trimis pe Jules la Bruxelles… domnul de Verby este la ţară, iar domnul Rousseau

îşi vede de afacerile lui la bursă, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic… Banul, ambiţia… astea sunt scopurile lor… la ei sentimentele nu au nicio valoare! Se învârtesc toţi în jurul viţelului de aur… şi banii îi fac să danseze în faţa idolului lor… sunt orbiţi îndată ce-l văd.

PAMÉLA *(care l-a observai, se scoală şi vine spre el):* Domnule Dupré, sunteţi agitat, parcă suferiţi… mă tem că tot pentru mine.

DUPRÉ: Dar nu eşti revoltată, ca şi mine, de odioasa nepăsare a acestei familii, care, odată ce le-ai salvat fiul, n-a mai văzut în dumneata decât un instrument?

PAMÉLA: Şi ce-am putea face, domnule?

DUPRÉ: Scumpă copilă, asta nu ţi-a provocat nicio amărăciune în suflet?

PAMÉLA: Nu, domnule… eu sunt mai fericită decât ei toţi; am făcut, cred, o faptă bună…

DOAMNA GIRAUD *(sărutând-o):* Sărmana mea fată bună!

GIRAUD: Ea e tot ce am făcut mai bun până acum!

DUPRÉ *(apropiindu-se repede de Paméla):* Domnişoară, eşti o fată cuminte… nimeni nu poate mai bine decât mine să afirme acest lucru! Eu am venit la dumneata ca să te implor să spui adevărul, şi dumneata, atât de nobilă, atât de curată, te-ai lăsat compromisă! Acum eşti dată la o parte, nu ţi se recunoaşte meritul… dar eu te admir… şi vei fi fericită, căci voi repara totul! Paméla… am patruzeci şi opt de ani, oarecare reputaţie, ceva avere; am fost toată viaţa un om cumsecade, şi nu voi renunţa la acest lucru; vrei să fii soţia mea?

PAMÉLA *(emoţionată):* Eu, domnule?

GIRAUD: Soţia lui… fata noastră… ce mai zici, doamnă Giraud?…

DOAMNA GIRAUD: Să fie cu putinţă?

DUPRÉ: De ce atâta uimire?… O, fără fraze!… Întreabă-ţi inima… Spune da sau nu!… Vrei să fii soţia mea?

PAMÉLA: Dar ce fel de om sunteţi oare, domnule? Eu vă datorez totul… şi dumneavoastră vreţi… Ah, recunoştinţa mea…

DUPRÉ: Nu pronunţa acest cuvânt, o să strice totul! Lumea, o dispreţuiesc!… Nu trebuie să-i dau nicio socoteală de faptele, de afecţiunile mele… De când ţi-am văzut curajul, resemnarea… te iubesc… încearcă să mă iubeşti şi tu…

PAMÉLA: O, da, da, domnule…

DOAMNA GIRAUD: Cine nu v-ar iubi?

GIRAUD: Domnule, nu sunt decât un biet portar… ba nici nu mai sunt portar… o iubiţi pe fiica noastră, i-aţi spus-o chiar acum… vă cer iertare… mi-s ochii plini de lacrimi… şi nu mai pot vorbi… *(Îşi şterge lacrimile.)* Zău, bine faceţi că o iubiţi! Asta dovedeşte că aveţi judecată… pentru că Paméla… sunt copii de proprietari care nu valorează cât ea! Numai că e umilitor să ai tată şi mamă ca noi…

PAMÉLA: Tată!

GIRAUD: Dumneavoastră… primul dintre oameni! Aşa că eu şi nevasta mea ne vom ascunde undeva, nu-i aşa, dragă? într-un sat departe… şi duminica, la ora slujbei, o să spuneţi: „Se roagă amândoi lui Dumnezeu pentru mine… şi pentru fiica lor…”

(Paméla îşi sărută tatăl şi mama.)

DUPRÉ: De treabă oameni! O, dar aceştia n-au titluri… nici avere!… Regretaţi provincia voastră? Ei bine, vă veţi întoarce acolo, veţi trăi fericiţi, liniştiţi… aranjez eu totul!

GIRAUD şi DOAMNA GIRAUD: O, recunoştinţa noastră…

DUPRÉ: Iarăşi!… Cuvântul acesta o să vă poarte ghinion! II scot din dicţionar… Până una-alta, vă iau cu mine la ţară. Duceţi-vă… duceţi-vă să pregătiţi totul.

GIRAUD: Domnule avocat…

DUPRÉ: Ei, ce e?

GIRAUD: Mei e şi sărmanul Joseph Binet, care e şi el ameninţat! Nu ştie că fata mea şi noi suntem aici, dar acum trei zile a venit la servitorul dumneavoastră, într-un hal de speriat; şi cum aici e casa lui Dumnezeu, s-a ascuns şi el aici, într-un pod!

DUPRÉ: Spune să coboare.

GIRAUD: N-o să vrea, domnule, se teme tare să nu fie arestat… i se dă de mâncare printr-un ochi de geam…

DUPRÉ: În curând sper că va fi liber… aştept o scrisoare care ne va linişti pe toţi.

GIRAUD: Să mă duc să-l liniştesc?

DUPRÉ: Nu, nu încă… astă-seară.

GIRAUD *(soţiei sale):* Mă duc tiptil până acasă.

(Doamna Giraud îl conduce, dându-i sfaturi; iese prin stânga. Paméla se duce după ea.)

DUPRÉ: Pe acest Binet… nu-l iubeşti?

PAMÉLA: O, nu, niciodată!

DUPRÉ: Dar pe celălalt?

PAMÉLA *(după o clipă de emoţie, stăpânită imediat):* Te voi iubi numai pe dumneata… *(E gata să iasă. Gălăgie în anticameră. Apare Jules.)*

SCENA 2

Paméla, Dupré, Jules

JULES *(servitorilor):* Lăsaţi-mă să intru, când vă spun… trebuie să-i vorbesc! *(Zărindu-l pe Dupré.)* Ah, domnule!… Ce s-a întâmplat cu Paméla?… E liberă?… A scăpat?…

PAMÉLA *(care s-a oprit în dreptul uşii):* Jules!…

JULES: Doamne! Aici eşti, domnişoară?…

DUPRÉ: Dar dumneata, Jules, te credeam la Bruxelles…

JULES: Da, mă trimiseseră acolo, cu toată împotrivirea mea, şi m-am supus… Am fost un copil ascultător, şi tremur şi acum în faţa familiei mele… dar duceam cu mine toate amintirile… Acum şase luni, domnule, înainte de a o cunoaşte… mi-am riscat viaţa ca s-o iau pe domnişoara de Verby, ca să le împlinesc ambiţia şi, dacă vreţi, ca să-mi satisfac vanitatea; speram să ajung într-o zi gentilom, eu, fiul unui negustor îmbogăţit!… Atunci am întâlnit-o şi am iubit-o… restul, îl ştiţi… Ceea ce nu era decât un sentiment a devenit o datorie, şi când fiecare ceas mă depărta de ea, mi-am dat seama că supunerea era o laşitate; în timp ce ei mă credeau foarte departe, eu m-am întors! O arestaseră, aşa spuseseşi dumneata… şi eu să fi plecat… *(amândurora)* fără să te revăd pe dumneata, salvatorul meu, care veţi fi şi al ei…

DUPRÉ *(privindu-i):* Bine… foarte bine! Ceea ce spui e demn de un om de treabă! În sfârşit, am dat peste unul!

PAMÉLA *(aparte, ştergându-şi lacrimile):* Mulţumesc, Doamne!

DUPRÉ: Ce nădăjduieşti? Ce doreşti?

JULES: Ce doresc? Să împart soarta ei… să pier împreună cu ea, dacă e nevoie… şi dacă ne ajută Dumnezeu, să spun: Paméla, vrei să fii a mea?

DUPRÉ: Ei, drăcia dracului! Nu e decât o mică dificultate… mă însor cu ca!

JULES *(uluit):* Dumneata?

DUPRÉ: Da, eu! *(Paméla lasă ochii în jos.)* Eu n-am familie să se opună.

JULES: O voi îndupleca pe a mea.

DUPRÉ: Te vor trimite la Bruxelles.

JULES: Alerg la mama!… Voi avea curajul!… Chiar de-ar fi să pierd bunăvoinţa tatălui meu… chiar dacă m-ar dezmoşteni mătuşa mea, voi

rezista! Altminteri, aş fi fără demnitate, fără suflet… Dar atunci, pot să sper?…

DUPRÉ: Pe mine mă întrebi?

JULES: Paméla, răspunde-mi, te implor…

PAMÉLA *(lui Dupré):* V-am dat cuvântul, domnule.

SCENA 3

Aceiaşi, *un servitor* Servitorul îi prezintă lui Dupré o carte de vizită

DUPRÉ *(uitându-se la cartea de vizită şi părând foarte surprins):* Cum?! *(Lui Jules.)* Unde se află domnul de Verby, ştii?

JULES: În Normandia, la fratele său, contele de Verby.

DUPRÉ *(uitându-se. din nou la cartea de vizită):* Bine… du-te la mama dumitale.

JULES: Aşadar, îmi promiţi…

DUPRÉ: Nimic!

JULES: Adio, Paméla… *(Aparte, ieşind.)* Mă voi întoarce. *(Iese.)*

DUPRÉ *(întorcându-se spre Paméla, după plecarea lui Jules):* Să se întoarcă?

PAMÉLA *(foarte mişcată, aruncându-se în braţele lui):* Ah, domnule!… *(Iese.)*

DUPRÉ (*uitându-se după ea şi ştergându-şi o lacrimă):* Recunoştinţa… să mai crezi în ea!… *(Deschizând o uşă mică, secretă.)* Intraţi, domnule, intraţi,

SCENA 4

DUPRÉ: Dumneavoastră, aici, domnule, când toată lumea vă credea la cincizeci de leghe de Paris?!

DE VERBY: Am sosit azi-dimineaţă.

DUPRÉ: Fără îndoială, e vorba de un mare interes?

DE VERBY: Nu al meu. N-am putut să rămân nepăsător!… Dumneavoastră îmi puteţi fi de folos.

DUPRÉ: Sunt foarte fericii, domnule, dacă pot să vă servesc.

DE VERBY: Domnule Dupré, împrejurările în care ne-am cunoscut mi-au dat prilejul să vă apreciez. Printre oamenii pe care talentul şi caracterul lor m-au silit să-i admir, ocupaţi primul loc!…

DUPRÉ: A, domnule, mă veţi sili să declar că dumneavoastră, fost ofiţer al imperiului, mi-aţi părut că reprezentaţi perfect această epocă glorioasă prin loialitatea, curajul şi independenţa dumneavoastră. *(Aparte.)* Cred că suntem chit!

DE VERBY: Prin urmare, pot conta pe dumneavoastră?

DUPRÉ: Fără îndoială.

DE VERBY: Vreau să vă cer câteva informaţi despre tânăra Paméla Giraud.

DUPRÉ: - Eram sigur.

DE VERBY: Familia Rousseau s-a purtat cu ea într-un mod nedemn.

DUPRÉ: Domnul s-ar fi purtat mai bine?

DE VERBY: Vreau să fac ceva pentru ea! De la arestarea ei ca martor mincinos, ce s-a mai întâmplat?,

DUPRÉ: O, acest lucru e de prea puţină importanţă pentru dumneavoastră…

DE VERBY:fără îndoială… dar…

DUPRÉ *(aparte):* Vrea să mă tragă de limbă şi să afle dacă poate fi compromis. *(Tare.)* Domnule general de Verby, există oameni ale căror proiecte

şi gânduri sunt impenetrabile; faptele lor doar evenimentele le dau în vileag şi le explică; aceştia sunt oameni dintr-o bucată… Vă rog respectuos să mă iertaţi pentru sinceritatea mea, dar nu cred că faceţi parte dintre aceştia.

DE VERBY: Domnule, aceste cuvinte… Sunteţi un om ciudat.

DUPRÉ: Mai mult decât atât, cred că sunt un om original. Ascultaţi… vorbiţi aici pe ocolite şi, viitor ambasador, credeţi că faceţi cu mine exerciţii de diplomaţie; nu v-aţi ales bine omul, şi am să vă spun eu ceea ce nu doriţi să-mi spuneţi… Ambiţios, dar prudent, v-aţi făcut şeful unei conspiraţii – dovadă de curaj!… Complotul o dată descoperit, fără să vă sinchisiţi de cei pe care i-aţi împins înainte şi nerăbdător să parveniţi, aţi luat o altă cale; ca un renegat politic, aţi tămâiat noul guvernământ – dovadă de independenţă!… Aşteptaţi o recompensă… Ambasador la Torino… Într-o lună primiţi scrisorile de acreditare; dar Paméla a fost arestată, aţi fost văzut la ea, puteţi fi compromis în această afacere de mărturie falsă! Atunci, daţi fuga aici, tremurând să nu fiţi demascat, să nu pierdeţi această favoare, preţul atâtor eforturi! Veniţi la mine, cu un aer servil, cu vorbe linguşitoare, crezând că mă induceţi în eroare – dovadă de loialitate!… Ei bine, aveţi dreptate să vă fie frică… Paméla este în mâinile justiţiei, a spus totul.

DE VERBY: Atunci, cum să fac?

DUPRÉ: Am un mijloc! Scrieţi lui Jules că îi daţi înapoi cuvântul, că domnişoara de Verby şi-l ia pe al ei,

DE VERBY: Ei aş!

DUPRÉ: Socotiţi că familia Rousseau s-a purtat nedemn şi, desigur, o dispreţuiţi!

DE VERBY: Ştiţi… angajamentele…

DUPRÉ: Uite ce ştiu: că averea dumneavoastră personală nu e deloc în raport cu situaţia pe care o râvniţi… Doamna. du Brocard, tot atât de bogată

pe cât e de orgolioasă, trebuie să vă sară în ajutor dacă această căsătorie…

DE VERBY: Domnule! O asemenea jignire adusă demnităţii mele…

DUPRÉ; Adevărat sau nu, faceţi ceea ce vă cer! La preţul. acesta, voi încerca să nu fiţi compromis… dar scrieţi… sau descurcaţi-vă cum puteţi! Uite, aud clienţi…

DE VERBY: Nu vreau să văd pe nimeni! Toţi mă cred plecat, chiar familia lui Jules…

UN SERVITOR *(anunţând):* Doamna du Brocard!

DE VERBY: Ah! Doamne! *(Intră repede în cabinetul din dreapta.)*

SCENA 5

Dupré, doamna du Brocard intră cu capul înfăşurat într-un voal negru, pe care îl scoate cu precauţie

DOAMNA DU BROCARD: De multe ori am venit la dumneata, fără să fi avut plăcerea sa te văd… Suntem singuri?

DUPRÉ *(zâmbind):* Absolut singuri.

DOAMNA DU BROCARD: Cum, domnule… această dureroasă afacere începe din nou?

DUPRÉ: Din nenorocire…

DOAMNA DU BROCARD: Afurisii băiat! Dacă nu l-aş fi crescut eu, l-aş dezmoşteni!… Sunt distrusă, domnule. Eu, care cu puterea şi principiile mele mi-am atras stima tuturor, să mă văd vârâtă din nou în toate astea? Numai că, de data aceasta, din cauza demersului meu pe lângă familia Giraud, aş putea să fiu şi eu *amestecată…*

DUPRÉ: Cred şi eu! Dumneavoastră aţi câştigat-o, aţi atras-o pe Paméla.

DOAMNA DU BROCARD: Uite, domnule, e o mare greşeală să ai relaţii cu anumiţi oameni… un bonapartist… un om cu conştiinţa pătată… un om fără suflet!

(De Verby, care asculta, se ascunde din nou şi face un gest de mânie.)

DUPRÉ: Păreaţi că îl preţuiţi atât de mult…

DOAMNA DU BROCARD: Familia lui e cu vază… căsătoria aceasta – strălucită… nepotul meu, pentru care visam un viitor răsunător…

DUPRÉ: Uitaţi ce afecţiune are pentru dumneavoastră, câtă dezinteresare…

DOAMNA D U BROCARD: Afecţiunea!… Dezinteresarea!… Generalul nu mai are un ban, şi i-am promis o sută de mii de franci dacă se semnează contractul!

DUPRÉ *(tuşeşte tare, întorcându-se spre de Verby):* Hm! Hm!

DOAMNA DU BROCARD: Am venit, aşadar, în taină şi cu toată încrederea, în ciuda acestui domn de Verby, care pretinde că eşti un om incapabil… care mi-a spus despre dumneata nişte lucruri îngrozitoare, am venit să te rog să mă scoţi din încurcătură… îţi voi da oricâţi bani… orice vei vrea!

DUPRÉ: În primul rând, ceea ce vreau este să promiteţi nepotului dumneavoastră, dacă se căsătoreşte cu cine crede de cuviinţă, dota pe care i-aţi îi dat-o dacă s-ar fi căsătorit cu domnişoara de Verby,

DOAMNA DU BROCARD: Îmi dai voie… cu cine crede de cuviinţă?

DUPRÉ: Hotărâţi-vă!

DOAMNA DU BROCARD: Dar trebuie să ştiu…

DUPRÉ: Atunci, vedeţi-vă de treburi singură!

DOAMNA DU BROCARD: Abuzezi de situaţia în care mă aflu! Ah, Doamne, vine cineva!

DUPRÉ *(uitându-se în fund):* Cineva din familia dumneavoastră…

DOAMNA DU BROCARD *(uitându-se cu precauţie):* Domnul Rousseau! Cumnatul meu!… Ce caută aici?! Mi-a jurat să se ţină tare!

DUPRÉ: Şi dumneavoastră, la fel!… Aţi făcut tot felul de jurăminte în familie, dar nu vă ţineţi de ele.

DOAMNA DU BROCARD: Dacă aş putea să aud!

(Rousseau apare cu soţia sa; doamna du Brocard se *ascunde după perdea, în stânga.)*

DUPRÉ *(privind-o):* Foarte bine! Dacă şi ăştia vor să se ascundă, nu mai ştiu unde vor intra!

SCENA 6

Dupré, Rousseau, doamna Rousseau

ROUSSEAU: Domnule, suntem disperaţi… Doamna du Brocard, cumnata mea, a venit azi-dimineaţă să-i facă scandal soţiei mele.

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule, sunt foarte speriată!

DUPRÉ *(oferindu-i un scaun):* Îmi daţi voie… doamnă.

ROUSSEAU: Dacă ar fi s-o credem, fiul nostru este iarăşi în primejdie.

DUPRÉ: E adevărat!

ROUSSEAU: N-am să mai scap dintr-asta!… Trei luni, cât a durat blestemata aia de afacere, mi-am scurtat viaţa cu zece ani! Speculaţii superbe, combinaţii sigure, totul am sacrificat, totul a trecut în alte mâini. În sfârşit, ce-a fost, a fost!… Dar, când credeam că s-a terminat, trebuie iarăşi să las

totul baltă, să pierd un timp preţios cu demersuri, cu cereri…

DUPRÉ: Vă plâng… Ah, cât vă plâng!…

DOAMNA ROUSSEAU: Totuşi, mi-e imposibil.

ROUSSEAU: E vina ta… a familiei tale… Doamna du Brocard, cu particula ei de nobleţe, care la început îmi spunea întotdeauna „scumpul meu Rousseau”… şi care mă… pentru că aveam o sută de mii de scuzi!

DUPRÉ: Straşnic lustru!

ROUSSEAU: Din ambiţie, din orgoliu, s-a aruncat de gâtul domnului de Verby! *(De Verby şi doamna du Brocard, ascunşi după perdea, ascultă, cu capul afara.)* Frumoasă pereche!… Minunate caractere!… Un viteaz de anticameră… *(de Verby îşi retrage iute capul)* şi o babă habotnică şi ipocrită! *(Doamna du Brocard şi-l ascunde pe al ei.)*

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule, e sora mea!

DUPRÉ: Ah, mergeţi prea departe!

ROUSSEAU: Nu-i cunoaşteţi… Domnule, mă adresez încă o dată dumneavoastră! Trebuie să înceapă o nouă instrucţie! Ce se întâmplă cu fetiţa aceea?

DUPRÉ: Fetiţa aceea e soţia mea, domnule!

ROUSSEAU şi DOAMNA ROUSSEAU: Soţia dumneavoastră?!…

DE VERBY şi DOAMNA DU BROCARD: Soţia lui?!…

DUPRÉ: Da, ne căsătorim îndată ce va fi liberă… afară dacă nu devine soţia fiului dumneavoastră…

ROUSSEAU: Soţia fiului meu?!

DOAMNA ROUSSEAU: Ce spune?

DUPRÉ: Ei bine, ce e? Vă miră ce v-am spus?! Totuşi, trebuie să vă obişnuiţi cu această idee… fiindcă asta vă cer eu.

ROUSSEAU *(ironic):* Ah… domnule Dupré! Nu că aş ţine la domnişoara de Verby… nepoata

unui stricat!… Nebuna aia de doamna du Brocard voia să facă această căsătorie… dar de aici până la fiica unui portar…

DUPRÉ: Nu mai e portar, domnule!

ROUSSEAU: Cum?

DUPRÉ: Şi-a pierdut slujba din cauza fiului dumneavoastră şi se va întoarce la ţară, să trăiască din rentele… *(Rousseau ascultă atent)* pe care i le veţi asigura.

ROUSSEAU: A, dacă glumiţi…

DUPRÉ: E foarte serios. Fiul dumneavoastră se va căsători cu fiica lor… şi le veţi da o pensie.

ROUSSEAU: Domnule…

SCENA 7

Aceiaşi, *Binet,* intrând palid, tras

BINET: Domnule Dupré… domnule Dupré… salvaţi-mă!

TOŢI: Dar ce e? Ce s-a întâmplat?

BINET: Militari! Militari călare… vin să mă aresteze.

DUPRÉ: Taci! Taci! *(Spaimă generală. Dupré se uită cu nelinişte spre camera în care e Paméla. Lui Binet.)* Să te aresteze?…

BINET: Am văzut unul, înţelegeţi? Vin aici, ascundeţi-mă!… Ascundeţi-mă!… *(Vrea să se ascundă în cabinet; de Verby iese de acolo. scoţând un strigăt.)* Ah! *(Se duce după perdea; doamna du Brocard iese strigând.)* Doamne!…

DOAMNA ROUSSEAU: Sora mea!

ROUSSEAU: Domnul de Verby!

(Se deschide uşa.)

BINET *(căzând pe un scaun, în fund):* Ne înhaţă pe toţi!

UN SERVITOR *(intrând):* Din partea domnului ministru de justiţie.

BINET: Justiţie? Asta-i pentru mine!

DUPRÉ *(înaintând grav, doamnei Rousseau şi celorlalţi, care au rămas în faţa scenei):* Acum vă las faţă în faţă pe toţi patru… Dumneavoastră, care vă iubiţi şi vă respectaţi atât de mult… gândiţi-vă la ce v-am spus: aceea care v-a sacrificat totul a fost dispreţuită… batjocorită de dumneavoastră şi pentru dumneavoastră! Acum trebuie să reparaţi totul… astăzi… în clipa aceasta… chiar aici… şi atunci vom fi salvaţi toţi… dacă meritaţi osteneala.

SCENA 8

Aceiaşi, în afară de *Dupré,* rămân o clipă încurcaţi, neştiind ce atitudine să ia

BINET *(apropiindu-se)*: Am dat de dracu! *(Lui de Verby.)* Ia spuneţi… când vom fi la închisoare, o să aveţi grijă de mine?… Că am, inima grea şi punga goală… *(De Verby îi întoarce spatele. Lui Rousseau.)* Ştiţi… mi s-a făgăduit ceva… *(Rousseau se depărtează, fără să-i răspundă. Doamnei du Brocard.)* Vedeţi, mi s-a făgăduit ceva…

DOAMNA DU BROCARD: Bine, bine…

DOAMNA ROUSSEAU: Dar groaza dumitale… prezenţa dumitale aici! Atunci, ai fost urmărit?

BINET: deloc!… De patru zile sunt în casa asta, ascuns în pod, ca un păianjen… am venit fiindcă bătrânii Giraud nu mai erau acasă, au fost ridicaţi de la domiciliul lor… şi Paméla a dispărut… ea e, fără îndoială, la secret. Oh, mai întâi, eu n-am chef

să mă expun! Am minţit în faţa justiţiei, e adevărat… Dacă mă condamnă, ca să scap, voi spune tot! Denunţ pe toată lumea!

DE VERBY *(grăbit):* Trebuie s-o fac! *(Se aşază la masă şi scrie.)*

DOAMNA DU BROCARD: Ah… Jules… Jules… blestemat copil! Din cauza lui avem toate încurcăturile astea!

DOAMNA ROUSSEAU *(soţului ei):* Vezi şi tu… omul acesta vă are la mână… Trebuie să consimţi! *(De Verby se scoală*, *doamna du Brocard îi ia locul ţi scrie.)* Dragul meu! Te implor…

ROUSSEAU *(hotărându-se):* Fie! Pot să-i promit afurisitului ăstuia de avocat tot ce vrea Jules e la Bruxelles!

(Se deschide uşa. Binet scoate un strigăt. Apare Dupré.)

SCENA 9

Aceiaşi, *Dupré*

DUPRÉ: Ei, atunci?… *(Doamna du Brocard întinde scrisoarea cerută; de Verby i-o dă pe a sa; Rousseau îi priveşte cu atenţie.)* În sfârşit!… *(De Verby îi aruncă lui Dupré şi familiei o privire furioasă şi iese repede. Lui Rousseau.)* Şi dumneata, domnule?

ROUSSEAU: Îl las pe fiul meu să facă ce vrea.

DOAMNA ROUSSEAU: Oh, dragul meu!

DUPRÉ *(aparte):* Îl crede departe.

ROUSSEAU: Jules e la Bruxelles şi trebuie să aşteptăm să se întoarcă.

DUPRÉ: O, e foarte adevărat! E foarte limpede că nu pot să pretind chiar în clipa aceasta… aici… în timp ce el… acolo… N-ar avea niciun sens…

ROUSSEAU: Fără îndoială! Mai târziu…

DUPRÉ: îndată ce se va întoarce.

ROUSSEAU: O, îndată ce se va întoarce… *(Aparte.)* Voi avea eu grijă să stea acolo!

DUPRÉ *(ducându-se spre uşa din stânga):* Vino… vino… tinere… mulţumeşte familiei dumitale, care consimte la tot.

DOAMNA ROUSSEAU: Jules!

DOAMNA DU BROCARD: Nepoate!

JULES: E cu putinţă?

DUPRÉ *(alergând spre cealaltă cameră):* Şi dumneata, Paméla… copila mea… fiica mea… sărută-ţi soţul!

(Jules aleargă spre ea.)

DOAMNA DU BROCARD *(lui Dupré):* Cum vine asta?

DUPRÉ: N-a fost arestată! Nici nu va fi! Eu n-am titluri de nobleţe… nu sunt fratele unui *pair* al Franţei… dar am oarecare trecere. Li s-a făcut milă de devotamentul ei… afacerea e muşamalizată… asta îmi scrie domnul ministru de justiţie printr-un curier călare, pe care nătărăul ăsta l-a luat drept un regiment!

BINET: Nu se prea vede prin ferestruica din pod.

DOAMNA DU BROCARD: Domnule, ne-aţi înşelat. Îmi iau cuvântul înapoi!

DUPRÉ: Şi eu păstrez scrisoarea dumneavoastră. Doriţi un proces? Foarte bine! Voi pleda!

GIRAUD şi DOAMNA GIRAUD *(care s-au apropiat):* Domnule Dupré…

DUPRÉ: Sunteţi mulţumiţi de mine?… *(În timpul acesta, Jules şi doamna Rousseau l-au implorat pe Rousseau să cedeze; Rousseau ezită, apoi o sărută pe frunte pe Paméla, care s-a apropiat tremurând. Dupré vine spre Rousseau şi, văzându-l că o sărută pe Paméla, îi întinde mâna,*

spunând.) Bravo, domnule! *(Întrebându-l pe Jules.)* Va fi fericită?…

JULES: Ah, dragul meu!…

(Paméla îi sărută mâna lui Dupre.)

BINET *(lui Dupré):* Zău, domnule, că prost mai sunt! Să n-o mai spuneţi! O ia de nevastă… şi eu sunt mişcat! Cel puţin, o să capăt şi eu ceva?

DUPRÉ: Da! Îţi dau onorariile mele din afacerea aceasta.

BINET: Ah, puteţi conta pe recunoştinţa mea!

DUPRÉ: Pe chitanţa ta, vrei să spui!

MAMA VITREGĂ

Dramă de familie în cinci acte şi opt tablouri

În româneşte de
Al. Mirodan

PERSONAJELE

GENERALUL CONTE DE GRANDCHAMP
EUGÈNE RAMEL
FERDINAND MARCANDAL
VERNON, *medic*
GODARD
UN JUDECĂTOR DE INSTRUCŢIE
FÉLIX
CHAMPAGNE, *contramaistru*
BAUDRILLON, *farmacist*
NAPOLÉON, *fiul generalului*
GERTRUDE, *soţia contelui de Grandchamp*
PAULINE, *fiica lui*
MARGUERITE
Jandarmi, un grefier, preoţi

Acţiunea se petrece în 1829 la o fabrică de postav, lângă Louviers

ACTUL I

Scena reprezintă un salon destul de bogat împodobit; se văd portretele împăratului şi ale fiului său. Se intră printr-o uşă care dă spre platforma unei scări cu marchiză. Uşa apartamentului Paulinei se află la dreapta spectatorului; apartamentul generalului şi a soţiei sale, la stânga. De fiecare parte a uşii din fund se vede, la stânga, o masă, şi la dreapta, un dulap în stil „Boulle".

În tăblia cu oglindă, la intrarea apartamentului Paulinei, se găseşte o jardinieră plină cu flori. În faţă se află un cămin, cu o garnitură bogată. În partea din faţă a scenei sunt două canapele, una la dreapta, alta la stânga.

Gertrude intră în scenă, cu nişte flori pe care le-a cules în timpul plimbării şi pe care le pune în jardinieră.

SCENA 1

Gertrude, generalul

GERTRUDE: Crede-mă, dragul meu, că ar fi imprudent să mai aşteptăm cu măritişul fetei tale. Are douăzeci şi doi de ani Pauline a întârziat prea mult cu alegerea; şi, într-o asemenea împrejurare, e datoria părinţilor să-şi căpătuiască copiii… De altfel, vorbesc şi din interes…

GENERALUL: Adică?

GERTRUDE: Situaţia unei mame vitrege e întotdeauna dubioasă. Se vorbeşte în tot

Louviersul, de la o vreme, că eu aş pune piedici în calea căsătoriei Paulinei.

GENERALUL: Oh, gurile astea rele din micile oraşe! Tare-aş astupa vreo două-trei! Să te defăimeze tocmai pe tine, Gertrude, care de doisprezece ani eşti o adevărată mamă pentru Pauline, pe tine, care ai crescut-o atât de bine!

GERTRUDE: Aşa e lumea! Nu ni se iartă că, deşi locuim atât de aproape de oraş, nu dăm pe acolo cu lunile. Lumea ne pedepseşte pentru că ne putem lipsi de ea! Şi crezi oare că fericirea noastră nu stârneşte invidii? Dacă până şi doctorul…

GENERALUL: Vernon?

GERTRUDE: Exact. Vernon te invidiază cumplit; turbează de ciudă că n-a ştiut să inspire unei femei dragostea pe care o am eu pentru tine. De aceea, pretinde că joc teatru! De doisprezece ani… Şi e lesne de crezut!

GENERALUL: O fenicienii se poate preface timp de doisprezece ani fără să se observe. E stupid! O, până şi Vernon!

GERTRUDE: în sfârşit, poate-o fi glumit… Aşadar, cum îţi spuneam, o să-l primeşti pe Godard. Mă miră, de altfel, că n-a venit încă. E o partidă atât de bogată, încât ar fi o nebunie să-l refuzăm. O iubeşte pe Pauline, şi, cu toate defectele lui – e cam provincial băiatul – cred că are s-o facă fericită pe fiică-ta.

GENERALUL: I-am dat mână liberă Paulinei să-şi aleagă soţul.

GERTRUDE: Oh, fii liniştit! E o fată atât de blândă, de binecrescută, de cuminte!…

GENERALUL: Ce blândă?! Seamănă cu mine: e violentă.

GERTRUDE: Ea, violentă! Dar nici tu, de altfel… Nu-mi faci tu oare toate pe plac?

GENERALUL: Pentru că tu, fiind un înger, nu-mi ceri niciodată ceva care să-mi displacă! Apropo, Vernon vine la cină după autopsie.

GERTRUDE: Crezi că era anevoie să mi-o spui?

GENERALUL: Te-am înştiinţat numai ca să-i pregăteşti vinurile preferate.

FÉLIX *(intrând):* Domnul de Rimonville!

GENERALUL: Să poftească!

GERTRUDE *(îi face semn lui Félix să pună jardiniera la locul ei):* În timp ce voi veţi discuta afaceri, eu o să mă reped pe la Pauline; nu mă dau în lături să-i supraveghez puţin îmbrăcămintea. Fetişcanele astea nu ştiu întotdeauna ce le şade mai bine.

GENERALUL: A, dar nu pentru că n-ar cheltui destul! Căci de un an şi jumătate garderoba ei costă de două ori mai mult decât înainte. La urma urmelor, biata copilă, e singura ei plăcere.

GERTRUDE: Cum singura plăcere? Dar faptul că trăieşte aici, într-o familie ca a noastră? Dacă n-aş avea fericirea de a fi soţia ta, aş vrea să-ţi fiu fiică!… Eu, una, nu te-aş părăsi niciodată! *(Face câţiva paşi.)* Zici că de un an şi jumătate… Ciudat… într-adevăr, cam de atunci poartă dantele, bijuterii, podoabe…

GENERALUL: E destul de bogată ca să-şi poată satisface capriciile.

GERTRUDE: Şi e majoră! *(Aparte.)* Rochiile – iată fumul! Există oare şi vreun foc? *(Iese.)*

SCENA 2

Generalul, singur

GENERALUL: Ce mărgăritar! După douăzeci şi şase de campanii, după unsprezece răni şi după moartea îngerului pe care l-a înlocuit în inima mea… dar nu, într-adevăr Dumnezeu mi-o datora

pe Gertrude, cel puţin ca pe o consolare pentru căderea şi moartea împăratului!

SCENA 3

Godard, generalul

GODARD *(intrând):* Generale!

GENERALUL: Ah, bună ziua, Godard! Ai venit, sper, să-ţi petreci ziua cu noi.

GODARD: Poate şi săptămâna, generale, dacă vei primi cu bunăvoinţă cererea pe care abia îndrăznesc să ţi-o adresez.

GENERALUL: Spune ce ai de spus! Ştiu despre ce e vorba. Soţia mea îţi ţine partea… Ah, normandule, ai atacat fortăreaţa în punctul ci cel mai slab.

GODARD: Generale, ai rămas acelaşi ostaş bătrân, căruia nu-i plac palavrele! Porneşti în toate cum porneai altădată la luptă…

GENERALUL: Drept la ţintă, cu tot avântul!

GODARD: Asta-mi convine, pentru că sunt atât de timid… încât…

GENERALUL: Dumneata, timid?! Îţi datorez, dragul meu, o precizare: credeam că eşti un om care ştie cât preţuieşte.

GODARD: M-ai luat drept un descurcăreţ. Ei bine, generale, află că mă însor fiindcă nu mă pricep să fac curte femeilor.

GENERALUL *(aparte):* Civilul, tot civil! *(Tare.)* Straşnic, iată-te bărbat în toată firea şi… dar, domnule Godard, în felul acesta n-ai s-o cucereşti niciodată pe fiica mea.

GODARD: O, fii liniştit. Te gândeşti la ceva rău. Curaj am, şi încă destul de mult; aş dori numai să fiu sigur că nu voi fi refuzat.

GENERALUL: Ai curaj numai când e vorba să asaltezi oraşele deschise.

GODARD: Nici vorbă de aşa ceva, generale. Mă şi sperii cu glumele astea belicoase.

GENERALUL: Dă-i înainte!

GODARD: Adevărul este că nu pricep deloc mofturile femeieşti! Nu ştiu nici când *nu*-ul lor înseamnă *da*, nici când *da*-ul înseamnă *nu*; şi când iubesc, vreau să fiu iubit…

GENERALUL *(aparte):* Cu asemenea idei, are să fie…

GODARD: Sunt mulţi oameni ca mine şi pe care micul război al mofturilor şi fasoanelor îi plictiseşte la culme.

GENERALUL: Dar ce e mai savuros e tocmai rezistenţa asta! Îţi oferă bucuria de a învinge.

GODARD: A, nu, mulţumesc frumos. Mie când mi-e foame nu cochetez cu supa! Îmi plac lucrurile făcute din cap, şi deşi sunt normand, nu mă sinchisesc de procedură. Văd mereu în lume tineri isteţi care se strecoară pe lângă femei, spunându-le: „Ah, doamnă, ce rochie superbă! Aveţi un gust desăvârşit! Numai dumneavoastră ştiţi să vă îmbrăcaţi aşa.” Şi pornind de-aici, încearcă să ajungă din ce în ce mai departe… Şi culmea e că ajung! Sunt grozavi, pe cuvânt de onoare! Eu, unul, nu-mi dau seama cum de izbutesc, cu vorbe dintr-astea de nimic, să… Nu… O veşnicie de m-aş zbate, şi tot nu voi izbuti vreodată să descriu în cuvinte ce simt când văd o femeie frumoasă.

GENERALUL: Ah, unde-s oamenii de pe vremea Imperiului!

GODARD: De aceea am devenit „îndrăzneţ”! Această falsă îndrăzneală, întovărăşită de o rentă de patruzeci de mii de livre, primită aşa cum se cuvine, mă ajută să-i… dau înainte. Te înţeleg că m-ai luat drept un descurcăreţ. Când păşunile tale admirabile din valea Auge nu-s grevate de nicio ipotecă, când eşti stăpânul unui frumos castel, complet mobilat – căci soţia mea nu va avea nimic

de adus, în afară de trusou, până şi şalurile şi dantelele le va moşteni de la răposata mea mamă – când a: toate astea, generale, posezi şi moralul corespunzător. De aceea… sunt domnul de Rimonville.

GENERALUL: Ba nu, Godard.

GODARD: Godard de Rimonville.

GENERALUL: Godard, pur şi simplu.

GODARD: Generale, asemenea lucruri se tolerează.

GENERALUL: Eu, nu! Nu îngădui nimănui, fie el chiar ginerele meu, să-şi renege tatăl. Tatăl dumitale, un om foarte cinstit, de altfel, îşi mâna singur boi de la Caen la Poissy, şi peste tot lumea îi spunea Godard, moş Godard.

GODARD: Era o persoană tare distinsă.

GENERALUL: În felul lui. Dar încep să înţeleg despre ce e vorba, întrucât boii lui ţi-au dat patruzeci de mii de livre rentă, te bizui pe alte animale care să-ţi ofere numele de Rimonville.

GODARD: Uite ce e, generale! întreab-o pe domnişoara Pauline. Ea este fiica zilei de azi. Suntem în 1829, sub domnia lui Carol al X-lea. Întreab-o cum i-ar plăcea mai mult să audă când va ieşi de la vreun bal: „Să vină oamenii doamnei de Rimonville”? Sau: „Oamenii doamnei Godard”?

GENERALUL: O, dacă asemenea prost o atrag pe fata mea şi întrucât de dumneata va râde lumea, nu de mine… mie mi-e perfect egal, dragă Godard.

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard! Dar uite ce e: eşti un om cinstit, eşti tânăr, bogat, afirmi că nu te vei lega de alte femei, că fata mea va trăi ca o regină în casa dumitale… Ei bine, obţine consimţământul ei, şi-l vei primi şi pe al meu; pentru că, fii atent, Pauline nu se va căsători decât cu omul pe care-l va iubi, bogat sau sărac, cum o fi el… Cu o singură excepţie, dar ea nu te priveşte pe dumneata. Aş prefera mai degrabă s-o văd moartă decât s-o conduc la ofiţerul stării civile dacă s-ar

întâmpla ca alesul ei să fie fiul, nepotul, fratele, vărul sau nu ştiu ce alt soi de rudă cu vreunul dintre mizerabilii aceia, patru sau cinci la număr, care au trădat… căci zeul meu este…

GODARD: Împăratul… se ştie…

GENERALUL: Dumnezeu mai întâi, apoi Franţa sau împăratul, pentru mine e acelaşi lucru… pe urmă soţia şi copiii! Cine se atinge de idolii mei îmi este duşman: îl ucid ca pe un câine, fără umbră de remuşcare! Astea sunt părerile mele despre religie, patrie şi familie. Asta-i catehismul meu: scurt, dar bun. Ştii oare de ce, în 1816, după concedierea aia blestemată din armata ţării, mi-am luat în braţe pe biata mea fetiţă, rămasă fără mamă, şi am venit aici, lângă Louviers, să mă apuc de fabricat postav, eu, colonel din tânăra gardă… eu, omul rănit la Waterloo?

GODARD: Ca să nu-i slujeşti.

GENERALUL: Ca să nu mor pe eşafod, ca ucigaş!

GODARD: Ah, Doamne!

GENERALUL: Dacă aş fi întâlnit atunci pe vreun trădător dintr-ăia, i-aş fi făcut de petrecanie. Şi astăzi încă, deşi au trecut aproape cincisprezece ani, îmi fierbe sângele în vine când dau din întâmplare peste numele lor în gazetă sau dacă cineva le rosteşte numele de faţă cu mine. În sfârşit, dacă m-aş afla faţă-n faţă cu vreunul dintre ei, nimic nu m-ar împiedica să-l apuc de gât, să-l sfâşii în bucăţi, să-l sugrum cu mâinile mele…

GODARD: Şi pe bună dreptate! *(Aparte.)* Trebuie să-i cânt în strună.

GENERALUL: Da, domnule, l-aş sugruma cu mâinile mele. Iar dacă ginerele meu ar îndrăzni cumva s-o necăjească pe copila mea dragă, la fel i-aş face.

GODARD: A!

GENERALUL: Ah, asta nu înseamnă c-aş dori ca el să se lase condus de dânsa. Bărbatul trebuie să fie stăpân în casa lui, aşa cum sunt eu…

GODARD *(aparte):* Sărmanul de el… cum se înşală!

GENERALUL: Ai zis ceva?

GODARD: Nu… Zic, generale, că ameninţarea dumitale nu mă înfricoşează! Când iubeşti o singură femeie pe toată viaţa, o iubeşti din tot sufletul.

GENERALUL: Foarte bine, dragă Godard. Cât despre zestre…

GODARD: O!…

GENERALUL: Cât despre zestrea fetei mele, ea se compune…

GODARD: Se compune…

GENERALUL: Din averea mamei sale şi din moştenirea lăsată de unchiul Boncoeur… E neatinsă, şi eu renunţ la drepturile mele. Asta înseamnă trei sute cincizeci de mii de franci, plus dobânda pe un an de zile, pentru că Pauline are douăzeci şi doi de ani.

GODARD: Trei sute şaizeci şi şapte de mii cinci sute de franci.

GENERALUL: Nu.

GODARD: Cum nu?

GENERALUL: Mai mult!

GODARD: Mai mult?

GENERALUL: Patru sute de mii de franci. *(Tresărire la Godard.)* Diferenţa o suport eu! Dar să ştii că de pe urma mea nu vei primi nimic… înţelegi?

GODARD: Nu înţeleg.

GENERALUL: Îl ador pe micul Napoléon.

GODARD: Pe micul duce de Reichstadt?

GENERALUL: Nu, pe fiul meu, pe care ei n-au vrut să-l boteze decât sub numele de Léon, dar eu aici l-am înscris *(se loveşte în piept)* Napoléon! Aşadar, strâng cât pot de mult pentru el… pentru maică-sa.

GODARD *(aparte):* Mai ales pentru mamă, care e o şireată şi jumătate!

GENERALUL: Ce zici?… Spune-mi dacă nu-ţi convine… te rog să-mi spui.

GODARD *(aparte):* Asta ar complica lucrurile. *(Tare.)* Dimpotrivă! îţi voi veni în ajutor, generale.

GENERALUL: Perfect! Acum înţelegi de ce, dragă Godard…

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard, îmi place mai mult Godard… Iată de ce, după ce-am comandat pe grenadier îi tinerei gărzi, eu, general şi conte de Grandchamp, îi îmbrac pe pifanii lor.

GODARD: E foarte firesc! Strânge bani, generale, văduva dumitale nu trebuie să rămână fără avere.

GENERALUL: E un înger, Godard!

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard… un înger căruia îi datorezi educaţia logodnicei dumitale; a crescut-o după chipul şi asemănarea ei. Pauline e o bijuterie! Nu şi-a părăsit niciodată casa, e pură, nevinovată ca un prunc nou născut.

GODARD: Generale, permite-mi să-ţi fac o mărturisire! Fără îndoială, domnişoara Pauline e frumoasă.

GENERALUL: Cred şi eu.

GODARD: E chiar foarte frumoasă, dar sunt multe fete frumoase în Normandia, şi foarte bogate, există unele chiar şi mai bogate decât dânsa. Ei bine, dacă ai şti cum umblă după mine cu limba scoasă taţii şi mamele acestor moştenitoare!… Ce mai încoa şi-ncolo, e de-a dreptul indecent. Dar mă amuză grozav – merg prin castele, mi se dă atenţie…

GENERALUL: Vanitosule!

GODARD: O, toate astea nu-s pentru mine! Nu-mi fac iluzii! Toate astea-s pentru frumoasele mele păşuni cu boi neipotecate; sunt pentru ceea ce-am adunat şi pentru hotărârea de a nu-mi cheltui, niciodată veniturile pe de-a-ntregul. Ştii ce m-a

făcut, printre altele, să doresc să mă înrudesc cu dumneata?

GENERALUL: Nu.

GODARD: Sunt unii oameni bogaţi care-mi garantează că vor obţine o ordonanţă a majestăţii-sale prin care mi se va acorda titlul de conte de Rimonvâlle şi de *pair* al Franţei.

GENERALUL: Dumitale?

GODARD: Mie!

GENERALUL: A câştigat vreo bătălie? Ţi-ai salvat patria de la pieire? I-ai adus glorie prin ceva anume? Vai de capul nostru!

GODARD: Vai de… *(Aparte.)* Să mă stăpânesc. *(Tare.)* Nu ne brodim în păreri în privinţa aceasta, generale. În sfârşit, ştii de ce am preferat-o pe adorabila dumitale Pauline?

GENERALUL: Dar, Doamne sfinte! pentru că o iubeşti…

GODARD: A, fireşte, dar mai e ceva: pentru armonia, calmul, fericirea care domnesc aici! E atât de ispititor să intri într-o familie cumsecade, cu obiceiuri simple, patriarhale! Eu sunt un bun observator.

GENERALUL: Adică un om curios…

GODARD: Curiozitatea, generale, e mama cunoaşterii. Cunosc tot departamentul şi pe faţă, şi pe dos.

GENERALUL: Ei bine?

GODARD: Ei bine, în toate familiile despre care-ţi vorbeam am văzut lucruri rele cu nemiluita. Lumea vede în afară o înfăţişare foarte decentă, mame excelente, ireproşabile, tinere fermecătoare, taţi buni, unchi model, să-i tot împărtăşeşti pe toţi fără spovedanie şi să le încredinţezi averile orbeşte… Dar ia scormoneşte niţel în adâncuri, s-ar îngrozi până şi un judecător de instrucţie.

GENERALUL: A, aşa vezi dumneata lumea? Eu îmi păstrez iluziile cu care am trăit. A scormoni sufletele e treaba preoţilor şi a magistraţilor. Nu-mi plac sutanele negre, şi sper să mor fără a avea de-a

face cu ele! Dar, Godard, adevărul e că sentimentul care te face să ne preferi tuturor mă încântă ma; mult decât averea dumitale, Strânge-mi mâna, m-ai cucerit, şi ştii că eu nu mă dau uşor!

GODARD: Mulţumesc, generale. *(Aparte.)* L-am îmbrobodit pe tata-socrul!

SCENA 4

Aceiaşi, *Pauline, Gertrude*

GENERALUL *(zărind-o pe Pauline):* A, iată-te şi pe tine, micuţo…

GERTRUDE: Nu-i aşa că-i frumoasă?

GODARD: Doam…

GERTRUDE: O, iartă-mă, domnule, eram atentă numai la opera mea.

GODARD: Domnişoara e strălucitoare!

GERTRUDE: Avem invitaţi la masă, şi cum nu mă simt deloc mamă vitregă, îmi place s-o gătesc: Pauline e ca o fiică adevărată pentru mine.

GODARD *(aparte):* Eram aşteptat!

GERTRUDE: Te las cu ea… Fă-i declaraţia… *(Către general.)* Prietene, ha: la intrare, să vedem dacă nu pică scumpul nostru doctor.

GENERALUL: Sunt la dispoziţia ta, cantotdeauna. *(Paulinei.)* Adio, scumpa mea! *(Lui Godard.)* La revedere.

(Gertrude şi generalul se îndreaptă spre uşa de la intrare, dar Gertrude îi supraveghează pe Godard şi pe Pauline. Ferdinand vrea să iasă din camera Paulinei; la un semn al acesteia, se trage îndărăt cu mare grabă.)

GODARD *(în partea din faţă a scenei):* Să vedem, ce-ar trebui să-i spun… aşa… mai fin…

mai delicat?… Am găsit! *(Paulinei.)* E o zi foarte frumoasă, astăzi, domnişoară.

PAULINE: Într-adevăr, foarte frumoasă, domnule.

GODARD: Domnişoară…

PAULINE: Domnule?

GODARD: De dumneata depinde s-o faci şi mai frumoasă pentru mine.

PAULINE: În ce fel?

GODARD: Oare nu înţelegi? Doamna de Grandchamp, mama dumitale vitregă, nu ţi-a spus nimic despre mine?

PAULINE: Adineauri, când mă îmbrăca, mi-a vorbit foarte frumos despre dumneata!

GODARD: Dar dumneata ai măcar o fărâmă din părerea bună pe care doamna a avut bunătatea…

PAULINE: O, desigur, domnule!

GODARD *(aşezându-se într-un fotoliu*, *aparte):* Merge bine! *(Tare.)* A comis ea oare fericita indiscreţie de a vă spune că vă iubesc atât de mult încât aş dori să vă ştiu castelană la Rimonville?

PAULINE: M-a făcut să înţeleg destul de vag că aţi venit aici cu o intenţie care mă onorează nespus…

GODARD *(în genunchi):* Vă iubesc, domnişoară, ca un nebun! Vă prefer domnişoarei de Blondville, domnişoarei de Clairville, domnişoarei de Verville, domnişoarei de Pont-de-Ville, dom…

PAULINE: O, destul, domnule! Mă simt încurcată în faţa atâtor dovezi ale unei iubiri atât de proaspete pentru mine. E aproape o hecatombă. *(Godard se ridică.)* Tatăl dumitale se mulţumea să transporte victimele dintr-un loc în altul, dar dumneata le aduci jertfă.

GODARD *(aparte):* Hm, îşi bate joc de mine cred… Bine, mai discutăm noi.

PAULINE: Ar trebui măcar să mai aştepţi şi îţi voi mărturisi… Dacă nu te grăbeai aşa şi mai aşteptai puţin, ţi-aş fi mărturisit…

GODARD: Că… nu vrei încă să te măriţi… Eşti fericită alături de părinţii dumitale şi nu te lasă inima să-ţi părăseşti tatăl.

PAULINE: Întocmai!

GODARD: În asemenea împrejurări mamele spun că fiica lor e prea tânără; însă cum tatăl dumitale mărturisea că ai douăzeci şi doi de ani, am crezut că doreşti să te căpătuieşti.

PAULINE: Domnule!

GODARD: Ştiu că dumneata însăţi îţi hotărăşti soarta… precum şi pe a mea… dar bizuindu-mă pe dorinţele tatălui şi mamei dumitale, care presupun că inima-ţi este încă liberă… Îmi îngădui să mai am speranţe?

PAULINE: Domnule, intenţiile dumitale, oricât m-ar onora, nu-ţi dau dreptul de a mă supune unui interogatoriu care întrece măsura.

GODARD *(aparte):* Am cumva un rival?… *(Tare.)* Nimeni, domnişoară, nu renunţă la fericire fără luptă.

PAULINE: Iar începi?… Domnule, sunt nevoită să mă retrag.

GODARD: Te rog, domnişoară… *(Aparte.)* Asta-i pentru bătaia ta de joc.

PAULINE: Ei, domnule, eşti bogat şi atât de înzestrat de la natură, eşti atât de binecrescut şi atât de spiritual, încât cu uşurinţă vei găsi o altă fată, mai bogată şi mai frumoasă decât mine.

GODARD: Dar când iubeşti?

PAULINE: Ei bine, domnule, tocmai de aceea!

GODARD *(aparte):* A, iubeşte pe cineva… Am să rămân, ca să aflu despre cine e vorba. *(Tare.)* Domnişoară, pentru a nu mă simţi jignit, îmi dai voie cel puţin să rămân aici câteva zile?

PAULINE: O să-ţi răspundă tata domnule.

GERTRUDE *(venind spre Godard):* Ei?

GODARD: M-a refuzat. Fără ocoluri, fără cruţare. Şi fără de speranţă: inima ei aparţine altuia.

GERTRUDE *(lui Godard):* Ea, o copilă pe care am crescut-o la sânul meu? Aş fi ştiut şi eu. Şi, de altfel, nimeni nu vine pe aici… *(Aparte.)* Băiatul ăsta mi-a înfipt un cuţit în inimă cu bănuielile lui… *(Lui Godard.)* Întreab-o…

GODARD: Parcă poţi să scoţi ceva de la ea?… Sare în sus la prima întrebare mai iscoditoare…

GERTRUDE: Lasă atunci, c-o s-o descos eu…

GENERALUL: A, uite-l şi pe doctor! Vom afla îndată adevărul despre moartea nevestei lui Champagne.

SCENA 5

Aceiaşi, *doctorul Vernon*

GENERALUL: Ce se aude, doctore?

VERNON: Nu m-am înşelat. Doamnelor… *(Le salută.)* E lege: când un bărbat îşi bate nevasta, se fereşte s-o otrăvească: ar pierde prea mult. Şi oamenii ţin la victimele lor.

GENERALUL *(lui Godard):* E încântător!

GODARD: Încântător!

GENERALUL *(către doctor, prezentându-l pe Godard):* Domnul Godard.

GODARD: De Rimonville.

VERNON *(îi aruncă o privire şi-şi suflă nasul, apoi continuă):* Dacă o omoară, e din greşeală, fiindcă a lovit-o prea tare. Şi-l cuprinde disperarea. Champagne, însă, se arată prosteşte de încântat că a rămas văduv. Şi, într-adevăr, nevastă-sa a murit de holeră. Se-ntâmplă. Destul de rar, dar se-ntâmplă. Şi sunt atât de mulţumit că mi-am dat seama numaidecât despre ce e vorba: holeră asiatică. Cred că n-am mai întâlnit un asemenea caz din timpul campaniei din Egipt… Dacă m-ar fi chemat la vreme, o salvam!

GERTRUDE: Ce fericire!… O crimă în fabrica noastră, unde de doisprezece ani e-atâta linişte, mi-ar fi îngheţat inima de spaimă.

GENERALUL: Uite la ce duce bârfeala! Dar Vernon… eşti sigur?

VERNON: Fără doar şi poate! Frumoasă întrebare pentru un bătrân chirurg-şef, care a îngrijit douăsprezece armate franceze de la 1793 până-n 1815 şi care a practicat medicina în Germania, în Spania, în Italia, în Rusia, în Polonia, în Egipt! Frumoasă întrebare pentru un medic internaţional!

GENERALUL *(lovindu-l peste burtă):* Mare şarlatan!… A curăţat prin toate ţările astea mai mulţi oameni decât mine…

GODARD: Dar despre ce era vorba?

GERTRUDE: Despre faptul că Champagne, contramaistrul nostru, şi-ar fi otrăvit nevasta.

VERNON: Din păcate, avuseseră în ajun o discuţie care s-a terminat cu bătaie… A, dac-ar fi luat exemplu de la stăpânii lor…

GODARD: O asemenea viaţă fericită ar trebui să fie molipsitoare. Dar calităţile pe care le admirăm la doamna contesă sunt atât de rare…

GERTRUDE: Mare merit e să iubeşti un om admirabil şi o fată ca Pauline!

GENERALUL: Taci, Gertrude!… Asemenea lucruri nu se spun de faţă cu alţii.

VERNON *(aparte):* Ba se spun mereu când vrei ca lumea să le creadă.

GENERALUL *(lui Vernon):* Ce mormăi acolo?

VERNON: Spun că am şaizeci şi şapte de ani, că sunt mai tânăr decât dumneata şi că mi-aş dori să am parte de asemenea dragoste… *(aparte)* presupunând, firește, că e vorba de dragoste.

GENERALUL *(către doctor):* Invidiosule! *(Soţiei sale.)* Scumpa mea copilă, Dumnezeu nu mi-a dăruit puterea de a te binecuvânta, însă cred că mi-a dat destulă ca să te iubesc.

VERNON: Uiţi că sunt medic, dragă prietene; ceea ce i-ai spus acuma doamnei sună ca un refren de romanţă.

GERTRUDE: Există, doctore, şi refrene de romanţe foarte adevărate.

GENERALUL: Doctore, dacă îmi mai necăjeşti nevasta, să ştii că ne certăm: orice îndoială în privinţa aceasta e o insultă.

VERNON: Dar n-am nici pic de îndoială. *(Generalului.)* Numai că ai iubit, cu ajutorul Domnului, atâtea femei de-a lungul vieţii, încât te admir, ca medic, cum de mai eşti un bărbat atât de complezent la şaptezeci de ani!

(Gertrude se îndreaptă alene spre canapeaua unde şade doctorul.)

GENERALUL: Sst!… Ultimele pasiuni, prietene, sunt cele mai puternice.

VERNON: Ai dreptate. În tinereţe iubim din toate puterile, care scad, scad mereu, în vreme ce la bătrâneţe iubim din slăbiciune, care creşte, creşte neîncetat.

GENERALUL: Răutăcios filosof!

GERTRUDE *(către Vernon):* De ce, doctore, tocmai dumneata, care eşti un om atât de cumsecade, încerci să arunci sămânţa îndoielii în sufletul lui Grandchamp?… Şti: că e atât de gelos… că poate să facă moarte de om pentru o simplă bănuială. Din respect pentru acest sentiment, am ajuns să nu mai primesc pe nimeni în afară de dumneata, de domnul primar şi de preot. Vrei să renunţ şi la prezenţa dumitale, care ne este atât de plăcută?… Ah, uite-l şi pe Napoléon!

VERNON *(aparte):* Declaraţie de război!… S-a descotorosit de toată lumea, o să-mi dea şi mie tălpăşiţa.

GODARD: Doctore, dumneata, care eşti aproape de-ai casei, spune-mi, rogu-te, ce crezi despre domnişoara Pauline?

(Doctorul se ridică, îl priveşte, îşi suflă nasul şi trece în fundul scenei. Se aude clopoţelul care anunţă masa.)

SCENA 6

Aceiaşi, *Napolèon, Félix*

NAPOLÉON *(vine alergând):* Tată, tată, nu-i aşa că mi-ai dat voie să-l încalec pe Coco?

GENERALUL: Aşa e.

NAPOLÉON *(către Félix):* Ei vezi?

GERTRUDE *(ştergând fruntea copilului):* Ce transpirat e!

GENERALUL: Dar cu condiţia să te însoţească cineva.

FÉLIX: Vezi? am avut dreptate, domnule Napoléon! Domnule general, tâlharul voia să călărească singur poneiul, peste câmp.

NAPOLÉON: Se teme pentru mine! Dar oare mie… mie mi-e frică de ceva?

(Félix iese; *se sună clopoţelul pentru prânz.)*

GENERALUL: Vino să te sărut pentru ce-ai spus acuma! Iată un mic soldat care face parte din tânăra gardă!

VERNON *(privind către Gertrude):* Leit taică-su!

GERTRUDE *(cu vioiciune):* La caracter, e portretul lui, în schimb, la fire, îmi seamănă mie.

FÉLIX: Doamna e servită…

GERTRUDE: Bine, dar unde e Ferdinand? El, care e întotdeauna atât de punctual… Napoléon, dă o fugă până-n aleea care duce la fabrică, uită-te dacă vine şi spune-i că s-a sunat de masă.

GENERALUL: Dar… de ce trebuie să-l aşteptăm pe Ferdinand? Godard, oferă-i braţul Paulinei. *(Vernon se îndreaptă către Gertrude şi-i oferă braţul.)* Ei, ei, Vernon, dă-mi voie… ştii prea bine că nimeni, în afară de mine, nu-mi ia soţia de braţ.

VERNON *(către el însuşi):* Hotărât lucru, e incurabil!

NAPOLÉON: L-am văzut pe Ferdinand, e pe aleea cea mare…

VERNON: Dă-mi mâna, tiranule!

NAPOLÉON: Poftim, tirane!… O să te trag eu pe tine, şi ce-o să te mai trag! *(Îl face pe Vernon să se rotească.)*

SCENA 7

FERDINAND *(iese cu grijă din odaia Paulinei):* Puştiul m-a salvat, însă habar n-am prin ce minune m-a văzut în alee! încă o imprudenţă ca asta, şi suntem pierduţi… Trebuie să ieşim din încurcătura asta cu orice preţ! Vasăzică, Pauline a fost cerută în căsătorie. Şi l-a refuzat pe Godard. Generalul, şi mai ales Gertrude vor dori negreşit să cunoască pricina refuzului. Hai să mă strecor pe scara de la intrare, ca să pară că vin din aleea principală, cum a spus Léon. Numai de nu m-ar vedea careva din sufragerie… *(Îl întâlneşte pe Ramel.)* Eugène Ramel!

SCENA 8

Ferdinand, Ramel

RAMEL: Tu, aici, Marcandal?!

FERDINAND: Sst… să nu mai rosteşti niciodată, aici, numele ăsta! Dacă generalul ar afla că mă cheamă Marcandal, m-ar omorî pe loc, ca pe-un câine turbat.

RAMEL: De ce?

FERDINAND: Pentru că sunt fiul generalului Marcandal.

RAMEL: Adică generalul căruia Bourbonii îi datorează, în parte, întoarcerea lor. Cea de-a doua.

FERDINAND: Of, în ochii generalului Grandchamp, a-l fi părăsit pe Napoleon pentru a-i servi pe Bourboni, înseamnă trădarea Franţei. Vai! tata i-a dat dreptate, căci a murit de inimă rea. Aşa că să nu mă strigi decât Ferdinand Charny, după numele mamei.

RAMEL: Şi ce faci aici?

FERDINAND: Sunt directorul, casierul şi omul la toate al fabricii.

RAMEL: De ce? De nevoie?

FERDINAND: De nevoie! Tata a risipit totul, până şi averea bietei mame, care trăieşte din pensia ei de văduvă a unul general de divizie din Bretania.

RAMEL: Cum, tatăl tău, comandantul gărzii regale, care a avut o situaţie atât de strălucită, a murit fără să-ţi lase nimic, nici măcar un protector?

FERDINAND: A trădat vreodată cineva sau a trecut de la un partid la altul fără motive serioase?…

RAMEL: Hai să nu mai vorbim despre asta.

FERDINAND: Tatei îi plăcea grozav să joace… Iată de ce s-a arătat atât de îngăduitor cu nebuniile inele… Dar pe tine ce vânt te-aduce pe-aici?

RAMEL: S-au împlinit două săptămâni de când sunt procuror la Louviers.

FERDINAND: Parc-am auzit ceva… Ba am citit chiar… însă alt nume.

RAMEL: De la Grandière.

FERDINAND: Exact!

RAMEL: Ca să mă pot căsători cu domnişoara de Baudeville, am obţinut permisiunea de a purta, ca şi tine, numele mamei. Familia Baudeville mă protejează, şi de azi într-un an de zile voi îi, fără îndoială, avocat general la Rouen… o treaptă spre Paris.

FERDINAND: Şi ce cauţi aici, în paşnica noastră întreprindere?

RAMEL: Sunt în anchetă. Un caz de otrăvire… E un început drăguţ!

(Intră Félix)

FÉLIX: A, domnule, doamna e atât de neliniştită…

FERDINAND: Spune-i că am treabă. *(Félix iese.)* Dragă Eugène, dacă generalul – care e foarte curios ca toţi militarii bătrâni fără ocupaţie – o să te întrebe cumva unde ne-am întâlnit, nu uita să-i spui că am venit prin aleea principală… E foarte important pentru mine… Dar să ne întoarcem la treburile tale. Pentru nevasta lui Champagne, contramaistrul nostru, ai venit aici! Omul, însă, e nevinovat ca un nou-născut!

RAMEL: Crezi? Justiţia e plătită ca să fie neîncrezătoare. Văd că ai rămas tot aşa cum te-am cunoscut odinioară – cel mai nobil şi mai entuziast băiat din lume, un poet, în fine, un poet care azvârle poezia în viaţă în loc s-o aştearnă pe hârtie, care crede în bine, în frumos! Ah, şi îngerul visurilor tale, Gertrude, unde e acum?

FERDINAND: Sst!… Cerul mi te-a trimis întrucâtva la Louviers, nu numai ministrul de justiţie, căci simţeam atâta nevoia unu: prieten, în criza îngrozitoare în care mă zbat. Ascultă, Eugène, vino aici, lângă mine. Am să mă adresez prietenului de pe băncile şcolii; confidentului anilor mei tineri; tu nu vei fi niciodată pentru mine

procurorul regelui, nu-i aşa? Ai să vezi, de altfel, din spovedaniile mele că e nevoie aici de discreţia unui duhovnic.

RAMEL: E vorba de ceva de resortul justiţiei?

FERDINAND: Da' de unde! Cel mult de nişte delicte pe care orice judecător şi-ar dori să le fi săvârşit.

RAMEL: Nici nu te-aş asculta altfel, sau dacă te-aş asculta…

FERDINAND: Ei?

RAMEL: Mi-aş cere mutarea.

FERDINAND: Eşti acelaşi bun şi minunat prieten… Ei bine, de trei ani o iubesc atât de mult pe domnişoara Pauline de Grandchamp şi ea…

RAMEL: Inutil să duci fraza până la capăt. Am înţeles. Depănaţi povestea lui Romeo şi a Julietei… în inima Normandiei.

FERDINAND: Cu deosebirea că ura ereditară care-i despărţea pe cei doi îndrăgostiţi era o bagatelă în comparaţie cu oroarea domnului de Grandchamp faţă de fiul trădătorului Marcandal!

RAMEL: Bine. Dar peste trei ani domnişoara Pauline de Grandchamp va fi complet liberă. E bogată. Probabil din moştenirea de la mamă-sa. Ştiu asta de la familia Baudeville. N-aveţi decât să plecaţi un timp în Elveţia, până se va potoli furia generalului, şi tot de-acolo îi veţi face, dacă va fi cazul, somaţiile necesare.

FERDINAND: Crezi că ţi-aş cere sfatul dacă ar fi vorba numai de aspectul ăsta atât de vulgar şi lesne rezolvabil?

RAMEL: Am ghicit! Te-ai însurat cu Gertrude… cu îngerul tău… care, ca toţi îngerii, s-a metamorfozat în… soţie legitimă.

FERDINAND: De o sută de ori mai rău! Gertrude, dragul meu, este… doamna de Grandchamp.

RAMEL: Nu zău?… Şi cum de te-ai vârât într-un astfel de viespar?

FERDINAND: Aşa cum te bag; în orice viespar, crezând că o să găseşti miere.

RAMEL: Ah, ah! Din ce în ce mai grav! Haide, spune totul.

FERDINAND: Domnişoara Gertrude de Meilhac, crescută la „Saint-Denis", m-a iubit, fără îndoială, în primul rând, din ambiţie; ştiindu-mă bogat, a făcut totul ca să mă lege în aşa ful încât să-mi devină soţie.

RAMEL: Tactica bine cunoscută a tuturor orfanelor deprinse cu intriga.

FERDINAND: Dar cum se face că Gertrude a sfârşit prin a mă iubi cu adevărat?… Asta se poate explica numai prin efectele înseşi ale acestei pasiuni, ce zic pasiune? e la ea dragostea aceea primă şi singură, care domină întreaga viaţă, mistuind-o. Când şi-a dat seama că sunt ruinat, către sfârşitul lui 1816, ea, care mă ştia, ca şi tine, poet, iubitor de lux şi arte, de trai uşor şi ferice, într-un cuvânt, un copil răsfăţat, a pus la cale, fără să-mi spună nimic, de altfel, un plan mârşav şi sublim în acelaşi timp, un plan dintr-acelea pe care pasiunile contrariate le inspiră femeilor şi care, în interesul dragostei lor, procedează precum despoţii în interesul puterii; iubirea e legea lor supremă.

RAMEL: Fapte, dragul meu, vreau fapte. Tu pledezi… şi eu sunt procuror regal.

FERDINAND: În timp ce-o instalam pe mama în Bretania, Gertrude l-a întâlnit pe generalul de Grandchamp, care căuta tocmai o guvernantă pentru fata lui. Ea n-a văzut atunci în ostaşul acela bătrân şi grav rănit, care avea cincizeci şi opt de ani, decât un sac de bani. Şi-a închipuit că va deveni peste noapte văduvă şi bogată şi că-şi va putea relua dragostea şi sclavul. Şi-a spus că probabil căsătoria asta va fi ca un vis rău, urmat repede de o trezire fericită. Şi iată că visul durează de doisprezece ani! Ştii tu bine cum judecă femeile…

RAMEL: Au jurisprudenţa lor proprie.

FERDINAND: Gertrude e de o gelozie sălbatică. Ea vrea să fie răsplătită prin credinţa amantului pentru infidelitatea pe care o comite faţă de soţ. Şi cum îndura, după spusele ei, un adevărat martiraj, a vrut…

RAMEL: Să te aibă lângă ea, ca să te păzească mai bine.

FERDINAND: Şi a izbutit, dragul meu, să mă aducă aici. Locuiesc de trei ani de zile într-o căsuţă lângă fabrică… Şi dacă n-am fugit din prima săptămână, este pentru că am simţit, chiar de a doua zi, că nu voi putea trăi niciodată fără Pauline.

RAMEL: Mulţumită acestei iubiri, însă, situaţia ta de aici este, mi se pare mie, ca om al legii, mai puţin neagră decât îmi închipuiam la început.

FERDINAND: Situaţia mea? Dar este insuportabilă! Sunt prins între trei caractere. Pauline e plină de curaj, aşa cum sunt fetele inocente a căror dragoste e absolut ideală şi care nu văd nicăieri răul de îndată ce-i vorba de un bărbat pe care şi l-au ales ca soţ. Gertrude e teribil de perspicace. Dacă scăpăm totuşi de privirea ei, e datorită groazei pe care o are Pauline ca nu cumva să mi se descopere numele adevărat. Asta-i dă puterea să se prefacă! Dar Pauline l-a refuzat chiar adineauri pe Godard.

RAMEL: Godard, îl cunosc… În ciuda aerului lui cam de prostuţ, e cel mai viclean individ din tot departamentul. Şi e aici?

FERDINAND: L-au invitat la masă.

RAMEL: Fereşte-te de el.

FERDINAND: Bine! Dacă femeile astea, care, oricum, nu se iubesc, ar descoperi că sunt rivale, să ştii că una o omoară pe cealaltă… nu ştiu care pe care: una îşi trage puterile din inocenţă şi dragoste… legitimă; cealaltă va fi furioasă văzând că-şi pierde rodul atâtor manevre, sacrificii, ba chiar crime…

(Intră Napoléon.)

RAMEL: M-apucă groaza! Pe mine, care-s procuror regal. Crede-mă… îţi dau cuvântul meu de onoare, că femeile te costă adeseori mult mai mult decât fac.

NAPOLÉON: Scumpe prietene, tata şi mama sunt nerăbdători să te vadă! Spun să-ţi laşi treburile, iar Vernon s-a referit la stomac.

FERDINAND: Şmechere, ai venit să tragi cu urechea?

NAPOLÉON: Mama mi-a şoptit la ureche: „Du-te şi vezi ce mai face bunul tău prieten".

FERDINAND: Fugi… împieliţatule, că vin după tine! *(Către Ramel.)* Ai văzut cum face din copil un spion inconştient?

(Napoléon iese.)

RAMEL: E băiatul generalului?

FERDINAND: Da.

RAMEL: Câţi ani are? Doisprezece?

FERDINAND: Da.

RAMEL: Poate că mai ai ceva să-mi spui?

FERDINAND: Ţi-am spus destule…

RAMEL: Bine, du-te la masă… Să nu pomeneşti o vorbă nici de sosirea mea, nici de persoana mea. Lasă-i să mănânce în linişte. Du-te, prietene, du-te.

SCENA 9

Ramel, singur

RAMEL: Bietul băiat! Dacă toţi tinerii ar fi studiat întâmplările pe care le-am cercetat eu în şapte ani de magistratură, ar fi convinşi că e nevoie să accepte căsătoria ca singurul roman adevărat al

vieţii… Dar dacă pasiunea ar fi înţeleaptă, ea ar fi virtutea întruchipată…

ACTUL II

SCENA 1

Ramel, Marguerite, apoi *Félix*

Ramel e adâncit în gânduri şi stă cufundat pe canapea, în aşa fel încât nu poale fi văzut de la început, Marguerite aduce sfeşnice şi cărţi de joc. În răstimpul dintre cele două acte s-a lăsat noaptea.

MARGUERITE: Patru perechi de cărţi de joc sunt de-ajuns, chiar dacă ar veni preotul, domnul primar şi ajutorul său. *(Félix intră să aprindă lumânările din candelabre.)* Pun rămăşag că sărmana Pauline nu se mărită nici de astă dată. Scumpa mea copilă… de-ar vedea răposata ci mamă că nu ea e stăpână în casă, ar podidi-o lacrimile-n sicriu! Eu, una, dacă am mas rămas aici, am rămas numai ca s-o mângâi şi s-o ajut cât voi putea.

FÉLIX *(aparte):* Ce bombăne bătrâna?… *(Tare.)* Pe cine eşti supărată foc, Marguerite? Pun prinsoare că pe doamna.

MARGUERITE: Aş, de unde?… Pe domnul sunt supărată.

FÉLIX: Pe domnul general? Atunci ia-o mai domol, că omul ăsta e un sfânt.

MARGUERITE: Un sfânt de piatră… pentru că-i orb.

FÉLIX: Vrei să zici orbit.

MARGUERITE: întocmai. Ăsta-i cuvântul..

FÉLIX: Generalul are un singur cusur: e gelos.

MARGUERITE: Şi iute la mânie!

FÉLIX: Acelaşi lucru… Cum îl apucă vreo bănuială, se aprinde. N-a ucis, din pricina asta, doi oameni dintr-o singură lovitură? Ei, drace! Un soldăţoi cu asemenea caracter… trebuie să-l înăbuşi sub mângâieri… ori doamna îl înăbuşă… că doar nu-i mai isteţ… Şi cu tertipurile ei i-a pus nişte ochelari ca la caii nărăvaşi, că nu mai vede nici la dreapta, nici la stânga. I-a spus: „Priveşte drept înainte, prietene". Asta-i!

MARGUERITE: A, vasăzică gândeşti şi tu ca mine că o femeie de treizeci şi doi de ani nu poate iubi un bărbat de şaptezeci decât cu un gând ascuns: are un plan.

RAMEL *(aparte):* Oh, servitorii ăştia, nişte spioni cu simbrie!

FÉLIX: Ce fel de plan? De ieşit din casă, nu iese… de văzut, nu se vede cu nimeni.

MARGUERITE: Şi e o zgârie-brânză! Mi-a luat cheile, mie, care m-am bucurat toată viaţa de încrederea răposatei, şi ştii de ce?

FÉLIX: Ba bine că nu! Adună pentru ea!

MARGUERITE: Da! De doisprezece ani strânge totul: şi veniturile domnişoarei, şi câştigurile de la fabrică. De aceea întârzie cât poate cu măritişul copilei mele scumpe… pentru că dacă se mărită fata, trebuie numaidecât să-i dea zestrea.

FÉLIX: Aşa e legea.

MARGUERITE: I-aş ierta toate dacă măcar domnişoara ar fi fericită, dar o prind de-atâtea ori pe biata Pauline plângând, şi când o întreb ce are: „Nimic, zice, nimic, buna mea Marguerite". *(Félix iese.)* Să vedem, am aranjat totul cum trebuie? Da, masa de joc… luminările, cărţile… Ah, canapeaua! *(Îl găseşte pe Ramel.)* Doamne Dumnezeule, un străin!

RAMEL: Nu te speria, Marguerite.

MARGUERITE: Aţi auzit totul…

RAMEL: Fii liniştită, discreţia-i meseria mea: sunt procuror…

MARGUERITE: Oh!

SCENA 2

Cei dinainte, *Pauline, Godard, Vernon, Napoléon, Ferdinand, domnul şi doamna de Grandchamp*

Gertrude se năpusteşte asupra *Margueritei* şi-i smulge perna din mână.

GERTRUDE: Marguerite, ştii cât mă enervează dacă nu mă laşi să fac cu mâna mea tot ce-l priveşte pe domnul! De altfel, numai eu ştiu să-i aranjez cum trebuie pernele!

MARGUERITE *(către Pauline):* Ce tânguiri făţarnice!

GODARD: Ia te uită… domnul procuror regal!

GENERALUL: Un procuror, în casa mea?

GERTRUDE: El?!

GENERALUL *(către Ramel):* Domnule, ce motive… te…

RAMEL: L-am rugat pe prietenul meu… domnul Ferdinand Mar…

(Ferdinand face o mişcare, Gertrude şi Pauline tresar.)

GERTRUDE *(aparte):* E prietenul lui, Eugène Ramel.

RAMEL:…Ferdinand de Charny, căruia i-am explicat motivele vizitei mele, să vă lase să cinaţi în linişte.

GENERALUL: Eşti prietenul lui Ferdinand?

RAMEL: Suntem prieteni din copilărie şi ne-am întâlnit aici, pe alee. După unsprezece ani, avem atâtea să ne spunem unul altuia, încât eu sunt vinovat pentru întârzierea lui.

GENERALUL: Bine, domnule… dar cărui fapt datorez prezenţa dumneavoastră aici?

RAMEL: I-o datoraţi lui Jean Nicot, zis Champagne, contramaistrul dumneavoastră, care acuzat de crimă.

GERTRUDE: Dar, domnule, prietenul nostru, doctorul Vernon, a constatat că soţia lui Champagne a murit de moarte naturală.

VERNON: Da, da, de holeră, domnule procuror regal.

RAMEL: Justiţia, domnule, nu pune temei decât pe propriile sale expertize şi convingeri… Rău aţi făcut acţionând înaintea noastră.

FÉLIX: Să servesc cafeaua, doamnă?

GERTRUDE: Mai aşteaptă! *(Aparte.)* Cum s-a schimbat! Nu-l mai recunosc de când e procuror regal… Mă înfioară.

GENERALUL: Domnule, dar cum se poate că aşa-zisa crimă a lui Champagne, un bătrân ostaş pentru care aş pune mâna în foc, v-a făcut să veniţi tocmai aici?

RAMEL: Veţi afla de îndată ce va veni judecătorul de instrucţie.

GENERALUL: Luaţi loc, vă rog…

FERDINAND *(către Ramel, arătându-i-o pe Pauline):* Poftim, uite-o!

RAMEL: Superbă fată! Poţi să înfrunţi şi moartea pentru ea!

GERTRUDE *(către Ramel):* Nu mă mai recunoşti? Prefă-te că nu m-ai văzut niciodată… fie-ţi milă de mine… şi de el…

RAMEL: Puteţi conta pe mine.

GENERALUL *(care i-a văzut pe Ramel şi pe Gertrude vorbind):* E nevoie şi de soţia mea la această anchetă?

RAMEL: Negreşit, domnule general. De altfel, tocmai pentru ca doamna să nu fie prevenită dinainte asupra întrebărilor pe care vrem să i le punem… am venit cu însumi până aici.

GENERALUL: Vrei să spui că soţia mea este amestecată în toate astea? Ar fi un abuz din partea dumneavoastră!…

FÉLIX: Domnul judecător de instrucţie!

GENERALUL: Să poftească.

SCENA 3

Aceiaşi, *judecătorul de instrucţie, Champagne, Baudrillon*

JUDECĂTORUL *(salută):* Domnule procuror regal, iată-l pe domnul Baudrillon, farmacistul.

RAMEL: Domnul Baudrillon s-a întâlnit cumva cu inculpatul?

JUDECĂTORUL: Nu, a sosit tocmai în clipa asta… iar jandarmul care l-a adus l-a însoţit tot timpul.

RAMEL: Vom afla îndată adevărul! Să vină mai aproape domnul Baudrillon şi inculpatul.

JUDECĂTORUL: Apropiaţi-vă, domnule Baudrillon. *(Către Champagne.)* Şi dumneata…

RAMEL: Domnule Baudrillon, acesta este cetăţeanul care a cumpărat de la dumneata arsenic acum două zile?

BAUDRILLON: Chiar el e!

CHAMPAGNE: Dar nu-i aşa că ţi-am spus, domnule Baudrillon, că arsenicul e pentru şoareci, care ronţăiau totul, până şi în casă, şi că l-am cumpărat pentru doamna?

JUDECĂTORUL: Îl auziţi, doamnă? Asta-i apărarea lui: pretinde că dumneavoastră înşivă l-aţi trimis să cumpere otrava şi că v-a înmânat pachetul aşa cum i l-a dat domnul Baudrillon.

GERTRUDE: E adevărat, domnule!

RAMEL: Aţi folosit cumva arsenicul, doamnă?

GERTRUDE: Nu, domnule.

JUDECĂTORUL: Atunci puteţi să ne arătaţi pachetul cumpărat de la domnul Baudrillon? Pachetul este, fără îndoială, sigilat, şi dacă dumnealui îl recunoaşte ca întreg şi neatins, învinuirile atât de grave care apasă asupra contramaistrului dumneavoastră ar dispărea într-o măsură. Ne-ar mai rămâne doar să aşteptăm raportul medicului care face autopsia.

GERTRUDE: Pachetul, domnule, n-a părăsit biroul din dormitorul meu. *(Iese.)*

CHAMPAGNE: Ah, domnule general, sunt salvat!

GENERALUL: Bietul Champagne…

RAMEL: Domnule general, am fi foarte fericiţi să putem constata nevinovăţia contramaistrului dumneavoastră. Spre deosebire de dumneavoastră, noi suntem încântaţi când suferim o înfrângere.

GERTRUDE *(revine):* Iată-l, domnilor!

(Judecătorul cercetează pachetul, împreună cu Baudrillon şi Ramel.)

BAUDRILLON *(îşi pune ochelarii):* E intact, domnilor, absolut intact! Uite sigiliul meu pus aici de două ori… e întreg şi neatins.

JUDECĂTORUL: Păstraţi-l cu grijă, doamnă, pentru că de la o vreme la curţile cu juri se judecă numai cazuri de otrăvire.

GERTRUDE: După cum prea bine aţi văzut, domnule… era în biroul meu… şi cheia o am numai eu sau generalul. *(Reintră în cameră.)*

RAMEL: Cred că nu mai e cazul să aşteptăm raportul experţilor, domnule general. Principalul cap de acuzare, deosebit de grav, după cum veţi conveni, căci tot oraşul vorbeşte despre el, s-a spulberat chiar acum, şi întrucât noi avem deplină încredere în ştiinţa şi în cinstea doctorului Vernon… *(Gertrude revine.)* Champagne, dumneata eşti liber. *(Toată lumea se bucură.)* Ai

văzut, însă, prietene, ce bănuieli te pasc dacă nu te înţelegi cu nevasta?

CHAMPAGNE: Domnule judecător, întrebaţi-l, vă rog, pe domnul general dacă nu sunt de felul meu blând ca un mieluşel. Însă nevastă-mea, Dumnezeu s-o ierte, era cea mai rea din câte au existat pe lume… niciun înger n-ar fi putut s-o îndure. Dacă am adus-o uneori pe calea cea dreaptă, necazurile care s-au abătut acuma pe capul meu m-au pedepsit din plin, zău aşa… Să fii luat drept un otrăvitor şi să te ştii nevinovat, şi să ajungi în mâinile justiţiei… *(Plânge.)*

GENERALUL: Ei, gata! Justiţia te-a scos din cauză.

NAPOLÉON: Tată, din ce e făcută oare justiţia?

GENERALUL: Domnilor, justiţia n-ar trebui să săvârşească asemenea erori,

GERTRUDE: Justiţia are totdeauna într-însa ceva… fatal… Mereu o să vorbească lumea de rău pe seama bietului om din pricina sosirii dumneavoastră aici.

RAMEL: Doamnă, justiţia care se ocupă cu anchetarea crimelor nu e câtuşi de puţin fatală pentru nevinovaţi. După cum aţi văzut, Champagne a fost pus numaidecât în libertate. *(Privind-o pe Gertrude.)* Oamenii nepătaţi, care n-au decât pasiuni nobile, ce pot fi înfăţişate la lumina zilei, oamenii aceştia n-au a se teme câtuşi de puţin de justiţie.

GERTRUDE: Domnule, dumneavoastră nu-i cunoaşteţi pe oamenii de prin partea locului. Şi peste zece ani se va mai spune că Champagne şi-a otrăvit nevasta, că au venit judecătorii… şi că fără ocrotirea noastră…

GENERALUL: Haide, haide, Gertrude… dumnealor nu şi-au făcut decât datoria. *(Félix pregăteşte pe o măsuţă, în fund, la stânga, tot ce trebuie pentru cafea.)* Domnilor, pot să vă ofer o ceaşcă de cafea?

JUDECĂTORUL: Mulţumesc, domnule general, dar din pricina acestui caz urgent a trebuit să plecăm pe neaşteptate, şi soţia mă aşteaptă cu masa la Louviers.

(Iese pe scara de la intrare, să discute cu medicul.)

GENERALUL *(către Ramel):* Şi dumneata, domnule, eşti prieten cu Ferdinand?

RAMEL: Ah, domnule general, Ferdinand este inima cea mai pură, băiatul cel mai cinstit şi caracterul cel mai fermecător pe care le-am întâlnit vreodată!

PAULINE: Câtă amabilitate pentru un procuror al regelui!

GODARD: De ce? Fiindcă-l laudă pe domnul Ferdinand?… Asta-i bună!

GERTRUDE *(către Ramel):* Vă rugăm, domnule, să-l vizitaţi pe domnul de Charny ori de câte ori veţi avea puţin timp. *(Către general.)* Nu-i aşa, dragul meu? Ne vom bucura şi noi…

JUDECĂTORUL *(revine de afară):* Medicul nostru, domnul de la Grandière, a constatat întocmai, ca şi doctorul Vernon, că moartea e provenită de la un atac de holeră asiatică. Vă rugăm să ne scuzaţi, doamnă contesă, şi pe dumneavoastră, domnule conte, că am tulburat pentru o clipă fermecătorul şi paşnicul dumneavoastră cămin.

(Generalul îl conduce pe judecător.)

RAMEL *(către Gertrude, în partea din faţă a scenei):* Fii atentă! Dumnezeu nu ocroteşte fapte nesăbuite ca ale dumitale! Am ghicit totul. Renunţă la Ferdinand, dă-i pace şi mulţumeşte-te să fii o soţie şi o mamă fericită. Drumul pe care-ai apucat-o duce drept la crimă.

GERTRUDE: Să renunţ la el? Ar însemna să mor!

RAMEL *(aparte):* Acum e cât se poate de limpede. Ferdinand trebuie răpit de-aici.

(Îi face un semn lui Ferdinand, îl ia de braţ şi iese cu el.)

GENERALUL: în sfârşit, scăparăm de ei! *(Către Gertrude.)* Trimite după cafea.

GERTRUDE: Pauline, sună pentru cafea.

(Pauline sună.)

SCENA 4

Aceiaşi, în afară de *Ferdinand, Ramel, judecătorul* şi *Baudrillon*

GODARD: Voi afla numaidecât dacă Pauline îl iubeşte pe domnul Ferdinand. Puştiul acesta, care vrea să ştie din ce e făcută justiţia, pare un mare pişicher! Să ne folosim de dumnealui.

(Intră Félix.)

GERTRUDE: Cafeaua.

(Félix apropie măsuţa pe care sunt aşezate ceştile.)

GODARD *(care l-a luat deoparte pe Napoléon):* Vrei să punem la cale o farsă grozavă?

NAPOLÉON: Cred şi eu! Te pricepi la dintr-astea?

GODARD: Vino să-ţi spun ce trebuie să faci.

(Godard iese pe scara de la intrare, cu Napoléon.)

GENERALUL: Pauline, dă-mi cafeaua. *(Pauline i-o aduce.)* Nu e destul de dulce. *(Pauline îi serveşte zahărul.)* Mulţumesc, mititico.

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard!…

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard, soţia mea te întreabă dacă serveşti o cafea.

GODARD: Cu plăcere, doamnă contesă.

(Se aşază într-un loc de unde o poate observa pe Pauline.)

GENERALUL: O, ce plăcut e să stai tolănit ca un paşă şi să-ţi bei cafeaua!

NAPOLÉON: Mamă! Mamă!… Bunul meu prieten Ferdinand a căzut şi şi-a rupt piciorul… uite… e adus pe braţe…

VERNON: Ei, drace!

GENERALUL: Ce nenorocire!

PAULINE: Ah, Doamne! *(Cade pe un fotoliu.)*

GERTRUDE: Ce tot spui tu, măi?

NAPOLÉON: Am glumit! Voiam să văd dacă-l iubiţi pe prietenul meu cel mai bun.

GERTRUDE: E urât ce-ai făcut! Nu te credeam în stare să născoceşti asemenea ticăloşii…

NAPOLÉON *(foarte încet):* Godard m-a învăţat.

GODARD *(aparte):* Îl iubeşte. A căzut în capcana mea, care nu dă greş niciodată.

GERTRUDE *(către Godard, în timp ce-i serveşte un păhărel):* Ştii, domnule, că ai fi un rău pedagog? Nu-i frumos să deprinzi copilul cu asemenea apucături urâte.

GODARD: O să încuviinţaţi, doamnă, purtarea mea când veţi afla că datorită acestei mici stratageme de societate mi-am descoperit rivalul.

(Îl arată pe Ferdinand, care intră tocmai atunci.)

GERTRUDE *(scăpând zaharniţa din mâini):* El?

GODARD *(aparte):* Şi ea!

GERTRUDE *(tare):* M-ai speriat!

GENERALUL *(se scoală în picioare):* Ce ai; draga mea?

GERTRUDE: Nimic… altă poznă a dumnealui, care mi-a spus că procurorul se întoarce. Félix, strânge cioburile şi adu-mi alta.

VERNON: E o zi plină de evenimente.

GERTRUDE: Domnule Ferdinand, îţi servesc imediat zahărul. *(Aparte.)* Nu se uită la dânsa. *(Tare.)* Pauline, de ce nu moi o bucată de zahăr în cafeaua lui taică-tău?

NAPOLÉON: Ei, da, e prea emoţionată. A strigat: „Ah!”

PAULINE: Taci odată, mincinosule, şi nu mă mai tot sâcâi! *(Se aşază pe genunchi; tatălui ei şi ia o bucată de zahăr muiată în cafea.)*

GERTRUDE: Să fie adevărat? Şi eu, care-am gătit-o aşa de frumos! *(Lui Godard.)* Dacă ai cumva dreptate, să ştii că în cincisprezece zile le însori cu ea! *(Tare.)* Domnule Ferdinand, serveşti cafeaua?

GODARD: Le-am prins, aşadar, pe amândouă în capcană! Şi generalul, care e atât de sigur şi liniştit, şi casa asta, care-i atât de paşnică! O să fie nostim pe-aici… Mai rămân, vreau să fac o partidă de *whist!* O, acum n-o mai cer în căsătorie. *(Arătându-l pe Ferdinand.)* Uite un om fericit! Iubit de două fermecătoare femei, delicioase! Bun la toate! Dar ce-o fi având el în plus faţă de mine, care am o rentă de patruzeci de mii de livre?

GERTRUDE: Pauline, fetiţo, adu cărţile de *whist,* să joace domnii. E aproape nouă… Dacă vor să-şi facă partida, nu trebuie să mai piardă vremea. *(Pauline aranjează cărţile.)* Hai, Napoléon, spune bună seara la toată lumea, renunţă la năzbâtiile tale de fiecare seară şi fă-i să rămână cu o impresie bună despre tine.

NAPOLÉON: Bună scara, tată. În ce constă oare justiţia?

GENERALUL; E ca o oarbă! Noapte bună, dragule…

NAPOLÉON: Bună seara, domnule Vernon! Dar… din ce-i făcută justiţia?

VERNON: Din toate fărădelegile noastre. Când ai făcut vreo poznă, capeţi o bătaie bună cu biciul: asta-i justiţia.

NAPOLÉON: Eu n-am mâncat niciodată bătaie cu biciul.

VERNON: Asta înseamnă că nu ţi s-a făcut niciodată dreptate!

NAPOLÉON: Bună seara, scumpe prietene! Bună seara, Pauline! La revedere, domnule Godard…

GODARD: De Rimonville.

NAPOLÉON: Nu-i aşa că m-am purtat frumos?

(Gertrude îl îmbrăţişează.)

GENERALUL: Popa e la mine.

VERNON: Eu am dama.

FERDINAND *(lui Godard):* Domnule, suntem parteneri.

GERTRUDE *(văzând-o pe Marguerite):* Spune-ţi frumos rugăciunea, oi grijă să n-o necăjeşti pe Marguerite… Du-te, iubitule.

NAPOLÉON: Ia te uită, iubitule!… Din ce-o fi făcută oare iubirea? *(Pleacă.)*

SCENA 5

Aceiaşi în afară de *Napoleon*

GENERALUL: Când îi căşună lui cu întrebările, îţi vine să te prăpădeşti de râs.

GERTRUDE: Să ştii că uneori e foarte greu să-i răspunzi. *(Către Pauline.)* Vino lângă mine, să ne terminăm lucrul de mână.

VERNON: E rândul dumitale, generale.

GENERALUL: Rândul meu?… Ar trebui să te însori, Vernon; am veni în vizită la tine, aşa cum vii tu aici, ai gusta şi tu fericirea vieţii de familie. Vezi, Godard, nu există în tot departamentul om mai fericit ca mine.

VERNON: Eu, în materie de fericire, am întârziat cu şaizeci şi şapte de ani. Cum s-o mai ajung din urmă? O să mor burlac.

(Cele două femei încep să lucreze la aceeaşi tapiserie.)

GERTRUDE *(şi Pauline, în partea din faţă a scenei):* Ei bine, draga mea, Godard mi-a spus că l-ai primit mai mult decât rece, deşi e o partidă foarte bună.

PAULINE: Tata, doamnă, mi-a dat libertatea să-mi aleg singură soţul.

GERTRUDE: Da, dar ştii ce-o să spună Godard? Va spune că l-ai refuzat fiindcă ai şi ales pe altcineva.

PAULINE: Dacă ar fi aşa, aţi fi ştiut-o şi tata, şi dumneata. Ce motive aş avea să nu am încredere în voi?

GERTRUDE: Mai ştii? Nu eu te-aş condamna. Vezi tu, draga mea, Pauline, pe tărâmul acesta există unele iubiri a căror taină este păstrată cu eroism de femei cu preţul unor chinuri neînchipuite.

PAULINE *(aparte, ridicând foarfecele pe care l-a lăsat să cadă):* Bine mi-a spus Ferdinand să mă feresc de ea… Cum se strecoară în sufletul omului…

GERTRUDE: S-ar putea foarte bine să ascunzi în sufletul tău o asemenea iubire! Dacă ţi s-ar întâmpla o asemenea năpastă, te poţi bizui pe mine… doar ştii cât te iubesc… L-aş îndupleca pe taică-tău… el are oarecare încredere în mine, eu am destulă influenţă asupra minţii şi caracterului său… Aşa că, draga mea, deschide-ţi inima fără sfială.

PAULINE: Dar… doamnă, poţi să citeşti încă, eu nu-ţi ascund nimic.

GENERALUL: Vernon, ce faci acolo?

(Se aud murmure. Pauline îşi aruncă privirea spre masa de joc.)

GERTRUDE *(aparte):* Cu întrebările directe, nu merge. *(Tare.)* Vai, ce bine-mi pare! Godard, farsorul ăsta de două parale, pretinde că ai leşinat aproape, atunci când Napoléon, pus la cale de el, a strigat că Ferdinand îşi rupsese piciorul… Ferdinand e un băiat drăguţ, trăieşte sub acoperişul nostru de aproape patru ani, nimic mai firesc decât să nutreşti oarecare afecţiune pentru el, şi unde mai pui că nu e numai de familie bună, dar mai e şi talentat pe deasupra…

PAULINE: E doar un salariat de-al tatei.

GERTRUDE: Ah, slavă Domnului că nu-l iubeşti! Mă speriasem, pentru că băiatul e căsătorit, draga mea…

PAULINE: Ce vorbeşti… e căsătorit? Şi de ce se ascunde? *(Aparte.)* Căsătorit? Ar fi o nelegiuire! Trebuie să-l întreb chiar astă-seară: îi fac semnalul cuvenit şi…

GERTRUDE *(aparte):* Nicio tresărire pe faţa ei! Sau Godard se înşală, sau fetiţa asta e tot atât de tare ca şi mine… *(Tare.)* Ce ai, îngeraşule?

PAULINE: O, nimic…

GERTRUDE *(punându-i mâna pe spate):* Te-ai încălzit, nu-i aşa? *(Aparte.)* Îl iubeşte, sunt sigură… Dar el, el o fi iubind-o oare? Ah, mă ard toate văpăile iadului!

PAULINE: Am lucrat prea mult. Dar dumneata ce ai?

GERTRUDE: N-am nimic! M-ai întrebat de ce-şi ascunde Ferdinand căsnicia?

PAULINE: A, da!

GERTRUDE *(aparte):* Să vedem dacă-i cunoaşte numele adevărat. *(Tare.)* Pentru că soţia

lui e o femeie foarte indiscretă şi l-ar fi compromis… Mai mult nu pot să-ţi spun.

PAULINE: Să-l compromită! De ce să-l compromită?

GERTRUDE *(ridicându-se):* Dacă-l iubeşte, are o tărie de fier! Dar unde s-or fi întâlnind oare? Eu n-o slăbesc din ochi toată ziua, Champagne îl vede tot timpul la fabrică… Nu, e absurd… Dacă-l iubeşte, îl iubeşte numai ea, aşa cum fac toate fetele care încep să iubească un bărbat, fără ca el să-şi dea seama; dar dacă sunt înţeleşi, am lovit-o prea de-a dreptul în inimă ca să nu-i vorbească, cel puţin din ochi. O, n-o să-i scap o clipă din vedere!

GODARD: Am câştigat, domnule Ferdinand, ce bine!

(Ferdinand părăseşte jocul şi se îndreaptă spre Gertrude.)

PAULINE *(aparte):* N-aş fi crezut niciodată că poţi suferi atâta fără să-ţi dai sufletul!

FERDINAND *(Gertrudei):* Doamnă, e rândul dumneavoastră să jucaţi.

GERTRUDE: Pauline, joacă tu în locul meu. *(Aparte.)* Nu pot să-i spun că o iubeşte pe Pauline, ar însemna să-i dau ghes spre ea. Ce de făcut? *(Lui Ferdinand.)* Mi-a mărturisit totul.

FERDINAND: Ce anume?

GERTRUDE: Totul!

FERDINAND: Nu înţeleg… domnişoara de Grandchamp?…

GERTRUDE: Da.

FERDINAND: Bine, dar ce-a făcut?

GERTRUDE: Nu m-ai trădat, Ferdinand? Nu v-aţi înţeles să mă distrugeţi?

FERDINAND: Să te distrugem? Ea!… Eu!

GERTRUDE: N-oi fi cumva victima vreunei pozne de-a lui Godard?

FERDINAND: Gertrude, eşti nebună!

GODARD *(către Pauline):* Vai, domnişoară, iar aţi greşit.

PAULINE: Iar dumneavoastră aţi pierdut mult neavând-o ca parteneră pe mama mea vitregă…

GERTRUDE: Ferdinand, nu-mi dau seama unde-i minciuna şi unde-i adevărul, dar ştiu una şi bună: mai bine mor decât să-mi văd speranţele spulberate!

FERDINAND: Fii atentă! Doctorul ne urmăreşte de vreo câteva zile cu o privire plină de răutate.

GERTRUDE *(aparte):* Nici nu s-a uitat la el. *(Tare.)* O, se va mărita cu Godard, o va sili tatăl ei!

FERDINAND: Godard e o partidă excelentă.

GENERALUL: Aşa nu se mai poate juca! Fiică-mea calcă dintr-o greşeală în altă greşeală; iar tu, Vernon, habar n-ai ce faci, mi-ai tăiat popii.

VERNON: Da, da, dragă domnule general, ca să restabilesc echilibrul.

GENERALUL: Ciubotă!… Uite, sunt ceasurile zece, mai bine să ne culcăm decât să jucăm în halul ăsta. Ferdinand, condu-l, te rog, pe Godard în camera lui. Cât despre tine, Vernon, ai merita să te culci sub pat… după ce m-ai făcut să-mi pierd popii!

GODARD: Atâta zarvă pentru cinci franci, domnule general!

GENERALUL: Dar onoarea? *(Către Vernon.)* Uite, cu toate că ai jucat prost, îţi dau îndărăt bastonul şi pălăria.

(Pauline ia o floare din jardinieră şi se joacă cu ea.)

GERTRUDE: Semnalul! O, chiar dacă m-ar ucide bărbatul meu, o s-o urmăresc toată noaptea!

FERDINAND *(care a luat un sfeşnic din mâna lui Félix):* La ordinele dumneavoastră, domnule de Rimonville!

GODARD: Doamnă, vă doresc noapte bună! Omagiile mele, domnişoară! Bună seara, domnule general!

GENERALUL: Bună seara, Godard.

GODARD: De Rimonville… Doctore, eu…

VERNON *(îl priveşte şi-şi suflă nasul):* Cu bine, prietene.

GENERALUL *(întovărăşindu-l pe doctor):* Atunci, pe mâine, Vernon! Dar vino mai devreme.

SCENA 6

Gertrude, Pauline, generalul

GERTRUDE: Dragul meu, Pauline l-a refuzat pe Godard.

GENERALUL: De ce, fata mea? Ai vreun motiv?

PAULINE: Godard nu-mi place atât de mult încât să-l iau ca soţ.

GENERALUL: Nu-i nimic, o să căutăm altul; însă trebuie să isprăvim odată cu povestea asta… Pentru că ai douăzeci şi doi de ani şi lumea ar putea să-şi închipuie tot felul de lucruri neplăcute despre tine, despre soţia mea şi despre mine.

PAULINE: Şi dacă nu vreau să mă mărit?

GERTRUDE: Poate că a şi ales pe cineva, dar nu vrea să-ţi spună decât dumitale; eu v-am lăsat, fă-o să mărturisească adevărul! *(Către Pauline.)* Noapte bună, copila mea! Vorbeşte cu tatăl tău. *(Aparte.)* Iar eu o să ascult. *(Merge să închidă uşa şi apoi intră în camera ei.)*

SCENA 7

Generalul, Pauline

GENERALUL *(aparte):* S-o fac să mărturisească! Nu mă pricep la soiul ăsta de manevre! Mai degrabă ea o să mă facă pe mine să mărturisesc… *(Tare.)* Pauline, vino aici. *(O ia pe genunchi.)* Bine, pisicuţo, îţi închipui că o cătană bătrână ca mine nu ştie ce înseamnă hotărârea ta de a rămâne nemăritată?… Vorbele astea înseamnă, în toate limbile, că vrei să te măriţi, însă cu omul pe care-l iubeşti.

PAULINE: Tată, ţi-aş spune eu ceva, dar… n-am încredere în tine.

GENERALUL: De ce, domnişoară?

PAULINE: Pentru că-i spui totul… soţiei…

GENERALUL: Iar secretul tău nu poate fi încredinţat unui înger, femeii care te-a crescut, mamei tale de-a doua!

PAULINE: A, nu… dacă te-nfurii, mă duc la culcare… Îmi închipuiam că o inimă de tată este-un adăpost sigur pentru fata lui.

GENERALUL: Răsfăţato! Bine… de dragul tău… o să fiu mai îngăduitor.

PAULINE: A, ce bun eşti! Ei bine, ce-ai spune dacă l-aş îndrăgi pe fiul unuia dintre oamenii… aceia pe care tu îi blestemi?

GENERALUL *(se ridică brusc şi-şi respinge juca):* Te-aş blestema!

PAULINE: Frumoasă îngăduinţă, n-am ce zice!

(Apare Gertrude.)

GENERALUL: Copila mea dragă! Sunt unele simţăminte pe care nu trebuie să le răscoleşti niciodată în mine. Tu ştii bine, asta e viaţa mea. Îmi doreşti cumva moartea?

PAULINE: Oh!

GENERALUL: Scumpa mea copilă, eu mi-am trăit traiul. Uite, trăind alături de tine şi de Gertrude, am o soartă de invidiat. Dar oricât de plăcută şi fermecătoare îmi este viaţa, aş renunţa la ea fără umbră de regret dacă, în felul acesta, te-aş

face fericită; pentru că suntem datori să-i facem fericiţi pe cei cărora le-am dăruit viaţa.

PAULINE *(vede uşa întredeschisă):* Ah, ascultă la uşă… *(Tare.)* Tată, dar nici vorbă de aşa ceva, linişteşte-te! În fine, uite ce e… dar dacă, să zicem, ar fi adevărat, şi dragostea mea ar fi atât de puternică, încât ar trebui să mor din pricina ei! Atunci?

GENERALUL: Atunci mai înţelept ar fi să nu-mi spui niciun cuvânt şi să aştepţi până mor eu. Şi încă! Dacă pentru un tată nu există nimic mai sfânt, după Dumnezeu şi patrie, decât copiii săi, la rându-le, copiii trebuie să considere sfinte dorinţele părinţilor şi să nu treacă niciodată peste ele. Nici chiar după moartea lor. Dacă nu mi-ai respecta ura faţă de cei pe care-i urăsc, cred că aş ieşi din mormânt ca să te blestem.

PAULINE *(îşi îmbrăţişează tatăl):* Ah, răule, răule! Ei bine, acum voi şti dacă ai să fii discret… Jură-mi pe onoarea ta că nu vei spune nimănui nimic din cele ce-am discutat!

GENERALUL: Îţi făgăduiesc. Dar de ce n-ai încredere în Gertrude?

PAULINE: Nu mi-ai da crezare.

GENERALUL: Vrei să-ţi chinui tatăl?

PAULINE: La ce ţii mai mult, la ura ta împotriva trădătorilor sau la onoarea ta?

GENERALUL: Şi la una, şi la alta: e acelaşi lucru.

PAULINE: Ei bine! Dacă vei rămâne cumva fără onoare, călcându-ţi jurământul, s-ar putea să treci şi peste ura ta. Asta-i tot ce voiam să ştiu!

GENERALUL: Dacă e adevărat că femeile sunt nişte făpturi îngereşti, au în ele şi ceva infernal. Spune-mi, rogu-te, cine ţi-a vârât în cap asemenea idei, ţie, o copilă fără prihană?… Aşa ne conduc ele…

PAULINE: Noapte bună, tată.

GENERALUL: Hm! Copil rău ce eşti!…

PAULINE: Fii discret, sau îţi aduc un ginere, să te cutremuri!

(Intră în camera ei.)

SCENA 8

Generalul, singur

GENERALUL: Trebuie să existe o explicaţie la toate astea! E cazul s-o găsim, da… dar s-o găsim împreună, Gertrude.

SCENA 9

Decorul se schimbă. Camera *Paulinei.* E o odaie simplă, cu patul în fund. La stânga, o masă rotundă. Tot la stânga e o intrare mascată, intrarea propriu-zisă fiind la dreapta

PAULINE: În sfârşit, singură! Acum pot să nu mă mai prefac! Căsătorit!!! Ferdinand al meu, căsătorit!!! Ar însemna să fie cel mai laş, cel mai ticălos, cel mai josnic dintre oameni! L-aş omorî cu mâinile mele! Să-l ucid!… Nu, dar n-aş mai trăi nicio oră dacă aş fi sigură că-i însurat… Odioasă-i mama asta vitregă… Ah, dacă vrea cumva să-mi fie duşmană, îi declar un război în toată legea! Ar fi cumplit; şi voi spune tatei tot ce ştiu. *(Se uită la ceas.)* E unsprezece şi jumătate, el o să vină abia la miezul nopţii, când doarme toată lumea. Săracul Ferdinand, îşi riscă viaţa ca să vorbească un ceas cu logodnica lui. Dar nu e asta dragostea? Nu faci aşa ceva pentru orice femeie! Şi eu, ce n-aş face

pentru el! Dacă ne-ar prinde tata, aş primi eu cea dintâi lovitură. Ah, cred că e mai chinuitor să te îndoieşti de omul pe care-l iubeşti decât să-l pierzi chiar; în moarte îl mai poţi urma, dar îndoiala… înseamnă despărţire… Îl aud venind.

SCENA 10

Ferdinand, Pauline, deschide zăvorul

PAULINE: Eşti însurat?

FERDINAND: Glumeşti!… Nu ţi-aş fi spus?

PAULINE: Ah! *(Cade într-un fotoliu, apoi se lasă în genunchi.)* Sfânta Fecioară, ce să-ţi făgăduiesc? *(Sărută mâna lui Ferdinand.)* Iar tu binecuvântat să fii de mii de ori!

FERDINAND: Dar cine ţi-a vârât în cap nebunia asta?

PAULINE: Mama vitregă.

FERDINAND: A aflat, aşadar! Sau dacă nu ştie încă, ne va spiona şi va descoperi totul: o bănuială la femeile de felul ei este egală cu certitudinea!… Ascultă-mă, Pauline, fiecare clipă e preţioasă! Ştii cine m-a adus aici? Doamna de Grandchamp…

PAULINE: De ce?

FERDINAND: Pentru că mă iubeşte.

PAULINE: Ce oroare!… Ah… şi tata?

FERDINAND: Mă iubea mai demult… înainte de a se fi măritat.

PAULINE: Te iubeşte… dar tu, o iubeşti şi tu?

FERDINAND: Aş mai fi rămas aici măcar o clipă?

PAULINE: Te mai iubeşte… şi acum?

FERDINAND: Da, din nefericire!… Ea a fost, trebuie să-ţi mărturisesc, prima mea dragoste, dar astăzi o urăsc din toate puterile, şi mă întreb, de ce oare? Pentru că te iubesc pe tine, şi orice iubire

adevărată e prin natura ei exclusivă? Oare să fie comparaţia dintre îngerul din tine şi demonul dintr-însa care mă îndeamnă să urăsc răul şi să te iubesc pe tine, dragostea mea, fericirea mea, comoara mea nespus de frumoasă? Nu-mi dau seama. Dar o urăsc şi te iubesc atât de mult, încât dacă tatăl tău s-ar năpusti să mă ucidă nu mi-ar părea rău să mor, pentru că o întâlnire cu tine, o oră trăită aici mi se pare, chiar şi după ce a trecut, tot mai de preţ.

PAULINE: O, vorbeşte, mai vorbeşte-mi încă!… Mi ai redat încrederea în viaţă. Acuma te iert pentru răul pe care mi l-ai pricinuit când mi-ai mărturisit că nu sunt prima şi singura ta dragoste, aşa cum eşti tu pentru mine… Mi s-a spulberat o iluzie, dar ce să-i faci?… Nu te supăra, aşa sunt fetele tinere: nebune. Singura lor ambiţie este dragostea, şi vor să stăpânească nu numai viitorul bărbatului iubit, ci şi trecutul… O urăşti! E mai multă iubire pentru mine în cuvântul ăsta decât în toate dovezile pe care mi le-ai dat de doi ani încoace. Dacă ai şti cu câtă cruzime m-a descusut maştera! Dar las', că mă răzbun eu!…

FERDINAND: Fii atentă! E foarte primejdioasă! Nu uita că-l duce de nas pe tatăl tău! Femeia asta va lupta pe viaţă şi pe moarte.

PAULINE: Asta şi vreau!

FERDINAND: Fii prudentă, draga mea Pauline… Vrei să fim împreună, nu-i aşa?… Ei bine, prietenul meu, procurorul, e de părere că dacă vrem să înfrângem piedicile care ne despart, trebuie neapărat să avem tăria de a ne despărţi pentru un timp unul de altul…

PAULINE: O, dă-mi răgaz două zile numai, şi obţin tot ce vreau de la tata.

FERDINAND: N-o cunoşti pe doamna de Grandchamp. A făcut prea multe ca să nu încerce să te distrugă. Şi nu se va da în lături de la nimic. De aceea, înainte de a pleca, am să-ţi dau nişte arme cumplite împotriva ei.

PAULINE: Dă-mi-le, o, dă-mi-le!

FERDINAND: Încă nu. Făgăduieşte-mi că nu te vei folosi de ele decât în caz de primejdie mortală; altminteri, ar însemna să făptuiesc o crimă împotriva discreţiei! Dar întrucât eşti tu la mijloc!…

PAULINE: Despre ce e vorba?

FERDINAND: Despre scrisorile pe care mi le-a trimis înainte de căsătorie, şi unele… după. Ţi le voi da mâine. Să nu le citeşti, însă, Pauline! Jură-mi pe dragostea, pe fericirea noastră că nu le vei citi! Dacă vei socoti că trebuie să-i spui, e destul să ştie că le ai în mână. O s-o vezi atunci tremurând de groază şi târându-se la picioarele tale, pentru că toate urzelile ei s-ar nărui. Dar să foloseşti scrisorile numai în caz de forţă majoră şi, mai ales, ascunde-le bine!

PAULINE: Ce duel!

FERDINAND: Cumplit! Şi acum, Pauline, păstrează cu străşnicie, aşa cum ai făcut până acum, taina dragoste: noastre, şi s-o dezvălui doar atunci când nu vei mai putea altfel.

PAULINE: Ah, de ce a trebuit ca tatăl tău să-l trădeze pe împărat! Doamne, dacă ar şti părinţii cum sunt pedepsiţi copiii pentru greşelile lor, n-ar mai exista decât oameni cumsecade pe lumea asta!

FERDINAND: Poate că discuţia noastră, trista noastră discuţie de astă-seară, e ultima noastră bucurie!

PAULINE *(aparte):* Mă duc după el… *(Tare.)* Uite, nu mai plâng, sunt curajoasă! Spune-mi! Prietenul tău va şti unde te vei afla?

FERDINAND: Eugène va ţine legătura între noi.

PAULINE: Şi scrisorile acelea?

FERDINAND: Mâine! Dar unde-o să le ascunzi?

PAULINE: Le voi păstra asupra mea.

FERDINAND: Ei bine! Adio!

PAULINE: Nu, nu încă…

FERDINAND: Orice clipă de întârziere poate să ne piardă…

PAULINE: Sau să ne unească pentru toată viaţa… Uite, lasă-mă să te conduc; nu mă simt liniştită dacă nu ştiu că ai ajuns cu bine în grădină. Vino, hai, vino!

FERDINAND: Să mai arunc o privire în camera asta de fetiţă… unde te vei gând la mine… în camera unde toate vorbesc despre tine…

SCENA 11

Se schimbă decorul. Pe scenă, decorul din Actul I. *Pauline,* pe treptele scării de la intrare, *Gertrude,* la uşa salonului

GERTRUDE: Îl conduce până-n grădină… M-a minţit… Şi ea, la fel!… *(O ia pe Pauline de mână şi o aduce în partea din faţă a scenei.)* Mai spune, domnişoară, că nu-l iubeşti!

PAULINE: Doamnă, eu nu înşel pe nimeni.

GERTRUDE: Ba da, pe tatăl tău.

PAULINE: Dar dumneata, doamnă?…

GERTRUDE: V-aţi înţeles! Sunteţi amândoi împotriva mea… Ah, o să…

PAULINE: N-o să faci nimic, doamnă, nici împotriva mea, nici împotriva lui.

GERTRUDE: Nu mă sili să-ţi arăt ce sunt în stare! Tu trebuie să-l asculţi pe taică-tu, iar el mi se supune mie.

PAULINE: Vom vedea!

GERTRUDE *(aparte):* Sângele ei rece mă înfioară! Simt că-mi fierbe sângele în vine… şi că văd negru în faţa ochilor!… *(Paulinei.)* Ştii tu că prefer mai degrabă moartea decât o viaţă fără el?

PAULINE: Şi eu, doamnă. Numai că eu sunt liberă… şi eu n-am jurat, ca dumneata, credinţă

veşnică soţului meu… Iar soţul dumitale… e tatăl meu!

GERTRUDE *(în genunchi, în faţa Paulinei)*: Cu ce ţi-am păcătuit? Te-am iubit, te-am crescut, am fost o mamă bună.

PAULINE: Fii şi o soţie credincioasă şi… am să tac.

GERTRUDE: Aşa! Bine… vorbeşte… vorbeşte cât pofteşti… A început lupta!

SCENA 12

Aceleaşi, *generalul*

GENERALUL: Ce se întâmplă aici?

GERTRUDE: Fă-te că ţi-e rău! Hai odată! *(O răstoarnă la pământ.)* S-a întâmplat, dragul meu, că am auzit gemete prin somn… Fata noastră dragă striga după ajutor… O înăbuşea mirosul florilor din odaie.

PAULINE: Da, tată, Marguerite a uitat să scoată jardiniera şi am simţit că mă ia cu leşin.

GERTRUDE: Vino, fata mea, vino să respiri puţin aer curat. *(Vor să meargă spre uşă.)*

GENERALUL: Mai staţi o clipă… Unde-s florile?

PAULINE *(către Gertrude):* Le-a scos doamna. Nu ştiu… unde…

GERTRUDE: în grădină.

(Generalul iese precipitat, după ce a pus sfeşnicul pe masa de joc, în fund, la stânga.)

SCENA 13

Pauline, Gertrude

GERTRUDE: Întoarce-te în odaia ta şi încuie-te! Iau totul asupra mea. *(Pauline trece dincolo.)* Îl aştept!

(Gertrude intră în casă.)

GENERALUL *(revenind din grădină):* N-am găsit nicăieri nicio jardinieră… Hotărât lucru, în casa asta se petrec lucruri ciudate… Gertrude!… Nimeni! Ah, doamnă de Grandchamp, îmi datorezi nişte explicaţii! Ar fi nostim ca nevasta şi fiică-mea să-şi bată joc de mine!

(Îşi reia sfeşnicul şi intră la Gertrude. Cortina cade pentru câteva secunde, indicând antractul, apoi se luminează iarăşi de ziuă.)

ACTUL III

SCENA 1

Gertrude, singură, la început; apoi *Champagne*

GERTRUDE *(ridică o jardinieră de pe scara de la intrare şi o aduce în prima cameră):* Da' greu i-am mai adormit bănuielile! Încă o scenă, două ca asta, şi l-am scăpat din mână! Bine că am câştigat o clipă de răgaz… Oh, probabil că doarme! S-a culcat aşa de târziu… Ce-ar fi s-o închis pe dinafară? *(Încearcă uşa de la camera Paulinei.)* Nu merge…

CHAMPAGNE *(intrând):* Domnul Ferdinand vine numaidecât, doamnă.

GERTRUDE: Mulţumesc, Champagne. S-a culcat târziu aseară?

CHAMPAGNE: Domnul Ferdinand îşi face rondul, după cum ştiţi, în fiecare noapte. Ieri s-a întors pe la unu şi jumătate după miezul nopţii. Eu dorm în odaia de deasupra lui şi îl aud.

GERTRUDE: Uneori se culcă şi mai târziu?…

CHAMPAGNE: Uneori, după cum isprăveşte cu inspecţiile de noapte.

GERTRUDE: Bine, mulţumesc. *(Champagne iese.)* Asta-i răsplata pentru doisprezece ani de sacrificiu. Şi ale căror suferinţe numai o femeie le poate înţelege. Bărbaţii nu pot pricepe niciodată ce înseamnă asemenea chinuri. La urma urmei, ce i-am cerut? Atât de puţin! Să-l ştiu aici, lângă mine, fără altă bucurie decât o privire aruncată pe furiş,

din când în când. Atâta voiam: siguranţa că sunt aşteptată… Nouă, celor pentru care dragostea curată şi ideală e un vis irealizabil, certitudinea ne ajunge. Bărbaţii nu se socot iubiţi decât după ce ne-au azvârlit în noroi! Şi uite răsplata! Îşi dă întâlnire noaptea cu gâsculiţa asta. Bine… acum probabil că o să-mi anunţe pe faţă condamnarea la moarte! Şi dacă va îndrăzni să facă una ca asta, voi avea şi eu curajul să-i despart de îndată, pentru vecii vecilor. Ştiu cum… Ah, uite-l! Simt că leşin! Doamne, de ce-i iubim oare atât de mult pe bărbaţii care nu ne mai iubesc?

SCENA 2

Ferdinand, Gertrude

GERTRUDE: Ferdinand, m-ai minţit ieri. Te-ai întors azi-noapte ale în salon, cu o cheie falsă, şi te-ai întâlnit cu Pauline, deşi riscai să fii ucis de domnul de Grandchamp. Nu te mai osteni să găseşti o minciună. V-am văzut. Am prins-o pe Pauline tocmai când se întorcea de la plimbarea voastră nocturnă. Proastă alegere ai făcut, nu te pot felicita pentru ea. Dacă ne-ai fi auzit vorbind… aici, chiar în locul ăsta… dacă ai fi văzut îndrăzneala acestei fete, neruşinarea cu care a negat totul, ai tremura pentru viitorul tău… viitorul ăsta care-mi aparţine, viitorul pentru care m-am vândut cu trup şi suflet.

FERDINAND *(aparte):* S-a pornit avalanşa reproşurilor! *(Tare.)* Gertrude, hai să fim rezonabili şi tu şi eu. Şi să evităm, mai ales, vulgarităţile… Nu voi uita niciodată ce ai însemnat pentru mine; simt pentru tine o prietenie sinceră, devotată, absolută, dar nu te mai iubesc.

GERTRUDE: De un an şi jumătate?

FERDINAND: De trei ani.

GERTRUDE: Recunoaşte, atunci, că am tot dreptul să urăsc şi să lupt. Să lupt împotriva iubirii dumitale pentru Pauline, care… te-a făcut şi laş, şi ticălos faţă de mine!

FERDINAND: Doamnă!

GERTRUDE: Da, m-ai înşelat. Trăind aici, între amândouă, m-ai silit să mă port aşa cum nu mi-e firea. Eu sunt violentă, ştiu bine. Violenţa este sinceră, ori eu… eu am apucat-o pe drumul înşelăciunilor celor mai mârşave. Tu nu ştii ce înseamnă să scorneşti noi minciuni în fiecare zi, să minţi pe nepusă masă, să minţi cu un pumnal în inimă?… Ah, minciuna! E preţul, sau, mai bine zis, pedeapsa fericirii. E o ruşine dacă reuşeşti; dar dacă dai greş, înseamnă moartea. Şi tu, tu, pe care toţi bărbaţii te invidiază pentru că eşti iubit de femei, vei fi aplaudat… în vreme ce eu, eu voi fi dispreţuită. Şi mai pretinzi să nu mă apăr! Şi n-ai decât vorbe amare pentru o femeie care te-a cruţat, ascunzându-ţi totul, toate remuşcările, toate lacrimile! Pedeapsa Cerului numai asupra mea s-a abătut; am coborât de una singură în abisurile sufletului meu, sfâşiat de dureri, şi în timp ce remuşcările mă chinuiau la nesfârşit, pentru tine, aveam numai priviri pline de dragoste… o faţă veselă… seninătate. O, Ferdinand, nu dispreţui o sclavă care s-a deprins atât de bine cu sclavia ei!

FERDINAND *(aparte):* Trebuie să punem punct. *(Tare.)* Ascultă, Gertrude, când ne-am întâlnit, ne unea doar tinereţea. Am cedat, dacă vrei, unei înclinări egoiste, care se găseşte în inima fiecărui bărbat, fără ştirea lui, ascunsă undeva sub florile celor dintâi dorinţe. E atâta zbucium în sufletul unui tânăr de douăzeci şi doi de ani! Beţia care ne cuprinde nu ne îngăduie să luăm viaţa aşa cum este ea, nici să înţelegem laturile ei serioase…

GERTRUDE *(aparte):* Ce liniştit judecă dumnealui… Ticălosul!

FERDINAND: Pe atunci te-am iubit cu candoare şi fără nicio rezervă, dar de atunci… de atunci viaţa s-a schimbat la înfăţişare pentru noi. Şi dacă am rămas în casa asta, unde n-aş fi trebuit niciodată să vin, este fiindcă am considerat-o pe Pauline drept singura femeie alături de care aş putea trăi până la sfârşitul vieţii. Haide, Gertrude, nu te ridica împotriva vrerii divine. Nu chinui două fiinţe care te roagă să le dăruieşti fericirea şi care te vor iubi din tot sufletul…

GERTRUDE: Ah, aşadar, tu eşti martirul? Iar eu… eu sunt călăul! Dar dacă acum doisprezece ani n-aş fi pus fericirea ta mai presus de dragostea mea, nu eram acum soţia ta?

FERDINAND: Ei bine, fă şi astăzi la fel… şi redă-mi libertatea.

GERTRUDE: Libertatea de a iubi pe alta! Nu era vorba despre aşa ceva acum doisprezece ani… Dar asta-nseamnă moartea pentru mine.

FERDINAND: Numai în poezii moare omul din dragoste… în viaţa cea de toate zilele, te consolezi,

GERTRUDE: Dar voi sunteţi gata să muriţi pentru o insultă, pentru un cuvânt, pentru un singur gest… Ei bine, există femei care mor pentru iubirea lor când această iubire e o comoară în care au pus totul, o comoară care reprezintă tot ce-au mai de preţ pe lume. Eu sunt o femeie din acestea. Află că de când trăieşti sub acest acoperiş, Ferdinand, m-am temut în fiecare clipă de o catastrofă! Ei bine, am avut totdeauna la îndemână mijlocul de a părăsi viaţa de îndată ce ni s-ar fi întâmplat vreo nenorocire. Uite *(îi arată un flacon),* uite cum am trăit!

FERDINAND: Ah, iată şi lacrimile.

GERTRUDE: Am vrut, am vrut să le stăpânesc, dar mă înăbuşă! Iar tu îmi vorbeşti cu politeţea aceea rece care este cea de pe urmă insultă pentru o dragoste călcată-n picioare! N-ai pentru mine nici cea mai mică înţelegere! Ai vrea să mă vezi moartă. Ah, atunci te-ai vedea scăpat de mine…

Dar, Ferdinand, nu mă cunoşti! O să-i mărturisesc totul, într-o scrisoare, generalului, pe care nu mai vreau să-l înşel. Mi s-a făcut lehamite de minciuni! Îmi iau copilul, vin la tine, vom pleca împreună în lume. S-a terminat cu Pauline!

FERDINAND: Dacă ai să faci asta, mă omor.

GERTRUDE: Şi eu! Vom fi uniţi prin moarte, dar al ei nu vei fi…

FERDINAND *(aparte):* Ce caracter infernal!

GERTRUDE: De altfel, s-ar putea ca bariera care te desparte de Pauline să nu dispară niciodată; ce-o să te faci atunci?

FERDINAND: Pauline va şti să rămână liberă.

GERTRUDE: Şi dacă taică-su o va mărita?

FERDINAND: Atunci, aş muri!

GERTRUDE: Se moare din dragoste doar în poezie, în viaţa de toate zilele, te consolezi şi… îţi faci datoria rămânând credincios celei căreia i-ai luat totul…

GENERALUL *(de afară):* Gertrude, Gertrude!

GERTRUDE: Generalul! *(Apare generalul.)* Astfel încât, domnule Ferdinand, termină-ţi treburile şi întoarce-te în grabă, te aştept.

SCENA 3

Generalul, Gertrude, apoi *Pauline*

GENERALUL: O discuţie atât de matinală cu Ferdinand? Despre ce e vorba? Despre fabrică?

GERTRUDE: Despre ce e vorba? O să-ţi spun… eşti ca şi fiul tău? când te pui pe întrebat, trebuie neapărat să ţi se răspundă. Mi-am închipuit că Ferdinand are un oarecare amestec în hotărârea Paulinei de a-l refuza pe Godard.

GENERALUL: Ce vorbeşti? S-ar putea să ai dreptate.

GERTRUDE: L-am chemat pe Ferdinand, l-am rugat să mă lămurească, şi dumneata ne-ai întrerupt tocmai în clipa când era gata-gata, poate, să aflu ceva.

(Pauline întredeschide uşa.)

GENERALUL: Dar dacă fata îl iubeşte pe Ferdinand…

PAULINE: Să ascultăm…

GENERALUL: Nu văd, în cazul ăsta, de ce, ieri, când am întrebat-o părinteşte, cu grijă, cu blândeţe, mi-ar fi ascuns un sentiment atât de firesc… mai ales când ştie că e liberă să aleagă.

GERTRUDE: Poate n-ai ştiut cum s-o iei, sau… vei fi întrebat-o într-un moment când mai avea îndoieli… Sufletul unei fete e plin de contradicţii.

GENERALUL: Şi, în fond, de ce nu? Băiatul ăsta munceşte ca un leu, e cinstit, este, probabil, de familie bună.

PAULINE: M-am lămurit! *(Intră înapoi în cameră.)*

GENERALUL: Să ne dea referinţe: nu vorbeşte niciodată despre lucrurile astea; dar tu trebuie să-i cunoşti familia, tu doar ai adus o comoară de băiat ca el!

GERTRUDE: Eu l-am propus ţinând seama de recomandarea bătrânei doamne Morin.

GENERALUL: Care a murit!

GERTRUDE *(aparte):* Tocmai de aceea i-am şi pomenit numele… *(Tare.)* Mi-a spus că maică-sa, *madame* de Charny pe care. de altfel, o iubeşte cu o dragoste de fiu exemplară, trăieşte în Bretania şi că se trage dintr-o familie destul de cunoscută prin locurile acelea… familia de Charny.

GENERALUL: Familia de Charny… În sfârşit, dacă o iubeşte pe Pauline, şi dacă Pauline îl iubeşte la rându-i, îl prefer lui Godard, cu toate că ăsta are o avere… Ferdinand se pricepe bine în treburile fabricii… Mi-ar cumpăra-o cu banii de zestre ai

Paulinei… Lucrurile s-ar potrivi de minune… Să ne spună numai de unde vine, cine e, cine a fost tatăl lui… De altfel, n-avem decât să vorbim cu maică-sa.

GERTRUDE: Doamna de Charny?

GENERALUL: Da, cu doamna de Charny… Nu stă lângă Saint-Malo?… Doar nu-i la capătul lumii…

GERTRUDE: Atunci descoase-o cu grijă, cu putină viclenie de cătană bătrână… şi cu blândeţe, şi află dacă fetiţa…

GENERALUL: Da, nu văd de ce m-aş supăra. Ah, uite-o pe Pauline. Ea e…

SCENA 4

Aceiaşi, *Marguerite,* apoi *Pauline*

GENERALUL: Ah, dumneata eşti, Marguerite… Erai cât pe ce să-mi omori fata azi-noapte… dintr-o nebăgare de seamă… Ai uitat…

MARGUERITE: Eu, domnule general, s-o omor pe fetiţă!

GENERALUL: Ai uitat să scoţi jardiniera… Erau nişte flori cu miros puternic… şi mai-mai să se asfixieze.

MARGUERITE: Ce spuneţi?… Jardiniera am scos-o înainte de sosirea domnului Godard, şi doamna a observat, de bună seamă, că nu mai era acolo când o îmbrăcam pe domnişoara…

GERTRUDE: Te înşeli, era acolo.

MARGUERITE *(aparte):* Cam aspră, cucoana. *(Tare.)* Doamna a vrut să pună flori în părul domnişoarei, şi tocmai că zicea: „Jardiniera nu mai e aici…”

GERTRUDE: Aiurezi! Ia să vedem, unde-ai dus-o?

MARGUERITE: Jos, lângă scara de la intrare…

GERTRUDE *(generalului):* Acolo ai găsit-o azi-noapte?

GENERALUL: Nu!

GERTRUDE: Pentru că am scos-o eu cu mâna mea din cameră şi am aşezat-o acolo… *(Arată jardiniera pe scară, afară.)*

MARGUERITE *(către general):* Domnule, vă jur pe mântuirea sufletului meu…

GERTRUDE: Nu jura!… *(Strigând.)* Pauline!

GENERALUL: Pauline!…

(Ea vine.)

GERTRUDE: Jardiniera era în camera ta azi-noapte?

PAULINE: Da… Marguerite, bătrânico, uitaseşi s-o scoţi.

MARGUERITE: Spuneţi, mai bine, domnişoară, că a adus-o cineva îndărăt, dinadins… ca să vă îmbolnăviţi…

GERTRUDE: De care cineva e vorba?…

GENERALUL: Bătrână nebună ce eşti… dacă nu mai ai ţinere de minte, măcar nu arunca vina pe alţii…

PAULINE *(către Marguerite):* Taci! *(Tare.)* Marguerite, era acolo! Ai uitat, pesemne…

MARGUERITE: E adevărat, domnule, confundasem cu alaltăieri…

GENERALUL *(aparte):* E la mine de douăzeci de ani… Stăruinţa ei mi se pare ciudată. *(O ia pe Marguerite deoparte.)* Bun… dar povestea cu florile din păr?…

MARGUERITE *(căreia Pauline îi face semne):* Domnule, pesemne că mi s-o fi părut… am îmbătrânit… nu mai am ţinere de minte.

GENERALUL: Bine… dar… atunci, de ce presupui că ar putea să-i treacă cuiva din casă vreun gând rău prin minte?

PAULINE: Las-o, tată. Mă iubeşte atât de mult, draga de ea, încât uneori îşi pierde minţile!

MARGUERITE *(aparte):* Sunt sigură că am scos jardiniera…

GENERALUL *(aparte):* Să mă mintă şi nevasta, şi fata?… Bătrânul om de arme nu se lasă înşelat cu una, cu două… Sunt încredinţat că aici se ascunde ceva suspect…

GERTRUDE: Marguerite, vei servi ceaiul aici când va coborî domnul Godard… Şi spune-i lui Félix să aducă aici toate ziarele.

MARGUERITE: Bine, doamnă.

SCENA 5

Gertrude, generalul, Pauline

GENERALUL *(îşi îmbrăţişează fiica):* Nici nu mi-ai spus bună dimineaţa, fiică denaturată ce eşti!

PAULINE *(îl îmbrăţişează):* Lasă, că şi tu ai început să te cerţi pentru orice fleac… Domnule şi dragă tată al meu, vreau să-ţi declar că mă voi ocupa puţin de educaţia dumitale. E timpul, la vârsta ta, să te mai înfrânezi… Nu cunosc niciun tânăr atât de iute la mânie ca tine! Ai speriat-o pe Marguerite… Or, când femeile sunt înfricoşate, toarnă nişte minciuni de nu mai pricepi nimic.

GENERALUL *(aparte):* Descurcă-te, dacă poţi! *(Tare.)* Purtarea dumitale, domnişoară şi fată dragă, nu e de natură să mă liniştească. Vreau să te mărit, am şi o propunere: e vorba de un tânăr…

PAULINE: Frumos, mai ales, şi binecrescut!

GENERALUL: Tăcere, când vorbeşte tatăl tău… domnişoară! Un bărbat care posedă o avere magnifică, de vreo şase ori mai mare ca a ta, şi pe care tu îl respingi… Fă-o, dacă pofteşti, eşti liberă; dar dacă nu-l vrei pe Godard, spune-mi, rogu-te,

numele alesului tău… cu atât mai mult cu cât eu îl cunosc…

PAULINE: Ah, tată… eşti mai clarvăzător decât mine… Cine este?

GENERALUL: Un om de treizeci… treizeci şi cinci de ani, care-mi place mai mult decât Godard, deşi n-are avere… Cineva care face parte de pe-acum din familie…

PAULINE: Nu-ţi cunosc nicio rudă prin împrejurimi.

GENERALUL: Ce ai cu bietul Ferdinand de nu-l vrei?…

PAULINE: Ah, ah! Cine ţi-a spus povestea asta? Pun rămăşag că doamna de Grandchamp!

GENERALUL: Povestea! Prin urmare, nu e adevărat. Nu te-ai gândit niciodată la el?

PAULINE: Niciodată!

GERTRUDE *(către general):* Minte! Uită-te bine la ea.

PAULINE: Doamna are fără îndoială motive serioase să presupună că am oarecare sentimente pentru omul de încredere al tatei. Oh, parcă văd cum te va îndemna să spui: „Dacă n-ai nicio preferinţă, mărită-te cu Godard!” *(Către Gertrude.)* Ceea ce ai făcut e mârşav! M-a silit să-mi reneg dragostea în faţa tatei! Oh, mă voi răzbuna!

GERTRUDE: Cum vrei! Dar te vei mărita cu Godard!

GENERALUL *(aparte):* Oare nu se mai înţeleg între ele?… Las’, că-l întreb eu pe Ferdinand! *(Tare.)* Ce tot şuşotiţi acolo?

GERTRUDE: Fiica ta îmi reproşează că am putut s-o cred îndrăgostită de un subaltern; se simte profund jignită.

GENERALUL: E, deci, lucru hotărât: nu-l iubeşti?

PAULINE: Tată, eu… eu nu te-am rugat să mă măriţi! Sunt fericită!… Singurul bun pe care-l stăpânim cu adevărat noi, femeile, este inima

noastră… Nu înţeleg pentru ce doamna Grandchamp, care nu-mi este mamă, se amestecă în sentimentele mele.

GERTRUDE: Fată dragă, eu nu doresc decât fericirea ta. Sunt mama ta vitregă, ştiu, dar dacă l-ai fi îndrăgit cumva pe Ferdinand, aş fi…

GENERALUL *(sărutând mâna Gertrudei):* Ce bună eşti!

PAULINE *(aparte):* Mă sufoc!… Ah, cum aş vrea s-o distrug…

GERTRUDE: Da, m-aş fi aruncat la picioarele tatălui tău ca să-i obţin consimţământul… dacă nu ţi l-ar fi dat cumva…

GENERALUL: Iată-l pe Ferdinand! *(Aparte.)* Îl iau eu la întrebări, după metoda mea… Trebuie să mă lămuresc eu odată!

SCENA 6

Aceiaşi, *Ferdinand*

GENERALUL *(lui Ferdinand):* Vino aici, prietene. S-au împlinit trei ani şi jumătate de când eşti la noi… şi pot dormi liniştit, datorită dumitale, cu toate grijile pe care mi le dă această mare întreprindere. Eşti, aproape în aceeaşi măsură ca şi mine, conducătorul fabricii; te-ai mulţumit cu un salariu destul de frumuşel, e adevărat, dar care nu corespunde cu serviciile pe care mi le-ai făcut. Am ghicit cu de ce te-ai arătat atât de dezinteresat.

FERDINAND: Aşa mi-e firea, domnule general!

GENERALUL: Fie şi aşa!… Dar şi inima a adus o oarecare contribuţie, nu-i aşa? Haide, Ferdinand, cunoşti părerile mele despre rangurile sociale, distincţii şi altele… Suntem fiii propriilor noastre înfăptuiri: am fost ostaşi. Să ai, prin urmare, încredere în mine. Ştiu totul… iubeşti o

tânără persoană, aici de faţă, şi dacă eşti pe placul ei… îţi aparţine. Soţia mea ţi-a ţinut partea, şi trebuie să-ţi spun că, în ceea ce mă priveşte, ai câştigat partida.

FERDINAND: Adevărat, domnule general? Doamna de Grandchamp mi-a ţinut partea? Ah, doamnă! *(Îi cade la genunchi.)* Cum recunosc aici generozitatea sufletului, dumneavoastră! Sunteţi sublimă, doamnă… un înger de bunătate sunteţi! *(Fuge să se arunce la picioarele Paulinei.)* Pauline, Pauline, dragostea mea!

GERTRUDE *(către general):* Vezi? Am ghicit, o iubeşte!

PAULINE: Domnule, ţi-am dat eu dreptul vreodată, măcar printr-o singură privire, printr-un singur cuvânt măcar, să-mi rosteşti în chipul acesta numele? Sunt nespus de surprinsă că ţi-am inspirat asemenea sentimente; ele pot măguli, fără îndoială, pe alte femei… dar eu nu le împărtăşesc… Nutresc ambiţii mai mari.

GENERALUL: Pauline, fata mea, eşti mai mult decât aspră… Să vedem… nu e vreo neînţelegere la mijloc? Ferdinand, vino aici… mai aproape…

FERDINAND: Cum, domnişoară, când doamna, mama dumitale… când tatăl dumitale… sunt de acord?…

PAULINE *(către Ferdinand):* Suntem pierduţi.

GENERALUL: Ah, e cazul să pun şaua pe, ei! Spune-mi, Ferdinand, familia dumitale e, fără îndoială, onorabilă?

PAULINE *(către Ferdinand):* Vezi?

GENERALUL: Tatăl dumitale a avut, desigur, o profesie cel puţin egală cu a tatălui meu, care era sergent, comandantul pazei de noapte.

GERTRUDE *(aparte):* Gata! Iată-i despărţiţi pentru vecii vecilor!

FERDINAND: Ah! *(Către Gertrude.)* Acum înţeleg. *(Generalului.)* Domnule general, nu neg că într-un vis, o, foarte utopic… într-un vis prea frumos, dintr-acelea în care îţi place să te legeni

când eşti sărac şi fără de familie… domnişoara… Căci visele sunt singura avuţie a celor nefericiţi… nu spun că nu m-am gândit că a-i aparţine e o fericire de natură să te scoată din minţi; dar felul în care domnişoara a primit omeneştile mele nădejdi, pe care dumneavoastră le-aţi dezvăluit aici cu brutalitate… este atât de grăitor, încât, din moment ce le-am dai la iveală, nu le voi mai gândi niciodată. Sunt un om lucid, domnule general. Şi sărăcia îşi are mândria ei, pe care nu trebuie s-o răneşti, aşa cum nu trebuie să ne atingem… de pildă… de devotamentul dumneavoastră pentru Napoleon. *(Către Gertrude.)* Te-ai purtat îngrozitor!

GERTRUDE: Se va mărita cu Godard!

GENERALUL: Bietul băiat… *(Paulinei.)* Ce om admirabil! Şi ţin la el… *(Îl ia pe Ferdinand de braţ.)* în locul tău, la vârstă ta… eu aş fi… Nu, nu… ce naiba… Doar e fata mea, la urma urmei…

FERDINAND: Domnule general, fac apel la onoarea dumitale… Jură-mi că vei păstra cel mai desăvârşit secret asupra celor ce-ţi voi încredinţa şi că nu vei vorbi despre asta nici măcar doamnei de Grandchamp.

GENERALUL *(aparte):* Ah, nici el… nu numai fiica mea… nu are încredere în nevastă mea… Ei drace, ia să vedem! *(Tare.)* Dă-mi mâna… ai cuvântul de onoare al unui om care nu şi l-a călcat niciodată!

FERDINAND: După ce m-ai făcut să scot la lumină ceea ce îngropasem în adâncul sufletului, după ce am fost trăsnii, ăsta-i cuvântul, de dispreţul domnişoarei Pauline, îmi este cu neputinţă să mai rămân aici… Vreau să pun socotelile la punct, şi-n astă seară, să părăsesc ţinutul, iar mâine Franţa, dacă voi găsi la Le Hâvre un vapor pentru America.

GENERALUL *(aparte):* Pot să-l las să plece, se întoarce el… *(Lui Ferdinand.)* Pot să-i comunic asta fetei mele?

FERDINAND: Da, dar numai ei.

GENERALUL: Pauline!… ei bine, fata mea, l-ai jignit cu atâta cruzime pe bietul băiat, că ne rămâne fabrica fără director; Ferdinand pleacă astă-seară în America.

PAULINE: Are dreptate, tată… La urma urmei, face din proprie iniţiativă ceea ce l-ai fi sfătuit şi dumneata să facă.

GERTRUDE *(lui Ferdinand):* Se va mărita cu Godard!

FERDINAND *(către Gertrude):* Dacă nu ţi-o plătesc eu, o să te trăsnească Dumnezeu pentru atâta răutate!

GENERALUL *(Paulinei):* America e foarte departe! Şi are o climă ucigătoare.

PAULINE: Dar se fac bani acolo.

GENERALUL *(aparte):* Nu-l iubeşte. *(Lui Ferdinand.)* Ferdinand, să nu pleci până când n-am să-i înmânez o sumă cu care să-i fi ajuns, pentru început.

FERDINAND: Îţi mulţumesc, domnule general, dar banii pe care mi-i datorezi or să-mi ajungă! De altfel, lipsa mea de la fabrică nu va fi resimţită, întrucât Champagne, pe care l-am format, e un contramaistru destul de priceput şi o să-mi ţină locul, şi dacă vrei să mă însoţeşti până la fabrică, vei vedea că…

GENERALUL: Cu plăcere. *(Aparte.)* S-au încurcat toate atât de straşnic aici, încât o să mă duc după Vernon. Mintea şi ochii bătrânului mă vor ajuta să ghicesc ce anume a pricinuit asemenea tulburare în casă… pentru că trebuie să fie ceva… Să mergem, Ferdinand. Doamnelor, ne întoarcem. *(Aparte.)* Aici se întâmplă ceva… *(Generalul iese cu Ferdinand.)*

SCENA 7

PAULINE *(închide uşa cu zăvorul):* Doamnă, acuma te-ai convins că o iubire curată ca a noastră, o iubire care cuprinde şi înaripează toate bucuriile omeneşti, care ne face să sorbim fericirea cerească, ne este mai scumpă şi mai de preţ decât viaţa?…

GERTRUDE: Ai citit *La Nouvelle Héloïse*[(5)], draga mea. Vorbele tale sunt cam pretenţioase, dar adevărate.

PAULINE: Ei bine, doamnă, m-ai împins să făptuiesc o sinucidere.

GERTRUDE: Pe care bucuroasă ai fi fost să mă vezi săvârşind-o eu; şi dacă izbuteai, ai fi simţit aceeaşi bucurie pe care o încearcă sufletul meu acuma.

PAULINE: După cum zice tata, războiul dintre oamenii civilizaţi are şi el legile lui; dar războiul pe care l-ai dezlănţuit dumneata, doamnă, este fără de lege, ca al sălbaticilor.

GERTRUDE: Fă şi tu ca mine, dacă-ţi dă mâna… Dar de schimbat, n-ai să schimbi nimic! Te vei mărita cu Godard. E, de altminteri, o partidă excelentă, şi vei fi, te asigur, foarte fericită cu el… Băiatul are merite remarcabile.

PAULINE: Şi îţi închipui oare că te voi lăsa să te măriţi, în linişte şi pace, cu Ferdinand?

GERTRUDE: După scurta noastră convorbire de azi-noapte, de ce să folosim formule ipocrite? Îl iubesc pe Ferdinand, dragă Pauline, de pe vremea când tu n-aveai decât opt anişori.

PAULINE: Acum însă ai treizeci si mai bine… Iar eu sunt tânără. De altfel, te urăşte… i-e silă de dumneata. Mi-a spus-o… şi nici nu vrea să audă de o femeie capabilă să-şi trădeze soţul în chipul mârşav în care ai făcut-o dumneata.

GERTRUDE: Iubirea mă va dezvinovăţi de toate în ochii lui Ferdinand.

PAULINE: El simte ca şi mine: te dispreţuieşte, doamnă.

GERTRUDE: Crezi? În cazul ăsta, draga mea, cu atât mai bine! Dacă nu din dragoste, o să-l iau de bărbat din răzbunare, Pauline. Dar când a venit aici, nu ştia cine sunt?

PAULINE: L-ai prins în vreo capcană, aşa cum ne-ai întins şi nouă una… şi în care am căzut.

GERTRUDE: Draga mea, uite ce e… vreau să-ţi mai spun o vorbă, şi eu asta am isprăvit. Nu ţi-ai spus de o sută, de o mie de ori în clipele acelea, când te simţeai toată numai iubire, că ai fi în stare de orice sacrificiu pentru Ferdinand?

PAULINE: Ba da, doamnă.

GERTRUDE: Că l-ai părăsi pe taică-tău, Franţa, că ţi-ai da viaţa, onoarea, mântuirea sufletului pentru el?

PAULINE: O, în asemenea clipe te întrebi dacă-n afară de propria ta fiinţă, de pământ şi de cer, nu mai ai altceva de dăruit.

GERTRUDE: Ei bine, ceea ce tu doar ai râvnit să faci, eu am făcut-o. Acum înţelegi de ce nu mă mai poate opri nimic, nici măcar moartea?

PAULINE: Aşadar, îmi dai chiar dumneata prilejul să mă apăr! *(Aparte.)* O, Ferdinand, dragostea noastră… *(Gertrude merge să se aşeze pe canapea, în timp ce Pauline vorbeşte.)* precum recunoaşte şi ea, înseamnă mai mult decât viaţa! *(Gertrudei.)* Doamnă, vei repara cu mâna dumitale tot răul pe care l-ai făcut, vei înlătura chiar dumneata piedicile care se împotrivesc căsătoriei mele cu Ferdinand… Da, dumneata, care ai deplină putere asupra tatei, îl vei face să renunţe la ura lui împotriva fiului generalului Marcandal!

GERTRUDE: A, straşnic!

PAULINE: Da, doamnă.

GERTRUDE: Şi ce mijloace nemaipomenite ai tu ca să mă obligi la una ca asta?

PAULINE: Noi ne-am declarat, precum ştiu, un război ca între sălbatici…

GERTRUDE: Spune ca între femei, că e şi mai cumplit! Sălbaticii îşi chinuie numai trupul; pe

când noi, noi azvârlim săgeţile în inimă, în mândrie, în orgoliu, în suflet, sfâşiind cu ele însăşi fericirea.

PAULINE: O, da, chiar aşa, mă năpustesc asupra femeii din dumneata. Aşa încât, scumpă şi preaonorată mamă vitregă, vei face să dispară până mâine, nu mai târziu, toate piedicile care mă despart de Ferdinand; de nu, îl voi informa pe tata despre purtarea dumitale atât dinainte, cât şi după căsătorie.

GERTRUDE: Ah, astea-ţi sunt armele? Sărăcuţa de ca! N-o să creadă nici în ruptul capului.

PAULINE: O, ştiu prea bine cum îl duci de nas, săracul tata… dar am dovezi!

GERTRUDE: Dovezi! Dovezi!

PAULINE: Am fost la Ferdinand acasă – sunt de felul meu o fiinţă curioasă – şi găsind acolo scrisorile dumitale, doamnă, am luat câteva cu mine… La citirea lor, nici chiar orbirea tatei nu va mai rezista, pentru că scrisorile sunt în măsură să-i dovedească…

GERTRUDE: Ce anume?

PAULINE: Totul! Totul!

GERTRUDE: Dar… bine… nenorocito, ai săvârşit un furt şi pregăteşti o crimă… La vârsta lui…

PAULINE: Dumneata nu mi-ai ucis fericirea?… Nu m-ai făcut să-mi reneg în faţa taţii şi a lui Ferdinand dragostea, mândria… viaţa mea toată?

GERTRUDE: O, se preface, habar n-are de nimic! *(Tare.)* Vorbeşti! prăpăstii, n-am scris niciodată nicio scrisoare. Nu-i adevărat… imposibil… Unde zici că sunt scrisorile?

PAULINE: La mine!

GERTRUDE: În odaia ta?

PAULINE: Unde le-am pus eu, nu le vei găsi niciodată.

GERTRUDE *(aparte):* Simt că înnebunesc, mi se învârte capul… Parcă mi-ar frământa omorul degetele… Astea-s clipele când ucizi… Ah, cum aş

ucide-o… O, Doamne, Doamne, ai milă de mine şi nu-mi lua minţile… Ia să vedem…

PAULINE *(aparte):* Iţi mulţumesc, Ferdinand! Acuma văd cât mă iubeşti; i-am înapoiat tot răul pe care ni l-a făcut, adineauri… Şi… ea… ne va salva!

GERTRUDE *(aparte):* Trebuie să le aibă asupra ei… dar cum să mă-ncredinţez? Ah! *(Se apropie.)* Pauline!… Dacă ai fi avut mai demult scrisorile, ai fi ştiut de bună seamă că-l iubesc pe Ferdinand… Înseamnă, deci, că le ai de curând.

PAULINE: De azi-dimineaţă.

GERTRUDE: Şi nu le-ai citit pe toate?

PAULINE: Destule pentru ca să-mi dau seama că ele te pot duce la pierzanie.

GERTRUDE: Pauline, gândeşte-te… viaţa pentru tine abia începe… *(Cineva bate la uşă.)* Ferdinand este primul bărbat… tânăr, binecunoscut… superior – pentru că el este un om superior – pe care l-au întâlnit privirile tale; dar mai sunt şi alţii pe lume… Ferdinand trăieşte, într-un fel, sub acoperişul nostru, îl vedem în fiecare zi, de aceea toată căldura inimii talc s-a revărsat asupra lui. Înţeleg, e foarte firesc. În locul tău fără îndoială, aş fi simţit la fel. Dar, mititico, tu nu cunoşti lumea, nici viaţa. Şi dacă te-ai înşelat, ca atâtea altele… pentru că te poţi înşela… tu mai poţi alege încă, dar pentru mine… s-a terminat, nu mai am putinţa de a alege. Ferdinand e totul pentru mine, căci am trecut de treizeci de ani şi i-am jertfit ceea ce n-ar trebui niciodată să jertfim… cinstea unui om bătrân. Tu ai drumul deschis, mai poţi iubi pe altul… mai mult chiar decât iubeşti acum… se întâmplă. Ei bine, renunţă la el, şi nici nu-ţi închipui ce sclavă devotată vei avea în mine! Vei avea mai mult decât o mamă. mai mult decât o prietenă, vei avea un suflet care ţi s-a vândut… Poftim *(cade în genunchi şi-şi ridică mâinile până la corsajul Paulinei),* iată-mă la picioarele tale! Tu, care eşti rivala mea… Oare nu m-am umilit

destul? Şi dacă ai şti cât o costă umilinţa pe-o femeie… Te rog, fie-ţi milă de mine… *(Cineva bate foarte tare la uşă, ea profită de spaima Paulinei şi pipăie scrisorile.)* Dă-mi îndărăt viaţa… *(Aparte.)* Le are!

PAULINE: Ah, doamnă, lasă-mă! E nevoie să strig? *(O respinge pe Gertrude, şi se duce să deschidă.)*

GERTRUDE *(aparte):* Nu m-am înşelat, le are asupra ei; nu mai trebuie să i le las nici măcar o singură clipă!

SCENA 8

Aceleaşi, *generalul, Vernon*

GENERALUL: V-aţi ferecat amândouă! De ce-ai strigat, Pauline?

VERNON: Eşti schimbată la faţă, copila mea! Să-ţi văd pulsul!

GENERALUL: Şi tu arăţi cam tulburată.

GERTRUDE: Da' de unde… tocmai râdeam. Nu-i aşa, Pauline… că râdeai, mititico?…

PAULINE: Aşa e, tată. Măicuţa mea dragă şi cu mine nu mai puteam de râs.

VERNON *(încet, Paulinei):* Ce minciună gogonată!

GENERALUL: N-aţi auzit când am bătut?

PAULINE: Ba am auzit, tată, dar nu ştiam că erai tu.

GENERALUL *(către Vernon):* Cum s-au unit împotriva mea! *(Tare.)* Dar despre ce vorbeaţi?

GERTRUDE: Ei, Doamne, prietene, vrei să ştii chiar totul: unde am început, unde am terminat, toate… aşa… pe moment! Lasă-mă să sun ca să aducă ceaiul.

GENERALUL: Totuşi…

GERTRUDE: Eşti un tiran! Ei bine, află că ne-am închis ca să nu fim surprinse, e limpede?

VERNON: E cât se poate de limpede.

GERTRUDE *(încet):* Voiam să scot de la fiica ta… adevărul, pentru că ascunde ceva, e evident! Şi ai intrat dumneata, dumneata, pentru care mă străduiesc – căci nu e fata mea – ai intrat, ca şi cum ai fi năvălit asupra duşmanului, şi ne-ai întrerupt tocmai în clipa în care eram gata-gata să aflu ceva.

GENERALUL: Doamnă contesă de Grandchamp, de la venirea lui Godard…

GERTRUDE: Ah, iată-l amestecat şi pe Godard acuma!

GENERALUL: Nu mă ironiza, te rog! De ieri, toate câte se întâmplă pe aici sunt altfel ca de obicei! Şi ce naiba, vreau să ştiu…

GERTRUDE: Ah, înjuri! E prima oară când te aud vorbind aşa, domnule… Félix, ceaiul!… Ţi s-a făcut lehamite de cei doisprezece ani de fericire?

GENERALUL: Nu sunt şi nu voi fi niciodată un tiran… Adineauri, însă, când discutai cu Ferdinand, te-am deranjat! Te stingheresc şi acum, când vorbeşti cu fiica mea… În fine, azi-noapte…

VERNON: Hai, domnule general, ceart-o pe doamna cât pofteşti, dar nu de faţă cu alţii. *(Se aude Godard, care se apropie.)* Îl aud pe Godard. *(Încet, generalului.)* Ce mi-ai făgăduit? Pe femei – şi am avut ocazia, ca medic, să aflu multe de la ele – pe femei trebuie să le laşi să se trădeze… trebuie să le observi. Altminteri, violenţa stârneşte lacrimile, şi odată ce a intrat în funcţiune sistemul hidraulic, s-ar îneca într-însul trei bărbaţi ca Hercule de tari!

SCENA 9

GODARD: Doamnelor, venisem să vă prezint omagiile şi respectele mele, dar am găsit uşa încuiată… Bună ziua, domnule general. *(Generalul citeşte ziarele şi îl salută cu mâna.)* Ah, iată-l şi pe adversarul meu de-aseară! Ai venit să-ţi iei revanşa, doctore?

VERNON: Nu, am venit să-mi iau ceaiul.

GODARD: A, aici se practică obiceiul acesta englezesc, rusesc şi chinezesc!

PAULINE: Preferaţi cafea?

GERTRUDE: Marguerite, adu cafea.

GODARD: Nu, nu, permiteţi-mi să iau un ceai. Voi face altfel decât de obicei… De altfel, prânziţi, după cum văd, la amiază; cafeaua cu lapte mi-ar tăia pofta de mâncare. Şi apoi englezii, ruşii şi chinezii or fi ştiind ei, întrucâtva, ce fac.

VERNON: Ceaiul, domnule, este o băutură excelentă.

GODARD: Când e bun.

PAULINE: Ceaiul acesta a fost adus cu caravana.

GERTRUDE: Doctore, iată ziarele. *(Paulinei.)* Du-te şi discută cu domnul de Rimonville, copila mea, eu am să pregătesc ceaiul.

GODARD: Poate că domnişoara de Grandchamp nu agreează conversaţia mea, aşa cum nu-mi agreează persoana.

PAULINE: Vă înşelaţi, domnule.

GENERALUL: Godard…

PAULINE: Faceţi-mi favoarea de a nu mă mai dori ca soţie, şi atunci veţi dobândi în ochii mei calităţile strălucite care le-au sedus pe domnişoarele Boudeville, Clinville, Derville *et caetera.*

GODARD: Destul, domnişoară. Ah, cum îţi baţi joc de-un îndrăgostit respins, care posedă totuşi patruzeci de mii de livre! Cu cât rămân mai mult

aici, cu atât încerc mai multe păreri de rău. Ce bărbat fericit e domnul Ferdinand de Charny.

PAULINE: Fericit! De ce? Bietul băiat… Fericirea de a fi slujbaşul tatei?

GERTRUDE: Domnule de Rimonville…

GENERALUL: Godard…

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard, îţi vorbeşte soţia mea.

GERTRUDE: Cum îţi place ceaiul, mai dulce, sau cu mai puţin zahăr?

GODARD: Potrivit.

GERTRUDE: Să nu pun mai multă frişcă, nu?

GODARD: Dimpotrivă, doamnă contesă, mai multă. *(Paulinei.)* Ah, vasăzică, nu domnul Ferdinand este acela pe care… pe care l-ai ales… Ei bine, pot să te asigur că e foarte pe gustul mamei dumitale vitrege.

PAULINE *(aparte):* Mare pacoste şi curioşii ăştia din provincie!

GODARD *(aparte):* Vreau să mă distrez niţel înainte de a-mi lua rămas bun! Trebuie să-mi scot pârleala.

GERTRUDE: Domnule de Rimonville, dacă doreşti ceva mai substanţial, serveşte, te rog, nişte sandvişuri.

GODARD: Mulţumesc, doamnă…

GERTRUDE *(lui Godard):* încă nu e totul pierdut pentru dumneata.

GODARD: O, doamnă, am reflectat mult asupra refuzului domnişoarei de Grandchamp.

GERTRUDE: Ah! *(Doctorului.)* Doctore, ceaiul dumitale… ca de obicei?

VERNON: Vă rog, doamnă!

GODARD *(către Pauline):* Aţi spus: „bietul băiat”… domnişoară? Dar domnul Ferdinand nu e atât de sărac precum vă închipuiţi dumneavoastră. E mai bogat decât mine.

PAULINE: De unde ştii?

GODARD: Sunt sigur, şi am să vă explic totul. Acest domn Ferdinand, pe care credeţi că-l

cunoaşteţi, e un tânăr nespus de ascuns…

PAULINE *(aparte):* Dumnezeule mare, o fi ştiind cum îl cheamă cu adevărat?

GERTRUDE *(aparte):* Câteva picături de opium turnate în ceai… au să-l adoarmă… şi voi fi salvată!

GODARD: Nici nu bănuieşti cine m-a pus pe drumul…

PAULINE: O, domnule, vă rog…

GODARD: Procurorul. Mi-am amintit că am auzit la familia Baudeville cum că omul dumneavoastră de încredere…

PAULINE *(aparte):* Mă torturează.

GERTRUDE *(oferindu-i o ceaşcă Paulinei):* Poftim, Pauline.

VERNON *(aparte):* Mi s-a părut… sau? Parcă a turnat ceva în ceaşca Paulinei.

PAULINE: Şi ce se vorbea?

GODARD: Ah, ah, cum mă ascultaţi!… Ce măgulit aş fi să ştiu că ascultaţi cu aceeaşi atenţie pe cineva care v-ar vorbi despre mine… cum vă vorbesc cu despre domnul Ferdinand!

PAULINE: Ce gust ciudat are ceaiul… Al dumneavoastră cum vi se pare?

GODARD: V-aţi legat de ceai ca să ascundeţi interesul pe care-l acordaţi vorbelor mele. Se ştie! Ei bine, curiozitatea dumneavoastră va fi aţâţată în cel mai înalt grad… Aflaţi că domnul Ferdinand este…

PAULINE: Este…

GODARD: Milionar!

PAULINE: Vă bateţi joc de mine, domnule Godard!

GODARD: Pe cuvântul meu de onoare, domnişoară, că posedă o comoară… *(Aparte.)* E nebună după el.

PAULINE *(aparte):* Cum m-a speriat, dobitocul! *(Se scoală. Vernon întinde mâna şi îi la ceaşca.)*

VERNON: Dă-mi-o mie, draga mea.

GENERALUL *(soţiei sale):* Ce ai, dragă prietenă, mi se pare că?…

VERNON *(a schimbat ceaşca lui cu a Paulinei şi a înapoiat-o pe a sa Gertrudei; aparte):* E laudanium, o doză mică, din fericire… Are să se întâmple ceva în casa asta. ceva nemaipomenit… *(Lui Godard.)* Domnule Godard, mare şmecher eşti… *(Godard scoate batista şi se preface că-şi suflă nasul. Vernon râde.)* Ah!

GODARD: Doctore, fără supărare.

VERNON: Eşti în stare să-l iei pe general la fabrică şi să-l ţii acolo un ceas?…

GODARD: Ar trebui să-l avem şi pe puşti cu noi.

VERNON: E la şcoală până la ora mesei. Vine mai târziu.

GODARD: Şi de ce-mi ceri asta?

VERNON: Te rog, eşti un om serviabil… Trebuie… O iubeşti pe Pauline?

GODARD: O, ieri am iubit-o, dar azi-dimineaţă… *(Aparte.)* Las', că ghicesc eu ce urmăreşte dumnealui. *(Lui Vernon.)* S-a făcut! Mă duc pe scară şi mă întorc să-i spun generalului că îl cheamă Ferdinand, fii liniştit… Ah, uite-l pe Ferdinand! *(Se duce pe scara de la intrare.)*

PAULINE: Ciudat. Simt aşa… ca o amorţeală.

(Se întinde să doarmă; Ferdinand apare şi discută cu Godard.)

SCENA 10

Aceiaşi, *Ferdinand*

FERDINAND: Generale, ar trebui să vii până la magazie şi la fabrică, să verificăm socotelile pe care ţi le dau în primire.

GENERALUL: Adevărat!

PAULINE *(adormită):* Ferdinand…

GODARD: Domnule general, aş profita de ocazie ca să vizitez şi eu fabrica… N-am văzut-o niciodată.

GENERALUL: Foarte bine, vino, Godard.

GODARD: De Rimonville!

GERTRUDE *(aparte):* Bun, a plecat. Întâmplarea… mă ajută.

VERNON *(aparte):* Întâmplarea… sunt eu…

SCENA 11

Gertrude, Vernon, Pauline, Marguerite, care e în fundul scenei

GERTRUDE: Doctore, mai vrei o ceaşcă de ceai?

VERNON: Mulţumesc, m-am adâncit atât de mult în articolul despre alegeri, că n-am băut-o nici pe prima.

GERTRUDE *(arătând-o pe Pauline):* O, biata copilă, uite-o că a adormit.

VERNON: Cum… doarme?

GERTRUDE: Nici nu-i de mirare. Închipuie-ţi, doctore, că nu s-a culcat decât la trei dimineaţa. A fost mare zăpăceală azi-noapte.

VERNON: Să-ţi ajut.

GERTRUDE: Nu-i nevoie. Marguerite, ajută-mă tu. S-o ducem în camera ei; se va simţi mai bine acolo.

SCENA 12

Vernon, Félix

VERNON: Félix!

FÉLIX: Cu ce vă pot servi, domnule?

VERNON: Există pe-aici vreun dulap? Vreau să ascund ceva…

FÉLIX *(arătând dulapul):* Acolo, domnule.

VERNON: Bine! Félix… să nu sufli niciun cuvânt… nimănui. *(Aparte.)* O să-şi amintească… *(Tare.)* Vreau să-i fac o farsă generalului, şi dacă vorbeşti, n-ar mai izbuti.

FÉLIX: Voi fi mut ca un peşte…

(Doctorul ia la el cheia dulapului.)

VERNON: Acum lasă-mă singur cu doamna, care trebuie să se întoarcă, şi vezi să nu intre nimeni câtva timp.

FÉLIX *(ieşind):* Marguerite avea dreptate, aici se întâmplă ceva, cu siguranţă!

MARGUERITE *(revenind):* Nu s-a întâmplat nimic… Domnişoara doarme… *(Iese.)*

SCENA 13

Vernon

VERNON: De ce se ceartă două femei care au trăit în pace până la ora de faţă? O, orice medic ştie, chiar dacă nu se pricepe într-ale filosofiei. Săracul general, care n-a avut altă grijă toată viaţa decât să scape de soarta cea obişnuită! Dar în afară de Ferdinand şi de mine, nu văd pe nimeni care să… Eu… n-aş putea crede, în schimb, Ferdinand… şi totuşi n-am observat nimic… O aud venind! Atenţie!…

SCENA 14

Vernon, Gertrude

GERTRUDE: Ah, am pus mâna pe ele! Mă duc la mine-n cameră să le dau foc… *(Dă cu ochii de Vernon.)* Ah!

VERNON: Doamnă, am trimis pe toată lumea afară.

GERTRUDE: Pentru ce?

VERNON: Ca să fim singuri şi să avem o explicaţie…

GERTRUDE: O explicaţie!… Cu ce drept… dumneata… dumneata, parazitul casei, pretinzi explicaţii contesei de Grandchamp?

VERNON: Eu, parazit?! Doamnă, am o rentă de zece mii de livre, asta ca să nu mai pun la socoteală pensia, am gradul de general; şi, în plus, averea-mi va fi moştenită de către copiii bătrânului meu prieten!… Eu, parazit! O, dar nu mă găsesc aici numai în calitate de prieten, ci şi de medic: ai turnat opium în ceaiul Paulinei!

GERTRUDE: Eu?

VERNON: Te-am văzut şi am păstrat ceaşca.

GERTRUDE: Ceaşca?… Dar am spălat-o.

VERNON: Da, pe a mea… Ah, nu citeam ziarul, te observam.

GERTRUDE: O, domnule, frumoasă ocupaţie ţi-ai ales!

VERNON: O ocupaţie, trebuie să recunoşti, foarte binevenită în clipa de faţă, căci s-ar putea să ai nevoie de mine dacă Pauline se va simţi cumva foarte rău din pricina băuturi.

GERTRUDE: Să se simtă rău… Doamne! doctore, dar n-am pus decât câteva picături.

VERNON: Ai pus deci opium în ceai!

GERTRUDE: Doctore… eşti un infam!

VERNON: Pentru că ţi-am smuls o mărturisire? Toate femeile se exprimă la fel în asemenea

împrejurări. Sunt obişnuit. Dar asta nu o totul… Mai ai şi alte confidenţe să-mi faci.

GERTRUDE *(aparte):* Un spion! Singura soluţie e să fac din el un complice. *(Tare.)* Doctore, ai putea să-mi fii de prea mult folos ca să rămânem certaţi; o clipă, şi-ţi voi spune totul, deschis. *(Intră în camera ei şi se închide acolo.)*

VERNON: A tras zăvorul! M-a dus! Nu puteam, oricum, să folosesc forţa. Ce-o fi făcând acolo?… Ascunde flaconul de opium… Ori de câte ori vrei să faci cuiva un serviciu ca ăsta pe care mi l-a cerut generalul, greşeşti. Are să mă tragă pe sfoară… Dar iat-o!

GERTRUDE *(aparte):* Le-am ars!… N-a rămas nici urmă… Sunt salvată! *(Tare.)* Doctore!

VERNON: Doamnă?

GERTRUDE: Fiica mea vitregă, Pauline, pe care o socoţi un înger nevinovat… şi-a însuşit, în chip laş şi criminal, un secret de care atârna onoarea şi viaţa a patru fiinţe omeneşti.

VERNON: Patru… *(Aparte.)* Ea, generalul… ah! fiul ei, poate… şi necunoscutul.

GERTRUDE: Acest secret, pe care s-a obligat să-l păstreze cu străşnicie, ba chiar cu preţul vieţii…

VERNON Nu pricep…

GERTRUDE: Ei bine, dovezile acestui secret le-am distrus! Iar dumneata, doctore, dumneata, care ne iubeşti, ar însemna să fii tot atât de laş, de ticălos ca şi dânsa – ba mai, mult chiar, fiind bărbat, n-ai nici măcar, ca femeile, scuza unei pasiuni nesăbuite – ar însemna să fii un monstru dacă ai mai face un singur pas pe calea pe care ai apucat-o…

VERNON *(aparte):* Vrea să mă intimideze! *(Gertrudei.)* Ah, doamnă, de când e lumea, ceea ce semeni dumneata a rodit numai fărădelegi.

GERTRUDE: Sunt în primejdie patru vieţi, nu uita! *(Aparte.)* Stă pe gânduri… *(Tare.)* Aşa încât, fiind conştientă de gravitatea acestui pericol, îţi

declar că mă vei ajuta să menţin pacea aici şi că te vei duce imediat să aduci ceva ca s-o trezeşti din somn pe Pauline. Şi îi vei explica chiar dumneata generalului, la nevoie, cum de-a adormit. Îmi vei înapoia şi ceaşca, nu-i aşa? Mi-o vei înapoia. Şi la fiecare pas pe care-l vom face împreună, îţi voi explica totul.

VERNON: Doamnă…

GERTRUDE Du-te odată! Generalul poate să se întoarcă.

VERNON *(aparte):* Te am, totuşi, la mână! Am o armă împotriva ta şi… *(Iese.)*

SCENA 15

GERTRUDE *(singură, se sprijină de dulapul în care e încuiată ceaşca):* Unde-o fi ascuns ceaşca?

ACTUL IV

Acţiunea se petrece în camera *Paulinei*

SCENA 1

Pauline, Gertrude

Pauline doarme într-un fotoliu mare, la stânga

GERTRUDE *(intrând cu precauţie):* Mai doarme… Şi doctorul, care zicea că o să se trezească numaidecât… Somnul ăsta mă înspăimântă!… Asta-i, aşadar, femeia pe care o iubeşte? N-o găsesc deloc frumoasă… Şi totuşi e frumoasă! Şi totuşi e frumoasă… Dar cum de nu văd bărbaţii că frumuseţea e doar o făgăduială şi că dragostea este… *(Se bate la uşa.)* Hm, vine cineva.

VERNON *(de afară):* Pot să intru, Pauline?

GERTRUDE: Doctorul!

SCENA 2

Aceiaşi, *Vernon*

GERTRUDE: Spuneai că se trezeşte.

VERNON: Fi; liniştită… *(Strigând.)* Pauline!

PAULINE *(trezindu-se):* Domnul Vernon… Unde mă aflu? A, la mine… dar ce s-a întâmplat?

VERNON: Copila mea, ai adormit pe când îţi beai ceaiul. Doamna de Grandchamp s-a temut, ca şi mine, de altfel, să nu fie un început de boală, dar n-ai nimic… e doar efectul nopţi nedormite… după cât se pare.

GERTRUDE: Ei bine, Pauline, cum te simţi?

PAULINE: Am adormit… Şi dânsa a stat aici în timp ce dormeam… *(Se scoală.)* Ah! *(îşi duce mâna la piept.)* Ah, ce ticăloşie! *(Lui Vernon.)* Doctore, ai fost complice la…

GERTRUDE: Complice la ce? Ce-ai vrut să spui?

VERNON: Eu, draga mea, eu, complice la o faptă urâtă, şi împotriva ta, pe care te iubesc ca şi cum ai fi copilul meu? Spune-mi însă…

PAULINE: Nimic, doctore, nimic…

GERTRUDE: Lasă-mă, te rog, să-i spun două vorbe.

VERNON *(aparte):* Ce-o fi îndemnând-o să tacă, deşi a căzut într-o capcană?

GERTRUDE: Ei bine, Pauline, nu le-ai stăpânit prea multă vreme. Dovezile în legătură cu acea stupidă acuzaţie împotriva mea, pe care plănuiai să le aduci la cunoştinţă lui taică-tău…

PAULINE: Acuma înţeleg. M-ai adormit ca să mă jefuieşti.

GERTRUDE: Suntem amândouă la fel de curioase, asta-i tot. M-am purtat întocmai cum ai procedat tu la Ferdinand.

PAULINE: Acum te bucuri dumneata, doamnă, dar în curând voi triumfa eu.

GERTRUDE: A, prin urmare, războiul continuă?

PAULINE: Războiul, doamnă?… Mai bine zis, duelul! Una dintre noi două e de prisos.

GERTRUDE: Cam tragic, fetiţo.

VERNON *(aparte):* Nicio izbucnire, niciun fel de conflict… în aparenţă… Am o idee! Ce-ar fi să-l chem pe Ferdinand? *(Vrea să iasă.)*

GERTRUDE: Doctore…

VERNON: Doamnă…

GERTRUDE: Am o vorbă să-ţi spun. *(Încet.)* Nu te las până nu-mi dai îndărăt…

VERNON: Am pus o condiţie…

PAULINE: Doctore…

VERNON: Ce doreşti, copila mea?

PAULINE: Ştii că somnul meu n-a fost normal?

VERNON: Ştiu, te-a adormit maică-ta vitregă… am dovada… Dar tu, tu ştii pentru ce?

PAULINE: O, doctore, e…

GERTRUDE: Doctore!

PAULINE: O să-ţi spun totul… dar mai târziu.

VERNON *(aparte:* Acum, fie de la ea, fie de la maică-sa, tot aflu eu ceva. Vai de capul generalului!

GERTRUDE: Ei bine, doctore?

SCENA 3

Pauline, singură, sună

PAULINE: Da, să fugim împreună… ăsta-i singurul lucru ce-mi rămâne de făcut. Dacă maştera şi cu mine ne mai duelăm mult, tata, săracul, va fi făcut de ocară; nu-i mai bine să nu-l ascult? Şi, de altfel, o să-i scriu… Şi odată învingătoare, voi fi generoasă cu ea… O să-l las pe tata să aibă încredere în dânsa, explicându-i că am fugit din pricina urii lui împotriva numelui de Marcandal şi a dragostei mele pentru Ferdinand.

SCENA 4

Pauline, Marguerite

MARGUERITE: Domnişoara se simte bine?

PAULINE: Da, trupul meu e sănătos, dar sufletul… Vai, am ajuns la disperare! Dragă Marguerite, tare-i nenorocită o fată când şi-a pierdui mama…

MARGUERITE: Şi când tatăl ci s-a recăsătorit cu o femeie ca doamna de Grandchamp. Bine, domnişoară, dar eu nu sunt pentru dumneata ca o mamă… umilă şi devotată? Pe cât le urăşte maştera, pe atât a crescut dragostea mea de doică…

PAULINE: Marguerite! Eşti sigură? Cred că le înşel: Nu mă iubeşti tu chiar atâta…

MARGUERITE: O, domnişoară, pune-mă la încercare.

PAULINE: Să vedem, ai părăsi Franţa pentru mine?

MARGUERITE: Ca să fiu alături de dumneata, aş merge şi în India!

PAULINE: Chiar acuma?

MARGUERITE: Chiar acuma… Oh… Bagajele mele nu cântăresc prea greu.

PAULINE: Ei bine, Marguerite, vom pleca în noaptea asta… în taină.

MARGUERITE: Plecăm… da' de ce?

PAULINE: De ce? Nu ştii că doamna de Grandchamp m-a adormit?

MARGUERITE: Ştiu, domnişoară, şi domnul Vernon ştie; de altminteri, mi-a spus Félix că a ascuns ceaşca din care ţi-ai băut ceaiul… dar pentru ce te-a…

PAULINE: Niciun cuvânt despre asta, dacă mă iubeşti. Şi dacă-mi eşti credincioasă, aşa cum spui, du-te la tine, strânge-ţi lucrurile şi ai grijă să nu

simtă cineva că te pregăteşti de plecare. O să plecăm după miezul nopţii. O să-ţi dau ca să duci la tine bijuteriile mele şi, în sfârşit, toate lucrurile de care aş avea nevoie pentru un drum lung… Dar fii cu băgare de seamă; dacă maştera ar avea cea mai mică bănuială, aş fi pierdută.

MARGUERITE: Pierdută!… Dar, domnişoară, ce s-a întâmplat? Gândeşte-te bine: să-ţi părăseşti casa?

PAULINE: Vrei să mă vezi moartă?

MARGUERITE: Moartă… Bine, domnişoară, facă-se voia dumitale.

PAULINE: Marguerite, roagă-l pe domnul Ferdinand să-mi aducă veniturile mele pe anul ăsta; acum, numaidecât.

MARGUERITE: Se plimba sub fereastra dumitale când am venit.

PAULINE *(aparte):* Sub fereastra mea… se temea că n-o să mă mai vadă niciodată… bietul Ferdinand…

SCENA 5

Pauline, singură

PAULINE: Să-mi părăsesc căminul părintesc… îl ştiu pe tata, o să mă caute peste tot… Nesfârşite comori posedă dragostea dacă îşi poate îngădui să plătească asemenea datorii: pentru că îi dăruiesc totul lui Ferdinand, îmi părăsesc ţara, părintele, căminul! Dar, în sfârşit, netrebnica asta l-ar distruge! De altfel, mă voi întoarce! Doctorul şi domnul Ramel îl vor convinge pe tata să mă ierte. Mi se pare că aud paşii lui Ferdinand… Da, chiar el e!

SCENA 6

Pauline, Ferdinand

PAULINE: Ah, dragul meu Ferdinand…

FERDINAND: Şi eu, care credeam că nu te mai văd! Marguerite ştie… totul?

PAULINE: Nu ştie încă nimic; dar la noapte va afla de fuga noastră, deoarece vom fi liberi, Ferdinand, şi îţi vei lua soţia cu tine…

FERDINAND: O, Pauline, să nu mă amăgeşti!

PAULINE: Oricum mă gândeam să vin la tine acolo, în surghiun… dar femeia asta odioasă mi-a grăbit hotărârea… Nu mai este meritul meu, ci al ei, Ferdinand… E vorba de viaţa mea, pur şi simplu!

FERDINAND: De viaţa ta!… Dar ce-a făcut?

PAULINE: Era mai-mai să mă omoare… M-a omorât aproape… M-a adormit… ca să-mi fure scrisorile pe care le aveam la mine! Dacă a îndrăznit să facă una ca asta, îmi închipui ce-i în stare să facă de acum înainte ca să nu te piardă. Dacă vrem să fim împreună, n-avem altă posibilitate decât fuga. Aşa că nu ne mai spunem adio! În noaptea asta vom fugi. Tu hotărăşti unde.

FERDINAND: Simt că înnebunesc de bucurie!

PAULINE: O, Ferdinand, fă tot ce trebuie: fugi la Louviers, la prietenul tău, procurorul; avem nevoie de o trăsură, de paşapoarte… Să nu cumva să ne ajungă din urmă tata – maştera îl va asmuţi după noi. Ne-ar ucide, căci i-am destăinuit în această scrisoare secretul care mă sileşte să-l părăsesc în felul ăsta.

FERDINAND: Fii fără grijă! Eugène a pregătit încă de ieri totul pentru plecarea mea. Uite banii pe care mi-i datora tatăl tău. *(Îi arată portmoneul.)* Fă-mi şi chitanţa ta. *(Pune câteva monede de aur pe o măsuţă.)* Acum trebuie să mai prezint doar

socotelile casieriei şi sunt liber… La ora trei suntem la Rouen… şi de-aici la Le Havre, unde ne vom îmbarca în primul vapor american care se întoarce în Statele Unite. Eugène a trimis un om de încredere să-mi oprească un loc la bord. Căpitanul american va considera foarte firesc ca un bărbat să călătorească împreună cu nevasta, aşa încât nu vom întâmpina nicio piedică.

SCENA 7

Aceiaşi, *Gertrude*

GERTRUDE: În afară de mine!

PAULINE: Suntem pierduţi!

GERTRUDE: Ah, plecai fără să mi-o spui, Ferdinand!… Am auzit totul.

FERDINAND *(către Pauline):* Domnişoară, fii bună şi dă-mi chitanţa; îmi trebuie neapărat ca să pot prezenta socotelile casieriei tatălui dumitale înainte de plecare. *(Către Gertrude.)* Doamnă, s-ar putea s-o împiedicaţi pe domnişoara să plece, dar eu, care nu mai rămân aici cu nici, un preţ, eu voi pleca.

GERTRUDE: Ba trebuie să rămâi, domnule, şi vei rămâne!

FERDINAND: Fără voia mea?

GERTRUDE: Ce voia să facă domnişoara voi face eu, cu toată îndrăzneala. Îl voi chema aici pe domnul de Grandchamp şi ai să vezi că vei fi obligat să pleci, dar însoţit de copilul meu şi de mine. *(Intră Félix.)* Roagă-l pe domnul de Grandchamp să vină până aici.

FERDINAND *(către Pauline):* Am presimţit. Ţine-o de vorbă, mă duc după Félix, ca nu cumva să-i spună ceva generalului. Eugène îţi va arăta ce-ai de făcut. Din moment ce vom fi departe,

Gertrude nu va mai putea face nimic împotriva noastră. *(Către Gertrude.)* Adio, doamnă! Ai atentat adineauri la viaţa Paulinei, ai rupt, astfel, ultimele legături dintre noi.

GERTRUDE: Asta-i tot ce ştii: să acuzi!… Dar habar nu ai de ceea ce voia domnişoara să-i spună tatălui ei despre tine şi despre mine!

FERDINAND: O iubesc şi o voi iubi toată viaţa, şi voi şti s-o apăr de duşmănia dumitale şi am destulă încredere într-însa ca să mă expatriez… ştiu că va fi a mea. Adio!

PAULINE: Ferdinand, dragul meu…

SCENA 8

Gertrude, Pauline

GERTRUDE: Acum, când am rămas singure, vrei să ştii pentru ce l-am chemat pe taică-tău? Ca să-i spun numele cel adevărat al lui Ferdinand şi din ce familie face parte…

PAULINE: Doamnă, ce-ai de gând să faci? în clipa când va afla că băiatul generalului Marcandal i-a ademenit fiica, tata e în stare să alerge la Le Hâvre… să-l ajungă pe Ferdinand din urmă… şi atunci…

GERTRUDE: Mai degrabă să-l ştiu pe Ferdinand mort decât cu alta, mai ales când o urăsc pe această alta cu aceeaşi putere cu care îl iubesc pe el… Şi cu aceasta duelul nostru ia sfârşit!

PAULINE: O, doamnă, îţi cad la picioare, aşa cum mai înainte te plecaseşi dumneata la picioarele mele. Să ne ucidem una pe alta noi, dacă vrei dumneata, dar să nu-l asasinăm pe el!… Vreau să trăiască… Cruţă-l pe el, cu preţul vieţii mele.

GERTRUDE: Ei bine, atunci renunţi?

PAULINE: Da, doamnă.

GERTRUDE *(lasă să-i cadă batista, în clocotirea patimii în care vorbeşte):* Minţi! Îmi spui asta fiindcă te iubeşte, pentru că adineauri, când îmi vorbea despre dragostea lui pentru tine, m-a jignit cumplit şi fiindcă-ţi închipui că n-o să mă mai iubească niciodată… Nu, Pauline, vreau o garanţie că eşti sinceră!

PAULINE *(aparte):* Batista… şi cheia de la birou… Acolo a încuiat otrava… O! *(Tare.)* Garanţii că sunt sinceră, spui?… Am să-ţi dau… Ce-mi ceri?

GERTRUDE: Una singură. Singura-n care cred: să te măriţi cu celălalt.

PAULINE: Mă voi mărita cu el.

GERTRUDE: Şi să i-o spun acum… imediat?

PAULINE: Du-te şi spune-i-o chiar dumneata, doamnă, pe urmă întoarce-te aici cu tata şi…

GERTRUDE: Şi…

PAULINE: Şi o să-mi dau cuvântul; iar cuvântul înseamnă viaţa.

GERTRUDE *(aparte):* Cu ce hotărâre spune asta… fără să plângă… Plănuieşte ceva? *(Paulinei.)* Asta înseamnă că te-ai resemnat!

PAULINE: Da.

GERTRUDE *(aparte):* Să vedem… *(Paulinei.)* Dacă spui adevărul…

PAULINE: Dumneata, care eşti falsă în toate cele, vezi numai minciună la alţii… Ah, lasă-mă, doamnă, mi-e groază de dumneata!

GERTRUDE: Deci eşti sinceră! Mă duc să-l anunţ pe Ferdinand despre hotărârea ta! *(Semn de încuviinţare din partea Paulinei.)* Dar n-o să mă creadă. Ce-ar fi să-i scrii două cuvinte?

PAULINE: Ca să-i spun să tiu mai plece? *(Scrie.)* Poftim, doamnă!

GERTRUDE: „Mă mărit cu domnul de Rimonville… Nu mai e cazul să pleci… Pauline.” *(Aparte.)* Nu mai înţeleg nimic… Mă tem de o cursă. Nu, îl las să plece, o să afle el despre căsătorie mai târziu… când va fi departe. *(Iese.)*

SCENA 9

Pauline, singură

PAULINE: Vai, l-am pierdut pe Ferdinand… întotdeauna m-am gândit aşa: lumea e sau un paradis, sau o temniţă; şi eu, ca orice fată, visam doar paradisul. Am cheia de la birou… o să i-o înapoiez după ce iau tot ce-mi trebuie ca să isprăvesc odată cu situaţia asta nenorocită… Foarte bine! Să mă duc…

SCENA 10

Pauline, Marguerite

MARGUERITE: Eu mi-am făcut bagajele, domnişoară. Să încep şi aici?

PAULINE: Da… *(Aparte.)* Trebuie s-o las să-l facă. *(Tare.)* Uite, Marguerite, ia monedele astea de aur şi ascunde-le la tine.

MARGUERITE: Trebuie neapărat să pleci?

PAULINE: A, dragă Marguerite, cine ştie dacă voi apuca s-o fac… Dar tu vezi-ţi de treabă… *(Iese.)*

SCENA 11

Marguerite, singură

MARGUERITE: Şi eu, care credeam, dimpotrivă, că zgripţuroaica nu vrea cu niciun chip ca domnişoara să se mărite! Să-mi fi ascuns domnişoara că are o dragoste cu bucluc? Şi când te gândeşti că taică-su e atât de bun cu ea! îi lasă toată libertatea… Dacă aş vorbi cu domnul? O, nu, să nu-i fac cumva vreun rău fetiţei.

SCENA 12

Marguerite, Pauline

PAULINE: Nu m-a văzut nimeni! Uite, Marguerite, du mai întâi banii la tine. Şi lasă-mă să mă gândesc la hotărârea pe care am luat-o…

MARGUERITE: În locul dumitale, domnişoară, eu i-aş spune totul lui domnu…

PAULINE: Tatei? Să nu sufli o vorbă, nenorocito! Măcar iluziile cu care trăieşte să i le cruţăm…

MARGUERITE: Iluziile… că bine zici!

PAULINE: Du-te şi lasă-mă.

(Marguerite pleacă.)

SCENA 13

Pauline, apoi *Vernon*

PAULINE *(ţinând în mână pachetul cu otravă din primul act):* Iată şi moartea!… Doctorul povestea ieri, în legătură cu nevasta lui Champagne, că trebuie să treacă vreo câteva ore, aproape o noapte, până când substanţa asta cumplită îşi face efectul, şi că dac-o iei din pripă,

mai poţi s-o combaţi. Prin urmare, dacă doctorul va fi aici, ar putea s-o combată. *(Cineva bate la uşă.)* Cine e?

VERNON *(de afară):* Eu sunt!

PAULINE: Intră, doctore! *(Aparte.)* Curiozitatea l-a adus încoace, şi tot ea îl va face să plece.

VERNON: Ei bine, fetiţo, dec între tine şi maică-ta vitregă există secrete de viaţă şi de moarte?

PAULINE: Există. Mai ales de moarte.

VERNON: Drace, lucrurile astea mă privesc şi pe mine atunci. Ia să vedem!… Te-a: certat cumva rău cu mama ta vitregă?

PAULINE: O, nu-mi mai vorbi despre creatura asta… Îl înşală pe tata.

VERNON: Ştiu.

PAULINE: Nu l-a iubit niciodată.

VERNON: Eram sigur.

PAULINE: Şi a jurat să mă distrugă.

VERNON: Cum?… A pus gând rău dragostei dumitale?

PAULINE: Poate… chiar vieţii mele.

VERNON: Ce bănuială! Pauline, copilul meu, ştii cât ţin la tine? Nu te-aş putea scăpa din…

PAULINE: Ca să fiu salvată, ar trebui ca tata să aibă alte concepţii în unele privinţe. Uite, îl iubesc pe domnul Ferdinand.

VERNON: Şi pe-asta o ştiu, dar ce te împiedică să te măriţi cu el?

PAULINE: Vei fi discret, nu? Ei bine, Ferdinand e fiul generalului Marcandal!

VERNON: A, Doamne, mormânt voi fi! Dar taică-tău s-ar bate cu el pe viaţă şi pe moarte numai pentru că au trăit vreme de trei ani sub acelaşi acoperiş.

PAULINE: Acum înţelegi că nu există nicio speranţă în privinţa aceasta? *(Cade, copleşită, pe un fotoliu, la stânga.)*

VERNON: Biata copilă… i-e rău! *(Sună şi cheamă.)* Marguerite, Marguerite!

SCENA 14

Aceiaşi, *Gertrude, Marguerite, generalul*

MARGUERITE *(venind în fugă):* Aţi dorit ceva, domnule?

VERNON Pune la încălzit un ceainic cu apă fierbinte şi pregăteşte-mi o infuzie de frunze de portocal.

GERTRUDE: Ce-i cu tine, Pauline?

GENERALUL: Copila mea, fată dragă…

GERTRUDE: Nu-i nimic… Ştiu despre ce e vorba… fata a luat o hotărâre de care atârnă toată viaţa ei şi…

VERNON *(către general):* O hotărâre… Ce hotărâre?

GENERALUL: Se mărită cu Godard! *(Aparte.)* Se pare, după cum zice nevastă-mea, că a renunţat la o dragoste despre care nu vrea să vorbească nimic, că persoana respectivă ar fi inacceptabilă, şi ea n-ar fi descoperit decât ieri că e un tip nedemn…

VERNON: Şi tu crezi? Nu grăbi lucrurile, generale. Mai discutăm noi diseară… *(Aparte.)* Oh, am să vorbesc cu doamna de Grandchamp!

PAULINE *(Gertrudei):* Doctorul ştie totul…

GERTRUDE: Ah!

PAULINE *(pune batista ş cheia în buzunarul Gertrudei, în timp ce aceasta se uită la Vernon, care discută cu generalul):* Scoate-l de-aici, că ar fi în stare să-i spună totul tatei, şi trebuie să-l salvăm cel puţin pe Ferdinand…

GERTRUDE *(aparte):* Are dreptate! *(Tare.)* Doctore, tocmai mi s-a comunicat că François, unul dintre lucrătorii noştri cei mai buni, s-a îmbolnăvit ieri… azi-dimineaţă n-a venit la lucru… Ar trebui să treci pe la el…

GENERALUL: François! O, du-te la el, Vernon…

VERNON: Parcă locuieşte la Pré-l'Evêque… *(Aparte.)* Sunt trei leghe şi mai bine până acolo…

GENERALUL: Starea Paulinei nu te îngrijorează?

VERNON: E o simplă criză de nervi.

GERTRUDE: Doctore… nu-i aşa că te pot înlocui aici fără niciun pericol?…

VERNON: Da, doamnă. *(Generalului.)* Pun rămăşag că François e lot atât de bolnav ca şi mine!… Or fi socotind că văd prea multe şi… mă trimit în misiune…

GENERALUL *(înfuriindu-se):* Cine?… Ce vrei să spui?…

VERNON: Iar te-nfurii? Fii calm, prietene, altminteri te vor măcina remuşcările toată viaţa.

GENERALUL: Remuşcări…

VERNON: Stai aici, că mă întorc.

GENERALUL: Dar…

GERTRUDE *(Paulinei):* Ei, cum le mai simţi, îngeraşule?

GENERALUL: Dar… ia uită-te la ele!…

VERNON: Eh… femeile se ucid una pe alta mângâindu-se…

SCENA 15

Aceiaşi, în afară de *Vernon,* apoi *Marguerite*

GERTRUDE *(către general, care a rămas profund uimit de ultimele cuvinte ale lui Vernon):* Ei, ce-i cu tine?

GENERALUL *(trecând prin faţa Gertrudei şi mergând spre Pauline):* Nimic, nimic… Spune-mi, Pauline, te măriţi cu Godard de bunăvoie?

PAULINE: De bunăvoie.

GERTRUDE: Ah!

GENERALUL: Vine îndată.

PAULINE: Îl aştept…

(Apare Marguerite, cu o ceaşcă.)

GENERALUL *(aparte):* E-atâta amărăciune-n glasul ei…

GERTRUDE: Ai adus-o prea repede, Marguerite, infuzia nu va fi destul de tare!… *(Gustă.)* Mă duc s-o prepar eu.

MARGUERITE: Totuşi, eu sunt deprinsă s-o îngrijesc pe domnişoara.

GERTRUDE: Ce înseamnă tonul ăsta?

MARGUERITE: Dar… doamnă…

GENERALUL: Marguerite, dacă mai spui un singur cuvânt, ne certăm… bătrânico!

PAULINE: Gata, Marguerite, las-o pe doamna de Grandchamp să facă cum crede dânsa de cuviinţă.

(Gertrude iese cu Marguerite.)

GENERALUL: Oare nu mai are fata încredere în tăicuţul ei… care o iubeşte? Ei bine, spune-mi de ce ieri îl respingeai cu atâta înverşunare pe Godard, pentru ca astăzi să-l accepţi?

PAULINE: Toane de fată mare!

GENERALUL: Nu ţi-e drag altcineva?

PAULINE: Tocmai pentru că nu mi-e drag nimeni mă mărit cu acest domn Godard al dumneavoastră!

(Gertrude se întoarce cu Marguerite.)

GENERALUL: A!

GERTRUDE: Ţine, micuţo, dar fii cu băgare de seamă, că e cam fierbinte.

PAULINE: Mulţumesc, mamă!

GENERALUL: Mamă!.. Într-adevăr, îţi vine să-ţi pierzi minţile!

PAULINE: Marguerite… zaharniţa?

(Profită de clipa când Marguerite iese din cameră şi când Gertrude vorbeşte cu generalul, ca să pună otrava în ceaşcă; apoi lasă să cadă hârtia în care aceasta fusese învelită.)

GERTRUDE *(generalului):* Dar ce-i cu tine?

GENERALUL: Scumpă prietenă, nu înţeleg sufletul femeiesc: sunt ca Godard.

(Marguerite revine.)

GERTRUDE: Eşti ca toţi bărbaţii,

PAULINE: Ah!

GERTRUDE: Ce ai fetiţo?

PAULINE: Nimic… Nimic…

GERTRUDE: Am să-ţi mai pregătesc o ceaşcă…

PAULINE: Nu, doamnă, una e suficientă. Trebuie să-l aşteptăm pe doctor. *(Pune ceaşca pe măsuţă.)*

SCENA 16

Aceiaşi, *Godard, Félix*

FÉLIX: Domnul Godard întreabă dacă-l puteţi primi.

(Pauline e întrebată din ochi.)

PAULINE: Bineînţeles!

GERTRUDE: Ce-a de gând să-i spui?

PAULINE: Veţi vedea.

GODARD *(intrând):* Ah, Doamne, domnişoara nu se simte bine… nu ştiam, şi o să… *(I se face semn să ia loc.)* Permite-mi, domnişoară, în primul rând să-ţi mulţumesc pentru cinstea de a mă primi în acest sanctuar al purităţii. Doamna de Grandchamp şi tatăl dumitale mi-au dat o ştire care ieri m-ar fi umplut de fericire, dar care astăzi, mărturisesc, mă uimeşte.

GENERALUL: Ce vrei să spui, domnule Godard?

PAULINE: Nu te supăra, tată, domnul are perfectă dreptate. Tu nu ştii tot ce i-am spus ieri…

GODARD: Eşti prea inteligentă, domnişoară, ca să nu ţi se pară firească curiozitatea unui om cu patruzeci de mii livre venit – în afară de economii – de a cunoaşte motivele care au făcut să fie acceptat la un răstimp de douăzeci şi patru de ore după ce a fost tratat cu un refuz… deoarece ieri, exact la ora asta… *(îşi scoate ceasul)* la cinci şi jumătate fix… dumneata mi-ai…

GENERALUL: Cum, nu eşti îndrăgostit, aşa cum pretindeai? Începi să te cerţi cu cea mai adorabilă fată din lume taman în clipa când ea…

GODARD: N-aş fi discutat dacă n-ar fi fost vorba de căsătorie. O căsătorie, domnule general, reprezintă o afacere, dar totodată este şi urmarea unui sentiment.

GENERALUL: Scuză-mă, Godard, ştii… eu sunt cam iute din fire.

PAULINE *(lui Godard):* Domnule… *(Aparte.)* O, ce durere… Domnule, pentru ce oare săracele fete…

GODARD: Săracă… Da' de unde, domnişoară, ai patru sute de mii de franci..

PAULINE: Pentru ce, atunci, fetele tinere şi slabe…

GODARD: Slabe?

PAULINE: Bine… fetele… nevinovate, nu s-ar interesa cât de puţin de caracterul aceluia care doreşte să devină domnul şi stăpânul lor? Dacă mă

iubeşti, e cazul să te pedepseşti şi pe dumneata… şi pe mine… pentru că te-am pus la o încercare?

GODARD: A, dacă privim lucrurile în felul acesta…

GENERALUL: Oh, femeile, femeile!

GODARD: Poţi să spui la fel de bine şi: „Fetele! Fetele!”

GENERALUL: Da. Numai că fata mea are, fără doar şi poate, mai multă minte decât taică-su.

SCENA 17

Aceiaşi, *Gertrude, Napoléon*

GERTRUDE: Ei bine, domnule Godard?

GODARD: Ah, doamnă! Ah, domnule general! Sunt în culmea fericiri: Mi s-a împlinit visul! Să intru într-o familie ca a dumneavoastră! Eu… ah, doamnă, ah, domnule general, ah, domnişoară! *(Aparte.)* Dar să desluşesc acest mister, că de iubit nu mă iubeşte ea nici cât negru sub unghie!

NAPOLÉON *(intrând):* Tată, am primit „Crucea de merit”… Bună ziua, mamă… Unde e Pauline?… Ia te uită, eşti bolnavă! Săraca surioară!… Apropo, ştiţi de unde vine dreptatea?

GERTRUDE: Cine ţi-a spus?… Uitaţi-vă la el!

NAPOLÉON: Învăţătorul! Mi-a spus că dreptatea vine de la bunul Dumnezeu!

GODARD: Învăţătorul tău nu are în el nimic de normand!

PAULINE *(încet, Margueritei):* Oh, Marguerite… scumpa mea Marguerite, fă-i să plece.

MARGUERITE: Domnilor, domnişoara are nevoie de odihnă.

GENERALUL: Bine, Pauline, te lăsăm acum… Ai grijă să vii la cină.

PAULINE: Dacă voi putea… Tată, sărută-mă…

GENERALUL *(îmbrăţişând-o):* înger drag! *(lui Napoléon.)* Vino, micuţule.

(Ies toţi, în afară de Pauline, Marguerite şi Napoléon.)

NAPOLEON *(Paulinei)*: Ei bine, pe mine nu mă săruţi?… Păi te ai?

PAULINE: Oh, mor…

NAPOLÉON: Oamenii mor oare cu adevărat?… Pauline, cum e moartea?

PAULINE: Moartea… e… cam aşa… *(Cade în braţele Margueritei.)*

MARGUERITE: Doamne! Ajutor!

NAPOLÉON: Oh, Pauline, mi-e frică… *(Fugind.)* Mamă! Mamă!

ACTUL V

Camera *Paulinei*

SCENA 1

Pauline, Ferdinand, *Verno*n

Pauline e întinsa pe pat, Ferdinand îi ţine mâna, copleşit de durere, într-o atitudine de totală delăsare. E în zori; o lampă mai arde încă

VERNON: *(aşezat lângă măsuţă):* Am văzut morţi fără număr pe câmpul de bătaie, în ambulanţe; de ce oare moartea unei fete tinere sub acoperişul casei părinteşti mă impresionează mai puternic decât atâtea cumplite suferinţe? Poate pentru că, pe câmpul de luptă, moartea e ceva previzibil… contezi chiar pe ca; în timp ce aici nu e vorba de o singură viaţă… aici e o familie întreagă în doliu şi atâtea speranţe spulberate. Uite, fetiţa asta, pe care o îndrăgeam, a fost asasinată, otrăvită… şi de către cine?… Marguerite a ghicit secretul duşmăniei dintre cele două rivale… Nu am putut să nu le povestesc totul judecătorilor… Dar, Doamne, am încercat chiar toiul ca să smulg viaţa aceasta din ghearele morţii?… *(Ferdinand îşi înalţă capul şi-l ascultă pe doctor.)* Chiar am adus cu mine o otravă care ar putea s-o neutralizeze pe cealaltă; dar ar fi trebuit să mă consult cu câţiva

savanţi! Singur nu îndrăznesc să aplic metoda asta la voia întâmplării.

FERDINAND *(se scoală şi vine către doctor):* Doctore, când vor veni magistraţii, explică-le despre ce e vorba, cred că vor înţelege… am credinţa că Domnul îmi va asculta ruga… va înfăptui o minune şi mi-o va înapoia!

VERNON: Înainte ca otrava să-şi fi făcut efectul, aş mai fi îndrăznit… acum, însă, ar însemna să fiu socotit drept otrăvitor… Nu, asta e inutilă *(pune un flacon pe masă)* şi devotamentul meu ar fi o crimă.

FERDINAND *(pune o oglindă la buzele Paulinei):* Mai e timp… respiră.

VERNON: Nu mai apucă revărsatul zorilor.

PAULINE: Ferdinand.

FERDINAND: M-a chemat.

VERNON: O, la douăzeci şi doi de ani, inima luptă cu nebănuite puteri împotriva distrugerii! De altfel, va fi conştientă până la ultima suflare. Ar putea chiar să se scoale, să vorbească, deşi suferinţele pricinuite de otrava asta îngrozitoare sunt nemaipomenite.

SCENA 2

Aceiaşi, *generalul,* la început de-afară

GENERALUL: Vernon!

VERNON *(lui Ferdinand):* Generalul. *(Ferdinand se aruncă copleşit pe un fotoliu din fund, la stingă, mascat de perdelele patului. Spre uşă.)* Ce doreşti?

GENERALUL: S-o văd pe Pauline.

VERNON: Dacă vrei să m-asculţi… mai aşteaptă puţin. E mult mai rău.

GENERALUL *(forţând uşa):* Atunci intru!

VERNON: Nu, domnule general, ascultă-mă…

GENERALUL: Nu, nu!… Nu se mişcă deloc… e rece. Ah, Vernon!

VERNON: Hai, domnule general… *(Aparte.)* Trebuie să-l scot din odaie. *(Tare.)* N-a mai rămas decât o foarte slabă nădejde de salvare.

GENERALUL: Spui că… Adineauri m-ai minţit, deci!

VERNON: Dragul meu, trebuie să priveşti soarta în faţă, aşa cum ne uităm la bateriile încărcate cu obuze!… Ei bine, m-a cuprins o mare îndoială, aşa că trebuie să te duci… *(Aparte.)* Ah, ce idee! *(Tare.)* Să te duci chiar dumneata după preot.

GENERALUL: Vernon… vreau s-o văd… s-o îmbrăţişez.

VERNON: Fii cu băgare de seamă…

GENERALUL *(după ce-a sărutat-o pe Pauline):* Ah, e de gheaţă!

VERNON: Aşa se manifestă boala, domnule general… Fugi la parohie… dacă se întâmplă să nu izbutesc, ar însemna ca fiica dumitale, pe care ai crescut-o creştineşte, să fie lipsită de ajutorul bisericii.

GENERALUL: Ba da. Mă duc.

(Se-ndreaptă către pat.)

VERNON *(îi arata uşa):* Pe aici!

GENERALUL: Dragul meu, nu mai ştiu ce-i cu mine, mi-am pierdut capul… Vernon, fă o minune!… Ai salvat atâţia oameni, şi nu poţi scăpa o copilă!

VERNON: Vino… vino… *(Aparte.)* Mă duc cu el… Dacă se întâlneşte cumva cu magistraţii, cine ştie ce nenorocire îl mai paşte! *(Ies.)*

SCENA 3

Pauline, Ferdinand

PAULINE: Ferdinand…

FERDINAND: A, Doamne! Să fie ultimele ei cuvinte? O, da, Pauline, tu eşti toată viaţa mea! Dacă Vernon nu izbuteşte să te salveze, să ştii că te urmez, şi vom fi din nou împreună!

PAULINE: Atunci mor fără să-mi pară rău de nimic.

FERDINAND *(ia flaconul):* Licoarea asta, care te-ar fi salvat dacă doctorul venea mai devreme, mă va scăpa pe mine de viaţă.

PAULINE: Nu, tu trebuie să fii fericit.

FERDINAND: Niciodată… fără tine!

PAULINE: Tu îmi redai viaţa…

SCENA 4

Aceiaşi, *Vernon*

FERDINAND: Vorbeşte, a deschis ochii.

VERNON: Draga de ea! Adoarme… Se va mai trezi oare vreodată?

(Ferdinand îşi reia locul şi mâna Paulinei.)

SCENA 5

Aceiaşi, *Ramel, judecătorul de instrucţie*, *grefierul, un medic, un brigadier, Marguerite*

MARGUERITE: Domnule Vernon, au venit magistraţii… Domnule Ferdinand, trebuie să părăseşti camera.

(Ferdinand iese prin stânga.)

RAMEL: Brigadiere, vezi ca toate ieşirile casei să fie păzite şi stai la dispoziţia noastră!… Doctore, putem rămâne aici câteva clipe fără să primejduim viaţa bolnavei?

VERNON: Doarme. E ultimul ei somn.

MARGUERITE: Uitaţi ceaşca cu ce-a mai rămas din infuzie şi… din arsenic; mi-am dat seama când voiam s-o iau.

MEDICUL *(cercetând ceaşca şi gustând din conţinut)*: Este evident că avem de-a face cu o substanţă otrăvitoare.

JUDECĂTORUL: Să-i faci, te rog, analiza! *(O observă pe Marguerite, care ridică o bucăţică de hârtie.)* Ce-i cu hârtia aia?

MARGUERITE: O, nimic.

RAMEL: În împrejurări ca acestea, nimic nu e lipsit de însemnătate pentru un magistrat! Ah, ah… domnilor, va trebui să ne ocupăm mai târziu şi de hârtia asta. Cum am face să-l îndepărtăm puţin pe domnul de Grandchamp?

VERNON: E la parohie, dar o să se întoarcă acuşi.

JUDECĂTORUL *(către medic):* Vedeţi, domnule, ceaşca?

(Cei doi medici discută la căpătâiul patului.)

RAMEL *(către judecător):* Dacă se întoarce generalul, ne vom purta cu el după împrejurări.

(Marguerite plânge, îngenuncheată la picioarele patului. Cei doi medici, judecătorul şi Ramel stau în grup în partea din faţă a scenei.)

RAMEL *(către doctor):* Aşadar, părerea dumitale, domnule, este că boala domnişoarei de Grandchamp – pe care am văzut-o alaltăieri

sănătoasă pe deplin, dacă nu chiar fericită – este urmarea unui act criminal?

MEDICUL: Simptomele otrăvirii se văd cât de colo.

RAMEL: Iar rămăşiţa de otravă de pe fundul ceştii e suficient de vizibilă şi în cantitate îndestulătoare pentru a constitui o dovadă legală?…

MEDICUL: Da, domnule.

JUDECĂTORUL *(către Vernon):* Domnule, femeia aceasta pretinde că ieri, la orele patru, ai prescris domnişoarei de Grandchamp o infuzie de foi de portocal, în scopul de a-i calma o iritare nervoasă survenită din pricina unei discuţii cu mama ei vitregă; femeia mai adaugă că doamna de Grandchamp, care te-a expediat îndată după aceea la patru leghe, sub un pretext oarecare, a insistat să prepare ea însăşi infuzia şi să i-o dea fetei sale vitrege; e adevărat?

VERNON: Da, domnule!

MARGUERITE: Mai mult chiar, atunci când am stăruit s-o îngrijesc eu pe domnişoara, stăpânul meu, bietul de el, mi-a făcui observaţie.

RÂMEL *(lui Vernon)*: Unde te-a trimis doamna de Grandchamp?

VERNON: Toate se înlănţuie, domnilor, în această întâmplare plină de mister. Doamna de Grandchamp a ţinut nespus să mă îndepărteze, numai că lucrătorul pe care trebuia să-l vizitez, la trei leghe distanţă de-aici… se afla la cârciumă. Atunci l-am certat pe Champagne că a minţit-o pe doamna de Grandchamp… Champagne însă mi-a spus că era adevărat… cetăţeanul lipsise de la lucru, dar că el habar nu avea despre aşa-zisa boală a respectivului.

FÉLIX: Domnilor, a venit preotul.

RAMEL: Să luăm cu noi cele două corpuri delicte şi să trecem în salon, ca să încheiem procesul-verbal.

VERNON: Pe aici, domnilor, pe aici!

(Şi pleacă. Se schimbă decorul.)

SCENA 6

Salonul

Ramel, judecătorul, grefierul, Vernon

RAMEL: Iată, prin urmare, concluziile la care-am ajuns. După cum declară Félix şi Marguerite, doamna de Grandchamp a administrat ieri fiicei sale vitrege o doză de opium, iar dumneata, domnule Vernon, sesizând această operaţie criminală, ai luat ceaşca şi ai ascuns-o.

VERNON: E adevărat, domnilor, însă…

RAMEL: Cum este cu putinţă, domnule Vernon, ca dumneata, care ai văzut săvârşindu-se sub ochii dumitale ticăloşia, n-ai încercat s-o opreşti pe doamna de Grandchamp şi s-o împiedici să meargă mai departe pe drumul acesta criminal?

VERNON: Vă rog să mă credeţi, domnilor, că am încercat tot ceea ce mi-au dictat chibzuinţă şi experienţa mea de-o viaţă.

JUDECĂTORUL: Comportarea dumitale, domnule, e ciudată şi va trebui să dai: explicaţii. Ieri – păstrând ceaşca – ţi-ai făcut datoria; dar de ce te-ai oprit la mijlocul drumului?…

RAMEL: Dă-mi voie, domnule Cordier, doctorul e un bătrân sincer şi loial! *(Îl ia pe Vernon deoparte.)* Bănuiesc că ai reuşit să afli motivul crimei!

VERNON: Femeile au fost rivale, şi pasiunea – nemiloasa pasiune – le-a împins la extrem… Iar eu trebuie să tac.

RAMEL: Cunosc totul.

VERNON: Dumneata?

RAMEL: Am făcut şi eu ca şi dumneata, fără îndoială, totul ca să preîntâmpin dezastrul. Ferdinand urma să plece azi-noapte… Cât despre domnişoara Gertrude de Meilhac, am cunoscut-o mai demult la prietenul meu…

VERNON: O, domnule, ai milă! Ai milă, te rog, de un bătrân ostaş plin de răni şi de iluzii… O să-şi piardă fata… O să-şi piardă soţia… Să-i rămână măcar onoarea…

RAMEL: Ne-am înţeles! Atâta timp cât Gertrude nu va face mărturisiri care să ne oblige să deschidem ochii… voi încerca să demonstrez judecătorului de instrucţie, care e deştept, integru şi are zece ani de meserie la activ, ei bine, voi încerca să-l conving că singurul mobil al doamnei de Grandchamp a fost rapacitatea! Dar să mă ajuţi şi dumneata. *(Judecătorul se apropie, Ramel îi face un semn lui Vernon şi ia o înfăţişare severă.)* De ce şi-a adormit doamna de Grandchamp fata vitregă? Dumneata, ca prieten al casei, trebuie s-o ştii!

VERNON: Pauline voia să-mi încredinţeze un secret; maică-sa vitregă, ghicind că eram pe punctul de a afla nişte lucruri pe care ea avea interesul să le ţină ascunse, m-a trimis urgent să îngrijesc – chipurile – un lucrător care era perfect sănătos; de asta m-a expediat, şi nu ca să mă împiedice cumva s-o ajut pe Pauline, pentru că, la urma urmei, Louviers nu e chiar aşa de departe…

JUDECĂTORUL: Premeditare curată!… *(Lui Ramel.)* Dacă găsim în birou dovada crimei, nu mai scapă ea… Doamna nu bănuieşte nimic… aşa că va fi luată pe neaşteptate!

SCENA 7

Aceiaşi, *Gertrude, Marguerite*

GERTRUDE: Cântări bisericeşti… Şi judecătorii… Iar au venit aici?… Dar ce se întâmplă? *(Merge la uşa Paulinei şi se dă înapoi, îngrozită, în faţa Margueritei)* Ah!

MARGUERITE: Se înalţă rugăciuni pentru sufletul victimei dumitale!

GERTRUDE: Pauline! Pauline… moartă…

JUDECĂTORUL: Dumneata ai otrăvit-o, doamnă!

GERTRUDE: Eu! Eu! Eu! Ah, sunt trează… sau?… *(Lui Ramel.)* Ce bine că eşti aici! Pentru că dumneata ştii totul! Mă crezi în stare să săvârşesc o crimă?… Cum, vasăzică sunt acuzată… că aş fi atentat la zilele ei… eu, soţia unui om bătrân şi onorat… eu, care am un copil… un copil în faţa căruia mi-ar fi groază să roşesc… Ah, dreptatea va fi de partea mea… Marguerite, să nu iasă nimeni din casă! O, domnilor… Dar… Dar… Ce s-a întâmplat de-aseară şi până acuma? Când am lăsat-o pe Pauline, era puţin suferindă…

JUDECĂTORUL: Doamnă, vino-ţi în fire! Te afli în faţa justiţiei franceze!

GERTRUDE: Ah, mă ia cu frig…

JUDECĂTORUL: Justiţia, în Franţa cel puţin, e cea mai desăvârşită dintre instituţiile penale; ea nu întinde curse, ci acţionează, vorbeşte, înaintează pe faţă; ea e puternică prin misiunea ei, care este aceea de a descoperi adevărul. În momentul de faţă, doamnă, te afli sub anchetă doar, şi nu trebuie să vezi în persoana mea decât un protector. Dar spune adevărul, oricare ar fi el. Restul nu ne mai priveşte…

GERTRUDE: Atunci, domnule, să mergem acolo, şi voi striga în faţa Paulinei aceleaşi cuvinte pe care ţi le spun dumitale acum: sunt nevinovată de otrăvirea ei!

JUDECĂTORUL: Doamnă!…

GERTRUDE: Te rog, nu umbla cu fraze din acelea întortocheate pentru îmbrobodirea

oamenilor. Durerea mea-i cumplită. Mă doare de Pauline ca şi cum ar fi fost fata mea şi… îi iert toate! Ce mai vrei? Întreabă-mă, şi o să-ţi răspund.

RAMEL: Ce ai să-i ierţi?

GERTRUDE: Dar eu…

RAMEL *(încet):* Fii prudentă!

GERTRUDE: Ah, aveţi dreptate! Peste tot, prăpăstii!

JUDECĂTORUL *(către grefier):* O să treci după aceea numele şi prenumele; ia note pentru procesul-verbal al interogatoriului! *(Gertrudei.)* Ai turnat ieri către prânz opium în ceaiul domnişoarei de Grandchamp?

GERTRUDE: Ah, doctore… Dumneata!

RAMEL: Nu-l învinui pe doctor, s-a compromis şi aşa prea mult din pricina dumitale! Răspunde la întrebarea judecătorului!

GERTRUDE: Da, e adevărat!

JUDECĂTORUL *(îi arată ceaşca):* O recunoşti?

GERTRUDE: Da, domnule. Altceva?

JUDECĂTORUL: Doamna a recunoscut ceaşca, mărturisind totodată că a turnat opium într-însa. Deocamdată e suficient… în această fază a instrucţiei.

GERTRUDE: Deci, sunt acuzată?… Şi de ce anume?

JUDECĂTORUL: Doamnă, dacă nu reuşeşti să dovedeşti că eşti nevinovată… ai putea fi acuzată de crimă prin otrăvire. Şi acum să căutăm dovezile nevinovăţiei sau vinovăţiei dumitale.

GERTRUDE: Unde?

JUDECĂTORUL: În camera dumitale! Ieri i-ai dat să bea domnişoarei de Grandchamp o infuzie de foi de portocal… În această ceaşcă… asta… care conţine arsenic.

GERTRUDE: O, să fie oare cu putinţă?

JUDECĂTORUL: Alaltăieri ai declarat că păstrezi în permanenţă asupra dumitale cheia de la biroul unde se află pachetul cu arsenic.

GERTRUDE: Da, e-n buzunarul de la rochie. Oh, îţi mulţumesc, domnule, bine că se termină odată şi cu chinul ăsta.

JUDECĂTORUL: Vasăzică, n-ai folosit deloc…

GERTRUDE: Nu, de altfel, pachetul e sigilat.

RAMEL: Doamnă, îţi doresc din toată inima!

JUDECĂTORUL: Mă îndoiesc: e din rasa criminalilor…

GERTRUDE: Camera e în dezordine, permite-mi să…

JUDECĂTORUL: Oh, nu, nu… vom intra toţi trei în acelaşi timp.

RAMEL: E în joc dezvinovăţirea dumitale.

GERTRUDE: Bun… Să intrăm, domnilor!

SCENA 8

Vernon, singur

VERNON: Sărmanul general! A îngenuncheat la patul fetiţei, plânge, se roagă… Din păcate, numai Domnul o mai poate salva.

SCENA 9

Vernon, Gertrude, Ramel, judecătorul, grefierul

GERTRUDE: Nu mai ştiu ce-i cu mine… e-un coşmar… sunt…

RAMEL: Eşti pierdută, doamnă.

GERTRUDE: Da, domnule… dar cine mi-a făcut-o?…

JUDECĂTORUL *(către grefier):* Scrie că doamna de Grandchamp, deschizând ea însăşi biroul din dormitor şi prezentându-ne pachetul sigilat de domnul Baudrillon, am constatat că pachetul, neatins alaltăieri, a fost deschis… şi că s-a scos din el o cantitate mai mult decât suficientă pentru a provoca moartea cuiva.

GERTRUDE: Moartea… eu?

JUDECĂTORUL: Doamnă, nu fără rost am luat din biroul dumitale peticul acesta de hârtie. Adineauri am găsit la domnişoara de Grandchamp cealaltă bucată, cu care se potriveşte perfect, dovedind că, odată ajunsă în faţa biroului, tulburarea, care îi cuprinde îndată pe asasini, te-a făcut să înveleşti în această hârtie otrava pe care voiai s-o amesteci în infuzie.

GERTRUDE: Spuneai că eşti ocrotitorul meu… Ei bine… Asta, vezi dumneata…

JUDECĂTORUL: O clipă, doamnă! În faţa unor asemenea temeiuri, mă văd silit să preschimb mandatul de aducere, lansat împotriva dumitale, într-un mandat de arestare. *(Semnează.)* Acuma, doamnă, te afli în stare de arest.

GERTRUDE: Bine, cum doriţi!… Dar parcă spuneaţi că misiunea dumneavoastră este aceea de a căuta adevărul… Să-l căutăm, da, să-l căutăm.

JUDECĂTORUL: Da, doamnă!

GERTRUDE *(lui Ramel, plângând):* Oh, domnule, domnule…

RAMEL: Ai ceva de spus în apărarea dumitale, care să ne poată determina să revenim asupra acestei măsuri grave?

GERTRUDE: Domnilor, sunt nevinovată, n-am otrăvit pe nimeni, şi toate se ridică împotriva mea! Vă implor, în loc să mă chinuiţi, ajutaţi-mă!… Cineva mi-a furat poate cheia şi-a intrat în camera mea… Ah… înţeleg! *(Lui Ramel.)* Pauline a iubit aşa cum iubesc şi eu: ea s-a otrăvit!

RAMEL: Nu vorbi aşa, numai ca să-ţi salvezi onoarea, dacă n-ai dovezi serioase! Altminteri…

JUDECĂTORUL: Doamnă, este adevărat că ieri, cu toate că domnul Vernon urma să cineze la dumneata, l-ai trimis…

GERTRUDE: Oh, fiecare întrebare e o lovitură de pumnal pe care mi-l implântaţi în inimă. Şi izbiţi, izbiţi aşa mereu, la nesfârşit!

JUDECĂTORUL: L-ai trimis la Pré-l'Evêque ca să examineze un lucrător?

GERTRUDE: Da, domnule.

JUDECĂTORUL: Lucrătorul cu pricina, doamnă, se afla la cârciumă şi era sănătos tun.

GERTRUDE: Champagne îmi spusese că-i bolnav.

JUDECĂTORUL: Champagne, pe care l-am interogat, neagă că ar fi afirmat aşa ceva; el n-a vorbit de boală. Ai vrut ca victima să nu poată fi salvată în niciun fel.

GERTRUDE *(aparte):* O, Pauline! Ea m-a făcut să-l scot din casă pe Vernon! O, Pauline, mă tragi după tine în mormânt, şi voi muri ca o ucigaşă! Oh, nu, nu, nu! *(Lui Ramel.)* Domnule, nu mai am decât o singură scăpare. *(Lui Vernon.)* Pauline… mai trăieşte?

VERNON *(arătându-i-l pe general):* Iată răspunsul!

SCENA 10

Aceiaşi, *generalul*

GENERALUL *(lui Vernon):* Moare, prietene… Dacă o pierd, nu-i voi supravieţui!

VERNON: Dragul meu…

GENERALUL: Ce lume multă… Ce s-a-ntâmplat? Salvaţi-o! Dar unde e Gertrude?

(Cei de faţă îl fac să se aşeze în fundul camerei, la stânga.)

GERTRUDE *(târându-se la picioarele generalului):* Dragul meu… Sărmane tată… Ah, mai bine să mă omorâţi acuma… fără judecată… *(Se scoală.)* Nu… Pauline m-a învăluit şi pe mine în giulgiul ei… parcă-i simt degetele de gheaţă în jurul gâtului… Oh, şi mă resemnasem! Da, voiam să zăvorăsc în mine taina acestei cumplite tragedii, pe care ar trebui s-o cunoască toate femeile din lume! Dar nu mai am putere, după lupta asta cu un cadavru care s-a încleştat de mine, dându-mi moartea! Ei bine, inocenţa mea va ieşi la lumină… chiar cu preţul onoarei… dar cel puţin oamenii nu mă vor socoti o criminală odioasă şi laşă. Ah, am să spun totul.

GENERALUL *(se scoală şi trece mai în faţă):* Aha… Vei mărturisi deci în faţa justiţie; ceea ce mi-ai ascuns mie cu atâta îndărătnicie de două zile încoace! Creatură laşă şi nerecunoscătoare… minciună care mângâie… mi-ai omorât fata, ce mai vrei să ucizi?

GERTRUDE: Să tac?… Să vorbesc?…

RAMEL: Domnule general, vă implor, treceţi dincolo. Legea o cere.

GENERALUL: Legea!… Voi reprezentaţi justiţia oamenilor; eu pe-a lui Dumnezeu; eu sunt mai mult decât voi toţi laolaltă. Sunt procurorul, tribunalul, sentinţa şi călăul… Haide, vorbeşte, doamnă!

GERTRUDE *(la picioarele generalului):* Iertare… Da, sunt o…

RAMEL *(aparte):* O nefericită…

GERTRUDE *(aparte):* Oh, nu, nu!… Pentru onoarea lui, să nu afle niciodată adevărul! *(Tare.)* Deci toată lumea mă consideră vinovată, dumitale îţi voi spune până la ultima suflare că sunt nevinovată şi că într-o bună zi, din cele două morminte, va ieşi la lumină adevărul, un adevăr crud, care-ţi va dovedi că nici dumneata nu eşti

lipsit de răspundere, că şi dumneata, cu urile dumitale oarbe, eşti vinovat.

GENERALUL: Eu? Eu?… Oh, nu-mi mai simt capul… Îndrăzneşti să mă acuzi pe mine? *(Zărind-o pe. Pauline.)* Ah!… Doamne!

SCENA 11

PAULINE: Am aflat totul! Femeia asta nu e vinovată de crima pentru care o acuzaţi. Învăţătura divină, credinţa m-a ajutat să înţeleg că nu voi găsi iertare pe lumea cealaltă dacă nu voi ierta pe lumea asta. Eu am luat cheia de la doamna, eu am scos otrava din pachet… eu am rupt hârtia… ca s-o învelesc… eu… pentru că am vrut să mor.

GERTRUDE: Oh, Pauline! Ia-mi viaţa… ia-mi tot ce iubesc pe lume… O, doctore, salveaz-o!

JUDECĂTORUL: Domnişoară, e adevărat?

PAULINE: Adevărul?… Muribunzii spun totdeauna adevărul.

JUDECĂTORUL: Hotărât lucru, n-o să ştiu nimic din taina asta…

PAULINE *(către Gertrude):* Ştii de ce te-am scos din prăpastia în care te zbaţi? Pentru că Ferdinand mi-a spus un lucru care m-a făcut să mă scol din sicriu. Decât să rămână cu dumneata în viaţă, preferă să mă urmeze pe mine în mormânt, unde ne vom odihni amândoi, uniţi prin harul morţii.

GERTRUDE: Ferdinand!… Ah, Doamne! Greu e preţul salvării mele…

GENERALUL: Dar… copilă dragă şi nefericită… de ce să mori? Oare n-am fost… nu sunt… oare s-a-ntâmplat o singură clipă să nu-ţi fiu tată bun şi adevărat? Se spune că eu sunt vinovatul…

FERDINAND: Da, domnule general. Şi numai eu pot să-ţi dau cheia enigmei şi să-ţi explic de ce şi cum eşti vinovat.

GENERALUL: Dumneata, Ferdinand, dumneata, căruia i-am oferit-o pe fiica mea… şi care o iubeşti…

FERDINAND: Numele meu este Ferdinand, conte de Marcandal. Sunt fiul generalului Marcandal… Acum înţelegi?

GENERALUL: Ah, fiu de trădător, nu puteai să-mi aduci în casă decât moarte şi trădare!… Apără-te!

FERDINAND: Ai să te baţi cu un mort, domnule general? *(Cade.)*

GERTRUDE *(se aruncă asupra lui Ferdinand, scoţând un strigăt):* Oh! *(Se dă înapoi din faţa generalului care se îndreaptă spre fiica lui, apoi scoate o sticluţă, pe care o aruncă de îndată.)* O, nu, pentru el, pentru bătrânul ăsta nefericit, mă condamn la viaţă! *(Generalul îngenunche în faţa fiicei lui moarte.)* Doctore, ce face?… O să-şi piardă minţile?…

GENERALUL *(bâlbâindu-se ca un om care nu-şi găseşte cuvintele):* Eu… eu… eu…

VERNON: Domnule general, ce faci?

GENERALUL: Eu… eu încerc să mă rog pentru fata mea…

MERCADET

Comedie în cinci acte

În româneşte de
Sidonia Drăguşanu

PERSONAJELE

AUGUSTE MERCADET, *afacerist*
ADOLPHE MINARD, *contabil*
MICHONNIN DE LA BRIVE, *tânăr elegant*
DE MÉRICOURT, *un alt tânăr*
BRÉDIF, *proprietar*
BERCHUT, *agent de bursă clandestin*
VERDELIN, *prietenul lui Mercadet*
GOULARD, *om de afaceri, creditorul lui Mercadet*
PIERQUIN, *cămătar, creditorul lui Mercadet*
MOŞ VIOLETTE, *misit, creditorul lui Mercadet*
JUSTIN, *valet*
DOAMNA MERCADET
JULIE MERCADET
THÉRÈSE, *fata în casă*
VIRGINIE, *bucătăreasa*

Acţiunea se petrece în 1839. În tot timpul piesei decorul reprezintă salonul principal al apartamentului familiei Mercadet.

ACTUL I

SCENA 1

Brédif, la început, singur, apoi *Mercadet*

BRÉDIF: Un apartament splendid, de unsprezece odăi, şi unde? în inima Parisului, pe strada Grammont! Şi numai două mii cinci sute de franci! În fiecare an pierd la acest apartament trei mii de franci… şi asta numai de la Revoluţia din Iulie. Cea mai mare pacoste a revoluţiilor este această scădere bruscă a chiriilor, care… Nu, n-ar fi trebuit să închiriez în 1830! Din fericire, domnul Mercadet e în restanţă cu şase rate, mobilele lui sunt puse sub sechestru şi, scoţându-le în vânzare…

MERCADET *(care a auzit ultimele cuvinte):* Îmi scoateţi mobilele în vânzare? Şi v-aţi sculat cu noaptea în cap numai ca să pricinuiţi un necaz atât de mare unuia dintre semenii dumneavoastră?

BRÉDIF: Slavă Domnului, dumneata nu eşti semenul meu, domnule Mercadet! Dumneata eşti plin de datorii; iar eu nu datorez nimic! Eu sunt în casa mea, şi dumneata eşti chiriaşul meu.

MERCADET: Aşa e, egalitatea nu va fi niciodată nimic altceva decât un simplu cuvânt! Totdeauna vom fi împărţiţi în două caste: creditorii şi debitorii, atât de ingenios porecliţi: „englezi”! Haide, scumpe domnule Brédif, fiţi francez, daţi-mi mâna!

BRÉDIF: Mai bine mi-ai da dumneata chiria, dragă domnule Mercadet.

MERCADET: Sunteţi singurul meu creditor care posedă un gaj… real! De un an şi jumătate aţi pus sub sechestru, aţi inventariat – piesă cu piesă şi cu cea mai mare grijă – acest mobilier, care, cu siguranţă, va ajunge la cincisprezece mii de franci. Vă voi datora chiria pe doi ani abia… peste patru luni.

BRÉDIF: Dar dobânzile la capital… să le pierd?

MERCADET: Puteţi cere dobânzile pe cale judecătorească; n-am să mă opun hotărârii tribunalului.

BRÉDIF: Dragă domnule Mercadet, eu nu fac afaceri. Trăiesc din veniturile mele, iar dacă toţi chiriaşii ar proceda ca dumneata… Şi-acum, gata, să terminăm discuţia!

MERCADET: Cum aşa, dragă domnule Brédif? Pe mine, care de unsprezece ani locuiesc în casa dumneavoastră, pe mine vreţi să mă daţi afară? Dumneavoastră, care îmi cunoaşteţi toate necazurile, dumneavoastră, martorul tuturor eforturilor mele? în sfârşit, ca şi când n-aţi şti prea bine că sunt victima unui abuz de încredere. Godeau…

BRÉDIF: Iar începi povestea cu fuga asociatului dumitale? O cunosc toţi creditorii dumitale. Şi, la urma urmei, domnul Godeau…

MERCADET: Godeau?… Când a fost lansat Robert Macaire, acest personaj devenit atât de celebru, eram sigur că autorii lui îl cunoscuseră pe Godeau!

BRÉDIF: Nu-ţi calomnia asociatul! Godeau era un om de o rară energie şi un om de viaţă! Trăia cu o femeiuşcă… adorabilă…

MERCADET: Cu care a avut un copil şi pe care a părăsit-o…

BRÉDIF: Dar Duval, fostul nostru casier, înduioşat de rugăminţile acelei încântătoare femei, nu s-a oferit oare să se ocupe el de copil?…

MERCADET: În schimb, Godeau s-a oferit să se ocupe de casa noastră de bani…

BRÉDIF: Ţi-a împrumutat o sută cincizeci de mii de franci. S-a lăsat destul de greu convins, dar ţi-a cedat toate celelalte valori provenite din lichidare… Iar dumneata ţi-ai putut continua afacerile! De opt ani ai făcut afaceri grozave! Ai câştigat…

MERCADET: Da, da, aşa cum îşi câştiga şi Pirus[6] victoriile! Nouă, oamenilor de afaceri, ni se întâmplă asta de multe ori…

BRÉDIF: Domnul Godeau nu ţi-a făgăduit să te ia cu cincizeci la sută în afacerile pe care urma să le întreprindă în Indii? Se va întoarce!

MERCADET: Păi dacă aşa stau lucrurile, o clipă! Dobânda la chirie nu înseamnă tot un plasament?…

BRÉDIF: Argumentele dumitale sunt admirabile, numai că dacă toţi proprietarii ar sta să-i asculte pe chiriaşii lor, chiriaşii i-ar plăti, toţi, cu argumente de felul acesta, iar guvernul…

MERCADET: De ce amestecaţi guvernul în treaba asta?

BRÉDIF: Guvernul vrea să-şi încaseze impozitele şi nu se lasă plătit cu vorbe. Îmi pare rău, dar sunt obligat să procedez cu toată energia…

MERCADET: Şi eu, care vă credeam un om atât de bun! N-aţi aflat că sunt pe punctul de a-mi mărita fiica? Îngăduiţi-mi să perfectez această căsătorie… Veţi asista şi dumneavoastră… Doamna Brédif va avea prilejul să danseze… Mâine poate vă voi putea plăti…

BRÉDIF: Azi îmi spui că-ţi măriţi fata, mâine mai ştiu şi eu cu ce o să-mi mai vii… Sunt dezolat că trebuie să-ţi îngrozesc ginerele. Bănuiesc însă că ai primit alaltăieri o somaţie, şi dacă azi nu-mi dai banii, mâine îţi pun afişele de scoatere în vânzare!

MERCADET: Înţeleg, vreţi să-mi vindeţi protecţia pe care mi-o acordaţi prin acest sechestru, paralizând astfel orice acţiune de urmărire a celorlalţi creditori ai mei. Spuneţi-mi, ce v-aş putea oferi ca să-mi mai acordaţi o amânare de trei luni?

BRÉDIF: O conştiinţă severă poate că s-ar împotrivi acestei complicităţi involuntare, căci, procedând astfel, contribui, într-adevăr, la inducerea în eroare a…

MERCADET: A cui?

BRÉDIF: A viitorului dumitale ginere…

MERCADET *(aparte):* Tâlhar bătrân!…

BRÉDIF: Dar eu sunt un om bun. Renunţă la dreptul dumitale de subînchiriere, şi-ţi mai dau o păsuire de trei luni.

MERCADET: Când e la ananghie, un om e ca un coltuc de pâine zvârlit într-un heleşteu: toţi peşti: se reped să smulgă din el o bucăţică. Creditori? sunt ca ştiucile… nu se potolesc decât atunci când din datornic, ca şi din coltucul de pâine, n-a mai rămas nimic. Am uitat oare că suntem în anul 1839? Contractul meu de închiriere e valabil încă şapte ani, chiriile s-au dublat…

BRÉDIF: Din fericire pentru noi!

MERCADET: Carevasăzică, peste trei luni mă evacuaţi, iar soţia mea pierde dreptul de subînchiriere, pe care contează în caz de…

BRÉDIF: Faliment!

MERCADET: O, ce cuvânt!… Oamenii de onoare nu-l suportă. Domnule Brédif, ştiţi dumneavoastră ce-i strică pe datornicii cei mai cinstiţi? Vă spun eu: abilitatea perfidă a unor creditori care, ca să-şi recupereze câţiva bănuţi, sunt în stare să meargă pe alături de lege până ajung la hotarul unde începe furtul…

BRÉDIF: Domnule Mercadet, am venit aici ca să primesc bani, nu ca să aud nişte lucruri pe care un om cinstit nu le suportă!

MERCADET: Oh, simţul datoriei!… Oamenii sunt mai neîndurători faţă de o datorie bănească decât faţă de o crimă… Crima îţi oferă un adăpost, datoriile te scot din casă, te aruncă în stradă… Domnule Brédif, sunt vinovat, sunt la dispoziţia dumneavoastră, renunţ la dreptul meu…

BRÉDIF *(aparte):* Dacă recunoştea de bunăvoie, îl cruţam. Dar să-mi spună mie că am venit să-i vând… *(Tare.)* Domnule Mercadet, nu accept un consimţământ dat în felul acesta… Nu sunt eu omul care să-i facă pe alţii să sufere.

MERCADET: Vreţi să vă şi mulţumesc… *(Aparte.)* Mai bine să nu-l supăr! *(Tare.)* Poate că am fost prea tăios, iubite domnule Brédif, dar sunt urmărit fără milă! Niciunul dintre creditorii mei nu vrea să înţeleagă că mă zbucium tocmai ca să-l pot plăti!

BRÉDIF: Zi mai bine ca să-ţi poţi învârti afacerile dumitale…

MERCADET: Bineînţeles! Păi unde aş ajunge dacă nu mi-aş păstra dreptul de a mă duce regulat la Bursă?

(Justin apare în uşă.)

BRÉDIF: Să punem capăt discuţiei şi să rezolvăm totul acum…

MERCADET: Vă. implor, nu faţă de servitori! Şi aşa fac destule eforturi să am un pic de linişte în casa asta… Să coborâm la dumneavoastră…

BRÉDIF *(aparte):* Aşadar, peste trei luni pun mâna pe apartament!

SCENA 2

Justin, pe urmă *Virginie* şi *Thérèse*

JUSTIN: Degeaba înoată, bietul domn Mercadet, că până la urmă tot se îneacă, tot se dă la fund. Deşi se pot trage profituri serioase de pe urma unor stăpâni ajunşi la ananghie, să nu uităm, totuşi, că ne datorează leafa pe un an! Cred, deci, că a sosit timpul să fiu concediat; oricum, proprietarul e în stare să ne alunge pe toţi. În zilele noastre, desconsiderarea care cade asupra stăpânului se răsfrânge şi asupra servitorilor… Trebuie să plătesc cu bani gheaţă tot ce cumpăr… Nu ni se mai dă nimic pe credit, şi nu-i tocmai plăcut…

THÉRÈSE: Cât crezi că o să mai meargă aşa, aici, domnule Justin?

VIRGINIE: Am fost în serviciu şi la alte case de burghezi, dar o casă ca asta încă n-am văzut! O să las baltă plita şi cratiţele şi mă duc să mă angajez la teatru; mai bine joc comedie pe scenă…

JUSTIN: Parcă aici facem altceva!

VIRGINIE: Tocmai! Ba trebuie să-ţi iei o mutră mirată, ca şi cum ai fi picat din lună, când se prezintă un creditor: „Cum, domnule, nu ştiţi?. „Nu.” „Domnu’ Mercadet a plecat la Lyon.” „A plecat?” „Da, pentru o afacere strălucită! A descoperit nişte mine de cărbuni.” „Aha, atunci cu atât mai bine! Şi când se întoarce?” „Asta nu pot să ştiu.” Ba trebuie să-mi iau o mutră de înmormântare, ca şi când aş fi pierdut tot ce aveam mai scump pe lume…

JUSTIN *(aparte):* Bănişorii lui…

VIRGINIE: „Domnu’ şi fiica lui sunt foarte necăjiţi. Ah, biata doamnă Mercadet! Tare mi-e frică să n-o pierdem; au dus-o să facă o cură de ape… Vai!”

THÉRÈSE: Eu am un alt sistem. „Îl căutaţi pe domnu’ Mercadet?” „Da, domnişoară.” „Nu-i acasă.” „Nu-i acasă?” „Nu, dar dacă domnul vrea s-o vadă pe domnişoara… E singură!” Fug toţi ca din puşcă. Biata domnişoară Julie! Barem dacă ar fi frumoasă, încă s-ar mai putea face ceva cu ea!

JUSTIN: Unii creditori ni se adresează ca şi cum noi am fi stăpânii.

VIRGINIE: Mare chilipir să fii creditor! Îi văd pe toţi ba venind, ba plecând, ba pândindu-l pe domnu'. Şi cu câtă răbdare stau şi-l ascultă vorbind ceasuri întregi…

JUSTIN: Fainã meserie! Toţi sunt bogaţi.

THÉRÈSE: Totuşi, i-au dat lui domnu bani, şi domnu' nu-i mai dă înapoi!

VIRGINIE: Asta e curată hoţie!

JUSTIN: A lua cu împrumut nu înseamnă că furi. Virginie, cuvântul nu-i parlamentar. Ascultă aici! Îţi iau bani din geantă fără ca tu să ştii; înseamnă că ai fost furată. Dar dacă îţi spun: „Virginie, am nevoie de un franc, împrumută-mi, te rog", tu îmi dai francul, eu nu ţi-l restitui, sunt strâmtorat, ţi-l voi înapoia mai târziu. Înseamnă că ai devenit creditoarea mea! Ai înţeles, fetiţo de pe meleagurile Picardiei?

VIRGINIE: Dar şi într-un fel şi într-altul tot fără bani rămân, aşa că-i totuna! Eu una ştiu: că îmi sunt datori leafa, şi o să cer să mi se facă socoteala! Şi să mi se plătească şi tot ce e scris în caietul de cheltuieli! Negustorii nu mai vor să vândă nimic fără bani gheaţă. Eu una, nu dau bani cu împrumut!

THÉRÈSE: I-am răspuns de vreo câteva ori obraznic doamnei, dar s-a făcut că nu aude…

JUSTIN: Să cerem să ne dea leafa.

VIRGINIE: Păi ce fel de burghezi sunt ăştia? Burghezii sunt oameni care cheltuiesc din gros pe mâncare…

JUSTIN: Şi care ţin la servitorii lor…

VIRGINIE: Ba le şi lasă o pensie viageră! Aşa ar trebui să se poarte burghezii cu servitorii lor…

THÉRÈSE: Bine-ai vorbit, Virginie! Iar eu vă spun că nu plec de aici. Vreau să văd cum o să se termine toate astea, căci mă distrează de minune! Citesc scrisorelele domnişoarei, îl chinuiesc pe amorezul ei, pe junele Minard, pe care o să-l ia

fără îndoială de bărbat. Desigur că - a vorbit de el lui taică-su. Au comandat rochii,. boneţele, pălării, ce mai încolo-ncoace, toalete pentru doamna şi pentru fiica doamnei. Dar ce să vezi? Ieri negustorii n-au vrut să livreze marfa.

VIRGINIE: Păi dacă se lasă cu o nuntă, o să primim cu toţi gratificaţii. Trebuie să stăm până a doua zi după cununie.

JUSTIN: Şi voi credeţi că domnu Mercadet o să-şi dea fata după conţopistul ăla care nu câştigă mai mult de o mie opt sute de franci? *(Justin citeşte ziarele.)*

THÉRÈSE: Sunt sigură că da! Se adoră! Doamna Mercadet, care iese în lume în fiecare seară fără fiică-sa, n-are habar de povestea asta. Tânărul Minard soseşte îndată ce domnişoara rămâne singură şi, cum nu m-au luat confidentă, dau buzna peste ei, îi deranjez, trag cu urechea. Nici vorbă, sunt foarte cuminţi! Domnişoara, ca toate domnişoarele cam urâţele, vrea să fie sigură că e iubită numai pentru ca. Meştereşte la pictura ei pe porţelan, în timp ce junele, cică, îi citeşte romane. Dar nu ştiu cum se face că îl citeşte tot pe acelaşi de trei luni în şir… Aşa că domnişoara poate să-i spună scara maică-sii cu cugetul împăcat: „Mamă, domnul Minard a venit să-ţi facă o vizită şi l-am primit eu”.

VIRGINIE: Ai auzit ce-şi spun?

THÉRÈSE: Ba bine că nu! Domnişoara, care se preface că îi e teamă ca nu cumva să fie luată cumva prin surprindere, lasă uşile deschise…

VIRGINIE: Tare mi-ar plăcea să ştiu şi eu ce-şi spun burghezii când îşi fac curte…

THÉRÈSE: Numai’ prostii! Nu vorbesc decât despre ideal…

JUSTIN: Vorbe de clacă…

THÉRÈSE: Am aici o scrisorică a lui, am copiat-o ca să văd dacă n-ar putea să-mi servească la ceva…

VIRGINIE: Hai, citeşte-mi-o!

THÉRÈSE: „Îngerul meu…”

VIRGINIE: O, „îngerul meu”!

THÉRÈSE: Ce vrei, când te ia cineva de mijloc şi-ţi spune: „Îngerul meu”, e foarte plăcut!.. Îngerul meu, da, te iubesc. Dar cum ai putea tu iubi un om atât de sărac ca mine? Poate că m-ai iubi dacă ai şti câtă dragoste zace în inima unui tânăr până azi dispreţuit pentru că iubirea e singura lui avere! Ieri am citit pe fruntea ta nădejdi luminoase; am sperat într-un viitor fericit. Nesiguranţa mea ai schimbat-o în certitudine, slăbiciunea mea, în tărie, în sfârşit, privirea ta m-a vindecat de boala îndoielii..”

VIRGINIE: Mă năuceşte de cap!… Nu pricep o boabă din frazele astea!… Ce Dumnezeu, dragostea nu-i o bolmojeală, dragostea merge drept la ţintă! Mai bine să vorbim de scrisoarea pe care am primit-o eu de la un tânăr. Un băiat frumuşel, student din Cartierul Latin… Uite o scrisoare limpede, din care înţelegi totul, fără bătaie de cap, şi n-ai de ce să te superi. O ştiu pe dinafară: „Femeie încântătoare!” Nu e cu nimic mai prejos ca „îngerul meu”! „Femeie încântătoare, acordă-mi o întâlnire, te conjur! În astfel de împrejurări anunţi dinainte că ai o mie de lucruri de spus; eu n-am de spus decât unul singur, şi ţi-l voi spune de o mie de ori dacă n-ai să mă întrerupi de la prima oară…” E semnată „Hippolytte”.

JUSTIN: Şi l-ai lăsat să vorbească, sau l-ai întrerupt?

VIRGINIE: Nu l-am mai revăzut niciodată. Ne-am întâlnit la balul de la „Chaumière”[17]. O fi aflat cine sunt şi pesemne că nărodului i-o fi fost ruşine de şorţuleţul meu.

JUSTIN: Ascultaţi ce mi-a spus moş Grumeau!… Zice că ieri, pe când noi toţi eram plecaţi la târguieli, au venit aici doi tineri frumoşi, cu cabrioleta. Vizitiul lor i-a spus lui moş Grumeau că unul dintre domnii ăştia o să se însoare cu

domnişoara Mercadet. Numai că domnu Mercadet îi dăduse lui moş Grumeau un bacşiş de o sută de franci!…

VIRGINIE şi THÉRÈSE *(uluite):* O sută de franci?;

JUSTIN: Cum vă spun: o sută de franci! Şi să nu credeţi că i-a promis doar că o să-i dea! I-a şi dat! Bani număraţi în mână, bani sunători! Şi-aşa de bine l-a dăscălit, că moş Grumeau s-a prefăcut că se lasă tras de limbă şi i-a explicat vizitiului că domnu' e atât de bogat, că nici el singur nu mai ştie câtă avere are.

VIRGINIE: Or fi cei doi tineri cu mănuşi galbene, cu jiletcă de mătase înflorată. Cabrioleta lor strălucea ca mătasea. Calul lor avea trandafiri aici! *(Arată la ureche.)* Îl ţinea de căpăstru un copil de opt ani, blond, cârlionţat, avea cizmuliţe cu turetcile întoarse şi o mutrişoară de şoricel care roade dantele – un îngeraş cu o cămaşă scânteietoare şi care înjura ca un surugiu! Şi credeţi voi că tânărul ăsta frumos, care stăpâneşte atâta bogăţie, şi care poartă la cravată diamante cât bobul, o ia pe domnişoara Mercadet?… Haida-de!

THÉRÈSE: Pe domnişoara?… Cu mutra ei de moştenitoare fără moştenire? Nici gând!

VIRGINIE: Domnişoara cântă frumos! O ascult uneori şi-mi place. Ce n-aş da să pot cânta ca ea: *„Averea nu-mi dă plăcerea!"*

JUSTIN: Se vede că nu-l cunoaşteţi pe domnu Mercadet! Eu, care sunt în Serviciul lui de şase ani şi care îl văd cum se ia de piept cu toţi creditorii lui de când a început să se clatine. Îl cred în stare de orice, chiar şi să se îmbogăţească iarăşi! De câte ori nu mi-am zis: „Acum s-a isprăvit cu el!" Afişele galbene înfloreau parcă pe uşă, unele după altele. Avea topuri întregi de hârtie timbrată pe care o vindeam fără ca el să-şi dea seama. Şi când îl credeam mai la pământ, atunci ridica deodată capul şi iarăşi ieşea la lumină. Da' câte nu i-a mai născocit mintea!… Voi nu citiţi ziarele. În fiecare

zi era ceva nou: ba pavele de lemn, ba pavele din fibre de mătase, ba moşii, mori, în sfârşit, până şi spălătorii pe acţiuni… Frumoasă treabă! Şi lumea înghite totul, de parcă ar da o duşcă pe gât dintr-un pahar… Într-o seară domnu se culcă supărat, cătrănit rău, şi a doua zi se trezeşte milionar – dacă, fireşte, a avut vreme să doarmă – că e de speriat cât munceşte! Înşiră cifre, socoteşte, scrie prospecte, care sunt ca nişte capcane de lup în care pică totdeauna creditorii. Şi ce-i suceşte, ce-i mai învârteşte… Nu de puţine ori i-am văzut năpustindu-se furioşi ca taurii şi-mi ziceam: „Gata! Acuma ridică totul din casă şi-l mai şi bagă la zdup!” Şi dumnealui numai ce-şi dă drumul la gură şi, ce să vă spun, încep să râdă cu toţii şi pleacă împreună ca cei mai buni prieteni din lume. Creditorii care au intrat în casă ţipând ca nişte păuni şi care s-au năpustit asupra stăpânului nostru cu cuvinte mai mult decât aspre termină cu: „Dragul meu Mercadet!” şi cu calde strângeri de mână. Aţi înţeles?… Când cineva îşi poate permite să ţină cu botul pe labe oameni ca Pierquin…

THÉRÈSE: Un tigru care se hrăneşte cu bilete de o mie de franci…

JUSTIN: Ca bietul moş Violette…

VIRGINIE: Sărmanul! De câte ori îl văd, îmi vine să-i dau o ciorbă fierbinte…

JUSTIN: Ca Goulard…

THÉRÈSE: Goulard! Un şmecher care ar vrea… să mă şmecherească!

JUSTIN: E bogat, e holtei!… Las-o şi tu mai moale…

VIRGINIE: Vine doamna.

JUSTIN: Să ne purtăm frumos. Poate aflăm ce-i cu nunta.

SCENA 3

DOAMNA MERCADET: L-aţi văzut pe domnul?

THÉRÈSE: Doamna s-a dat jos din pat singură, fără să mă sune?

DOAMNA MERCADET: Nu l-am găsit pe domnul în camera lui şi sunt neliniştită. Justin, nu ştii unde e?

JUSTIN: L-am văzut discutând cu domnu Brédif şi pe urmă au…

DOAMNA MERCADET: Bine… Destul, Justin.

JUSTIN: Domnu' n-a ieşit din casă.

DOAMNA MERCADET: Mulţumesc.

THÉRÈSE: Fără îndoială, doamna e necăjită că nu ne-au fost livrate comenzile.

VIRGINIE: Doamna ştie că negustorii nu mai vor…

DOAMNA MERCADET: Înţeleg.

JUSTIN: Creditorii ăştia sunt capul răutăţilor… Ah, dacă aş şti ce renghi să le joc!

DOAMNA MERCADET: Cea mai bună soluţie ar fi să-i plătim!

JUSTIN: Doamne, ce s-ar mai mira!

THÉRÈSE: Dar şi ce s-ar mai întrista! N-ar mai şti cum să-şi omoare timpul…

DOAMNA MERCADET: Cred că e inutil să vă mai ascund câtă nelinişte îmi provoacă afacerile soţului meu! Bineînţeles, avem nevoie de discreţia voastră. Nu-i aşa că ne putem bizui pe voi?

TOŢI: Bineînţeles, doamnă!

DOAMNA MERCADET: Domnul vrea numai să câştige puţin timp. Are atâtea idei în cap!… Vă rog, faceţi întocmai ce vă spune.

THÉRÈSE: Sigur că da, doamnă Mercadet! Virginie şi cu mine intrăm şi în foc pentru dumneavoastră!

VIRGINIE: Chiar adineauri ziceam că avem stăpâni buni, şi când or să fie iar în largul lor, n-or

să uite cum ne-am purtat cu dânşii când au fost la strâmtoare…

JUSTIN: Şi eu ziceam că atâta timp cât am din ce trăi, rămân mai departe la domnu în serviciu. Ţin la dânsul şi sunt sigur că în ziua când va face într-adevăr afaceri bune n-o să ne uite nici pe noi.

(Apare Mercadet.)

DOAMNA MERCADET: La prima afacere bună trebuie să-ţi facă şi dumitale un rost. E vorba acum numai de un ultim efort. Din păcate, nu trebuie să lăsăm să se vadă că suntem momentan strâmtoraţi I s-a propus o partidă bogată domnişoarei Julie.

THÉRÈSE: Domnişoara merită într-adevăr să fie fericită. Sărăcuţa de ea! E atât de bună, de cultivată, de binecrescută…

VIRGINIE: Şi atât de talentată! O adevărată privighetoare!

JUSTIN: E criminal să răpeşti unei fete tinere toate posibilităţile, refuzând să-i livrezi rochiile, pălăriile! Thérèse, cred că n-ai ştiut să procedezi cum trebuie! Dacă doamna vrea să-mi spună numele pretendentului, mă duc la toţi negustorii ăia şi-i las să înţeleagă că-l voi trimite la ei pe domnu… pe domnu…

DOAMNA MERCADET: De la Brive.

JUSTIN: Domnu de la Brive, pentru trusoul domnişoarei; şi. cât ai bate din palme, au şi expediat marfa!

THÉRÈSE: Doamna nu mi-a suflat un cuvânt despre căsătoria asta, altminteri aş fi reuşit să obţin ce trebuia… Ideea lui Justin e foarte bună!

VIRGINIE: O să se lase duşi de nas, asta-i sigur!

DOAMNA MERCADET: Dar nu vor pierde nicio centimă!

SCENA 4

Aceiaşi, *Mercadet*

MERCADET *(încet, neveste-sii):* Aşa se vorbeşte cu servitorii? Şi pe urmă te miri când se obrăznicesc. *(Lui Justin.)* Justin, du-te imediat la domnul Verdelin şi roagă-l să vină aici; avem de vorbit despre o afacere care nu suferă nicio amânare… Nu-i sufla un cuvânt… nimic, trebuie să-l fac să vină neapărat. Dumneata, Thérèse, du-te din nou la toţi furnizorii doamnei şi spune-le răspicat să expedieze întreaga comandă făcută de stăpânele dumitale. Îi plătesc… Da, da, cu bani gheaţă. Hai, du-te!

(Justin şi Thérèse ies.)

SCENA 5

Doamna Mercadet, Virginie, Mercadet

MERCADET *(către Virginie):* N-ai primit niciun ordin de la doamna?

VIRGINIE: încă nu, domnule.

MERCADET: Astăzi trebuie să-ţi vedem priceperea. Diseară avem patru musafiri la masă: Verdelin şi soţia sa, domnul de Méricourt şi domnul de la Brive. În total vom fi şapte. Mesele astea sunt o victorie a marilor bucătărese! Înainte de supă serveşti un peşte grozav, pe urmă patru antreuri, dar preparate cu mare artă…

VIRGINIE: Domnule Mercadet…

MERCADET: Al doilea fel…

VIRGINIE: Domnule Mercadet, furnizorii…

MERCADET: Cum, îndrăzneşti să-mi vorbeşti de furnizori în ziua în care are loc prima întrevedere dintre fiica mea şi pretendentul ei?

VIRGINIE: Nu mai vor să ne dea nimic.

MERCADET: Atunci du-te la concurenţii lor. Le spui că mă faci clientul lor şi primeşti, pe deasupra, şi un cadou!

VIRGINIE: Şi pe ăia la care nu mai intru în prăvălie cum o să-i plătesc?

MERCADET: Nu-i treaba ta! Îi priveşte personal!

VIRGINIE: Şi dacă-mi cer să le plătesc? Vă spun dinainte: eu, una, nu răspund de nimic…

MERCADET *(aparte:* Fata asta are bani! *(Tare.)* Virginie, în zilele noastre creditul constituie toată bogăţia guvernelor. Furnizorii mei ar da dovada unei grave încălcări a legilor patriei noastre, ar fi neconstituţionali şi radicali dacă nu m-ar lăsa în pace! Aşa că nu-mi mai împuia capul cu nişte răzvrătiţi împotriva principiului vital al tuturor statelor… bine orânduite! Mai bine ai arăta de ce eşti în stare; dovedeşte-ne că eşti o mare maestră a artei culinare! Dacă doamna Mercadet, a doua zi după nunta fiicei mele, făcând toate socotelile, îţi va rămâne datoare… răspund eu de tot!

VIRGINIE: Da’ bine, domnule…

MERCADET: Hai, ce stai? te alegi cu o dobândă bună! Pentru şase luni câştigi şase franci la o sută de franci. E ceva mai rentabil decât la Casa de Economii…

VIRGINIE: Acolo dacă-mi dă un franc pe an!

MERCADET *(către doamna Mercadet):* Nu-ţi spuneam eu? *(Către Virginie.)* Să-ţi dai tu bănişorii tăi pe mâinile altora? Te credeam destul de deşteaptă să ştii să ţi-i valorifici şi singură. Dacă rămâne aici în casă, mica ta agoniseală nu se înstrăinează.

VIRGINIE *(aparte):* Zece franci din şase în şase luni! *(Tare.)* Pentru felul al doilea o să vorbesc cu doamna. Am să pregătesc dejunul. *(Iese.)*

SCENA 6

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET *(uitându-se după Virginie, care iese):* Fata asta are o mie de franci la Casa de Economii… Bani furaţi de la noi. Deocamdată, în ce-o priveşte, să nu ne facem griji…

DOAMNA MERCADET: Of, dragul meu, cât de jos cobori!

MERCADET: Ai toată admiraţia mea!… Ţi-ai aranjat o viaţă comodă, te duci aproape în fiecare seară la teatru sau în lume cu prietenul nostru Méricourt, şi cu toate acestea, tocmai dumneata…

DOAMNA MERCADET: Dumneata l-ai rugat să mă însoţească…

MERCADET: Nu-ţi poţi vedea în acelaşi timp şi de nevastă şi de afaceri. În fine, pozezi în femeie frumoasă, elegantă…

DOAMNA MERCADET: Dumneata mi-ai poruncit să mă comport astfel…

MERCADET: Dar bineînţeles, e obligatoriu! Pentru un om de afaceri soţia e o firmă… Când te arăţi la Operă cu o bijuterie nouă, oamenii îşi spun: „Acţiunile «Asfaltul» merg bine, sau acţiunile de la «Providenţa familiilor» sunt în creştere. Aţi văzut-o pe doamna Mercadet? E de o eleganţă!… Ce oameni fericiţi!” Dacă vrea Dumnezeu ca propunerea mea cu ramplasările[8] să fie pe placul ministrului de război, vei avea şi trăsură!

DOAMNA MERCADET: Crezi că frământările dumitale, zbuciumul dumitale şi onoarea dumitale mă lasă indiferentă?

MERCADET: Dacă-i aşa, atunci nu mai judeca mijloacele de care mă servesc. Adineauri ai vrut să-i iei pe servitori cu duhul blândeţii. Trebuia, dimpotrivă, să le dai ordine. Ca Napoleon. Scurt.

DOAMNA MERCADET: Să le dau ordine când nu-i pot plăti?!

MERCADET: Păi tocmai de aceea! Plăteşti cu îndrăzneala!

DOAMNA MERCADET: Cu duhul blândeţii obţii servicii care, altminteri, îţi sunt refuzate…

MERCADET: Cu duhul blândeţii! Hm, văd eu cât de bine cunoşti epoca în care trăim! Astăzi, doamna mea, toate sentimentele se duc de râpă, banii le dau de-a dura. Numai interesele dictează, pentru că nu mai există familii, există numai indivizi. Uită-te în jurul dumitale. Viitorul fiecărui om e închis într-o întreprindere bancară. Pentru zestrea ei, o fată nu se mai adresează familiei, ci unei case de economii. Moştenirea regelui Angliei se află la o societate de asigurare. Femeia nu se mai bizuie pe soţul ei ci, pe Casa de Depuneri! Datoria faţă de patrie ţi-o plăteşti prin intermediul unei agenţii care face trafic de carne vie! În fine, toate obligaţiile noastre figurează în cupoane! Servitorii pe care îi schimbi – cum se schimbă constituţiile – nu mai au niciun ataşament faţă de stăpânii lor. Dar ia-le banii, şi-ţi sunt devotaţi!…

DOAMNA MERCADET: O, dragul meu, dumneata, un om atât de corect, atât de onorabil, spui uneori nişte lucruri care mă…

MERCADET: Şi cine le spune le şi face, nu-i aşa? Şi voi face tot ce se poate ca să mă salvez! *(Scoate din buzunar o monedă de cinci franci.)* Vezi, asta e onoarea modernă!… Poţi vinde ipsos în loc de zahăr, dar dacă ai ştiut să faci avere fără să provoci reclamaţii, atunci devii deputat *pair* al Franţei sau ministru! Ştii de ce dramele, ai căror eroi sunt nişte ticăloşi, au spectatori atât de mulţi? Fiindcă toţi spectatorii pleacă măguliţi, zicându-şi: „Parcă tot sunt mai breaz decât escrocii ăia!” Eu însă am o scuză. Pe umerii mei port povara crimei lui Godeau! Şi, la urma urmei; de ce ar fi dezonorant să ai datorii? Există un singur stat în Europa care să n-aibă datorii? Care-i fiul care să

nu moară insolvabil faţă de tatăl său? Îi datorează viaţa, dar nu i-o poate restitui. În relaţiile lui cu soarele, pământul e în veşnic faliment. Viaţa doamna mea, nu este decât un perpetuu împrumut. Şi nu împrumută cine vrea! Nu sunt eu superior creditorilor mei? Banii lor sunt în buzunarul meu, în timp ce ei îi aşteaptă pe-ai mei. Eu nu le cer nimic, în schimb ei sunt obligaţi să mă deranjeze tot timpul! Un om care nu datorează nimănui nimic este un om la care nu se gândeşte nimeni. Ei bine, la mine se gândesc, vrând-nevrând, toţi creditorii mei, toţi se interesează de mine!

DOAMNA MERCADET: Cam prea mult… Să ai datorii şi să le plăteşti, mă rog… Dar să faci datorii când ştii că nu le poţi restitui, să iei cu împrumut şi nu că nu eşti în stare să plăteşti… nici nu îndrăznesc să spun ce gândesc despre asemenea procedee…

MERCADET: Crez; că miroase a…

DOAMNA MERCADET: Mă tem că da…

MERCADET: Vasăzică, nu mă mai stimezi, eu, care…

DOAMNA MERCADET: Ba continui să te stimez, dar sunt nefericită văzând cum îţi iroseşti energia fără niciun succes… Admir inventivitatea dumitale, mi se sfâşie inima auzind palavrele cu care cauţi să te ameţeşti…

MERCADET: Un om cu nervii mai slabi s-ar fi sinucis de mult. Cu o tonă de necazuri nu poţi plăti: nici măcar o datorie de două centime… Hm, ai putea să-mi spui unde începe şi unde sfârşeşte cinstea în lumea asta a speculei? De pildă, cu capital nu am! Trebuie oare s-o spun în gura mare?

DOAMNA MERCADET: Nu, fireşte că nu…

MERCADET: Şi asta nu e înşelătorie? Nimeni nu mi-ar mai da un ban dacă ar şti adevărul. Şi dacă aşa stau lucrurile, e inutil să mai judeci mijloacele de care mă folosesc ca să nu-mi pierd locul la masa verde a speculaţiilor, lăsându-l pe ceilalţi să creadă în forţa mea financiară. Spui

credit, spui minciună! Trebuie să-mi dai o mână de ajutor ca să ascundem de ochii lumii sărăcia noastră sub haina strălucitoare a luxului. Decorurile strălucitoare au nevoie de maşinaţii, şi maşinaţiile nu sunt cura le! Nu te pierde cu firea, mulţi dintre cei care ar avea dreptul să cârtească au procedat şi mai incorect decât mine. Ludovic al XIV-lea, în jena lui financiară, i-a arătat lui Samuel Bernard[91] Marly. Astăzi legile moderne ne impun să spunem ca el: *„Statul sunt eu!”*

DOAMNA MERCADET: Dacă, în situaţia grea în care te afli, reuşeşti să-ţi salvezi onoarea, ştii bine că nu mai trebuie să te justifici în faţa mea…

MERCADET: Îi compătimeşti pe creditorii mei, totuşi ar fi mai bine să ştii că banii lor nu datorez decât…

DOAMNA MERCADET: …Încrederii pe care ţi-au arătat-o…

MERCADET: Nu… lăcomiei lor! Omul de afaceri şi acţionarul sunt totuna. Amândoi urmăresc să se îmbogăţească cât mai repede. Tuturor creditorilor mei le-am făcut servicii; toţi vor să mai smulgă ceva de la mine. Aş fi un om pierdut dacă nu le-aş cunoaşte, până în străfunduri, interesele şi pasiunile. Aşa încât joc teatru cu fiecare…

DOAMNA MERCADET: Mă înspăimântă deznodământul! Unora li s-a urât făcându-ţi jocul. De pildă, Goulard. Cum te mai poţi împotrivi unei asemenea ferocităţi? O să te silească să depui bilanţul…

MERCADET: Cât timp trăiesc, niciodată! Ştii de ce? Fiindcă minele de aur nu mai sunt în Mexic, ci în Piaţa Bursei! Şi am de gând să rămân acolo până găsesc un nou filon!

SCENA 7

GOULARD: Încântat să te văd, dragul meu Mercadet!

DOAMNA MERCADET *(aparte):* Goulard! Ce urmăreşte? *(Lui Mercadet.)* Auguste!

(Mercadet îi face un semn să se calmeze.)

GOULARD: Se întâmplă destul de rar; trebuie s-o iei de dimineaţă şi să profiţi de momentul când uşa nu e închisă şi paznicii sunt absenţi…

MERCADET: Paznicii! Dumneata ai impresia că suntem nişte animale ciudate… Ştii că ai haz?

GOULARD: Hazul ar fi să-mi restitui banii, domnule Mercadet!

MERCADET: Domnule Goulard…

GOULARD: Sunt sătul de cuvinte!

MERCADET: Ştiu. Dumneata vrei acţiuni. Dacă vrei să ştii, acţiuni am berechet, şi dacă vrei, pot să-ţi plătesc cu ele. Sunt acţionar la…

GOULARD: Să lăsăm gluma. De data asta sunt hotărât să terminăm!

DOAMNA MERCADET: „Să terminăm?!… Domnule Goulard, îţi propun…

MERCADET: Draga mea, lasă-l pe domnul Goulard să vorbească. *(Goulard o salută pe doamna Mercadet.)* Eşti la dumneata în casă, trebuie să asculţi ce-ţi spune.

GOULARD: Vă rog să mă iertaţi, doamnă Mercadet. Sunt încântat să vă văd, căci, cu semnătura dumneavoastră, aş putea…

MERCADET: Soţia mea procedează greşit amestecându-se în discuţia noastră. Femeile nu se pricep deloc la afaceri! *(Soţiei sale.)* Domnul Goulard e creditorul meu. A venit să-mi ceară contravaloarea poliţei sale în bani, dobânzi şi speze. Trebuie să recunoşti, Goulard, că nu m-ai cruţat! Ai urmărit fără îndurare un om cu care făceai afaceri strălucite!

GOULARD: Afaceri care nu s-au soldat totdeauna cu beneficii…

MERCADET: Unde ar mai fi meritul? Toată lumea ar face afaceri dacă ar da numai beneficii!

GOULARD: N-am venit aici ca să-mi faci încă o demonstraţie a abilităţii dumitale. Că ai mai mult decât mine, ştiu, dovadă că banii mei sunt în buzunarul dumitale…

MERCADET: Bineînţeles, banii trebuie să fie undeva. *(Doamnei Mercadet.)* Îl vezi pe domnul acesta? Este omul care m-a fugărit ca pe un iepure! Recunoaşte, dragul meu Goulard, că te-ai purtat destul de urât. Un altul în locul meu s-ar răzbuna acum, căci te-aş putea face să pierzi o sumă destul de frumuşică.

GOULARD: Dacă nu-mi plăteşti, mai mult ca sigur că aşa o să se şi întâmple. Dar o să te oblig să-mi plăteşti! Altminteri, înaintez documentele tribunalului comercial.

MERCADET: Nu despre ceea ce îţi datorez e vorba. În privinţa asta nu-ţi face nicio grijă dumneata, după cum nu-mi fac nici eu. E vorba de capitaluri mult mai importante. Niciodată n-am fost mai uimit decât aflând că un om ca dumneata, un om cu un ochi atât de ager, şi căruia i-aş cere totdeauna un sfat, este şi astăzi angajat în afacerea asta… Dumneata!… În sfârşit, cu toţii avem momente când greşim…

GOULARD: Nu înţeleg…

MERCADET *(soţiei sale):* Nici n-o să-ţi vină să crezi! *(Adresându-se lui Goulard.)* A început să se priceapă în afaceri. Ştie să le cântărească dintr-o ochire. *(Soţiei sale).* Draga mea, află că domnul Goulard e angajat în această afacere cu o sumă considerabilă…

DOAMNA MERCADET: Cum aşa?

GOULARD *(aparte):* Mercadet ăsta are geniul speculaţiilor… Iarăşi vrea să mă tragă pe sfoară? *(Lui Mercadet.)* Ce vrei să spui? Despre ce este vorba?

MERCADET: Lasă, că ai înţeles dumneata! Ştim cu toţii că pe fiecare ne strânge gheata pe undeva când e vorba de nişte acţiuni pe care le avem şi care…

GOULARD: Te referi cumva la minele din Indra-de-Jos? E o afacere straşnică!…

MERCADET: Straşnică!… Da, straşnică pentru cei care au avui inspiraţia să vândă ieri…

GOULARD: S-au vândut ieri acţiuni?

MERCADET: În secret, în culisele bursei… Să vezi dumneata scăderi masive azi şi mâine! Mda… mâine, când s-o afla ce s-a descoperit acolo…

GOULARD: Îţi mulţumesc, Mercadet. Despre micile noastre afaceri discutăm noi altădată. Doamnă Mercadet, omagiile mele…

MERCADET: O clipă, dragul meu Goulard. *(îl reţine pe Goulard de braţ.)* Am să-ţi dau o veste bună, care o să te liniştească în privinţa…

GOULARD: în ce privinţă?,

MERCADET: În privinţa poliţei dumitale. Îmi mărit fata…

GOULARD *(desprinzându-şi mâna din mâna lui Mercadet):* O să vorbim despre asta mai târziu.

MERCADET *(reţinându-l din nou):* Ba nu, chiar acum.. E vorba de un milionar.

GOULARD: A, felicitările mele! Acum înţeleg ce-i cu mina… Numai de ar avea parte de fericire! Poţi conta pe mine.

DOAMNA MERCADET: În ce priveşte căsătoria?

GOULARD *(desprinzându-şi din nou braţul):* În orice împrejurare.

MERCADET: O clipă, te rog, mai am să-ţi spun un cuvânt…

GOULARD: Nu. Bună ziua! Îţi urez mult succes în această afacere.

MERCADET *(făcându-i lui Goulard un semn să se întoarcă*): Dacă consimţi să-mi restitui câteva obligaţii, am să-ţi spun cui poţi să-i vinzi acţiunile…

GOULARD: Ştiam eu că o să ne înţelegem, dragul meu Mercadet!

MERCADET *(încet, adresându-se soţiei sale):* Îl vezi? E gata să-l pungăşească pe aproapele său. Om cinstit e ăsta?

GOULARD: Ei?

MERCADET: Titlurile mele sunt la dumneata?

GOULARD: Nu.

MERCADET: Atunci de ce ai venit?

GOULARD: Am venit să văd cum o mai duci cu sănătatea.

MERCADET: Precum se vede.

GOULARD: Sunt încântat! Bună ziua.

MERCADET *(luându-se după Goulard şi încercând să-l reţină):* O clipă numai!

DOAMNA MERCADET: Mare minune!

SCENA 8

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET *(se întoarce râzând):* Imposibil să-l reţin! Mi-a întors spatele ca beţivul unei cişmele!

DOAMNA MERCADET *(râzând şi ea):* E adevărat ce i-ai spus? Sincer vorbind, nici eu nu mai ştiu ce să înţeleg din tot ce le spui creditorilor tăi…

MERCADET; E în interesul amicului meu Verdelin să stârnească o panică organizată în jurul acţiunilor Indra-de-Jos, întreprindere până mai adineauri dubioasă, dar devenită deodată excelentă. *(Aparte.)* Dacă reuşeşte să îngroape afacerea, am şi eu părticica mea… *(Tare.)* Şi-acum să revenim la afacerea noastră de prim ordin: căsătoria Juliei. Da, da, am nevoie de un al doilea „eu” pentru ca noul meu plan să reuşească.

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu, dacă mă angajai pe mine casier, astăzi aveam treizeci de mii de franci rentă!

MERCADET: În ziua când aş fi avut treizeci de mii de franci rentă, în aceeaşi zi aş fi fost ruinat. Unde ajungeam dacă, aşa cum ai fi vrut tu, ne-am fi retras într-un colţişor de provincie, cu puţinul care ne mai rămăsese după împrumutul forţat la care ne obligase monstrul de Godeau? L-ai mai fi cunoscut pe Méricourt, care îţi place atât de mult şi pe care l-ai transformat în cavalerul dumitale supus? Acest leu (căci este un leu) ne va descotorosi de Julie! Ah, biata fată, nu e cea mai frumoasă afacere a noastră…

DOAMNA MERCADET: Noroc că sunt şi oameni înţelepţi pe lumea asta, care se gândesc că frumuseţea e trecătoare…

MERCADET: Şi alţii şi mai înţelepţi care se gândesc că urâţenia rămâne.

DOAMNA MERCADET: Julie e afectuoasă…

MERCADET: Eu însă nu sunt domnul de la Brive!… Pentru numele lui Dumnezeu, îmi cunosc rolul de tată! Chiar mă nelinişteşte subita pasiune a acestui tânăr. Aş vrea să-mi spună ce anume l-a atras la fata mea.

DOAMNA MERCADET: Julie are o voce admirabilă… e cântăreaţă…

MERCADET: Se vede că e unul dintre acei diletanţi ageamii, căci, dacă nu mă înşel, se duce la „Bouffes parisiennes”[10], fără să priceapă o boabă italienească.

DOAMNA MERCADET: Julie e cultivată.

MERCADET: Vrei să spui că citeşte romane? Totuşi, dă dovadă de bun-simţ dacă nu se apucă să şi scrie. Sper că Julie, cu toate lecturile ei, va înţelege ce înseamnă o căsătorie, aşa cum trebuie înţeleasă: ca o afacere! În ultimii doi ani am cam lăsat-o de capul ei, fiindcă prea crescuse…

DOAMNA MERCADET: Biata fată! A înţeles atât de bine, singură, care e adevărata noastră

situaţie, încât a ştiut să-şi descopere un talent: pictura pe porţelan, ca să nu mai fie o povară pentru noi…

MERCADET: Nu ţi-ai făcut pe deplin datoria faţă de ea. *(Doamna Mercadet schiţează un gest de protest.)* Trebuia s-o croieşti mai frumoasă.

DOAMNA MERCADET: E ceva mai mult: e virtuoasă…

MERCADET: Şi deşteaptă, şi virtuoasă! Îl aşteaptă pe bărbatul său…

DOAMNA MERCADET: Domnule…

MERCADET: …numai desfătări! Du-te şi caut-o, căci trebuie să-i explic, motivul pentru care avem în seara asta oaspeţi la masă. Şi te rog s-o pofteşti să-l ia pe domnul de la Brive în serios.

DOAMNA MERCADET: Nu i-am putut vorbi ieri din pricina necazurilor pe care le-am avut cu furnizorii noştri. O chem îndată, tocmai s-a trezit din somn. Se scoală cu noaptea în cap ca să picteze. *(Iese.)*

SCENA 9

MERCADET *(singur):* Să măriţi în zilele noastre o fată tânără şi frumoasă – să fim înţeleşi, s-o măriţi bine – e o problemă destul de greu de rezolvat. Dar ca să măriţi o fată de o frumuseţe destul de îndoielnică şi care nu are decât virtutea ei drept zestre – această întrebare o adresez mamelor celor mai iscusite în iţării – nu este, oare, o treabă cu adevărat diabolică? Méricourt probabil că ţine la noi. Nevastă-mea şi astăzi face ce vrea cu el, şi acest lucru mă linişteşte un pic… De, poate se simte obligat s-o mărite pe Julie cât mai bine… În ce-l priveşte pe domnul de la Brive, e destul să-l vezi cum îşi biciuieşte pe Champs-Elysées calul vărgat, e destul să-i vezi echipajul şi ţinuta pe care

o arborează la Operă, ca să te declari mulţumit, chiar dacă eşti tatăl cel mai exigent. Am fost invitat la el la masă: apartament splendid, argintărie frumoasă, un serviciu de desert din argint aurit, cu blazonul lui. Şi nimic cu împrumut. Ce-l determină pe un asemenea băiat, fala tineretului din lumea bună, să se însoare? De succese la femei nu se poate plânge… Sau poate i s-a făcut lehamite de atâtea succese?… Apoi Méricourt mi-a spus că a auzit-o pe Julie într-o seară la Duval, unde a cântat admirabil… Ce mai încolo-ncoace, fata mea face o partidă bună… Dar el? O, el…

SCENA 10

Mercadet, doamna Mercadet, Julie

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău şi cu mine vrem să-ţi vorbim despre un subiect totdeauna plăcut pentru o fată: ţi s-a propus o partidă. Fata mea, poate că te vei mărita…

JULIE: Cum poate? E sigur!

MERCADET: Fetele de măritat nu au niciodată niciun fel de îndoieli!

JULIE: Ţi-a spus ceva domnul Minard, lată?

MERCADET: Domnul Minard? Nu înţeleg. Ce mai e şi cu Minard ăsta? Ce părere ai, doamnă Mercadet, te-ai fi aşteptat să găseşti un domn Minard cuibărit în sufletul fiicei dumitale? Julie, te pomeneşti că e conţopistul ăla pe care Duval, fostul meu casier, mi l-a recomandat în nenumărate rânduri pentru un post? Un coate-goale căruia nu i se cunoaşte decât mama *(Aparte.)* E fiul nelegitim al lui Godeau. *(Juliei.)* Ei, răspunde!

JULIE: Da, tată.

MERCADET: Îl iubeşti?

JULIE: Da, tată.

MERCADET: Nu-i totul să iubeşti. Trebuie să şi fii iubită.

DOAMNA MERCADET: Te iubeşte?

JULIE: Da, mamă.

MERCADET: „Da, mamă! Da, tată!” de ce nu „mami” şi „papi”? Fete care au atins de mult vârstă majoratului şi continua să vorbească ca şi când abia ar fi fost înţărcate! Fii politicoasă cu mama ta şi spune-i „doamnă”, ca să se mai poată bucura de frumuseţea şi tinereţea ei.

JULIE: Bine, domnule…

MERCADET: Mie poţi să-mi spui tată, că nu mă supăr! Şi ce dovezi ai că eşti iubită?

JULIE: Când eşti iubită, simţi că eşti…

MERCADET: Ce dovezi ai?

JULIE: Cea mai bună dovadă e că vrea să se însoare cu mine.

MERCADET: Formidabil! Fetele mari, ca şi copiii, îţi dau uneori nişte răspunsuri care-ţi închid gura!

DOAMNA MERCADET: Unde v-aţi întâlnit?

JULIE: Aici.

DOAMNA MERCADET: Când?

JULIE: Seara, când dumneata erai în oraş.

DOAMNA MERCADET: E mai tânăr ca tine!

JULIE: Numai cu câteva luni!

DOAMNA MERCADET: Te credeam destul de deşteaptă ca să nu-ţi pui mintea cu un neisprăvit de douăzeci şi doi de ani, care nici măcar nu e în stare să-ţi aprecieze calităţile.

JULIE: El s-a gândit la mine înainte de a mă gândi eu la el. Dacă eu l-aş fi iubit întâi pe el, şi nu el pe mine, n-ar fi aflat-o niciodată. Ne-am cunoscut într-o seară la familia Duval.

DOAMNA MERCADET: Numai doamna Duval e capabilă să primească în casa ei oameni fără o situaţie.

MERCADET: La ca e totdeauna casă deschisă, vrea să aibă dansatori cu orice preţ!… Oamenii care se ţin de dansuri nu vor avea niciodată un viitor! În zilele noastre, tinerii cu ambiţie îşi iau o mutră gravă şi nu dansează.

DOAMNA MERCADET: Adolphe!

MERCADET: Unde mai pui că-l cheamă şi Adolphe! A luat-o razna de tot lumea noastră, despre care nişte imbecili, care consideră răsturnările sociale drept perfecţionări, spun, că-i în plin progres! Niciodată n-au avut copiii mai puţină încredere în experienţa părinţilor lor ca în zilele noastre! Află, domnişoară, că un funcţionar eu o leafă de o mie două sule de franci nu ştie să iubească, pentru că nici nu are timp să iubească – e robul muncii. Numai proprietarii, oamenii care merg cu trăsura, numai oamenii fără ocupaţie ştiu să iubească.

DOAMNA MERCADET: Da' bine, nefericito…

MERCADET *(soţiei sale):* Lasă-mă pe mine să-i vorbesc. *(Juliei.)*. Julie, te voi mărita cu Minard al tău… *(Julie tresare.)* Stai! Ştii că n-ai o para chioară. Ce-o să faceţi a două zi după nuntă? Te-ai gândit?

JULIE: Da, tată.

DOAMNA MERCADET: Şi-a pierdut minţile!

MERCADET *(soţiei sale):* Biata de ea, e amorezată… Las-o să vorbească. *(Juliei.)* Hai, vorbeşte,. Julie, nu mai sunt tatăl tău, ci confidentul tău. Te ascult.

JULIE: Ne vom iubi.

MERCADET: Crezi că zeul amorului îţi va trimite cupoane de rentă în vârful săgeţilor sale?

JULIE: Tată, dacă va fi nevoie, vom locui într-un apartament mic, într-un fund de mahala, la etajul al patrulea. Voi fi servitoarea lui dacă va fi necesar… Da, mă voi ocupa cu multă plăcere de gospodărie, gândindu-mă că tot ce fac pentru el fac. Voi munci pentru el, în timp ce el va munci pentru mine! Îl voi scuti de multe necazuri, nu-şi

va da niciodată scama că suntem strâmtoraţi… Căminul nostru va fi curat, elegant chiar. Eleganţa depinde de o nimica toată, ea porneşte din suflet, iar fericirea e în acelaşi timp dăruinţă şi rod. Pot câştiga destul de bine cu pictura mea pe porţelan ca să nu fie nevoit să mă întreţină el, pot chiar contribui la cheltuielile necesare traiului De altfel, dragostea ne va ajuta să trecem peste zilele mai grele! Adolphe are ambiţie, ca toţi oamenii cu suflet nobil, şi el face parte dintre cei care ajung…

MERCADET: Ca holtei, poţi ajunge; ca om însurat, te speteşti întocmind bilanţuri, alergând după o mie de franci ca un câine după o trăsură. Şi zici că are ambiţie?

JULIE: Tată, Adolphe are atâta voinţă, îmbinată cu atâtea calităţi, încât sunt sigură că într-o zi va ajunge… chiar ministru, poate!

MERCADET: Cine nu crede astăzi că va fi mai mult sau mai puţin ministru? Ieşind din liceu, te crezi un mare poet, un mare orator, un mare ministru, după cum, sub Imperiu, fiind doar sublocotenent, te şi vedeai mareşal al Franţei. Vrei să-ţi spun eu ce o să devină Adolphe al tău? Un tată cu o droaie de copii, care îţi vor da peste cap toate planurile talc de muncă şi de economii, care îl vor sili pe „Excelenţa Sa” să locuiască într-un bordei-*palace,* pe undeva, prin hârtoapele străzii Clichy[1], şi ei te vor arunca în cea mai neagră mizerie. Ceea ce îmi cânţi tu mie aici se întâmplă în romane, nu în istoria adevărată a vieţii!

DOAMNA MERCADET: Biata fată! La vârstă ei e atât de uşor să iei speranţele drept realitate!

MERCADET: Julie crede că dragostea e singura condiţie a fericirii în căsnicie. Se înşală, cum se înşală toţi cei care atribuie greşelile lor hazardului, considerându-l adevăratul autor, adevăratul responsabil al nebuniilor noastre. Şi atunci, bineînţeles, societatea e vinovată de nenorocirile tale, şi nu te laşi până n-o răstorni. Haida-de, dragostea voastră nu e decât un foc de paie…

JULIE: Şi eu am pentru el, tată, şi el pentru mine o dragoste pentru care suntem gata să jertfim totul!

DOAMNA MERCADET: Şi cum, Julie, n-ai fi în stare să sacrifici această dragoste, care abia se înfiripă, ca să-ţi salvezi tatăl? Ca să-i redai mai mult decât viaţa pe care el ţi-a dăruit-o: onoarea pe care o familie trebuie s-o păstreze nepătată?

MERCADET: La ce-ţi servesc atunci romanele cil care te hrăneşti, nefericito, dacă nu-ţi inspiră dorinţa de a imita devotamentele care ţi se predică în ele, căci romanele au devenit nişte liturghii sociale? Adolphe al tău ştie că n-ai avere? Se vede că i-ai descris cât de frumoasă e viaţa la etajul al patrulea, cu un parc sub fereastră şi cu o pungă de cireşe în mână, din care să mâncaţi amândoi seara, cum făcea Jean-Jacques cu o fetişcană de la han?

JULIE: Tată, n-am săvârşit nici cea mai mică indiscreţie care te-ar putea compromite.

MERCADET: Adolphe crede că avem avere?

JULIE: Nu mi-a vorbit niciodată despre bani.

MERCADET *(aparte, adresându-se soţiei sale):* Am înţeles. *(Juliei.)* Julie, scrie-i imediat să vină să stea de vorbă cu mine.

JULIE: Ah, tată!… *(Îl sărută.)*

MERCADET: Astăzi, chiar, un tânăr bărbat, elegant, care duce o viaţă largă, frumoasă, care poartă un nume nobil, vine să ia masa la noi. Acest tânăr are intenţii serioase în ceea ce te priveşte. El e pretendentul pe care ţi-l propun. Nu te vei numi doamna Minard, ci doamna de la Brive. În loc să te muţi la etajul al patrulea, într-o mahala, vei locui într-o casă frumoasă, pe strada de La Chaussée d'Antin[12]. Eşti talentată, cultivată, vei putea juca un rol strălucit la Paris. Dacă nu vei fi soţie de ministru, poate vei fi soţia unui *pair* al Franţei. Regret, fata mea, dar ceva mai bun nu-ţi pot oferi…

JULIE: Tată, nu-ţi bate joc de dragostea mea şi permite-mi să aleg mai degrabă fericirea şi sărăcia

decât nenorocirea şi bogăţia!

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău şi cu mine răspundem de soarta ta şi nu vrem ca într-o zi să fii chiar tu aceea care să ne condamni, căci experienţa părinţilor trebuie să fie o lecţie pentru copii… În momentul de faţă trecem prin grele încercări Haide, copila mea, mărită-te cu un om bogat!…

MERCADET: Unirea face puterea – aceasta e lozinca de pe stema Republicii…

DOAMNA MERCADET: Dacă în mizerie nu poate exista fericire, nu există nenorocire pe care averea să n-o poată îndulci!

JULIE: Şi tocmai dumneata, mamă, îmi spui aceste triste cuvinte? Tată, îţi voi vorbi în graiul dumitale amar şi practic. Oare nu pe dumneata te-am auzit spunând despre oamenii bogaţi şi inactivi – deci slabi în faţa nenorocirii, măcinaţi de viciile sau de trândăvia lor – că îşi condamnă familiile la o mizerie iremediabilă? N-ar fi mai just ca fata săracă să se mărite cu un om fără avere, dar capabil să o facă prin munca lui? Domnul de la Brive – tot ce se poale – o fi bogat, deştept, plin de calităţi, dar şi dumneata le aveai pe toate acestea, şi totuşi ţi-ai pierdut întregul avut. Pe mama ai luat-o fiindcă era bogată şi frumoasă pe când eu…

MERCADET: Draga mea, îţi vei putea face o idee despre domnul de la Brive, precum şi eu îmi fac una despre domnul Minard. Dar nu vei mai putea alege, fiindcă domnul Minard va renunţa el singur la line.

JULIE: Niciodată, tată! Vei vedea, Adolphe va şti să-ţi câştige inima…

DOAMNA MERCADET: Dragul meu, dacă, totuşi, ar fi iubită…

MERCADET: E amăgită.

JULIE: Aş vrea ea totdeauna să fiu amăgită în felul atesta!

DOAMNA MERCADET: Sună cineva la uşă! Şi nu-i nimeni care să se ducă să deschidă!

MERCADET: Lasă să sune.

DOAMNA MERCADET: Tot timpul am impresia că domnul Godeau se va întoarce.

MERCADET: Godeau!… Află de la mine că Godeau, cu principiile lui de a face avere *quibuscumque viis*[13] (poftim, le vorbesc şi latineşte!), va ajunge să fie spânzurat de catargul cel mai de susai unei fregate! După o absenţă de opt ani, fără vreo ştire de la el. crezi că Godeau se mai întoarce? Parcă eşti una dintre cătanele alea care îl aşteaptă pe Napoleon!

DOAMNA MERCADET: A mai sunat o dată.

MERCADET: După cum sună, e sigur un creditor! Du-te tu, Julie, şi vezi cine e! Orice ţi-ar spune, răspunde că mama ta şi cu mine am ieşit în oraş. Poate că acest creditor va fi mai binecrescut şi se va încrede în vorbele unei tinere…

SCENA 11

Doamna Mercadet, Mercadet

DOAMNA MERCADET: Iubirea aceasta, desigur sinceră, cel puţin din partea ei. mă înduioşează…

MERCADET: Aşa sunteţi voi toate, ca în romane!

DOAMNA MERCADET: Prima iubire îţi dă o forţă…

MERCADET: Forţa de a contracta datorii… Destul că tata-socru…

SCENA 12

Pierquin, Julie, Mercadet, doamna Mercadet

JULIE *(intrând prima)*: Tată, a venit domnul Pierquin…

MERCADET: Aha, tânăra gardă dă înapoi!…

JULIE: Zice că *o* vorba despre o afacere bună pentru dumneata.

MERCADET: Adică pentru el. Să te laşi dusă de nas de Adolphe al tău, treacă-meargă, dar de un creditor!… Pe ăsta ştiu eu cum să-l iau! Lăsaţi-ne singuri!

(Femeile ies.)

SCENA 13

Pierquin, Mercadet

PIERQUIN: N-am venit să-ţi cer bani, iubite domnule Mercadet; ştiu că fiica dumitale face o partidă grozavă! S-a dus vestea că se mărită cu un milionar…

MERCADET: O, milionar! E adevărat, are ceva…

PIERQUIN: Acest proiect admirabil îi va calma pe creditorii dumitale. Uite, eu însumi mi-am luat înapoi documentele depuse la tribunalul comercial.

MERCADET: Voiai să mă bagi la închisoare?

PIERQUIN: Te-ai fi ales cu doi ani. Niciodată nu mi-am ţinut atâta timp în loc dosarele. Dar pentru dumneata m-am abătut de la principiile mele. Dacă această căsătorie e o nouă născocire a fanteziei dumitale, atunci, felicitările mele! Povestea cu întoarcerea lui Godeau se cam răsuflase… Un ginere îţi dă posibilitatea să câştigi timp. Ah, dragul meu, ce ne-ai mai dus de nas…

de fiecare dată altă porţie de speranţă! I-ai putea face să moară de invidie şi pe autorii de vodeviluri. Dar, zău aşa, n-am încotro: îmi placi, eşti inventiv! Cu o fată săracă să faci o partidă bogată, e chiar lovitură curată!

MERCADET *(aparte):* Unde vrea să ajungă?

PIERQUIN: Goulard e un om care nu se lasă dus cu una, cu două. Cu ce l-ai momit ca să-ţi cadă în plasă?

MERCADET: Ginerele meu e domnul de la Brive, un tânăr…

PIERQUIN: E într-adevăr chiar un tânăr?

MERCADET: Ţi-l pot prezenta…

PIERQUIN: Şi atunci cu cât îl plăteşti pe tânărul acesta?

MERCADET: Ajunge! Isprăveşte cu obrăzniciile! Altminteri, o să fiu nevoit să închei socotelile cu dumneata. Şi, dragă domnule Pierquin, află că ai să pierzi din gros la preţul la care îmi vinzi dumneata banii!

PIERQUIN: Domnule Mercadet!

MERCADET: Domnule Pierquin, voi fi destul de bogat ca să nu mai îngădui glumele nimănui, nici chiar ale unui creditor. Ce afacere vrei să-mi propui?

PIERQUIN: Aş prefera să încheiem socotelile…

MERCADET: Nu cred. Câştigi de pe urma mea cât ţi-ar produce o fermă din regiunea Beauce.

PIERQUIN: Am venit să-ţi propun un schimb de valori, contra căruia ţi-aş acorda o amânare de trei luni.

MERCADET: Asta-i afacerea aceea atât de strălucită?

PIERQUIN: Da.

MERCADET *(ca pentru sine):* Ce-a mirosit vulpoiul ăsta? O găină cu ouă de aur? *(Tare.)* Fii mai lămurit.

PIERQUIN: Ştii că sunt un om lucid, clar, ce-i în guşă şi-n căpuşă…

MERCADET: Lasă frazele! Niciodată nu ţi-am reproşat că dai bani cu camătă! Socot că o dobândă mare este o primă acordată capitalului investit într-o afacere. Cămătarul este un capitalist care-şi face dinainte parte…

PIERQUIN: Am aici poliţe pentru aproape cincizeci de mii de franci, ale unui tânăr pe nume Michonnin. Un tânăr drăguţ, curăţel…

MERCADET: Dar curăţat!

PIERQUIN: Da… Sunt în regulă: protestare, condamnare în lipsă, sentinţă definitivă, proces-verbal de carenţă, denunţ de constrângere etc., plus cinci mii de franci speze.

MERCADET: Şi cât valorează?

PIERQUIN: Atâta cât valorează viitorul unui tânăr acum silit să muncească din greu ca să poată trăi.

MERCADET: Mai nimic…

PIERQUIN: Afară de cazul când se însoară cu o englezoaică bogată, îndrăgostită de…

MERCADET: De el?

PIERQUIN: Aş! De un titlu. Mă gândeam tocmai să-i cumpăr unul… Dar asta m-ar obliga să trag nenumărate sfori în culise.

MERCADET: Şi ce vrei de la mine?

PIERQUIN: Titluri de aceeaşi valoare.

MERCADET: Adică?…

PIERQUIN: Acţiuni ale… În fine, ale întreprinderilor dumitale care nu mai dau dividende.

MERCADET: Şi pentru asta eşti hotărât să-mi acorzi o păsuire de cinci luni?…

PIERQUIN: Nu, de trei luni.

MERCADET *(aparte):* Trei luni! Pentru un om de afaceri asta înseamnă o veşnicie! Da' ce-o fi urmărind? Aha! Să nu dea nimic, în schimb să primească ceva. *(Tare.)* Pierquin, oricât aş fi eu de deştept, nu reuşesc să-nţeleg nimic. Totuşi, sunt de acord…

PIERQUIN: Eram sigur! Iată scrisoarea prin care îţi acord păsuirea. Iată şi dosarele Michonnin. A, nu vreau să-ţi ascund nimic: individul i-a pus în mişcare pe toţi inspectorii comerciali.

MERCADET: Ce să-ţi dau? Acţiunile trandafirii ale unui ziar care ar avea succes dacă ar apărea? Acţiunile albastre ale unei mine care a sărit în aer? Acţiunile galbene ale unui asfalt cu care nu s-ar putea face baricade?

PIERQUIN: Dă-mi din toate culorile.

MERCADET: Iată, scumpe maestre, acţiuni în valoare de patruzeci de mii de franci.

PIERQUIN: Mulţumesc, dragă prietene. Oamenii ca noi sunt culanţi în afaceri…

MERCADET (aparte): Ăsta-i refrenul lui când pune gheara pe cineva. Mă jefuieşte! (Tare.) Şi ai de ghid să plasezi acţiunile mele?

PIERQUIN: Sigur că da.

MERCADET: La întreaga lor valoare?

PIERQUIN: Dacă se va putea…

MERCADET: O, acum pricep. Am înţeles! Vrei să înlocuieşti cu ele laboratoarele de istoric naturală, fregatele de fildeş, hainele îmblănite cu zibelină, în sfârşit, toate mărfurile acelea care nu există decât în închipuire…

PIERQUIN: Nu mai sunt la modă…

MERCADET: Până la urmă şi tribunalul ar considera cam uşuratice aceste afaceri. Eşti un om de onoare, vei da un nou imbold acţiunilor noastre…

PIERQUIN: Dragul meu prieten, crede-mă că doresc acest lucru.

MERCADET: Dar eu!… Bună ziua!

PIERQUIN: în calitatea mea de creditor, ştii ce-li urez cu prilejul ultimei afaceri: căsătoria fiicei dumitale! *(Iese.)*

SCENA 14

MERCADET *(singur):* Michonnin! Patruzeci şi două de mii de franci, plus cinci mii de franci dobânzi şi speze, fac patruzeci şi şapte de mii… Fără aconto! Ei şi? Un om care nu valorează un ban astăzi poate ajunge mâine o mină de aur! De altminteri, am de gând să-l fac baron, cointeresând un anumit personaj într-o afacere! Ia te uită!… Ia te uită!… Nevastă-mea cunoaşte o englezoaică, o femeie care-şi atârnă în păr scoici şi alge; fiica unui mare fabricant de bere şi… ei, drace! fără domiciliu… Dar de ce să-l acuzăm pe nefericitul ăla? Dar eu? Pot să ştiu dacă peste trei luni voi avea un domiciliu? Bietul băiat! Poate că şi el a avut, ca şi mine, un prieten! Toţi oamenii au un Godeau al lor, un fals Cristofor Columb… La urma urmei, Godeau… *(se uită în jur, să vadă dacă e singur)* Godeau cred că şi până acum m-a făcut să câştig mai mult decât mi-a luat!

ACTUL II

SCENA 1

Mercadet, Thérèse, Justin, Virginie

MERCADET *(sunându-l pe Justin):* Ce-a spus domnul Verdelin, prietenul meu Verdelin?

JUSTIN: Vine îndată. A zis că tocmai avea să-i dea nişte bani domnului Brédif.

MERCADET: Aranjează lucrurile în aşa fel încât să-l văd înainte de a intra la Brédif… Stai, am dat o sută de franci lui moş Grumeau. Pentru o sută de franci nu se poate să fi minţit încă o dată în douăzeci şi patru de ore.

JUSTIN: Cu atât mai mult, domnule, cu cât l-am lăsat să creadă că a spus adevărul.

MERCADET: Vei sfârşi prin a deveni secretarul meu…

JUSTIN: Ah, dacă n-ar trebui să ştii să scrii…

MERCADET: Secretarii miniştrilor scriu foarte puţin.

JUSTIN: Atunci cu ce se ocupă?

MERCADET: Cu menajul! Şi vorbesc ei când patronii lor trebuie să facă… Fă în aşa fel ca moş Grumeau să-i spună lui Verdelin că Brédif a ieşit în oraş.

(Justin iese.)

MERCADET *(aparte):* Flăcăul ăsta e numai o jumătate de Frontin[14], fiindcă azi un Frontin din

cap până-n picioare devine un stăpân! Parveniţii noştri de azi sunt nişte Sganarell[15] fără ocupaţie, care s-au pus în slujba Franţei. *(Thérèsei.)* Ce vrei, Thérèse?

THÉRÈSE: Ah, domnule, îndată ce le-am făgăduit că le dau bani, toţi furnizorii au fost numai zâmbete.

MERCADET: Zâmbetele negustorilor care fac vânzare bună. *(Lui Virginie.)* O să avem o masă straşnică, Virginie?

VIRGINIE: Domnu' o să vadă când o să mănânce…

MERCADET: Şi furnizorii?

VIRGINIE: Deh, va trebui să aibă puţintică răbdare.

MERCADET *(aparte):* Le-a plătit. *(Tare.)* N-o să te uit. Mâine facem socotelile.

VIRGINIE: Dacă domnişoara se mărită, cu siguranţă că se va gândi şi la mine.

MERCADET: Cred şi eu! Mai încape, îndoială?!

THÉRÈSE: Da' cu mine ce faceţi, domnule?

MERCADET: Te mărit cu unul dintre viitorii funcţionari ai viitoarei mele societăţi „Societatea de asigurări contra riscurilor recrutării". Da' bagă de seamă!…

THÉRÈSE: Nicio grijă, domnule… Mă pricep cu ce să spun unui pretendent ca să-l fac să se îndrăgostească nebuneşte… după cum mă pricep la fel de bine să-l răcoresc ca pe o frânghie slobozită într-o fântână… Pe ultima mea stăpână m-am răzbunat: am făcut-o să strice logodna.

MERCADET: Ah, limba unei cameriste!… Un adevărat foileton casnic.

THÉRÈSE: O, domnule. Mercadet… nu suntem chiar atât de talentate! *(Iese.)*

SCENA 2

MERCADET: A avea slugile de partea ta, e ea şi cum un ministru ar avea presa de partea lui. Din fericire, servitorii mei au nişte Ieruri de pierdut. Acum totul depinde de dubioasa prietenii a lui Verdelin. omul a cărui avere e opera încă! A te plânge însă de ingratitudinea oamenilor e ca şi cum ai ţine cu lot dinadinsul să fii un Luther al sufletelor… Orice om ajuns la vârstă de patruzeci de ani trebuie să ştie că lumea este alcătuită numai din oameni nerecunoscători. De pildă, eu: habar nu am unde se află binefăcătorii mei… Verdelin şi cu mine ştim exact ce ne datorăm unul altuia… El îmi datorează recunoştinţă, cu îi datorez bani. De plătit, nu plătim nici eu, nici el!… Ca s-o mărit pe Julie, va trebui să dibăcesc o mie de franci într-un buzunar care va binevoi să se golească! Asta-i treabă, nu glumă, să agăţi o inimă ca să poţi agăţa şi casa de bani!… Numai marile iubite sunt capabile de asemenea izbânzi extraordinare!

JUSTIN *(intrând):* Vine domnul Verdelin…

SCENA 3

Aceiaşi, *moş Violette*

MERCADET: În sfârşit, a venit!… Dragul meu prieten… Ah, dumneata erai, moş Violette?... *(Lui Justin.)* După atâţia ani de serviciu, tot n-ai învăţat că trebuie să ţii uşa închisă? Hai, du-te, pândeşte-l pe Verdelin şi îndrugă-i verzi şi uscate până îi fac cu vânt nenorocitului ăstuia.

JUSTIN: Încă una dintre victimele lui. *(Iese.)*

MOŞ VIOLETTE: Am fost, la dumneavoastră de unsprezece ori în ultimele opt zile, dragă domnule Mercadet. Ieri nevoia m-a silit să vă

aştept trei ore în stradă, timp în care am făcut de nu ştiu câte ori drumul de aici până la Bursă şi de la Bursă înapoi. Văd că am fost minţit când mi s-a spus că sunteţi la ţară.

MERCADET: Şi unul, şi celălalt suntem deopotrivă de nefericiţi, bietul meu Violette. Amândoi avem o familie…

MOŞ VIOLETTE: Am amanetat la „Muntele de Pietate”[16] tot ce-am avut…

MERCADET: Crede-mă, şi eu am făcut la fel…

MOŞ VIOLETTE: Numai că nenorocirea unuia nu este un leac pentru nenorocirea celuilalt… Dumneavoastră mai aveţi din ce trăi, pe când noi nu avem nici de pâine. Niciodată nu v-am reproşat că m-aţi ruinat. Sunt convins că intenţia dumneavoastră era să ne îmbogăţim cu toţii!… La urma urmei, eu sunt de vină! Vrând să dublez mica mea avere, am pierdut-o. Soţia şi fiicele mele, ele, care mă împingeau să fac afaceri, ele, care îmi spuneau întotdeauna că sunt prea timid, nu vor să priceapă acum că atunci când te arunci la câştiguri mari, rişti să pierzi totul… Da’ ce să mai vorbesc de pomană. Am venit să vă implor să-mi daţi o cât de mică arvună asupra dobânzilor. Aţi putea salva viaţa unei familii…

MERCADET *(aparte):* Bietul om! Îmi sfâşie inima… După ce-l văd, îmi pierd pofta de mâncare. *(Tare.)* Hai, vino-ţi în fire, cât am, împart cu dumneata… *(În şoaptă.)* Nu mai avem decât o sută de franci… şi ăştia sunt banii fiicei mele.

MOŞ VIOLETTE: Cum se poate?!… dumneavoastră, domnule Mercadet, dumneavoastră, pe care v-am cunoscut atât de bogat!…

MERCADET: La nenorocire, oamenii au datoria să-şi spună adevărul.

MOŞ VIOLETTE: Ehe, dacă n-am avea decât datoria asta, ce repede am mai plăti-o!

MERCADET: Nu pierde răbdarea… sunt pe punctul de a-mi mărita fata…

MOŞ VIOLETTE: Domnule Mercadet, am două fete care se spetesc muncind, fără speranţa de a se mărita. Femeile cinstite câştigă întotdeauna prea puţin… Dar în situaţia în care vă aflaţi, n-o să vă mai sâcâi şi eu… Totuşi… soţia şi fiicele mele mă aşteaptă în prada unor mari îngrijorări… La vârsta mea nu mai sunt bun de nimic… Dar dacă dumneavoastră mi-aţi găsi o slujbă…

MERCADET: Moş Violette, eşti trecut pe listă. Vei fi casierul societăţii mele de asigurare împotriva riscurilor recrutărilor…

MOŞ VIOLETTE: Soţia şi fetele mele vă vor binecuvânta.

(Mercadet se duce să ia banii.)

MOŞ VIOLETTE *(aparte):* Ceilalţi, care îl hărţuie, nu se aleg cu nimic. Pe când dacă te vaiţi, tot mai pui mâna pe ceva dobânzi…

MERCADET: Poftim, uite şaizeci de franci…

MOŞ VIOLETTE: În monede de aur! E mult de când n-am mai văzut o sumă ca asta!

MERCADET: Vreau să te rog însă…

MOŞ VIOLETTE: Nicio grijă! Nu suflu un cuvânt…

MERCADET: Nu despre asta e vorba! Făgăduieşte-mi că n-ai să-mi mai ceri nimic timp de… o lună de zile.

MOŞ VIOLETTE: O lună! Cum să trăim o lună întreagă cu suma asta?

MERCADET: Cum, nu mai ai nimic altceva?

MOŞ VIOLETTE: Singura mea avere e suma pe care mi-o datoraţi dumneavoastră…

MERCADET *(aparte):* Bietul om! Când îl văd, mă simt deodată bogat. *(Tare.)* Dar parcă făceai nişte mici afaceri cu împrumuturi în cartierul Estrapade?

MOŞ VIOLETTE: Din ziua în care deţinuţii pentru datorii neplătite au părăsit închisoarea

„Sfânta Pelaghia”, împrumuturile au scăzut considerabil în cartier.

MERCADET: Nu ţi-ai putea face rost de o cauţiune pentru un post de casier?…

MOŞ VIOLETTE: Ani câţiva prieteni şi poate că…

MERCADET: N-ar fi dispuşi să cumpere acţiuni?

MOŞ VIOLETTE: Din păcate, domnule Mercadet, dumneavoastră, oamenii de afaceri, aţi discreditat asocierile! Nimeni nu mai vrea să audă de acţiuni…

MERCADET: Bine, moş Violette, atunci mergi sănătos! Facem noi socotelile mai târziu… Primul pe care-l plătesc eşti dumneata…

MOŞ VIOLETTE: Vă doresc noroc, domnule Mercadet! Soţia şi fiicele mele or să se roage pentru căsătoria domnişoarei Mercadet.

MERCADET: Cu bine! *(Aparte.)* Hm, dacă toţi creditorii mei ar fi ca ăsta, n-aş putea să le ţin piept. Nu ştiu ce face, ce drege, dar totdeauna pleacă cu ceva bani de la mine.

SCENA 4

Mercadet, Verdelin

VERDELIN: Bună ziua, prietene… Îţi pol fi de folos cu ceva?

MERCADET: Întrebarea ta mă scuteşte de orice introducere. Ai ghicit!

VERDELIN: Regret, bătrâne prieten, dar n-am un ban, şi ca să fiu sincer, chiar dacă aş avea, tot nu ţi-aş da! Te rog să mă asculţi… Atâta timp cât am avut posibilitatea, te-am împrumutat, şi niciodată nu ţi-am cerut înapoi… Sunt prietenul şi creditorul tău! Dacă inima mea n-ar fi plină de

recunoştinţă pentru tine, dacă aş fi un om de rând, ohoho! creditorul ar fi ucis de multă vreme prietenul! Ce Dumnezeu, toate au o limită în lumea asta!

MERCADET: Prietenia, da; nenorocirea, însă, nu!

VERDELIN: Dacă aş fi destul de bogat să-ţi plătesc ţoale datoriile, să te salvez o dată pentru totdeauna a face-o cu dragă inimă, căci îmi place curajul tău. Dar trebuie să le las să le prăbuşeşti! Ultimele tale speculaţii, deşi inteligent ticluite, prezentând chiar toate aparenţele corectitudinii (am văzut că destui s-au lăsat păcăliţi!), au fost un total eşec. Oamenii au pierdut încrederea, văd în tine un pericol! N-ai ştiut să profiţi de momentul de glorie al speculaţiilor tale!… Când vei fi la pământ, să ştii că la mine vei găsi o bucată de pâine!… Un prieten are datoria să spună pe şleau toate astea!

MERCADET: Ce sens ar mai avea prietenia fără plăcerea de a te socoti înţelept privindu-ţi prietenul nebun? De a arunca banii pe fereastră în timp ce prietenul tău a ajuns la sapă de lemn? De a-ţi aduce ţie laude insultându-l pe el? Vasăzică, opinia publică m-a pus la index?

VERDELIN: N-am spus chiar asta. Nu, mai treci încă drept un om cinstit, pe care însă nevoia îl obligă să recurgă la unele procedee…

MERCADET: …care, dacă ar fi avut succes, ar fi fost perfect justificate. Dar asta li se întâmplă doar celor norocoşi. Ah, succesul!… Din câte infamii e făcut un succes vei afla îndată! Azi-dimineaţă, ca să înăbuş afacerea cu minele din Indra-de-Jos, pe care voiai să pui mâna, am provocat scăderea la care te-aii gândit şi tu. În acest timp, raportul inginerilor rămâne încuiat în sertar, graţie tăcerii pe care o plăteşti destul de scump…

VERDELIN: Ssst! Mercadet, e-adevărat ce spui? Aici e mâna ta! *(Îl ia de mijloc.)*

MERCADET: Lasă asta! Am vrui numai să te fac să înţelegi că n-am nevoie nici de mângâiere, nici de morală, ci de bani! Dacă ţi-i cer nu o fac pentru mine, dragă prietene! Sunt însă pe punctul de a-mi mărita fata şi treptat-treptat am ajuns în pragul mizeriei… În momentul de faţă le afli într-o casă unde, sub aparenţele luxului, domneşte sărăcia (promisiunile, creditele, totul s-a năruit). Dacă nu fac faţă cu bani gheaţă unor cheltuieli absolut necesare, această căsătorie nu se mai face! Ce mai tura-vura, îmi trebuie cincisprezece zile de belşug cum îţi trebuie ţie douăzeci şi patru de ore de minciuni la Bursă! Verdelin cererea aceasta n-o să se mai repete! Nu am două fete! Vrei să-ţi spun toiul? Soţia mea şi Julie nu au ce să îmbrace! *(Aparte.)* Cred că l-am clintit…

VERDELIN *(aparte):* A jucat de atâtea ori teatru în faţa mea, încât nu-mi mai pot da seama dacă îşi mărită într-adevăr fata. Nu-mi vine să cred că şi-o poate mărita!

MERCADET: Diseară trebuie să ofer o masă în cinstea viitorului mei ginere, pe care mi-l prezintă un prieten comun. Argintăria n-o mai am… E… ştii tu unde… Am nevoie nu numai de o mie de scuzi, dar sper că o să-mi împrumuţi şi serviciul tău de masă şi că vei veni cu nevastă-ta să mâncaţi la noi…

VERDELIN: O mie de scuzi!… Mercadet, nimeni nu are o mie de scuzi de dat cu împrumut! Abia dacă reuşeşti să-i agoniseşti pentru tine! Dacă i-ai împrumuta mereu, niciodată nu i-ai mai avea…

MERCADET *(aparte):* Îl fac eu să mi-i dea! *(Ture.)* Poţi să nu mă crezi, dacă vrei, dar odată măritată fata, totul îmi va deveni perfect indiferent… Soţia mea va găsi la Julie un adăpost; eu mă voi duce să-mi caut norocul aiurea, căci ai dreptate, mi-am spus-o şi eu: „Pentru alţii de folos, pentru mine păgubaş! În afacerile la care cu pierd, alţii câştigă. Extraordinar cum arunc sămânţa prin

reclame şi prospecte! Capabil, priceput, când pun bazele unei organizaţii în faşă, dar când vine ceasul recoltei, nu mai sunt bun de nimic.

VERDELIN: Vrei să-ţi dau eu cheia acestei enigme?

MERCADET: Dă-mi-o.

VERDELIN: Ei bine, dacă în toate împrejurările eşti superior altora prin duhul tău, prin judecată la eşti totdeauna inferior. Duhul stârneşte admiraţia oamenilor; judecata însă aduce averea.

MERCADET *(aparte):* Aşa-i, n-am destulă judecată ca să gâtui o afacere în profitul meu. *(Tare.)* Ce Dumnezeu, Verdelin! Îmi iubesc soţia şi fiica… Sentimentele acestea sunt unica mea mângâiere în mijlocul recentelor mele dezastre. Aceste femei au fost atât de blânde, de răbdătoare! Aş vrea să le ştii! la adăpost de nenorocire! Iată adevărata mea suferinţă… Îţi poţi închipui că am de ce să plâng… *(Îşi şterge ochii.)* Eşti tatăl unei fetiţe adorabile, nu-i aşa că n-ai vrea s-o vezi într-o zi nenorocită, îmbătrânind în lacrimi şi muncă?… E vorba totuşi de viitorul fiicei mele. un înger de devotament!… Dragul meu prieten, în ultimele zile am băut cupa amărăciunii până la fund; m-am poticnit de pavelele de lemn, am creat monopoluri, şi alţii mi le-au smuls! Am fost jefuit! Ei bine, toate astea n-ar fi nimic pe lângă durerea pe care mi-o pricinuieşti tu refuzându-mă în această situaţie disperată! În sfârşit, poate că e mai bine să nu-ţi spun tot ce s-ar mai putea întâmpla… căci nu vreau să datorez nimic milei tale!

VERDELIN: O mie de scuzi… Dar în ce vrei să-i investeşti?

MERCADET *(aparte):* Îi voi avea! *(Tare.)* Ce să fac dacă ginerele meu e o vrăbiuţă care se sperie din te-miri-ce?… E destul ca o singură rochie să fie garnisită cu mai puţină dantelă, ca asta să-i dea, deodată, foarte mult de gândit… Să aibă o bruscă revelaţie! Toaletele au fost comandate, negustorii trebuie să vină cu ele… Da, am făcut imprudenţa

să promit că voi achita, bizuindu-mă pe tine… Unde mai pui masa de diseară… Trebuie să servesc vinuri alese… Un pretendent nu-şi poate pierde capul decât în felul acesta. Şi-apoi ţine scama de un lucru: trecem drept oameni bogaţi, în faţa domnului de la Brive trebuie să ne păstrăm rangul! Verdelin, n-ai să mori dacă o să-mi dai o mie de scuzi, când tu ai un venit anual de şaizeci de mii de franci! N-ai să mori! În schimb, această mie de scuzi poate reda viaţa unei copile pe care o iubeşti, căci şi tu o iubeşti pe Julie!… S-a împrietenit cu fiica ta, o adoră, se joacă împreună ca două fiinţe fericite şi nevinovate. Te rabdă inima s-o laşi pe prietena fiicei tale să se prăpădească de supărare văzând cu ochii? Bagă de seamă, e contagios, poate aduce ghinion…

VERDELIN: Dragă Mercadet, nu am această mie de scuzi. Îţi pot împrumuta argintăria, dar bani n-am…

MERCADET: Un ordin către bancă nu e greu de semnat…

VERDELIN: Eu… Nu, nu pot!

MERCADET: Ah, biata mea copilă! Nu mei e nimic de făcut! *(Se prăbuşeşte, zdrobit, într-un fotoliu.)* Dumnezeule, iartă-mă dacă voi pune capăt acestui jalnic vis al existenţei mele, îngăduie-mi să mă trezesc la sânul tău…

VERDELIN: Parcă spuneai că ai găsit un ginere…

MERCADET *(ridicându-se brusc):* „Spuneam" că am găsit un ginere? Cum, nu crezi că l-am găsit? Eşti liber să refuzi cu toată duritatea ajutorul de care depinde fericirea fiicei mele, te rog, însă, să nu mă insulţi! Ţi-l voi prezenta pe domnul de la Brive! Chiar atât de jos să fi căzut, încât… Ah, Verdelin… N-aş dori, deloc ca din pricina acestei mii de scuzi să-mi fac o asemenea idee despre tine… Te-aş putea ierta numai dacă mi-ai da-o…

VERDELIN: Mă duc să văd dacă pot…

MERCADET: Aşa, nu! Ăsta e un mod de a mă refuza…

VERDELIN: Şi dacă nu se face căsătoria?… Ia te uită, cum de nu m-am gândit la asta, prietene?! Ţi-i dau după nuntă, poţi conta pe mine…

MERCADET: Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu se poate face nunta fără această mie de scuzi! Cum, tu, care pentru o ambiţie deşartă, pentru o aventură, eşti în stare să cheltuieşti o sumă ca asta, nu vrei s-o investeşti într-o acţiune bună?

VERDELIN: În momentul de faţă au mai rămas puţine… acţiuni bune… Ha! ha! ha!…

MERCADET: Ştii că-mi placi? Râzi! Şi ăsta e un fel de a reacţiona…

VERDELIN: Vai de păcatele mele!… *(Îi cade pălăria.)*

MERCADET *(ridicând pălăria şi ştergând-o cu mâneca):* Ei da, dragul meu, suntem doi prieteni care au trecut împreună prin atâtea în viaţă… Care au pornit împreună… Şi câte n-am spus, câte n-am făcut!… Ei? Nu-ţi mai aminteşti de vremurile noastre de odinioară, când eram legaţi pe viaţă şi pe moarte?

VERDELIN: Dar tu îţi aminteşti de cheful de la „Rambouillet” unde m-am bătut în duel pentru tine cu ofiţerul ăla din gardă?

MERCADET: Ţi-o cedasem pe Clarisse! Şi cât de veseli eram, cât de tineri! Şi, uite, azi avem fete mari, fete de măritat… Dacă răposata Clarisse ar mai trăi să te vadă, nu te-ar fi iertat că şovăi…

VERDELIN: Dacă trăia, nu m-aş fi însurat niciodată!

MERCADET: Tu ştii să iubeşti… Vasăzică, pot conta pe tine pentru masa de diseară, şi-mi dai cuvântul de onoare că-mi trimiţi…

VERDELIN: Serviciul…

MERCADET: Împreună cu mia de scuzi…

VERDELIN: Iar o iei de la capăt?… Ţi-am spus că nu pot.

MERCADET *(aparte):* Ăsta n-o să moară de congestie… *(Tare.)* Carevasăzică, cel mai bun prieten al meu îmi dă lovitura de graţie! Aşa se întâmplă totdeauna… Nici amintirea Clarissei, nici deznădejdea unui părinte nu-ţi înmoaie inima… *(Ţipă.)* Sunt în culmea deznădejdii! Am să-mi trag un glonte în cap!

SCENA 5

Aceiaşi, *Julie*, *doamna Mercadet*

DOAMNA MERCADET: Ce ţi s-a întâmplat, dragul meu?

JULIE: Tată, ţi-am auzit glasul şi m-am speriat!

DOAMNA MERCADET: Dacă e aici Verdelin, n-ai niciun motiv să te alarmezi…

JULIE: Bună ziua, domnule Verdelin. Ce s-a întâmplat, aţi avui o discuţie cu tatăl meu?

MERCADET: Vezi, Verdelin, e destul să-mi audă vocea, şi aleargă amândouă într-un suflet, ca doi îngeri păzitori. *(Aparte.)* Au auzit totul! *(Soţiei şi fiicei sale, pe care le ia de mâini.)* Sunt atât de emoţionat… *(Lui Verdelin.)* Verdelin, ce Dumnezeu, vrei să ucizi o întreagă familie? Dovada lor de afecţiune îmi dă tăria să mă arunc în genunchi în faţa ta! *(Face gestul respectiv.)*

JULIE: Nu, tată! *(Îl opreşte pe talul ei)* Îl voi implora eu în locul dumitale! Îmi dau seama că e vorba de bani. Dacă-i aşa, vă pot oferi, domnule Verdelin, garanţia muncii mele. Vă rog să-i faceţi încă o dată acest serviciu tatălui meu. E desigur în culmea disperării dacă e gata să vă cadă în genunchi pentru a vă implora…

MERCADET: Draga de ea! *(Aparte.)* Ce accente dramatice a găsit! Eu n-aş fi fost capabil…

DOAMNA MERCADET: Domnule Verdelin, faceţi-i acest serviciu, vom şti să ne arătăm

recunoştinţa; voi amaneta şi bruma de avere care mi-a mai rămas.

VERDELIN *(Juliei):* Ştii ce mi-a cerut?

JULIE: Nu.

VERDELIN: O mie de scuzi, ca să te poată mărita.

JULIE: Ah, domnule, atunci vă rog să uitaţi tot ce-am spus. Refuz o căsătorie dobândită cu preţul umilinţei tatălui meu.

MERCADET *(aparte):* E admirabilă!

VERDELIN: Mă duc să vă fac rost de bani. *(Iese.)*

SCENA 6

Aceiaşi, în afară de *Verdelin*

MERCADET: A plecat…

JULIE: Tată, dacă ştiam…

MERCADET *(sărutându-şi fiica):* Ne-ai salvat! Ah, când oare voi fi destul de bogat şi de puternic să-l fac să se căiască pentru această aşa-zisă generozitate…

DOAMNA MERCADET: Dar totuşi are să-ţi dea suma pe care i-ai cerut-o…

MERCADET: O plătesc prea scump. Dar cine mai ştie azi să facă un serviciu? Când aveam posibilitatea, cu câtă largheţe împărţeam în dreapta şi-n stânga! *(Face gestul de a împărţi bani.)* Ingratitudinea uneori e un mod de a te răzbuna. Vasăzică, amice, te laşi greu, faci nazuri când e vorba să-mi împrumuţi o mic de scuzi! Ei, dacă aşa stau lucrurile, nu voi mai avea niciun scrupul şi-ţi voi sufla o sută de mii!

DOAMNA MERCADET: De ce eşti nedrept? Până la urmă Verdelin a cedat.

MERCADET: Da, la strigătele Juliei, nu la implorările mele! Ah, draga mea, umilinţa mea face mai mult ca o mie de scuzi!

SCENA 7

Aceiaşi, *Verdelin*

VERDELIN: Aveam banii în trăsură, pentru Brédif. Nu l-am găsit acasă. Iată-i, sunt în trei pungi…

(Justin aduce două pungi.)

MERCADET: Ah!

DOAMNA MERCADET: Domnule Verdelin, contaţi pe recunoştinţa unei mame…

VERDELIN: Banii aceştia vi-i împrumut numai dumneavoastră şi fiicei dumneavoastră. Vă rog deci să aveţi bunăvoinţa de a semna amândouă chitanţa pe care o va scrie acum Mercadet…

JULIE: Trebuie să semnez propria mea nenorocire…

DOAMNA MERCADET: Taci, fata mea…

MERCADET *(scriind):* Dragă Verdelin, acum te recunosc în sfârşit! Trebuie să menţionez şi dobânda?

VERDELIN: Nu, nu, fără dobândă… Nu fac o afacere, îţi fac un serviciu…

MERCADET: Julie, iată-l pe cel de al doilea părinte al tău!

SCENA 8

Aceiaşi, *Justin,* pe urmă *Thérèse*

JUSTIN: Domnul Minard. *(Iese.)*

THÉRÈSE: Au venit negustorii cu toată marfa, doamnă…

DOAMNA MERCADET *(întinzându-i lui Verdelin chitanţa):* O clipă, vin numaidecât.

MERCADET *(lui Verdelin):* Vezi că nu mai era timp de pierdut!

VERDELIN: Atunci vă las…

(Doamna Mercadet iese cu Thérèse. Mercadet îl conduce pe Verdelin şi-i face un semn lui Minard să intre.)

SCENA 9

Minard, Julie, Mercadet

JULIE *(lui Minard):* Adolphe, dacă vrei ca dragostea noastră să-şi păstreze în ochi, tuturor toată frumuseţea şi toată strălucirea pe care o are şi în sufletele noastre, şi pentru toată lumea, te rog dă dovadă de tot atâta curaj cât am dat şi eu.

MINARD: Dar ce s-a întâmplat?

JULIE: Mi s-a propus un tânăr bogat, şi tata e fără îndurare pentru noi…

MINARD: Voi birui!

MERCADET *(întorcându-se):* Domnule Minard, o iubeşti pe fiica mea?

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: Cel puţin, aşa crede ea. Ai avut darul s-o convingi…

MINARD: Modul dumneavoastră de a vă exprima ascunde o îndoială care, venind de la oricine în afară de dumneavoastră, m-ar jigni. Cum s-ar putea să n-o iubesc pe domnişoara Julie? Părăsit de părinţi, fără nicio altă ocrotire decât aceea a bunului domn Duval, care a fost în ultimii

nouă ani un tată pentru mine, fiica dumneavoastră, domnule Mercadet, e singura fiinţă care m-a făcut să cunosc vraja iubirii. Domnişoara Julie e în acelaşi timp o soră şi o prietenă pentru mine, ea este întreaga mea-familie! Numai ea mi-a zâmbit, numai ea m-a încurajat. Iată de ce o iubesc mai mult decât s-ar putea spune.

JULIE: Pot să rămân aici, tată?

MERCADET *(fiicei sale):* Îl sorbi din ochi! *(Lui Minard.)* Domnule, eu am despre dragostea dintre doi tineri din zilele noastre acel punct de vedere foarte realist care li se, reproşează bătrânilor. Neîncrederea mea e cu atât mai legitimă cu cât nu sunt unul dintre acei taţi orbiţi de paternitate. Pe Julie o văd aşa cum e. Fără a fi urâtă, nu e înzestrată cu acea frumuseţe care te face să exclami: „Ah!" Nu e nici frumoasă, nici urâtă.

MINARD: Vă înşelaţi, domnule. Îndrăznesc chiar a vă spune că nu vă cunoaşteţi fiica…

MERCADET: Aş! O cunosc perfect… ca şi cum…

MINARD: Dumneavoastră nu cunoaşteţi decât fata pe care o vede şi o cunoaşte toată lumea. Dragostea însă o transfigurează! Tandreţea, devotamentul îi dau o frumuseţe încântătoare, pe care cu am făurit-o!

JULIE: Tată, simt că roşesc…

MERCADET: Nu ştiu cât roşeşti, dar sigur eşti încântată… Cred şi eu, dacă-ţi repetă întruna cuvintele astea…

MINARD: I le voi repeta de o sută de ori, de o mie de ori, niciodată nu va fi prea mult! Nu cred că săvârşise o crimă spunând toate acestea în prezenţa unui părinte!

MERCADET: Mă măguleşti! Credeam că sunt tatăl ei, şi când colo aflu că dumneata eşti tatăl unei Julie cu care aş dori să fac şi eu cunoştinţă. Haide, băiete, deschide ochii! Să admitem că trainicele şi frumoasele ei calităţi sufleteşti îi pot schimba expresia fizionomiei. Dar cu tenul ce

faci? Julie e modestă şi resemnată, ştie că are pielea cam negricioasă şi trăsăturile cam… exagerate.

JULIE: Tată…

MINARD: Am impresia că dumneavoastră n-aţi iubit niciodată…

MERCADET: Ba da, şi încă mult! Ca toată lumea, am târât şi eu după mine această ghiulea de aur!

MINARD: Aşa era odinioară… Astăzi noi ştim să iubim mult mai frumos!

MERCADET: Cum adică?

MINARD: Ne legăm sufleteşte, ne închinăm unui ideal…

MERCADET: Şi crezi că astea pot s-o facă pe fiică-mea frumoasă? Îţi închipui că dacă o fată are o talie mai groasă, idealul i-o face mai suplă? Că „sufletul" îi subţiază degetele, îi frăgezeşte tenul? Că idealul îi face ochi frumoşi şi picioare miei? Că sufletul îi deschide tenul?

MINARD: Desigur că da!

MERCADET: Noi, oamenii crescuţi sub Imperiu, numim lucrul acesta…

MINARD: Iubirea!… Da, iubirea, sfânta şi curata iubire!

MERCADET: Să umbli legat la ochi.

JULIE: Tată, nu-ţi bate joc de doi copii…

MERCADET: …doi copii în toată firea!

JULIE: …care se iubesc cum ştim iubi numai noi, cei de astăzi, cu o pasiune adevărată, pură, trainică, pentru că se bizuie pe cunoaşterea caracterului, pe certitudinea unei dorinţe arzătoare şi reciproce de a lupta împotriva dificultăţilor vieţii; în sfârşit, tată, doi copii care te vor iubi nespus de mult.

MINARD *(lui. Mercadet):* Ce înger!

MERCADET *(aparte):* Îţi arăt eu ţie înger! *(Fiicei sale.)* Fiica mea, pe tine te rog să taci! *(Lui Minard.)* Aşadar, domnule, o adori pe Julie? E încântătoare, are un suflet nobil, e inteligentă,

bunătatea personificată. În sfârşit, e întruchiparea idealurilor dumitale de frumuseţe, e însăşi perfecţiunea năzuită…

MINARD: Ah, domnule, văd că m-aţi înţeles!

MERCADET: Un înger care, într-o oarecare măsură, e totuşi şi materie…

MINARD: Din fericire pentru mine!

MERCADET: O iubeşti fără niciun gând ascuns?

MINARD: Fără niciunul!

JULIE: Ce ţi-am spus eu, tată?!

MERCADET *(îi ia de mâini şi-i apropie de el):* Ce copii fericiţi! Aşadar, vă iubiţi?… Ce roman frumos!… *(Lui Minard.)* Şi vrei s-o iei de soţie?

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: În ciuda tuturor obstacolelor?

MINARD: Sunt pregătit să le înving pe toate!

MERCADET: Nimic nu te poate descuraja?

MINARD: Nimic!

JULIE: Nu ţi-am spus că mă iubeşte?

MERCADET: Aşa se pare… într-adevăr, e o plăcere să priveşti un om îndrăgostit. Şi nimic nu poate bucura mai mult mima unui tată decât certitudinea că fata lui e iubită aşa cum merită şi că e fericită…

JULIE: Tată, de ce nu eşti mulţumit de alegerea mea? îţi dăruieşte totuşi un fiu cu sentimente înalte, înzestrat cu un suflet nobil şi…

MINARD: Domnişoară Julie!

JULIE: Da, domnule, da, am şi eu dreptul să vorbesc!

MERCADET: Julie, du-te la mama ta. Lasă-mă să vorbesc cu acest tânăr despre probleme de ordin… mai puţin nematerial. Oricare ar fi vraja idealului asupra frumuseţii feminine, din păcate, nu are nicio influenţă asupra veniturilor…

(Julie iese.)

SCENA 10

Minard, Mercadet

MERCADET: Acum că am rămas singuri, să spunem lucrurilor pe nume. Domnule, dumneata nu o iubeşti pe fiica mea!

MINARD: Mărturisiţi, mai degrabă, domnule, că aveţi în perspectivă o partidă bogată pentru domnişoara Mercadet, că nu vreţi să ţineţi seama de înclinaţiile ei, şi atunci vă voi înţelege. Aflaţi însă că am venit să cer mâna domnişoarei Julie numai după ce am fost sigur de inima ei…

MERCADET: De inima ei, nenorocitule! Ce vrei să spui?…

MINARD: Domnule Mercadet, Julie este iubită cu tot respectul!

MERCADET: Slavă Domnului, din fericire, aşa se şi cade să fie. Totuşi, îmi eşti dator adevărul întreg, în situaţia în care ne aflăm… I-ai scris? Ţi-a scris?

MINARD: Da, domnule, ne-am scris scrisori pline de dragoste.

MERCADET *(aparte):* Ah, biata fată, asta-i mai trebuia, să-i şi citească scrisorile de dragoste! Dacă-i aşa, n-o s-o doară sufletul, o s-o doară numai capul… *(Tare.)* Domnule, îngerii au mii de calităţi, de virtuţi, totuşi nu posedă rente de stat, iar Julie…

MINARD: Ah, domnule, sunt gata la toate sacrificiile! N-o vreau decât pe Julie.

MERCADET: Ai spus că nu le vei da în lături de la niciun obstacol?

MINARD: De la niciunul.

MERCADET: Ei bine, atunci îţi voi încredinţa un secret de care depinde onoarea şi liniştea familiei în care ţii cu tot dinadinsul să pătrunzi.

MINARD *(aparte):* Ce are de gând să-mi spună?

MERCADET: Domnule Minard, află că mi-am pierdut întreaga avere, sunt ruinat, definitiv ruinat. Dacă o vrei pe Julie, ei bine, va fi a dumitale, îi vei oferi o existenţă mai bună, în orice caz, oricât ai fi dumneata de sărac, decât o are în casa părintească… Fata mea nu are un ban zestre, dar în schimb e înzestrată cu nişte părinţi săraci, mai mult decât săraci…

MINARD: Bine, mai mult decât săraci! Nimic altceva?

MERCADET: Ba da, domnule Minard! Avem datorii. Suntem încărcaţi de datorii, unele chiar foarte presante…

MINARD *(aparte):* Asta-i o stratagemă de comediant! Vrea să mă pună la încercare. *(Tare.)* Domnule Mercadet, sunt un om tânăr şi am toată viaţa înaintea mea; nu sunt lipsit nici de energie, nici de ambiţie, deşi nimeni nu vine după mine să mă întrebe astăzi mai mult decât cum mă cheamă… Vă asigur că voi ajunge departe… Voi cunoaşte fericirea de a-i dărui toate bogăţiile lumii femeii pe care o iubesc…

MERCADET: Ştiu eu foarte bine ce înseamnă asta. Şi eu m-am ruinat pentru doamna Mercadet. ca să-i ofer în continuare belşugul în care era deprinsă să trăiască. La vremea mea, m-am jertfit şi eu pe altarul idealului, şi rezultatul iată-l: o droaie de creditori, care sunt foarte puţin sensibili la ceea ce se numeşte fantezie, imaginaţie, fericire!

MINARD *(aparte):* Glumeşte. E bogat.

MERCADET: Aşadar, nu te sperie nimic din ce ţi-am spus?

MINARD: Nu, domnule. Nicio umbră de interes nu-mi pătează iubirea!

MERCADET. Vorbeşti frumos, tinere! Ultima frază ai spus-o admirabil! *(Aparte.)* E încăpăţânat. *(Tare.)* Şi crezi într-adevăr că o iubeşti atât de mult

pe fiica mea încât merită să plăteşti atât de scump fericirea de a o lua de soţie?

MINARD: Ce poţi da mai mult decât propria ta viaţă?

MERCADET: O dragoste atât de sinceră trebuie răsplătită.

MINARD: în sfârşit!

MERCADET: Am o încredere deplină în dumneata.

MINARD: Să ştiţi că o merit, domnule.

MERCADET: Aşteaptă o clipă. *(Iese.)*

MINARD *(singur):* Câţi tineri, în locul meu şi în situaţia mea, n-ar fi tremurat, n-ar fi şovăit! Când un tată atât de bogat are o fiică nu tocmai frumoasă (căci Julie e acceptabilă, dar nimic mai mult!), e îndreptăţit să ştie dacă nu e cerută numai pentru averea ei… Cu toată timiditatea mea, am fost la înălţime! Bătrânul e deştept. Nu am nicio îndoială, Julie mă iubeşte, sunt singurul bărbat de la care a auzit cuvinte de dragoste, iar eu, tot spunându-i că o iubesc, m-am convins cu însumi până la urmă că o iubesc… Dar o voi face fericită, o iubesc aşa cum trebuie să-ţi iubeşti nevasta, da, o iubesc! Poate că tot studiind o persoană, ajungi s-o înţelegi mai bine, şi atunci sufletul ei transpare prin învelişul trupului. Julie are un suflet nobil. Şi, în definitiv, se ştie că nu frumuseţea unei femei, ci calităţile ei fac fericirea unei căsnicii. De altfel, sunt altele mai urâte decât Julie, şi totuşi sunt luate în căsătorie. Şi, la urma urmei, femeia care te iubeşte ştie să se facă frumoasă!

MERCADET *(întorcându-se):* Tinere, iată documente ale familiei, care fac dovada averii noastre.

MINARD: Domnule…

MERCADET: Documente negative. Citeşte. Iată copia procesului verbal de sechestru al mobilierului; plătesc destul de scump proprietarului dreptul de a-l mai păstra aici. Azi-dimineaţă voia să-l scoată în vânzare. Iată şi un

teanc de somaţii şi, vai! un mandat de aducere expediat ieri… Vezi deci că situaţia e destul de serioasă… În sfârşit, iată toate poliţele mele protestate, acţiunile de dare în judecată, toate dosarele mele clasate în ordine. Căci, tinere – şi e bine să reţii acest lucru – în momentele de grea cumpănă e necesar să păstrezi ordinea. O dezordine bine pusă la punct îţi îngăduie să te regăseşti şi s-o stăpâneşti! Ce-ar mai putea spune creditorul care îşi vede datoria trecută ordonat la rubrica respectivă? M-am luat şi eu după tiparul guvernului: totul e trecut în ordine alfabetică. Dar n-am ajuns încă nici la litera A.

MINARD: Cum, n-aţi plătit nimic?

MERCADET: Aproape nimic; dar nu sunt un om de bunăcredinţă?

MINARD: O, cât se poale de corect…

MERCADET: Cunoşti situaţia. Ştii cuantumul datoriilor mele, ai văzut registrele ţinute la zi… Priveşte: suma totală se ridică la trei sute optzeci de mii…

MINARD: Da, domnule, aţi trecut suma întreagă.

MERCADET: Acum, când ştii totul… crezi că nu vei regreta? Un alt tată, în locul meu, grăbit şi încântat să scape de fiica lui, ar fi căutat să te înşele, ţi-ar fi făgăduit o zestre imaginară, venituri regulate. Se obişnuiesc destul de des asemenea figuri! Sunt destui părinţi care trag foloase de pe urma unei iubiri ca a dumitale, o exploatează! Dar dumneata ai de-a face cu un om cinstit… Chiar dacă eşti încărcat de datorii, eşti obligat să rămâi un om de onoare. M-am cutremurat auzindu-te cum te pierdeai în faţa fiicei mele cu frumoasele dumitale proteste. Căci a te însura cu o fată săracă atunci când ai o leafă de vreo două mii de franci, înseamnă a împerechea tusea cu junghiul şi poliţa protestată cu punerea sub sechestru!

MINARD: Aşa credeţi dumneavoastră, domnule? Atunci înseamnă că din pricina mea

fiica dumneavoastră va fi foarte nefericită?

MERCADET: Tinere, am impresia că fiica mea şi-a recăpătat acum adevărata culoare a tenului…

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: Vino să-ţi strâng mâna! Ai tot respectul meu! Eşti un băiat de nădejde, minţi cu o siguranţă…

MINARD: Domnule…

MERCADET: Ai putea fi ministru, un parlament întreg le-ar putea crede…

MINARD: Domnule!…

MERCADET: Eşti gata să mă înfrunţi? Nu crezi că eu am mai degrabă dreptul de a mă plânge de dumneata? Ai tulburat liniştea familiei mele, ai băgat în capul fiicei mele nişte idei exagerate despre dragoste, idei care îi pot compromite fericirea, lăsând-o să-şi făurească un ideal… ridicol. Julie e cu câteva luni mai în vârstă decât dumneata; falsa dumitale iubire îi flutură prin faţa ochilor miraje cărora nicio fată în situaţia ei nu le-ar putea rezista.

MINARD: Domnule Mercadet, chiar dacă sărăcia noastră, a amândurora ne desparte, cel puţin pot spune cu fruntea sus că nu am nimic a-mi reproşa. O iubesc pe domnişoara Julie! Un băiat sărac ca mine, singur pe lume, putea găsi ceva mai bun?

MERCADET: Fraze goale! Ai făcut răul, trebuie să-l repari.

MINARD: Vă rog să mă credeţi, domnule Mercadet…

MERCADET: Nicio vorbă în plus… Dovezi! Îmi vei restitui scrisorile fiicei mele…

MINARD: Chiar azi…

MERCADET: Şi vei da o mână de ajutor unui tată nefericit pentru a-şi putea mărita fiica. Dacă o iubeşti pe Julie, străduieşte-te să mă ajuţi. Graţie acestei căsătorii, Julie va fi bogată. Va purta un nume frumos. Iar dacă te vei încăpăţâna s-o iubeşti mai departe, nu va trebui să le simţi cu nimic

dezonorat jucând rolul îndrăgostitului nefericit. În Franţa, fiecare dintre noi vrea ceea ce vrea toată lumea. O tânără femeie curtată, disputată împrumută un farmec în plus idealului. Iar dacă fericirea noastră, face disperarea altora, ni se pare atunci şi mai frumoasă. Invidia zace în sufletul omului ca vipera în gaura ei. Văd că m-ai înţeles… În ceea ce o priveşte pe fiica mea *(o strigă pe Julie),* o las în seama dumitale ca s-o pregăteşti pentru marea hotărâre pe care ai luat-o: oricum, pe mine nu m-ar crede dacă i-aş spune că renunţi la ea…

MINARD: Cum să fac una ea asta după lot ce i-am spus şi i-am scris? *(Mercadet iese.)* Îmi vine să intru în pământ de ruşine… Dar cum să mă însor cu ea? Am o leafă de o mie opt sute de franci, cu care abia pot trăi cu singur. Dar cum să trăim doi… sau poate chiar trei? Iat-o că vine. Parcă s-a schimbat! Mă obişnuisem s-o văd în lumina celor trei sute de mii de franci zestre. Curaj, băiete!…

SCENA 11

Minard, Julie

JULIE: Vorbeşte, Adolphe!

MINARD: Domnişoară Julie…

JULIE: Domnişoară Julie? Cum, nu mai sunt Julie? N-ai aranjat totul cu tata?

MINARD: Ba da… Adică…

JULIE: Vai, banii au rănit întotdeauna dragostea! Sper însă că ai ştiut să învingi rezistenţa tatălui meu…

MINARD: O, Julie, tatăl dumitale are nişte argumente… judi… judicioase…

JULIE: Dar ce s-a întâmplat între voi?! Adolphe, mi se pare că nu mă mai iubeşti…

MINARD: Te voi iubi întotdeauna…

JULIE: Ah, am simţit cum mi se strânge inima…

MINARD: Totuşi, în relaţiile noastre a intervenit o mare schimbare.

JULIE: N-ai putut trece peste toate piedicile?

MINARD: Tatăl dumitale nu ţi-a dezvăluit situaţia în care se zbate şi care e groaznică, Julie, căci ne aruncă în ghearele unei cumplite sărăcii. Unora mizeria le insuflă energie. Eu, însă – pentru că nu mă cunoşti încă destul de bine – fac parte dintre acei oameni pe care mizeria îi doboară. Ei bine, eu n-aş putea suporta să te văd nefericită.

JULIE: Voi avea eu curaj pentru amândoi. Mă vei vedea întotdeauna numai cu zâmbetul pe buze. De alminteri, nu-ţi voi fi o povară. Cu pictura mea pe porţelan câştig atâta cât şi dumneata cu slujba dumitale, şi cu toate că nu sunt bogată, îţi făgăduiesc ca în căminul nostru, care va fi atât de frumos, să domnească bunăstarea.

MINARD *(aparte):* Numai fetele sărace ştiu să iubească în felul acesta…

JULIE: Ce-ai spus?…

MINARD: Niciodată n-ai fost atât de frumoasă!… *(Aparte.)* Iubirea o face să-şi piardă capul… Trebuie să termin odată! *(Tare.)* Totuşi…

JULIE: Acest „totuşi”, Adolphe, e un cuvânt perfid…

MINARD: Tatăl dumitale a făcut apel la onoarea mea. M-a convins că dragostea e o pasiune egoistă.

JULIE: În doi.

MINARD: Poate chiar în trei! M-a făcut să înţeleg că ai putea avea cu totul altă viaţă dacă ai fi bogată. Julie, există două moduri de a iubi…

JULIE: Există numai unul.

MINARD: Dragostea care te condamnă la mizerie e o nesăbuinţă; dragostea care se jertfeşte pentru fericirea celuilalt e eroică.

JULIE: Singura mea fericire, Adolphe, e să fiu a ta!

MINARD: Ah, dacă l-ai fi auzit pe tatăl dumitale! Mi-a cerut să renunţ la dumneata!

JULIE: Şi dumneata ai renunţat?

MINARD: încerc, aş vrea, nu reuşesc. Ceva îmi spune că niciodată nu voi fi mai iubit cum sunt subit de dumneata…

JULIE: Asta e adevărat! Adolphe, dragostea mea… Dar la ce bun să mai vorbesc despre ca?…

MINARD: Nu pot răspunde acestei iubiri decât sacrificându-mă…

JULIE: Adio, adio, domnule! *(Adolphe iese.)* A plecat! Nici n-a mai întors capul! Ah, Dumnezeule!…

SCENA 12

JULIE *(singură, uitându-se într-o oglindă):* Frumuseţe, privilegiu incomparabil, singurul care nu poate fi cucerit şi care totuşi nu este decât o himeră, o iluzie, frumuseţe, eu nu te-am putut avea! Am încercat să te înlocuiesc cu tandreţea, cu blândeţea, cu supuşenia, cu un devotament absolut, care te face să-ţi jertfeşti viaţa ca o fărâmă de tămâie pe un altar… Şi iată acum toate speranţele unei biete fete urâte spulberate!… Idolul în faţa căruia m-am prosternat s-a spart aici, în ţăndări!… Cuvintele: „Sunt frumoasă, pot cuceri, îmi pot împlini: destinul meu de femeie, pot dărui fericire şi o pot primi în schimb”… toate aceste gânduri îmbătătoare nu se vor înălţa niciodată din sufletul meu ca să-i dea mângâierea după care tânjeşte. Iluziile mele şi-au luat zborul… Totul n-a fost decât un vis. *(Îşi şterge lacrimile.)* Lacrimile mele vor curge, şi nimeni nu le va şterge. Ţoală viaţa voi fi singură. Nu mă iubea… Am îmbrăcat cu

sentimentele şi virtuţile mele o fantomă care a pierit… Şi durerea mea va părea atât de ridicolă, încât va trebui s-o port ascunsă în sufletul meu… Şi-acum, un ultim suspin închinat acestui prim amor şi să mă resemnez a deveni, ca atâtea alte femei, jucăria evenimentelor şi a necunoscutului vieţii. Deci voi fi doamna de la Brive, pentru a-mi salva tatăl. Jos de pe frunte frumoasa coroană a dragostei unice, pure şi împărtăşite!…

ACTUL III

SCENA 1

MINARD *(singur):* Dacă aş fi barem un şef de serviciu într-o administraţie oarecare, nu i-aş restitui scrisorile! Înainte de a mă despărţi de ele, le-am mai citit o dată; ele zugrăvesc o inimă nobilă, dovedesc o dragoste neţărmurită. Ah, sărăcia! a zdrobit pesemne tot atâtea iubiri curate câte genii minunate. Trebuie să ne scoatem pălăria în faţa oamenilor de seamă care pot s-o pună la respect. Prin aceasta, oamenii mari sunt de două ori mai mari.

SCENA 2

Minard, *Julie*

JULIE: Te-am auzit vorbind şi am intrat. Oh, sunt o fată fără mândrie…

MINARD: Iar eu fără tărie…

JULIE: Nu mă iubeşti cum te iubesc eu! Eşti bărbat! Ah, Adolphe, dacă aş şti că regreţi măcar…

MINARD: Atunci?

JULIE: Aş zădărnici căsătoria asta, fără ca tata să ştie cum.

MINARD: Şi pe urmă?

JULIE: Viitorul ar fi al nostru! Şi împreună am şti noi cum să ne îmbogăţim…

MINARD: Viitorul nostru are prea puţini sorţi de fericire. Ascultă-mă, Julie, după ce te-am părăsit, am suferit atât de mult, încât acum sunt vrednic de iertare. Poţi crede despre mine că sunt lacom de avere, ambiţios; cu tine însă vreau să fiu sincer: am crezut că dispui de banii necesari în sprijinul eforturilor ce năzuiam să le fac pentru dumneata. Sunt singur pe lume, era firesc să cer un ajutor femeii pe care voiam să mi-o fac tovarăşă de viaţă. Poate că într-o măsură mă bizuiam şi pe bucuria pe care o resimţeai purtându-mi de grijă, ca să te vezi şi mai legată de mine, atât de mult simţeam nevoia unui reazem. Dar cunoscându-te mai bine, am simţit pentru dumneata o afecţiune puternică, şi tot ce mi-a spus tatăl dumitale n-a reuşit să o stingă…

JULIE: Adevărat?

MINARD: Da, Julie, îmi dau seama că te iubesc. Şi dacă aş avea în mine tot atâta încredere câtă dragoste am pentru dumneata, am înfrunta împreună toate greutăţile vieţii!

JULIE: Destul! Destul! Această mărturisire îmi ajunge! Mă durea ştiindu-le un om interesat… Nu mai e nevoie de niciun cuvânt mai mult… Sunt fericită!

MINARD: Adevărul, Julie, e că s-ar putea să am mult de suferit. Dar dumneata eşti destul de pregătită să înfrunţi suferinţa? Va fi un timp în care nu vom avea a ne împărtăşi decât necazurile…

JULIE: Îţi iert ambiţia, calculele, dar iartă-mi şi dumneata mie perseverenţa. De vreme ce mă iubeşti, mi se pare totul posibil.

MINARD: Aşadar, eu reprezint îndoiala, şi dumneata, dumneata – speranţa.

JULIE: Voi face totul pentru a mai rămâne liberă un timp. O voce lăuntrică îmi spune că vom fi fericiţi. Ai primit de curând o scrisoare de la mama dumitale, în care îţi spune că nu te-a părăsit

decât pentru a veghea şi mai bine asupra intereselor dumitale, şi în aceeaşi scrisoare îţi anunţă zile mai bune. Poate că soarta dumitale se va schimba.

SCENA 3

Doamna Mercadet, Julie, Minard

DOAMNA MERCADET: Ce faci aici, Julie? Tatăl tău s-ar supăra dacă le-ar vedea pierzându-ţi vremea în conversaţii – şi în special cu domnul – în loc să te duci să le îmbraci. Rişti să te surprindă în această situaţie domnii de Méricourt şi de la Brive.

MINARD: Doamnă, vizita mea nu are nimic de ascuns. Sunt aici pentru a restitui domnişoarei Julie scrisorile şi pentru a i le cere pe ale mele, conform dorinţei domnului Mercadet.

JULIE: Mamă, acum, când ştii că ne iubim, nu ai putea s-o aperi pe fiica dumitale de nenorocire?

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău are nevoie, în situaţia în care se află, de un ginere care să-l ajute şi să-l secundeze în afacerile lui. Fără această căsătorie, ar fi pierdut.

JULIE: Iar mie această căsătorie îmi distruge viaţa.

MINARD: Domnul Duval, fostul casier al domnului Mercadet şi al lui Godeau…

DOAMNA MERCADET: Şi creditorul domnului Mercadet…

MINARD: Da, doamnă, i-am vorbit despre situaţia afacerilor domnului Mercadet. *(Doamna Mercadet tresare.)* O cunoştea, doamnă, şi nu o găseşte disperată; ar fi dispus să se ocupe de… lichidarea lor.

DOAMNA MERCADET: Soţul meu să lichideze? Se vede că nu-l cunoşti! Ca şi jucătorul la masa fatală, el continuă să spere într-o mare lovitură şi, crede-mă, nu-mi dau seama până unde ar fi în stare să meargă ca să-şi păstreze dreptul de a face avere. Chiar această căsătorie pe care a pus-o la cale ţi-o dovedeşte! El, să lichideze! El, să renunţe la afaceri, când afacerile sunt însăşi viaţa lui? Domnule, îţi dezvălui secretul acesta ca să te fac să înţelegi cât de puţine sunt şansele care l-ar putea determina să revină asupra hotărârii luate. Ca femeie şi ca mamă, aş vrea să vă văd fericiţi. Îi pot lua însă în nume de rău domnului Mercadet faptul că-şi mărită fata cu un om bogat când mă văd în pragul mizeriei?… Domnul de la Brive are un nume, o familie…

JULIE *(mamei sale):* Încetează, mamă! Gândeşte-te la situaţia familială a lui Adolphe…

SCENA 4

Aceiaşi, *Justin*

JUSTIN: Domnul de la Brive şi domnul de Méricourt.

JULIE *(lui Minard):* Domnule Minard vino să-ţi dau scrisorile înapoi.

DOAMNA MERCADET *(lui Justin):* Roagă-i pe domnii să aştepte aici; îl trimit pe domnul îndată. Să mergem să ne îmbrăcăm, Julie.

(Toţi ies, în afară de Justin.)

SCENA 5

JUSTIN: Doamnele se îmbracă şi-i roagă pe domnii să aştepte o clipă. Domnul Mercadet va fi aici îndată, *(Iese.)*

MÉRICOURT: Iată-te, dragul meu, în sfârşit, în locul unde ai vrut să ajungi. Curând vei fi pretendentul oficial al domnişoare: Mercadet. Bagă de seamă: Mercadet e viclean!

DE LA BRIVE: Tocmai de asta mă tem şi eu. Va fi greu!

MÉRICOURT: Nu cred. Mercadet face speculaţii. Azi bogat, mâine poate fi sărac lipit pământului. După puţinele informaţii culese de la nevastă-sa despre afacerile lui, cred că ar fi încântat să-şi pună o parte din avere pe numele fiică-sii şi să aibă un ginere capabil să-l ajute în combinaţiile lui.

DE LA BRIVE: Ideea e bună şi-mi convine. Dar dacă i se năzare să se informeze mai cu de-amănuntul despre mine?

MÉRICOURT: I-am dat eu doamnei Mercadet referinţe excelente despre tine… Dragul meu, o femeie de patruzeci de ani crede tot ce spune omul care o copleşeşte cu atenţiile sale…

DE LA BRIVE: Mi se pare totul atât de nemaipomenit, încât…

MÉRICOURT: Nu cumva ai de gând să-ţi pierzi prestanţa ta de *dandy?* Îmi dau bine seama că eşti într-o situaţie destul de riscantă… îmi închipui că ai ajuns la ultima limită a disperării dacă te-ai hotărât să te însori, dragul meu. Pentru un *dandy,* căsătoria înseamnă sinucidere, după ce a fost una dintre faimoasele lui victorii. *(În şoaptă.)* Spune-mi, ai mijloace suficiente pentru a mai rezista un timp?

DE LA BRIVE: Dacă, pentru portărei, nu m-aş numi pur şi simplu Michonnin, şi, în schimb, pentru lumea mare, de la Brive, de mult aş fi fost măturat de pe bulevard! Femeile m-au ruinat pe

mine, dar, în aceeaşi măsură, le-am ruinat şi eu pe ele. Şi să întâlneşti în zilele noastre o englezoaică văduvă şi de familie bună şi un Potose îndrăgostit, iată două exemplare tot atât de rare ca monedele carline: amândouă sunt pe cale de dispariţie!

MÉRICOURT: Atunci, jocurile de noroc?

DE LA BRIVE: O, jocurile de noroc sunt un câştig fără dubiu numai pentru anumiţi oameni dubioşi, iar în ceea ce mă priveşte, nu sunt chiar atât de nebun ca să risc dezonoarea, în eventualitatea unor câştiguri care totdeauna au un sfârşit. Publicitatea, dragul meu, a compromis ţoale carierele deocheate în caic odinioară se făcea avere. Aşadar, pentru poliţele mele, în valoare de o sută de mii de franci, cămătarii nu-mi vor da nici zece mii bani gheaţă. Pierquin m-a expediat la un Pierquin mai mic, un anume moş Violette, care i-a spus misitului meu că asta ar însemna să dea o grămadă de bani pe nişte hârtie timbrată… Croitorul meu refuză să înţeleagă că am un viitor… Calul meu trăieşte pe credit… Iar vizitiul meu, amărâtul ăla mic, atât de bine îmbrăcat, habar n-am din ce trăieşte, nici cine-i dă de mâncare… Nu îndrăznesc să lămuresc acest mister. Şi întrucât n-am ajuns cu civilizaţia atât de departe încât să facem o lege, cum au făcut evreii, prin care, la cincizeci de ani o dată, sunt şterse toate datoriile, voi fi constrâns să plătesc cu pielea mea. Se vor spune grozăvii pe seama mea… Un tânăr ca mine, foarte bine cotat în cercurile elegante şi destul de norocos la jocurile de cărţi, cu o înfăţişare plăcută şi care nici nu a împlinit încă douăzeci ţi opt de an să fie obligat să se însoare cu fiica unui speculant bogat… urâtă, spuneai?

MÉRICOURT: Cam este…

DE LA BRIVE: E un pic de îndrăzneală! Totuşi, am ajuns să fiu sătul şi de această viaţă de trântor… Îmi dau seama că drumul cel mai scurt pentru a agonisi ceva e totuşi munca… Nenorocirea noastră însă e că ne simţim în stare să

facem orice, pe când, în realitate, nu suntem buni de nimic! Un om ca mine, capabil să inspire pasiuni şi să le şi justifice, nu poate fi nici conţopist, nici militar. Pentru oameni ca noi, societatea nu a ştiut să creeze posturile care ni s-ar potrivi. Ei bine, voi face afaceri cu Mercadet. E unul dintre cei mai mari jucători la bursă. Împreună, vom pune în mişcare tot ce se numeşte „lumea comercială”. Eşti sigur că nu-i dă fiicei lui mai puţin ca o sută cincizeci de mii de franci?

MÉRICOURT: Judecând după felul cum se îmbracă doamna Mercadet… În sfârşit, poate fi văzută la toate premierele, la Operetă, la Operă, e de o eleganţă…

DE LA BRIVE: Şi eu sunt elegant, şi totuşi nu am…

MÉRICOURT: Asta e adevărat, numai că… vezi tu, în casa asta totul vorbeşte de un anumit belşug… Crede-mă, sunt nişte oameni foarte bine!

DE LA BRIVE: Da, splendoarea burgheză… abundenţa… Într-adevăr, totul aici e destul de promiţător…

MÉRICOURT: Unde mai pui că mama fetei are principii solide. La patruzeci de ani mai are încă scrupule! Într-un an şi jumătate nu am văzut nimic… indecent în purtările ei. Mai ai timp să-ţi aranjezi lucrurile?

DE LA BRIVE: Am luat toate măsurile. Ieri am câştigat la club destul ca să pot face faţă onorabil cadoului de logodnă. Voi achita o parte, iar pentru rest voi rămâne dator…

MÉRICOURT: Fără să-mi dai amănunte, aproximativ la cât se ridică datoriile tale?

DE LA BRIVE: O nimica toată: o sută de mii de franci, pe care tata-socru îi va reduce la cincizeci de mii! Îmi va rămâne deci o sută de mii cu care să întreprind prima mea afacere. Totdeauna am spus: voi fi bogat numai când nu voi mai avea nicio leţcaie.

MÉRICOURT: Mercadet e destul de abil. Îţi va pune, cu siguranţă, unele întrebări cu privire la situaţia ta financiară. Ţi-ai pregătit răspunsul?

DE LA BRIVE: Mi-a rămas moşia de la Brive, trei mii de pogoane de pământ în Lande, care valorează treizeci de mii de franci, ipotecată pentru patruzeci şi cine; de mii, şi care, oricum va fi fructificată, tot dă un câştig de o sută de mii de scuzi… Nici nu-ţi poţi închipui ce foloase mi-a adus moşia asta!

MÉRICOURT: Într-o bună zi, şi numele, şi moşia ta, şi calul tău or să se ducă de râpă!…

DE LA BRIVE: Ssst, nu vorbi aşa de tare!

MÉRICOURT: Vasăzică, eşti hotărât?

DE LA BRIVE: Sunt cu atât mai hotărât cu cât am de gând să devin un om politic!

MÉRICOURT: Trebuie să recunosc că eşti destul de abil pentru asta.

DE LA BRIVE: Dar mai întâi voi fi ziarist.

MÉRICOURT: Cum, tu, care n-ai scris în viaţa la nici măcar două rânduri?

DE LA BRIVE: Există ziarişti care scriu şi ziarişti care nu scriu. Unii dintre ei, redactorii, sunt caii care trag la căruţă. Ceilalţi, proprietarii, sunt antreprenorii. Aceştia păstrează capitalurile pentru ei, iar celorlalţi le dau ovăz. Voi fi proprietar. Îţi dai ifose. Spui: „Problema Orientului… e o problemă foarte gravă, o problemă cu consecinţe neprevăzute, nici nu ne dăm seama până unde am putea ajunge!” Rezumi o discuţie exclamând: „Anglia, domnul meu „ne va juca totdeauna pe degete!” Sau răspunzi unui domn care a vorbit mult şi pe care nu l-ai ascultat: „Mergem spre prăpastie. Încă nu am reuşit să realizăm toate evoluţiile fazei revoluţionare!” Unui ministeriabil: „Domnule, cred că în chestiunea aceasta s-ar putea face ceva…” Vorbeşti foarte puţin, te agiţi, te faci util, faci toate demersurile pe care un om la putere nu le poate face singur… Se presupune că tu ai trasat linia articolelor care sunt apreciate. În

sfârşit, dacă e absolut necesar, publici un volumaş despre o utopie oarecare, şi care va fi atât de bine scris, atât de profund, încât nimeni nu-l va deschide, dar toată lumea va spune că l-a citit. Ai devenit un om serios şi, până la urmă, găseşti şi tu că eşti cineva, în loc să fii un oarecare.

MÉRICOURT: Din păcate, programul tău a triumfat adesea în epoca noastră.

DE LA BRIVE: Mai mult chiar, avem nenumărate exemple strălucite: Ca să fii chemat la împărţirea puterii, nimeni nu te mai întreabă astăzi dacă eşti în stare să faci ceva bun, ci numai cât de mult rău poţi face! Problema e nu să ai calităţi, Ci să inspiri frica! În politică ţi-e tot timpul frică, fiindcă ai veşnic un maldăr de rufe murdare pe care le ascunzi prin colţuri, fără să le poţi spăla niciodată… Crede-mă, cunosc foarte bine epoca în care trăim… În timp ce luam masa, sau jucam cărţi, sau contractam datorii, îmi făceam şi cursurile de drept politic. Studiam cotloanele cele mai ascunse. De aceea, a doua zi după nuntă, îmi voi lua o înfăţişare gravă, profund meditativă, şi voi fi plin de principii. Pot să aleg. În Franţa avem o listă de principii tot atât de variată ca şi lista de bucate a unui restaurant. Voi fi socialist. Cuvântul îmi place. În toate epocile, dragul meu, există adjective care deschid porţile tuturor ambiţiilor! Înainte de 1789 îţi spuneai economist, în 1805 erai liberal. Partidul de mâine se numeşte social poate tocmai fiindcă e nesocial, asta pentru că în Franţa trebuie să iei sensul invers al unui cuvânt pentru a-l găsi pe cel adevărat!…

MÉRICOURT: Ţi-ai plasat totdeauna cheltuielile cu dobânzi straşnice…

DE LA BRIVE: Exact aşa cum spui!

MÉRICOURT: Dar, între noi fie vorba, nu ţi-ai însuşit decât jargonul balurilor mascate, care e luat drept o dovadă de duh de către oamenii care fac. Cum ai de gând să procedezi? Căci îţi trebuie să ştii cât de cât ceva…

DE LA BRIVE: Dragul meu, în toate domeniile, şi în comerţ, şi în ştiinţă, şi în artă, şi literatură, trebuie să ai o bază, o anumită pricepere, cunoştinţe speciale, şi mai trebuie să şi dovedeşti de ce eşti în stare. În politică, însă, dragul meu, obţii totul şi eşti totul cu un singur cuvânt…

MÉRICOURT: Care?

DE LA BRIVE: Acesta: „principiile prietenilor mei… Concepţia pe care o slujesc…” Vezi deci…

SCENA 6

Aceiaşi, *Minard;* se salută

MINARD: Sunteţi, desigur, domnul de la Brive…

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MÉRICOURT *(în şoaptă, lui de la Brive):* E tânărul de care ne-a vorbit camerista şi care face curte moştenitoarei…

DE LA BRIVE: Vrei să spui moştenirii…

MÉRICOURT: Şi care a fost refuzat, pentru că ai fost preferat tu…

(De la Brive se uită la Minard prin lornion.)

MINARD: Sunteţi un om fericit, domnule; aveţi privilegiul bogăţiei. Vă place o fată, o luaţi în căsătorie…

DE LA BRIVE: Daţi-mi voie să cred, domnul meu, că, şi lipsit de avere, aş mai avea oarecare şanse personale…

MINARD: Ah, să fi avut eu averea dumneavoastră!…

MÉRICOURT *(lui de la Brive):* Bietul băiat, n-ar fi avut mare lucru!

MINARD: …cu siguranţă, n-aş fi cedat nimănui această comoară de gingăşie şi perfecţiune. Dumneavoastră aţi reuşit să obţineţi consimţământul tatălui.

DE LA BRIVE: Iar dumneavoastră, domnule?…

MINARD: Din nefericire, domnule, eu nu posed nimic altceva decât iubirea mea pentru domnişoara Julie.

SCENA 7

Aceiaşi, *Mercadet,* care ascultă câteva clipe

DE LA BRIVE: În cazul acesta, domnul meu, nu văd în ce fel v-aş putea fi de folos sau pe plac.

MINARD: Dacă întâmplarea a vrut să ne întâlnim, am tăria de a vă spune: căutaţi s-o faceţi bogată şi fericită.

MERCADET *(aparte):* Bogată? Ce spune?… E-n stare să compromită totul! *(Intră în scenă.)*

DE LA BRIVE *(lui Méricourt):* Ştii că amuzant tinerelul ăsta? Trebuie să-l încurajăm, fiindcă dacă nevastă-mea e prea urâtă…

MERCADET: Bună ziua, dragul meu Méricourt. N-ai văzut-o pe soţia mea? *(Lui de la Brive.)* Doamnele se lasă aşteptate?… Ah… toaletele! *(Se uită la Minard.)* Domnule Minard, credeam că eşti un om de bun-simţ şi aveam impresia că ne-am spus destul de limpede tot ce aveam să ne spunem.

MINARD: Vă rog să mă iertaţi, domnule.

MERCADET: Pasiunea poate fi o scuză pentru foarte multe lucruri, există totuşi o anumită delicateţe, pe care nu ne este îngăduit niciodată s-o călcăm în picioare…

MINARD: înţeleg, domnule.

MÉRICOURT *(lui Mercadet):* Cum vedeţi, nu e deloc primejdios.

MERCADET *(în şoaptă lui Minard):* Nu pari destul de nefericit! *(Tare.)* Adio, dragul meu! *(În şoaptă.)* Hai, oftează şi dumneata un pic!

MINARD *(celor doi tineri):* Adio, domnilor! *(Lui Mercadet.)* Domnule, puţină îngăduinţă pentru un om care şi-a pierdut fericirea…

(Mercadet îl petrece până la uşă.)

SCENA 8

Aceiaşi, în afară de *Miliard*

MERCADET: Bietul băiat! Am fost poate prea sever, îl compătimesc, o adoră pe fiică-mea! Dar ce pot face? N-are decât zece mii de franci venit şi o slujbă!

DE LA BRIVE: Doar cu atât nu se ajunge prea departe!

MERCADET: Cu atâta nu se poate trăi, se poate doar vegeta! Numai că el a ghicit ce comoară e Julie! Şi cum are şi destulă dibăcie în relaţiile cu oamenii, pe soţia mea a câştigat-o de partea lui. are însă vina de a fi rămas orfan, cu un tată şi cu o mamă în viaţă de care se sinchiseşte tot atât – adică deloc – cât se sinchisesc şi ei de el. Când eşti într-o astfel de situaţie, nu înţeleg cum îndrăzneşti măcar să-ţi ridici ochii în faţa unui om care ştie foarte bine să cântărească totul.

DE LA BRIVE: Nu sunteţi dumneavoastră omul care să dea primului-venit o fată bogată şi deşteaptă.

MERCADET: Bineînţeles că nu. Dar ar fi indicat, domnule, ca înainte de sosirea doamnelor, să discutăm problemele serioase care…

DE LA BRIVE *(lui Méricourl):* Acum e acum!…

MERCADET: O iubiţi pe fiica mea?

DE LA BRIVE: Cu pasiune!

MERCADET *(aparte):* Hm, nu-mi place! *(Tare.)* Cu pasiune!… E mai mult decât necesar pentru fericirea unei căsnicii!

MÉRICOURT *(lui de la Brive):* O iei razna! *(Lui Mercadet.)* Prietenul meu adoră muzica, iar vocea domnişoarei Julie l-a fermecat.

MERCADET: Domnul de la Brive a auzit-o pe fiica mea? Unde?

DE LA BRIVE: În casa unui bancher, adică a unui fost… În sfârşit, ceva în genul ăsta…

MERCADET: Probabil Verdelin…

DE LA BRIVE: Da, Verdelin.

MÉRICOURT: Exact! Verdelin.

DE LA BRIVE: Are un suflet atât de nobil domnişoara Julie!

MERCADET: O, ştiu! Pe dumneavoastră nu vă interesează decât sufletul şi idealul. Eu însă sunt un om al epocii mele, şi părerea mea este că acest „ideal”, această „floare a vieţii” nu este, domnul meu, decât un efect al legii contrastelor. Întrucât n-a existat niciodată epocă cu un mai practic spirit al speculaţiilor, s-a simţit – ca o compensaţie – nevoia unui ideal în sentimente. Iată de ce, în timp ce eu mă duc la Bursă, fiică-mea se refugiază în nori… Câtă poezie în sufletul ei!… Da, fiica mea e numai suflet. Îmi dau seama, şi dumneata eşti un adept al şcolii lamartiniene…

DE LA BRIVE: Nicidecum, domnule.

MERCADET: Atunci cum se face că o iubeşti pe Julie dacă nu cultivi idealul?

MÉRICOURT *(lui de la Brive):* Haide, găseşte nişte argumente!

DE LA BRIVE *(lui Méricourt):* O clipă! *(lui Mercadet.)* Domnule, sunt un om cu ambiţii…

MERCADET: Asta îmi place mai mult.

DE LA BRIVE: În domnişoara Julie am găsit o persoană foarte distinsă, spirituală, înzestrată cu maniere alese, care va şti să se comporte exact

cum trebuie în orice loc şi în orice situaţie mă va purta soarta, ceea ce este una dintre condiţiile esenţiale în cariera politică a unui bărbat.

MERCADET: Te înţeleg! O femeie nu e greu de găsit niciodată, dar, în schimb, se întâmplă destul de rar ca un om care aspiră să fie ministru sau ambasador să-şi găsească femeia lui! (Hai să vorbim pe şleau, doar suntem între bărbaţi!) Eşti un om inteligent, domnul meu…

DE LA BRIVÉ: Sunt socialist, domnule Mercadet.

MERCADET: Asta ce mai e, o întreprindere nouă?… Dar să lăsăm toate astea şi să punem la punct chestiunile de ordin material care ne interesează…

MÉRICOURT: Credeam că-i o treabă care îi priveşte pe notari.

DE LA BRIVE: Nu, domnul Mercadet are dreptate. Ne priveşte în primul rând pe noi.

MERCADET: Domnul de la Brive are dreptate.

DE LA BRIVE: Domnule, singura mea avere este moşia de la Brive; aparţine familiei mele de o sută cincizeci de ani şi sper să rămână pentru totdeauna în posesia noastră.

MERCADET: Astăzi poate e mai bine să deţii capitaluri. Capitalurile le ai totdeauna la îndemână. Dacă izbucneşte o revoluţie – şi nu putem spune că n-au fost destule şi până acum! – averea lichidă ne urmează pretutindeni, pe când pământul rămâne pe loc şi plăteşte toate oalele sparte, ca un nătărău, aşteptând să fie supus la impozite, în timp ce capitalul ştie să se eschiveze. Dar nu în asta văd un obstacol. Şi ce suprafaţă are moşia dumitale?

DE LA BRIVE: Trei mii de pogoane, fără haturi.

MERCADET: Fără haturi?

MÉRICOURT: Ei, ce ţi-am spus?

MERCADET: Domnule!

DE LA BRIVE: Mai am un castel…

MERCADET: Domnule!

DE LA BRIVE: Şi câteva mlaştini saline, care ar putea fi puse în exploatare de îndată ce statul o va permite şi care ar putea produce enorm.

MERCADET: Domnul meu… de ce ne-am cunoscut atât de târziu? Moşia dumitale e situată la malul mării?

DE LA BRIVE: La o jumătate de leghe…

MERCADET: Şi unde se află?

DE LA BRIVE: Lângă Bordeaux…

MERCADET: Aveţi şi podgorii?…

DE LA BRIVE: Nu, domnule, din fericire, nu, căci este destul de dificil de găsit un plasament pentru vinuri. Şi-apoi; o vie presupune cheltuieli, cheltuieli mari… pe când moşia mea necesită foarte puţine… Bunicul meu, care a fost un om cu cap şi care s-a gândit să se sacrifice pentru fericirea cop lor săi, a plantat-o cu pini… A, mai am şi mobilierul pe care l-aţi văzut…

MERCADET: O clipă, domnul meu… Un om de afaceri: pune punctul pe *i.*

DE LA BRIVE *(lui Méricourt):* Vai! Vai! Două *i*-uri şi două puncte!…

MERCADET: Moşia dumitale, mlaştinile dumitale… mi-am dat seama din primul moment că pot deveni o sursă de venituri importante, fiindcă vom înfiinţa o societate pe comandită pentru exploatarea acestor lacuri saline din Brive. Numai ele ne vor produce mai bine de un milion!

DE LA BRIVE: Asta ştiu şi eu, domnule, numai că acest milion trebuie să-l şi poţi obţine!

MERCADET *(aparte):* Iată un răspuns care dă, în sfârşit, în vileag o oarecare inteligenţă! *(Tare.)* Ai datorii? Moşia e ipotecată? Căci una este să fii doar aparent proprietarul unui pământ, care în realitate este de mult proprietatea secretă a creditorilor!

MÉRICOURT: Nu l-ai respecta pe prietenul meu dacă n-ar avea datorii.

DE LA BRIVE: Voi fi sincer, domnule. Moşia de la Brive e ipotecată pentru suma de patruzeci şi

cinci de mii de franci.

MERCADET *(aparte):* Inocentul! *(Tare.)* Ai putea… *(Îi ia mâinile.)* Ai consimţământul meu, vei fi ginerele meu, eşti soţul visat. Nu-ţi poţi da seama încă de norocul pe care l-ai avut!

DE LA BRIVE *(lui Méricourt):* Hm, merge totul prea bine!

MÉRICOURT *(lui de la Brive):* A întrevăzut perspectiva unor speculaţii care îl ameţesc.

MERCADET *(aparte):* Cu anumite protecţii pe care le pot cumpăra, vom pune mâna pe nişte saline. Sunt salvat! *(Tare.)* Îngăduie-mi să-ţi strâng mâna englezeşte. *(Îi strânge mâna voiniceşte.)* Ai toate însuşirile unui ginere ideal. Şi văd că nu ai gândirea îngustă a proprietarilor din provincie. Ne vom înţelege noi…

DE LA BRIVE:nu mi-o veţi lua în nume de rău, domnule, dacă, la rândul meu, vă voi întreba…

MERCADET: În ce constă zestrea fiicei mele? Fii liniştit, când se va mărita, va fi pusă în toate drepturile ei. Soţia mea îi cedează averea proprie (în nudă proprietate), o mică fermă de numai două sute de pogoane, dar situată în plin Centrul regiunii Brie, o fermă solidă. Afară de asta, eu îi dau două sute de mii de franci, care îi vor asigura un venit regulat până când îţi vei găsi dumneata un plasament sigur; căci, dragul meu, nu vreau să-ţi ascund nimic: vom face împreună afaceri. Te iubesc, îmi placi. Eşti un om cu ambiţii?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Îţi place luxul, risipa, vrei să duci o viaţă plină de strălucire la Paris?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Vrei să joci un rol important?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Am bănuit de cum te-am văzut; mă pricep la oameni. Ai prestanţa acelora care ştiu că-i aşteaptă un viitor strălucit.

MÉRICOURT *(aparte):* Pe care-l vor…

MERCADET: Şi iată-mă acum, un om destul de în vârstă, silit să-mi plasez ambiţia într-un *alter ego,* aşa că îţi voi lăsa dumitale rolul principal.

DE LA BRIVE: Domnule Mercadet, dacă aş fi avut de ales dintre toţi socrii din Paris, pe dumneavoastră v-aş fi preferat; corespundeţi tuturor aspiraţiilor mele.

MERCADET: Tinereţea e făcută pentru plăceri. Dumneata şi fiica mea trebuie să trăiţi o viaţă luxoasă, fastuoasă! Să aveţi o casă frumoasă, trăsuri, saloanele deschise!… Banchete, baluri! Julie e o fată deşteaptă, va juca rolul acesta de minune. Şi nu cumva să-i luăm de exemplu pe aceia - căci sunt destui! – care ştiu să urce pe treapta cea mai înaltă, ca de acolo să se prăbuşească vertiginos, în timpul cel mai scurt, ca nişte focuri de artificii. Situaţia pe care i-o vei crea soţiei dumitale trebuie să rămână inatacabilă!

MÉRICOURT: De neatacat…

DE LA BRIVE: Şi dacă nu reuşim?

MERCADET: Dar dacă reuşim chiar dincolo de aşteptări?…

DE LA BRIVE: Existenţa o vom avea asigurată…

MERCADET: Astăzi, ceea ce se cheamă o „existent?” înseamnă a avea trei cai în grajd, o casă frumos mobilată, înseamnă să poţi oferi mese prietenilor, să ai loja ta la Operetă.

DE LA BRIVE: Ah, domnule, daţi-mi voie să vă strâng mâna englezeşte… *(O altă strângere de mână.)* Dumneavoastră ştiţi într-adevăr ce înseamnă viaţa…

MERCADET *(aparte):* Prea merge uşor…

DE LA BRIVE *(aparte):* A căzut în capcană ca un orbete…

MERCADET *(aparte):* Va accepta o rentă…

MÉRICOURT *(lui de la Brive):* Ei, eşti mulţumit?

DE LA BRIVE: Încă nu. Nu văd banii pentru datorii.

MÉRICOURT: Stai puţin! *(Lui Mercadet.)* Prietenul meu nu îndrăzneşte să vă spună – dar e un om prea cinstit pentru a vă ascunde – că are şi câteva mici datorii.

MERCADET: Dar vorbeşte, domnule, sunt un om care înţelege perfect lucrurile astea! Probabil că e vorba de o nimica toată… Cât? Cincizeci de mii?

MÉRICOURT: Aproximativ…

DE LA BRIVE: Aproximativ…

MERCADET: Va fi ca un mic vodevil pe care ai să-l joci dumneata… Da, lasă-i ei plăcerea să… De altfel, vom plăti… *(Aparte.)* Cu acţiuni ale salinelor din Brive… *(Tare.)* Un moft! *(Aparte.)* Vom evalua lacul cu o sulă de mii de franci, în plus… Sunt salvat!

DE LA BRIVE *(lui Méricourt):* Sunt salvat!…

SCENA 9

Aceiaşi, *doamna Mercadet, Julie*

MERCADET: Iată-le pe soţia şi fiica mea.

MÉRICOURT: Doamnă, permiteţi-mi să vi-l prezint pe domnul de la Brive, un tânăr prieten al meu, care are pentru domnişoara, fiica dumneavoastră, o admiraţie…

DE LA BRIVE: Fără de margini…

MERCADET *(lui de la Brive):* Îi plac spanioloaicele, văd… Ce zici ce ten are? O adevărată andaluză, care va şti să reziste la furtunile vieţii! Muma brunetele…

DE LA BRIVE: De o blondă m-aş fi ferit…

MERCADET: Fiica mea e exact femeia de care are nevoie un om politic…

DE LA BRIVE *(lui Méricourt, privind-o pe Julie):* E perfect îmbrăcată. *(Doamnei Mercadet.)*

Cum e mama, aşa e şi fiica! Doamnă, îmi pun speranţele sub ocrotirea dumneavoastră.

DOAMNA MERCADET: Prezentat de domnul de Méricourt, domnul de la Brive nu poate fi decât binevenit în casa noastră.

JULIE *(mamei sale):* Ce ifose îşi dă!

MERCADET *(fiicei sale):* E putred de bogat! Vom fi cu toţii milionari. Şi unde mai pui că e şi foarte deştept! Hai, fii drăguţă cu el, trebuie…

JULIE: Ce-ai vrea să vorbesc cu un *dandy* pe care-l văd pentru prima oară şi pe care mi-l dai de bărbat?

DE LA BRIVE: Domnişoara îmi permite să sper că nu se va împotrivi dorinţelor mele?

JULIE: Datoria mea este să-mi ascult tatăl!

DE LA BRIVE *(aparte):* E mândră, ca toate femeile urâte; cu femei ca ea trebuie să faci mai multe eforturi decât cu ducesele.

JULIE *(aparte):* E prezentabil, e bogat, de ce mă cere oare? Aici se ascunde un mister.

DE LA BRIVE *(aparte):* Curaj! *(Tare, Juliei.)* Domnişoară, fetele tinere nu pătrund întotdeauna în tainele sentimentelor pe care le inspiră; sunt două luni de când aspir la fericirea de a depune omagiile mele la picioarele dumneavoastră.

JULIE: Cine ar putea fi mai măgulită de atenţia pe care i-o acordaţi?

DOAMNA MERCADET *(încet, fiicei sale):* E un bărbat foarte bine…

JULIE: Mamă, lasă-mă să-mi dau singură seama dacă voi putea fi fericită măritându-mă cu acest domn.

MERCADET *(lui Méricourt):* Puteţi conta pe gratitudinea mea, domnule. Vă datorez fericirea noastră, căci fericirea fiicei noastre e şi a noastră.

DOAMNA MERCADET: Domnul de la Brive ne va face, nădăjduiesc, la fel ca şi prietenul său, plăcerea de a lua masa cu noi, fără ceremonie…

MERCADET: Mâncăm ce se găseşte. *(Lui de la Brive.)* Vei fi îngăduitor, nu-i aşa?

DOAMNA MERCADET: Domnule de Méricourt, veniţi să vedeţi tabloul pe care vrem să-l punem la loterie? *(Juliei.)* Te lăsăm să stai puţin de vorbă cu el.

JULIE: Îţi mulţumesc, mamă.

DOAMNA MERCADET *(lui Mercadet):* Vii, dragul meu?

MERCADET *(lui de la Brice):* E visătoare, cum sunt mai toate fetele tinere, cu suflet şi imaginaţie… Aşa că ia-o pe panta poeziei.

DE LA BRIVE *(lui Mercadet):* Visarea ca în romane e pravila sentimentelor moderne, aş putea să şi scriu despre asta. Pe scurt e arta de a ascunde faptele sub potopul frazelor…

MERCADET *(ieşind):* E grozav tânărul ăsta!

SCENA 10

De la Brive, Julie

JULIE: Să nu vi se pară ciudat, domnul meu, că o biată fată ca mine vă va cere dovezi de afecţiune. Lipsa mea de încredere porneşte de la faptul că mă cunosc, că ştiu cât de puţin farmec am…

DE LA BRIVE: Modestia aceasta constituie ea însăşi un farmec, domnişoară…

JULIE: Dacă aş avea acea splendidă frumuseţe care stârneşte pasiuni spontane, aş găsi o raţiune cererii dumneavoastră în căsătorie. Ca să mă iubiţi, însă, trebuie să-mi cunoaşteţi sufletul, iar noi ne vedem astăzi pentru întâia oară…

DE LA BRIVE: Domnişoară, există simpatii inexplicabile…

JULIE: Înseamnă că mă iubiţi fără să ştiţi de ce…

DE LA BRIVE: În ziua când încerci să-ţi explici dragostea, mai există oare dragoste? Iubirea e unul

dintre cele mai frumoase sentimente tocmai fiindcă e involuntară. Când v-am văzut întâia oară…

JULIE: Cum, azi nu e întâia oară?…

DE LA BRIVE: O, nu! Domnişoară, sunt două luni de zile de când vă iubesc. V-am auzit la ultimul concert în casa domnului Verdelin, iar vocea dumneavoastră m-a făcut să descopăr… un suflet nobil…

JULIE: Şi ce-am cântat? Vă mai amintiţi?

DE LA BRIVE *(aparte):* Ei drace! *(Tare.)* Nu-mi amintesc decât impresia pe care mi-aţi făcut-o şi care a fost încântătoare

JULIE: Aşadar, mă iubiţi cu adevărat, domnul meu?

DE LA BRIVE: Domnişoară, ştiam că sunteţi o fiinţă curajoasă, înzestrată cu sentimente înălţătoare, mai ales foarte instruită, şi că veţi şti să creaţi un adevărat salon la Paris, să fiţi tovarăşa de viaţă a unui om politic şi, daţi-mi voie să vă spun, nu toate femeile ştiu să poarte frumos o mare avere. Sunt destui parveniţi care au fost puşi în situaţii dintre cele mai neplăcute de către soţiile lor, femei cu care au făcut greşeala de a se căsători de foarte tineri, în zorii carierei lor! Şi pe oceanul politic, când o femeie nu reuşeşte să fie un remorcher puternic, atunci nu poate fi decât un şlep. Nu eram sigur că voi putea întâlni o femeie care să mă înţeleagă şi să mă ajute în cariera mea. Dar a fost destul să vă văd, ca să-mi spun: „Pot să ajung ambasador! Femeia pe care o iubesc le va învinge pe toate diplomatele cu corset pe care ni le trimite Rusia!…”

JULIE *(aparte):* Toţi au astăzi ambiţii!… *(Tare.)* Aşadar, sunteţi şi ambiţios, şi îndrăgostit! Simpatia dumneavoastră e dublată de un anumit calcul…

DE LA BRIVE *(aparte):* Nu-i proastă! *(Tare.)* Domnişoară, o dragoste e făcută din atâtea lucruri…

JULIE: Cu siguranţă că dragostea dumneavoastră e făcută din atâtea lucruri, încât

conţine şi devotament…

DELA BRIVE: Mai presus de orice…

JULIE: Aşadar, familia mea?

DE LA BRIVE: Devine a mea.

JULIE: Şi nimic nu v-ar putea opri?

DE LA BRIVE: Nimic.

JULIE: Ei bine, domnul meu, aflaţi că iubesc un alt bărbat.

DE LA BRIVE: L-am văzut… şi trebuie să vă mărturisesc că această preferinţă m-a făcut să pun, în oarecare măsură, la îndoială discernământul dumneavoastră, fiindcă tânărul de care vorbim nu vi se potriveşte deloc…

JULIE: Vă înşelaţi, domnule, şi nu voi renunţa la el decât dacă veţi fi capabil de o mare dovadă de afecţiune. Numai dacă îl veţi salva pe tatăl meu de la ruină, numai atunci vă voi iubi… şi doar aşa voi căuta să uit o dragoste pe care o credeam veşnică şi să devin pentru dumneavoastră soţia cea mai credincioasă, cea mai iubitoare şi… *(Aparte.)* Ah, simt că mă înăbuş!

DE LA BRIVE *(aparte):* Caută să mă sperie… Mă pune mereu la altă încercare, ca la francmasoni… *(Tare.)* Sper să reuşesc ca prin dragostea mea să obţin tot ceea ce o femeie datorează în mod obişnuit, şi fără condiţii, soţului ei. Dar încetaţi, vă rog, de a mai pune la încercare o pasiune atât de sinceră. Domnişoară, tatăl dumneavoastră şi cu mine ne-am înţeles asupra tuturor chestiunilor materiale…

JULIE: V-a spus totul?…

DE LA BRIVE: Tot!

JULIE: Ştiţi că e în pragul ruinei?

DE LA BRIVE: Ruinei?!

JULIE *(aparte):* Ah, sunt salvată! *(Tare.)* Datoriile lui se ridică la aproximativ trei sute de mii de franci.

DE LA BRIVE: Cum?… el… datorează… trei?…

JULIE: În ce ar consta atunci devotamentul dumneavoastră?

DE LA BRIVE *(aparte):* Ce devotament mai vrea? Nu-i destul că mă însor cu ea? Ori şi-o fi închipuind că-şi poate lua pe gratis un partener ca mine, şi încă pe viaţă!…

JULIE: Sunt sau nu preţul acestui devotament?

DE LA BRIVE: Cu neputinţă ca Méricourt să mă fi indus în er…

JULIE: A, îmi dau seama că nu mă iubiţi!

DE LA BRIVE *(aparte):* Am picat ca un netot în toată plăsmuirea asta de roman! *(Tare.)* Chiar dacă tatăl dumneavoastră ar datora milioane, eu tot m-aş căsători cu dumneavoastră, căci vă iubesc. Da, da, jucaţi foarte bine teatru, numai că eu nu dau îndărăt: veţi fi o ambasadoare delicioasă!

SCENA 11

Aceiaşi, *Justin, Pierquin*

JUSTIN *(către Julie):* Domnişoară, domnul Pierquin vrea să-l vadă pe domnul, tatăl dumneavoastră. *(În şoaptă.)* În legătură cu domnul de la Brive, cred.

JULIE: Tatăl meu trebuie să fie pe-aici. *(Arată spre celelalte odăi.).*

PIERQUIN: Domnişoară, preasupusul dumneavoastră servitor…

DE LA BRIVE: Pierquin, aici! *(Se întoarce şi priveşte tablourile, cu lornionul.)*

PIERQUIN *(aparte):* Ăsta-i Michonnin al meu!… Totul s-a dus pe copcă! Şi eu, care, ştiind că se însoară cu o văduvă bogată, venisem să-mi iau poliţele… Diavolul ăsta de Mercadet e norocos, a ştiut să-l ademenească!

JULIE *(către Pierquin):* Îl cunoaşteţi pe domnul?

PIERQUIN: Hoţoaică mică! Văd că faci parte din complot şi ştii să taci! *(Aparte.)* O, şi mie mi-ar conveni o nepoată frumoasă!

JULIE: Cine e domnul?

PIERQUIN: Un anume Michonnin! Un debitor pe care îl găseşti foarte greu când îl cauţi. Nu-l lăsa să plece, mă duc să chem portărelul!

JULIE: Pentru domnul de la Brive?

PIERQUIN: Pentru noi nu este decât Michonnin!

JULIE: Cum, domnul acesta nu e un om bogat?

PIERQUIN: E un client al închisorii din Clichy şi şi-a trecut mobilele pe numele unui prieten…

JULIE: Aşaa! *(Râde.)*

PIERQUIN *(aparte):* Ah, Mercadet m-a jefuit! *(Juliei.)* Caută să-l duci cu vorba până ce tatăl dumitale îmi va putea plăti cei patruzeci şi şapte de mii de franci. Altminteri, dacă întră la puşcărie, şmecherul ăsta o să găsească cu siguranţă o frumoasă doamnă care să-l facă scăpat…

(Justin se întoarce.)

JULIE *(aparte):* Şi însurat, şi-n închisoare, e prea-prea!

JUSTIN *(către Pierquin):* Domnul e ocupat, ştiţi, cu nunta domnişoarei, şi vă roagă să-l scuzaţi…

PIERQUIN: Cu cine se mărită?

JUSTIN: Cum cu cine? Cu domnul acesta! *(Îl arată pe de la Brive.)*

PIERQUIN *(aparte):* Grozav! O nuntă între doi faliţi! Ce haz o să facem la Bursă… Alerg acolo! *(Iese.)*

SCENA 12

JULIE: Vasăzică, domnule, vă numiţi Michonnin?…

DE LA BRIVE: Da, domnişoară, acesta e numele familiei noastre. Am procedat ca atâţia alţii şi, de zece ani, ne numim de la Brive, adăugind un *de* înainte. Sună mai frumos. La Brive e o moşie încântătoare, cumpărată de bunicul meu…

JULIE: E adevărat ce-a spus omul acela? Că aveţi datorii?

DE LA BRIVE: O, foarte puţine… o nimica toată; l-am informat, de altfel, despre acest lucru pe tatăl dumneavoastră.

JULIE: Şi vreţi să vă căsătoriţi cu mine din dragoste? *(Aparte.)* Să ne distrăm un pic! *(Tare.)* Şi cu zestrea mea ce aveţi de gând să faceţi?

DE LA BRIVE: Domnişoară, în mine veţi găsi soţul cel mai afectuos, cel mai atent. Şi ca un socialist ce sunt, ocupat deci cu rezolvarea celor mas grave probleme politice, mă voi consacra în întregime ambiţiei de a reuşi, în timp ce vă voi lăsa cu totul stăpână pe… averea dumneavoastră…

JULIE: Numai că, domnul meu, eu nu am nicio avere!

(Apare Mercadet.)

SCENA 13

Aceiaşi, *Mercadet*

MERCADET: Iată, fiica mea, urmarea nefericitei dumitale pasiuni pentru acest tânăr Minard! Ai ajuns să-ţi calomniezi propriul dumitale tată!

JULIE: Dar nu fac decât să-i explic domnului Michonnin că, încărcat cum este de datorii, nu trebuie, nu poate să se însoare cu o fată săracă…

MERCADET: Domnu' se numeşte Michonnin?

JULIE: Michonnin de la Brive…

MERCADET: Te rog să ne laşi singuri, fiica mea…

JULIE *(în şoaptă, tatălui ei):* Pierquin s-a dus să ceară arestarea domnului de la Brive. Sper că n-o să te rabde inima să-l laşi să facă una ca asta… Rolul meu n-ar fi tocmai frumos…

MERCADET *(scoţându-şi ceasul din buzunar):* Soarele a asfinţit. Pierquin l-a văzul pe de la Brive?

JULIE: Da.

MERCADET: Diavolul şi-a vârât coada…

(Julie iese.)

SCENA 14

De la Brive, Mercadet

DE LA BRIVE *(aparte):* Nunta e ca şi făcută. Sunt mai mult decât socialist, simt că devin chiar comunist!

MERCADET *(aparte):* Tras pe sfoară, ca la bursă! Şi de cine? De Méricourt, prietenul nevestemii! Nici în Dumnezeu să nu te mai încrezi!…

DE LA BRIVE: Să fim la înălţime!

MERCADET *(aparte):* A procedat prea uşuratic! Să-l luăm de sus! *(Tare.)* Domnule Michonnin, purtarea dumitale e mai mult decât condamnabilă…

DE LA BRIVE: De ce, domnule? Nu v-am spus că am datorii?

MERCADET: Mă rog, ai datorii, dar moşia dumitale unde e situată?

DE LA BRIVE: În ţinutul Landelor.

MERCADET: Şi în ce constă moşia asta?

DE LA BRIVE: În dune de nisip plantate cu brazi…

MERCADET: Buni de făcut scobitori din ei!

DE LA BRIVE: Dacă vreţi…

MERCADET: Şi cât valorează?

DE LA BRIVE: Treizeci de mii de franci.

MERCADET: Şi ipotecată pentru cât?

DE LA BRIVE: Pentru patruzeci şi cinci de mii.

MERCADET: Dumneata ai reuşit să obţii atâta?

DE LA BRIVE: Chiar eu.

MERCADET: Ei drăcie! Văd că te pricepi… Dar mlaştinile?

DE LA BRIVE: Dau în mare…

MERCADET: Mi se parc că nici nu sunt altceva decât apă din mare…

DE LA BRIVE: Aşa spun, din răutate, localnicii, drept care împrumuturile mele au stopat brusc.

MERCADET: Ar fi fost nespus de greu să vâri marca în acţiuni.

DE LA BRIVE: Aş! Nu-i mare… scofală!

MERCADET: Mare, nemare, nu înghite nimeni marea dumitale. Între noi fie zis, principiile dumitale morale mi se par cam…

DE LA BRIVE: Încetaţi, domnule!

MERCADET: …cam dubioase.

DE LA BRIVE: Dacă e vorba să spunem lucrurilor pe nume…

MERCADET: Într-o însemnare care mi-a căzut sub ochi într-un anumit dosar, am văzut că ţi-ai pus tot mobilierul pe numele unui prieten, poliţele ţi le semnezi cu numele de Michonnin, şi în lume te făleşti cu numele de de la Brive.

DE LA BRIVE: Ei bine, domnule, şi chiar dacă-i aşa?…

MERCADET: Cum „chiar dacă-i aşa”?… Ai putea s-o păţeşti de-a binelea…

DE LA BRIVE: Domnule, vă rog să nu împingeţi lucrurile prea departe; sunt, totuşi, oaspetele dumneavoastră.

MERCADET: Ţineai, prin toate tertipurile dumitale, să intri în casa unei familii respectabile, să abuzezi de încrederea unui tată şi a unei mame… Ai jucat comedia dragostei faţă de fiica mea… *(Aparte.)* Băiatul ăsta poale să-mi fie util, are prestanţă, e elegant, deştept… *(Tare.)* Eşti un…

DE LA BRIVE: Nu rostiţi cuvântul, v-ar putea costa viaţa!

MERCADET: Viaţa! Domnule, nu uita, eşti oaspetele meu!…

DE LA BRIVE: La urma urmei, fiica dumneavoastră are sau nu are zestre?

MERCADET: Domnule!…

DE LA BRIVE *(aparte):* Nu-s mai prejos decât el, sunt chiar mai tare! *(Lui Mercadet.)* Spuneţi-mi, domnule, cele două sute de mii de franci le aveţi, sau nu?…

MERCADET: Calităţile fiicei mele…

DE LA BRIVE: Prin urmare, nu aveaţi cele două sute de mii de franci… Şi eu, care eram gata să-mi jertfesc preţioasa mea libertate! Persoana mea nu este ea însăşi un capital? Voiaţi să vă escrocaţi ginerele?

MERCADET: Cuvântul e prea tare.

DE LA BRIVE: Îl meritaţi cu vârf şi îndesat!

MERCADET *(aparte):* Are îndrăzneală…

DELA BRIVE: Şi pe deasupra voiaţi să abuzaţi de lipsa mea de experienţă. Credeţi că eu n-aş avea ce să vă reproşez?

MERCADET: Lipsa de experienţă a unui om care reuşeşte să obţină pentru nişte dune de nisip un împrumut cu şaizeci la sută peste valoarea lor…

DE LA BRIVE: Din nisip se face cristalul!

MERCADET: Ideea nu-i rea!

DE LA BRIVE: Vedeţi, deci, domnul meu, că principiile mele morale şi cu ale dumneavoastră se

aseamănă destul de bine. *(Tresărire din partea lui Mercadet.)* Ah, dacă am lucra împreună…

MERCADET *(aparte):* Îl domolesc eu!… *(Tare.)* Aici greşeşti, dragul meu. Eşti debitorul meu! Te am la mână cu poliţe, dobânzi şi speze în valoare de patruzeci şi opt de mii de franci, cedate mie de Pierquin. Te pot băga la puşcărie pe cinci ani.

DE LA BRIVE: Şi în acest caz aş fi tot oaspetele dumneavoastră.

MERCADET: A, o iei pe ton de glumă! Cum adică, nu te sinchiseşti de datoriile dumitale, de semnătura dumitale?

DE LA BRIVE: Dar dumneavoastră cum procedaţi?

MERCADET *(aparte):* Mi-a întors-o! *(Tare.)* Spune-mi, în ce situaţie te afli acum?

DE LA BRIVE: Într-o situaţie disperată… Méricourt vrea să mă însoare fiindcă îi datorez treizeci de mii de franci peste valoarea mobilierului meu.

MERCADET: Am înţeles. N-o să-mi mai pierd timpul făcându-ţi morală. Cred că ţi-ar prinde mult mai bine o hârtie de o mie de franci…

DE LA BRIVE: Vă implor, fiţi socrul meu!

MERCADET: Imposibil, doi sărăntoci ar face la un loc o sărăcie prea mare! Dar ascultă ce-ţi spun…

SCENA 15

Aceiaşi, *doamna Mercadet*

DOAMNA MERCADET *(lui Mercadet):* Domnul mai ia masa cu noi?

MERCADET: Bineînţeles că da. În împrejurări critice, o masă bună poate fi un sfetnic bun.

(Aparte.) O să-i dau să bea, să văd ce zace în el…

DE LA BRIVE: Disperarea îmi dă o poftă de mâncare… disperată!

MERCADET: Să mergem la masă!

DOAMNA MERCADET: Parcă aud trăsura lui Verdelin!

MERCADET: Nu ştiu ce să-l mai spun şi ăstuia.

SCENA 16

Aceiaşi, *Justin, Verdelin,* în mare ţinută

JUSTIN: Domnul Verdelin.

VERDELIN *(lui Mercadet):* N-am venit cu doamna Verdelin şi nici nu ştiu dacă voi lua masa la tine.

MERCADET *(aparte):* E furios. *(Tare.)* Să dăm întâietate doamnelor! *(Soţiei sale.)* Lasă-ne singuri. *(Lui Verdelin.)* Spune, ce s-a întâmplat?

(Doamna Mercadet şi de la Brive ies.)

VERDELIN: Ăsta ţi-e ginerele?

MERCADET: Da şi nu.

VERDELIN: Asta e faimoasa căsătorie?

MERCADET *(aparte):* Ştie tot! *(Tare.)* Căsătoria asta, dragul meu, nu va mai avea loc. Méricourt m-a înşelat! Méricourt! Doar ştii ce înseamnă el pentru noi… Dar…

VERDELIN: Fără niciun dar! Azi-dimineaţă mi-ai jucat una dintre obişnuitele tale comedii, în care fiica şi soţia ta au avut fiecare un rol, ca să-mi storci o mie de scuzi! Am bănuit eu ceva! Ţin să-ţi spun că n-ai procedat frumos, nici…

MERCADET: Opreşte-te, Verdelin! Vezi cum sunt judecaţi oamenii la nenorocire? Nu li se mai acordă niciun pic de încredere… Atunci de ce am vrut să împrumut serviciul tău de masă? De ce am

făcut invitaţia la dineu? Aş fi comandat soţiei şi fiicei mele toalete dacă n-aş fi nutrit o speranţă?… Şi-apoi, cine ţi-a spus că nu se mai face căsătoria?

VERDELIN: Pierquin, pe care l-am întâlnit adineauri…

MERCADET: Vasăzică, s-a aflat?

VERDELIN: Toată lumea râde de se prăpădeşte! Ai portofelul burduşit cu poliţele ginerelui tău! Pierquin mi-a spus că diseară creditorii tăi se întrunesc la Goulard, ca mâine să acţioneze toţi împreună.

MERCADET: În seara asta… mâine! E totuna! Îmi sună de pe acum în urechi gongul falimentului!

VERDELIN: Vor să cureţe bursa – atât cât se va putea – de toţi traficanţii…

MERCADET: Imbecilii! Şi zici că mâine vor să mă ridice?

VERDELIN: Da, şi să te expedieze la închisoarea din Clichy, într-o caleaşcă…

MERCADET: Dricul afaceristului… Hei la masă!

VERDELIN: Masa asta mă costă cam mult, o să mi se aplece! Îţi mulţumesc!

MERCADET: Mâine are să vadă bursa ce poate Mercadet! Vino la masă, Verdelin, nu te teme. *(Aparte.)* Curaj, băiete! *(Tare.)* Da, voi plăti toate datoriile… iar firma Mercadet va manipula milioane. Voi fi un Napoleon al afacerilor!

VERDELIN: Ce om!

MERCADET: Dar fără niciun Waterloo!

VERDELIN: Şi cu trupele ce faci?

MERCADET: Cu trupele? Şi pe ele le plătesc. Ce va mai putea răspunde negustorul căruia îi voi spune: „Vă rog să poftiţi la casierie!”?

VERDELIN: Bine, mâncăm împreună… Mă bucur. *Vivat Mercadetus, speculatorum imperator!* [17]

MERCADET *(aparte):* Ai intrat mesa de bunăvoie… Mâine sau tronezi pe milioane, sau te

culci în cearceafurile umede ale Senei!

ACTUL IV

SCENA 1

Mercadet, Justin

MERCADET *(sunând):* Să ne informăm mai întâi ce efect au produs măsurile pe care le-am luat.

JUSTIN: Domnul a sunat?

MERCADET: Justin, doresc să nu afle nimeni de sosirea domnului Godeau.

JUSTIN: Vai, domnule, în cazul acesta nu cred că mai e ceva de făcut… Domnul Brédif a ieşit adineauri în oraş… Zarva făcută noaptea trecută de la trăsura care a intrat în curte la ora două a trezit toată lumea, şi pe domnul Brédif, primul!… Chiar dânsul a crezut la început că plecaţi dumneavoastră la Bruxelles…

MERCADET: Nici gând de aşa ceva. Îmi plătesc datoriile!

JUSTIN: Domnul s-a hotărât?…

MERCADET: A, te şi consideri secretarul meu? Bine, te iert totuşi, fiindcă tu mă înţelegi…

JUSTIN: Trăsura este plină de noroi, domnule. Şi moş Grumeau a observat că n-a adus bagaje…

MERCADET: Godeau era atât de grăbit să vină aici, ca să îndrepte toate greşelile pe care le-a săvârşit faţă de mine, încât şi-a lăsat bagajele la Le Hâvre… Vine tocmai din Calcutta, e plin de bani. Soţia lui a rămas acolo… Da, până la urmă s-a însurat cu femeia cu care a avut copilul şi care i-a

fost atât de credincioasă, încât l-a urmat pretutindeni…

JUSTIN: Ce bine că domnul a lucrat toată noaptea şi în felul ăsta a putut…

MERCADET: …să-l primesc pe Godeau şi să-ţi ţin locul… Ai făcut un chef straşnic, te-ai îmbătat criţă, domnule Justin!

JUSTIN: Aş! N-am băut decât resturile…

MERCADET: Dacă ai reuşi să faci să se creadă că nu există niciun fel de Godeau, asta ar mai potoli un pic zelul creditorilor, mi-ar crea condiţii mai bune mie, aş putea discuta cu ei, i-aş convinge, poate, să devină mai îngăduitori…

JUSTIN *(aparte):* Mare şmecher! Dacă omul ăsta nu se va îmbogăţi, înseamnă că Diavolul nu-i de partea lui!

MERCADET: Trimite-l pe moş Grumeau la coţcarul ăla de remizier…

JUSTIN: La domnul Berchut! În strada Filles-Saint-Thomas… Ăstuia îi poate da de veste moş Grumeau de întoarcerea lui Godeau?…

MERCADET: Bravo, Justin, să ştii că meriţi să fii bogat! Dar bagă de seamă, până nu te sun, nu dai nimănui voie să mă deranjeze.

SCENA 2

MERCADET *(singur):* în ziua când Mahomet şi-a găsit trei învăţăcei credincioşi (şi nu era uşor de găsit!), a lui era lumea! Eu îl am pe Justin. Al doilea?… Nu-i pot amăgi! Dacă vor crede că Godeau s-a întors, câştig opt zile, şi cine spune opt zile spune cincisprezece în materie de plăţi. Şi acum, imediat, chiar în dimineaţa asta, înainte de a prinde de veste Verdelin, voi cumpăra pe numele lui Godeau acţiuni „Indra-de-Jos”, în valoare de trei sute de mii de franci. Iar când Verdelin, care

nu mă mai credea în stare să-i fac concurenţă şi căruia nu i-a trecut prin minte să se asocieze şi cu mine în afacerea asta, va voi să cumpere şi el acţiuni, ei bine, atunci remizierul meu provoacă o creştere a acţiunilor… De altfel, noaptea trecută am scris, în numele mai multor acţionari, o scrisoare, cerând să fie dat publicităţii raportul pe care Verdelin, plătind din gros, a reuşit să-l ţină în loc… Berchut va publica această scrisoare în toate ziarele, şi în scurt timp acţiunile se vor ridica cu douăzeci şi cinci la sută; voi avea un beneficiu de şase sute de mii de franci. Cu trei sute de mii plătesc titlurile, cu celelalte trei sute de mii închid gura creditorilor. Da, da, Godeau al meu le va smulge cu siguranţă un câştig de optzeci de mii… Eliberat de toate datoriile, devin dintr-odată stăpân pe situaţie! *(Se plimbă falnic.)* Ce-i drept, mi-a trebuit curaj, şi l-am avut ca să mă duc să comand singur o trăsură la un caretaş de pe Champs-Elysées, lăsând să se creadă că aveam de gând să plec cu noaptea în cap. Caraghiosul de vizitiu, pe care a trebuit lot timpul să-l ţin sub observaţie, era gata să strice toată combinaţia cu mulţumirile lui. I-am dat un bacşiş prea mare! A fost o greşeală! Şi acum să vedem care pe care! *(Deschide uşa de la camera sa.)* Michonnin! A venit portărelul!

SCENA 3

Mercadet, *de la Brive,* intrând speriat

MERCADET: Hai, linişteşte-te… Am spus aşa numai ca să te trezesc de-a binelea…

DE LA BRIVE: Domnule, un chef la toartă e, pentru inteligenţa mea, ca ploaia pentru ogor – o înviorează, o face să înverzească! La beţie ideile cresc, înfloresc!… *in vino varietas!*

MERCADET: Din păcate, dragul meu, ieri am fost obligaţi să întrerupem discuţia noastră de afaceri…

DE LA BRIVE: Da, îmi amintesc perfect, tată-socrule, tot ce am vorbit. Amândoi am căzut de acord că întreprinderile noastre nu-şi mai pol respecta angajamentele… Drept care urmează să fim… *(în stil de culise)* executaţi! Dumneavoastră aveţi nenorocul de a fi creditorul meu, eu am norocul de a fi debitorul dumneavoastră pentru suma de patruzeci şi şapte de mii două sute treizeci şi trei de franci şi nu mai ştiu câte centime…

MERCADET: Nu ai capul greu…

DE LA BRIVE: Nu am nici buzunarul greu, şi nici conştiinţa… Ce mi se poate reproşa? Că mi-am făcut praf averea? Da, e adevărat, dar în schimb am stimulat comerţul, au câştigat de pe urma mea toţi negustorii din Paris, până şi cei mai obscuri! Şi atunci, cum poate spune că un om ca mine – sau ca dumneavoastră – este inutil sau trântor?… Să fim serioşi!… Noi punem în mişcare, noi însufleţim circulaţia banilor…

MERCADET: Prin banii pe care îi punem chiar noi în circulaţie…

DE LA BRIVE: Ei şi? Când rămânem fără o leţcaie, plătim acest lucru destul de scump. Este felul nostru de a ne achita. Banul a devenit o zeitate, şi, personal, am contribuit, fără să mă tocmesc, la cheltuielile întreţinerii acestui cult…

MERCADET: Văd că inteligenţa dumitale a rămâne intactă…

DE LA BRIVE: E, de fapt… tot ce mi-a mai rămas…

MERCADET: Inteligenţa dumitale e singurul nostru seif… Ei bine, având în vedere starea în care te afli, voi fi cât mai scurt…

DE LA BRIVE: Atunci daţi-mi voie să mă aşez, papa! Expresia dumneavoastră îmi spune că sunteţi năprasnic de pornit, cum zicem noi, *gentlemen-riders*[(18)]-ii – să ne călcaţi pe urme…

MERCADET: În afaceri ai dreptul să fii abil… *(De la Brive schiţează un gest.)* O abilitate excesivă nu înseamnă lipsă de delicateţe, lipsa de delicateţe nu înseamnă uşurătate, uşurătatea nu înseamnă necinste, dar toate împreună se îmbucă una în alta ca tuburile unei lunete…

DE LA BRIVE *(aparte).* Nu de dragul meu mi-a tot dat să beau cu nemiluita…

MERCADET: În fine, nuanţele sunt imperceptibile, cu condiţia să ştii să te opreşti exact la limita codului penal atunci când succesul bate la uşă…

DELA BRIVE: Sfinte Dumnezeule, succesul!… Am spus-o de atâtea ori, şi se pare că am spus-o bine: succesul, de cele mai multe ori, nu este decât un mare pungaş!

MERCADET: Felul dumitale de a gândi şi cu al meu sunt fraţi gemeni.

DE LA BRIVE: Domnule, terenul pe care ne aflăm este locul de întâlnire al multor oameni deştepţi.

MERCADET: Te văd pe panta primejdioasă care duce la acea abilitate îndrăzneaţă pe care neghiobii o reproşează afaceriştilor… Ai gustat din fructele amărui, îmbătătoare ale plăcerilor pariziene. Vanitatea şi-a înfipt în inima dumitale oţelul ghearelor ei. Ţi-ai făcut din lux tovarăşul nedespărţit al existenţei dumitale! Parisul, pentru dumneata, începe la Arcul de Triumf şi se sfârşeşte la „Jockey-Club”[19]! Pentru dumneata Parisul înseamnă lumea femeilor, despre care ori se vorbeşte prea mult, ori nu se vorbeşte deloc…

DE LA BRIVE: Aşa e!

MERCADET: E fascinanta atmosferă a oamenilor deştepţi, a presei, a teatrului şi a culiselor puterii, oceanul nesfârşit în care se poate pescui orice. Sau continui să trăieşti această viaţă, sau îţi zbori creierii…

DE LA BRIVE: Asta, nu! Vreau s-o continui fără să-mi…

MERCADET: Te simţi dumneata în stare să le menţii, cu cizme de lac, la înălţimea viciilor dumitale, prin puterea banilor şi a deşteptăciunii? Te vei pricepe să ocoleşti, de fiecare dată, cele două stânci primejdioase, lângă care se scufundă corabia eleganţei: birtul cu meniuri de doi franci şi închisoarea din Clichy?…

DE LA BRIVE: Dar vă strecuraţi în cugetul meu ca un hoţ, dar sunteţi însuşi gândul meu! Ce vreţi de la mine?

MERCADET: Vreau să te salvez, lansându-te în lumea afacerilor!

DE LA BRIVE: Pe unde să intru?

MERCADET: Fii dumneata omul dispus să se compromită în locul meu!

DE LA BRIVE: Oamenii de paie pot lua foc…

MERCADET: Caută să nu iei!

DE LA BRIVE: Şi cum vedeţi dumneavoastră această asociaţie?

MERCADET: Încearcă să-mi faci acest serviciu în situaţia disperată în care mă aflu, şi-ţi restitui… cele patruzeci şi şapte du mii două sule treizeci şi trei de franci, şaptezeci şi nouă de centime… Între noi fie zis, nu e nevoie decât de puţină dibăcie…

DE LA BRIVE: Cu pistolul? Cu spada?…

MERCADET: Nu-ţi cer să ucizi pe nimeni. Dimpotrivă…

DE LA BRIVE: Atunci îmi convine.

MERCADET: Îţi cer să reînvii un om…

DE LA BRIVE: Atunci nu-mi mai convine! Căci, dragă prietene: toate istoriile cu moştenitorii, cu caseta lui Harpagon, cu măgăruşul lui Sganarelle, în fine, toate farsele teatrului vechi cu care ne place să ne amuzăm, sunt prea puţin apreciate în viaţa de toate zilele. Astăzi ne pomenim cu comisari de poliţie pe cap, şi, de la desfiinţarea privilegiilor, ştiţi că nu-i mai putem cotonogi…

MERCADET: Da’ şi cinci ani la Clichy… Ce zici? Osândă, nu glumă!…

DE LA BRIVE: De fapt, depinde ce rol vreţi să mă faceţi să joc, căci onoarea mea e nepătată şi merită să…

MERCADET: …să-i găseşti un plasament cât mai bun. Vom avea prea multă nevoie de ea ca să nu-i oferim tot ceea ce merită. Ascultă, dragul meu, atâta timp cât mai sunt în picioare, îmi păstrez dreptul de a înfiinţa câte societăţi o să-mi placă şi să lansez tot atâtea afaceri, chiar dacă legea ne răpeşte dreptul la primă. Comanditele îşi dau sufletul din pricina dividendelor, dar inventivitatea noastră va fi totdeauna mai puternică decât legea! Şi niciodată speculaţia nu va putea fi strangulată în epoca în care trăim, şi pe care cred că am înţeles-o foarte bine. Astăzi este posibilă orice afacere care promite un câştig imediat, asupra oricărei valori, indiferent care, fie chiar himerică. Viitorul e scos la vânzare, aşa cum loteria scoate la vânzare visul unei şanse iluzorii. Ajută-mă, aşadar, să-mi pot păstra mai departe locul la masa, totdeauna atât de bine servită, a Bursei, şi-ţi făgăduiesc că ne vom ospăta până la îmbuibare. Fiindcă, vezi dumneata, dacă cei care caută milioane le găsesc numai cu mare greutate, în schimb, cei care nu le caută, nici nu le vor găsi vreodată.

DE LA BRIVE *(aparte):* Face să te asociezi cu el!

MERCADET: Ei, ce părere ai?

DE LA BRIVE: Îmi restituiţi cei patruzeci şi şapte de mii de franci?

MERCADET: *Yes, sir.*

DE LA BRIVE: Aşadar nu-mi cereţi nimic altceva decât să fiu abil?…

MERCADET: Hm!… Hm!… Şi uşuratic! Dar uşurătatea asta va fi – după cum spun englezii – numai în acord cu legea…

DE LA BRIVE: Spune-mi ce trebuie să fac!

MERCADET: Să fii un fel de unchi din America, un asociat din India.

DE LA BRIVE: Asta-i tot?

MERCADET: Ai să cumperi acţiuni când scad vertiginos şi ai să le vinzi când cresc.

DE LA BRIVE: Verbal doar…

MERCADET: Am dreptul la semnătură socială! Asociatul meu – căci toţi avem asociaţii noştri – s-a folosit de semnătura încă ca să andoseze titlurile pe care mi le luase în 1830. Aşadar, am şi eu dreptul, astăzi, să mă folosesc de ea împotriva lui.

DE LA BRIVE: Şi încă cum!

MERCADET: Având în vedere că nimeni n-o să te găsească şi n-o să Le recunoască…

DE LA BRIVE: De altfel, voi înceta să joc rolul acestui personaj de îndată ce vă voi restitui contravaloarea celor patruzeci şi şapte de mii două sute treizeci şi trei de franci şi şaptezeci şi nouă de centime…

MERCADET: Aud un zgomot! Justin trage cu urechea. *(Cu glas foarte tare.)* Du-te, Godeau, că mă nenoroceşti! Hai, du-te de te odihneşte… *(Îl împinge într-o odaie.)*

SCENA 4

Mercadet, Justin, Berchut

JUSTIN *(de dincolo de uşa):* Domnule, a venit domnul Berchut.

MERCADET *(deschizând uşa):* Bună, Berchut. Nu-i aşa că ieri s-au înregistrat scăderi la acţiunile „Indra-de-Jos”?

BERCHUT: Enorme! Domnul Verdelin a scos câteva în vânzare cu douăzeci şi cinci la sută sub vărsământ. Nici nu ştiu unde se va mai opri panica din cursul dimineţii!

MERCADET: Dacă la bursa mică acţiunile astea scad cu cincisprezece la sută sub cursul de

ieri. cumpăr două mii de acţiuni.

BERCHUT *(scoate un carneţel şi începe să calculeze):* Asta înseamnă trei sute de mii de franci,

MERCADET: Exact cum am calculat şi eu. La paritate, vor valora şase sute de mii.

BERCHUT: Care e termenul şi acoperirea pe care mi le acorzi?

MERCAU-ET: Acoperirea?… Phî!… Eu cumpăr cu bani gheaţă. Adu-mi acţiunile, şi li le plătesc.

BERCHUT: Având în vedere situaţia dumitale, desigur cumperi pentru domnul Godeau.

MERCADET: Pentru Godeau?!

BERCHUT: Am aflat că s-a întors…

MERCADET: Sst! Dacă se află, sunt pierdut… Cine ţi-a spus?

BERCHUT: Portarul dumitale, pe care misitul meu l-a tras de limbă.

MERCADET: Aşa-i, am uitat să-i închid gura cu o monedă de aur!

BERCHUT: Atunci grăbeşte-te să expediezi caleaşca la un caretaş. Altfel, dacă o văd creditorii dumitale (după cât am înţeles, ai de gând să ceri lichidarea), se vor arăta neînduplecaţi!…

MERCADET: Ca să pună imediat mâna pe bani, vor fi dispuşi, cu siguranţă, la câteva mici sacrificii. Bani gheaţă!

BERCHUT: Ai dreptate, asta se plăteşte… *(Aparte.)* Cu diavolul ăsta te poţi totdeauna învârti de un câştig… Să ne punem deci bine cu el. *(Tare.)* Domnule Mercadet, dacă e pentru domnul Godeau…

MERCADET *(aparte):* Hai, dă-i drumul…

(BERCHUT: Sunt la dispoziţia dumitale… La primul ordin…

MERCADET *(aparte):* Sunt salvat! *(Tare.)* Acum doarme, dar de îndată ce se trezeşte, primeşti ordinul…

BERCHUT: Atunci afacerea e ca şi făcută. Goulard şi alţi doi jucători, la bursă mi-au cerut să vând la orice preţ.

MERCADET: Pe ce termen?

BERCHUT: Zece zile.

MERCADET: De acord. Trimite-i atunci lui Duval acţiunile, căci Godeau, dragul meu, mi-a făcut festa să-l aleagă bancher…

BERCHUT *(aparte):* Şi bine a făcut.

MERCADET: Nu-i frumos din partea lui, dar ce pot spune? Ştiu că intenţiile lui sunt foarte bune în ceea ce mă priveşte. Dar nu sufla nimănui un cuvânt!… Pornim din nou la treabă! Până la sfârşitul anului te şi văd încasând de la noi un comision de o sută de mii de franci.

BERCHUT: Ce părere ai, să cumpăr şi pentru mine acţiuni „Indra-de-Jos”?

MERCADET *(aparte):* Încă unu care crede tot ce-i spui!… *(Tare.)* Bineînţeles, numai că trebuie să joci tare la scădere, la bursa mică. Poftim, *(îi dă o scrisoare)* fă să apară scrisoarea asta în toate ziarele şi anunţă-mă de îndată ce ai cumpărat… Între noi fie zis, la deschiderea bursei mari se va înregistra o urcare de cincisprezece la sută… Niciun cuvânt nimănui despre întoarcerea lui Godeau! Dimpotrivă, tăgăduieşte! *(Aparte.)* O să trâmbiţeze vestea peste tot!

SCENA 5

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET *(aparte):* Hm! Uite-o şi pe nevastă-mea! În astfel de împrejurări femeile strică totul, au nişte nervi! *(Tare.)* Ce doreşti, doamnă Mercadet? Ce-i mutra asta de înmormântare?…

DOAMNA MERCADET: Domnule, te bizui pe căsătoria fiicei noastre ca să-ţi consolidezi creditul şi să-ţi linişteşti creditor. dar povestea de ieri te pune la cheremul lor…

MERCADET: Te înşeli, doamna mea!

DOAMNA MERCADET: Eu nu-ţi pot fi de niciun folos?

MERCADET *(aparte):* N-o să scap de ea decât dacă o reped! *(Tare.)* Să-mi fii de folos? Dumneata! Dumneata, care de un an şi jumătate umbli haihui cu Méricourt şi n-ai reuşit încă să afli ce zace în el? E doldora de bani, e creditorului Michonnin!… Niciodată n-ai să fii altceva decât o gospodină pricepută… Să-mi fii de folos!… Ah, da, vezi că afară-i un timp superb! Comandă o caleaşcă frumoasă, îmbrăcaţi-vă, dumneata şi fiica dumitale, şi… duceţi-vă să luaţi masa la „Saint-Cloud", după o plimbare prin Bois-de-Boulogne[20]… Îmi veţi face în felul ăsta cel mai mare serviciu…

DOAMNA MERCADET *(aparte):* Iar unelteşte ceva împotriva creditorilor. Trebuie să aflu totul!

SCENA 6

Aceiaşi, *Julie,* pe urmă *Minard*

MERCADET *(fiicei sale, care trece prin scenă):* Mai ai mult de gând să te vânturi prin casă? Vreau să rămân singur, cu creditorii mei…

JULIE *(care se întoarce însoţită de Minard):* Tată, sunt cu Adolphe…

MERCADET: Spune, domnule, iar ai venit la mine s-o ceri pe Julie de nevastă?

JULIE: Da, tată.

MINARD: Da, domnule. I-am vorbit de dragostea noastră domnului Duval, care de nouă ani e ca un tată pentru mine; el o cunoaşte pe Julie de când era copilă şi aprobă întru totul alegerea mea. „E ca şi maică-sa – a spus el – o comoară de sentimente nobile, de calităţi solide şi lipsită de ambiţii.” Domnişoara Julie m-a iertat că mi-a fost frică, pentru dânsa, de sărăcie…

MERCADET: Nu greşeai… Nu vreau ca fiica mea să se mărite cu un băiat sărac.:.

MINARD: Numai că, fără măcar să o fi bănuit, domnule Mercadet, sunt posesorul unei mici averi…

MERCADET: Nu zău!

MINARD: Când m-a încredinţat domnului Duval, mama mea i-a predat şi o sumă pe care acest de treabă Duval a fructificat-o, în loc s-o cheltuiască pentru întreţinerea mea. Acest mic capital se ridică astăzi la treizeci de mii de franci… Aflând nenorocirea care s-a abătut asupra dumneavoastră, S-am rugat pe domnul Duval să-mi dea mie această sumă, pe care v-am adus-o, domnule Mercadet. Uneori, cu câteva mici aconturi, se poate ieşi din încurcătură…

DOAMNA MERCADET *(ştergându-şi ochii):* Ce băiat bun!

JULIE *(strângând mâna lui Minard):* Bravo, Adolphe, bravo!

MERCADET: Treizeci de mii de franci… *(Aparte.)* I-aş putea tripla cumpărând acţiuni ale gazului „Verdelin”, şi atunci, într-adevăr, aş mai scoate-o la capăt… Dar nu! Nu! *(Lui Minard.)* Tinere, eşti la vârsta sacrificiilor… Dacă cu treizeci de mii de franci aş putea achita datorii în valoare de o sută de mii, atunci averea Franţei, propria mea avere şi a atâtor altora ar fi ca şi făcută!… Nu, păstrează-ţi banii.

MINARD: Cum, mă refuzaţi?

(Doamna Mercadet îl îmbrăţişează.)

MERCADET *(aparte):* Le-aş mai putea închide gura pentru o lună. Aş înviora, prin câteva lovituri îndrăzneţe, valorile compromise, dar mi se rupe inima să iau banii bieţilor copii. Cu ochii înecaţi în lacrimi, greu să mai socoteşti… Nu pot juca bine decât cu banii acţionarilor… Nu, nu! *(Tare.)* Nu primesc, Adolphe, şi sunt de acord s-o iei pe fiica mea în căsătorie.

MINARD: Ah, domnule… Julie, iubita mea!

MERCADET *(aparte):* Voi vinde cele două mii de acţiuni numai cu douăzeci; şi cinci la sută deasupra parităţii… *(Tare.)* Peste o lună, dacă vrei să-mi fac: binele ăsta… *(Minard îi întinde portofelul.)* Pune portofelul la loc! Mai bine le-ai lua pe soţia şi fiica mea la plimbare. *(Aparte.)* Ispita e mare! Şi i-am rezistat. Poate n-am făcut bine… În sfârşit, dacă voi ceda tentaţiei, voi fructifica acest mic capital, voi manevra fondurile… Sărmana mea fată, e într-adevăr iubită… Ce inimi de aur! Dragii mei copii, vă voi îmbogăţi. Şi-acum să-i dau lui Godeau al meu câteva instrucţiuni. *(Iese.)*

SCENA 7

Aceiaşi, în afară de *Mercadet*

MINARD: Aş vrea atât de mult să-mi pot răscumpăra greşeala!

DOAMNA MERCADET: Ah, domnule Adolphe, tot e bună la ceva nenorocirea, că ne ajută să-i descoperim pe cei care ne iubesc cu adevărat…

JULIE: N-am să-ţi mulţumesc acum, ani o viaţă întreagă înaintea mea ca s-o fac! Totuşi; Adolphe, acea clipă când am fost atât de mândră, mândră de

dumneata, da, nespus de mândră, va rămâne în inima mea ca un diamant care va da strălucire tuturor zilelor de sărbătoare ale familiei noastre.

DOAMNA MERCADET: Ah, copiii mei dragi… dacă tatăl vostru ar vrea să-şi plătească creditorii, să renunţe la afaceri şi să ne ducem să trăim la ţară, nu ne-ar mai lipsi nimic ca să fim fericiţi. Dacă aţi şti cât de mult tânjise după o viaţă retrasă şi liniştită! Cât sunt de obosită de această falsă bogăţie, de aceste veşnice oscilaţii între lux şi mizerie, care sunt hurducăturile oamenilor de afaceri!

JULIE: Nicio grijă, mamă, ne vom război cu bursa şi o vom învinge!

DOAMNA MERCADET: Pentru ca tatăl tău să-şi schimbe părerea, ar trebui să se întâmple nişte lucruri care nici cu n-aş dori să se întâmple… Ah, iată-l şi pe cel mai aprig dintre creditorii lui. un om care ţipă şi ameninţă…

SCENA 8

Aceiaşi, *Goulard*

GOULARD: Doamnă, iertaţi-mă că vă deranjez, n-aş vrea să vă stânjenesc, dar am venit să mă pun la dispoziţia scumpului meu prieten Mercadet…

MINARD *(doamnei Mercadet):* E cum nu se poate mai politicos.

JULIE *(mamei sale):* Probabil că tata a găsit totuşi o soluţie…

DOAMNA MERCADET *(aparte):* Mă tem că da. *(Lui Goulard.)* Soţul meu vine îndată, domnule.

GOULARD: Am aflat de fericitul eveniment, care va aduce schimbări radicale în situaţia dumneavoastră.

JULIE: Despre ce eveniment e vorba, domnule Goulard? Noi nu ştim nimic.

GOULARD *(aparte):* Mă duce!…

DOAMNA MERCADET: Domnule, vă implor, despre ce eveniment e vorba?

GOULARD: Despre întoarcerea lui Godeau, asociatul domnului Mercadet.

DOAMNA MERCADET: Ah, domnule! Julie! Adolphe! Ce fericire! Domnule, dumneavoastră l-aţi văzut pe Godeau? S-a întors bogat?…

GOULARD: Cum se poate să nu ştiţi, doar a tras la dumneavoastră! Masa de aseară aţi oferit-o în cinstea lui, numai că el a întârziat…

DOAMNA MERCADET: Godeau s-a întors! Azi-noapte?

GOULARD: Da, i-am văzut trăsura.

JULIE: Domnul are dreptate, mamă. azi-noapte o trăsură a tras la noi în curte.

DOAMNA MERCADET: Şi eu, domnule, vă jur că n-a venit nimeni la noi azi noapte!

GOULARD: Doamnă, văd că vă pricepeţi perfect să apăraţi interesele domnului Mercadet… V-a învăţat bine lecţia…

DOAMNA MERCADET: Domnule…

GOULARD: Dar multă vreme nu-l va mai putea ţine ascuns pe Godeau! Vom aştepta… la nevoie, chiar o lună… De altminteri, s-a şi aflat acest lucru la bursa mică, unde toţi creditorii lui şi-au dat întâlnire azi-dimineaţă. Godeau a şi cumpărat două mii de acţiuni „Indra-de-Jos”… A început-o prost!… Se vede cât de colo că vine din India. Încă nu ştie cum se prezintă situaţia…

DOAMNA MERCADET: Domnule, nu înţeleg nimic…

GOULARD: În cazul acesta, voi spune lucrurilor pe nume. Voi consimţi să fac un mic sacrificiu în ceea ce priveşte poliţele, cu condiţia să mă ajutaţi să mă înţeleg cu Godeau…

JULIE: Domnule, nici eu, nici mama nu ne pricepem deloc la afaceri…

GOULARD *(aparte):* Grozav de bine ştie şmecherul ăsta s-o folosească pe nevastă-sa… Şi ce aere de mironosiţe îşi iau şi mama, şi fiica! Trebuie să mă însor şi eu!

DOAMNA MERCADET *(lui Goulard):* Vi-l trimit pe soţul meu. *(Fiicei sale.)* Mă tem de o hotărâre pripită a tatălui tău… Dacă ne-a spus să plecăm de acasă. Înseamnă că se teme de noi… Dar de data asta nu mă las. Voi veghea, vreau să ştiu şi cu ce are de gând să facă!

(Julie şi doamna Mercadet ies.)

SCENA 9

Goulard, Minard

GOULARD: Ştiu, domnule, că vreţi să vă căsătoriţi cu domnişoara Mercadet – m-a informat Duval. Dacă bătrânul Duval v-a sfătuit să faceţi această căsătorie, înseamnă că ştia de întoarcerea lui Godeau, pentru că Godeau nu are încredere decât în Duval. Berchut ştie tot!

MINARD: De la dumneavoastră aflu, domnule, de întoarcerea lui Godeau…

GOULARD: Aşadar, fiindcă aţi şi început să vă consideraţi ca făcând parte din familie, aţi intrat şi dumneavoastră, după cum văd, în acest complot al tăcerii… Ceea ce vreau să vă spun e în interesul lui Mercadel. Comunicaţi-i lui Godeau că dacă achită imediat totul, sunt dispus Să-i fac o reducere de douăzeci şi cinci la sută…

MINARD: Domnule, nu am încă niciun fel de drept de a mă ocupa de afacerile domnului Mercadet şi cred că ar socoti cu totul nepotrivit ca eu să… De altfel, iată-l pe domnul Mercadet.

SCENA 10

Aceiaşi, *Mercadel,* pe urmii *Justin*

MERCADET: Dragul meu Adolphe, doamnele te aşteaptă. *(încet.)* Ia-le de aici şi invită-le să prânzească cu dumneata undeva la ţară. Bagă de seamă, altfel nu ţi-o mai dau pe Julie!

MINARD: Voi face ce-mi spuneţi… *(Iese.)*

MERCADET: Ce-am auzit ieri, Goulard? Că vrei să mă sileşti să depun bilanţul? Spui peste tot că sunt un traficant…

GOULARD: Dumneata? Dumneata, unul dintre oamenii cei mai capabili pe care îi are Parisul? Un om care, dacă are un singur milion, câştigă imediat cu el zeci de alte milioane?

MERCADET: Şi cum, nu v-aţi întrunit ca să?…

GOULARD: Ca să chibzuim cum să te ajutăm! Dragul meu prieten, te voi aştepta cât vei voi…

MERCADET: Ar fi fost mai bine dacă nu mi-o spuneai abia azi… Oricum, îţi mulţumesc, prietene, şi consider că nu mi-ai spus-o azi, ci ieri dimineaţă… *(Intră Justin.)* Ce vrei, Justin?

JUSTIN *(încet):* Domnule… domnu' Violette îmi oferă şaizeci de franci dacă îi aranjez o întrevedere cu domnul Godeau…

MERCADET: Şaizeci de franci! *(Aparte.)* Tot de la mine i-a furat!

JUSTIN: Nu-mi închipui că domnu' ar fi împotrivă să am şi eu micile mele profituri…

MERCADET: Nu pierde nicio ocazie; lasă-te mituit, corupt, e calea cea mai sigură pentru a deveni un perfect secretar. Şi văd că ai vocaţie! Hai, îl las în seama ta şi pe ăsta. Tunde-l bine…

JUSTIN: Nicio grijă! Numărul zero!

MERCADET: Goulard, te rog să mă scuzi, am de scris două cuvinte în legătură cu ce mi-a spus Justin acum… *(Mercadet iese.)*

SCENA 11

Goulard, Justin

GOULARD: Am înţeles…

JUSTIN: Domnu e atât de abil…

GOULARD: Cât ţi-a dat moş Violette, care e aici, ca să-i aranjezi o întrevedere cu Godeau?

JUSTIN: Domnul a aflat că domnul Godeau?… Nu mi-a dat nimic.

GOULARD: Spune: cât?

JUSTIN: Cum, numai zece ludovici ca să-l trădez pe domnu', care mi-a poruncit să nu suflu un cuvânt despre întoarcerea domnului Godeau?…

GOULARD: Băiete, uite cincisprezece!

JUSTIN *(aparte):* Ah, dacă domnul Godeau ar putea veni mai des!

GOULARD: Cu condiţia ca eu să-l văd primul! O poliţă de şaptezeci şi cinci de mii de franci…

JUSTIN: Dacă domnul e de acord. Îl rog să aştepte, împreună cu moş Violette, într-una dintre camerele alăturate, iar eu îl voi anunţa îndată ce domnul Godeau va lua masa, pe care i-o voi servi chiar în salonul acesta, aşa cum doreşte dânsul…

GOULARD: S-a făcut! *(Iese.)*

JUSTIN: Or să se simtă acolo ca nişte peşti într-un bazin eu apă şi am să-i arunc pe toţi în el, rând pe rând…

SCENA 12

Justin, Mercadet

MERCADET: Ei, ce se aude?

JUSTIN: Aştept dispoziţiile dumneavoastră, ca să ştiu când va putea fi văzut domnul Godeau de către cei care…

MERCADET: Nu mai am nevoie de tine, băiete, du-te şi încasează-ţi banii! Dar ia seama, nu asculta la uşă când voi rămâne aici cu domnul Godeau, să stăm de vorbă… *(Aparte.)* Cu siguranţă o să vină să-şi lipească urechea de uşă…

SCENA 13

Mercadet, apoi *de la Brive*

MERCADET *(o clipă singur):* E de speriat ce bine seamănă cu Godeau, cel puţin aşa cum mi-l închipui cu după această şedere a lui de aproape zece ani în India… *(Ducându-se să-l aducă pe de la Brive.)* Poftim…

DE LA BRIVE *(deghizat):* Vai, dragul meu prieten, ce climă, ce climă oribilă are Parisul!… Dacă nu l-aş fi avut pe fiul meu aici, nu m-aş mai fi întors niciodată. Dar a sosit timpul să spun acestui biet copil că tatăl şi mama lui s-au căsătorit…

MERCADET *(făcând un zgomot la uşă şi sunând):* Ce spui, vasăzică ai fost şi actor în viaţa dumitale! Eşti admirabil grimat…

DELA BRIVE: Debutul mi l-am făcut în 1827, alături de o marchiză între două vârste, care avea o predilecţie pentru rolurile de primadonă. Avea un teatru pe moşia sa, în Touraine.

(Intră Justin.)

MERCADET: Un foc, Justin, pentru narghileaua domnului. Ceaiul îl serveşti pe măsuţa asta.

JUSTIN: Domnule, Pierquin încearcă să-l mituiască pe moş Grumeau…

MERCADET: Îl laşi să intre de îndată ce soţia şi fiica mea nu vor mai fi aici. *(Mercadet aprinde narghileaua lui de la de la Brive.)*

JUSTIN: Îi cocoloşeşte de parcă ar fi unul dintre acţionarii fondatori! *(Serveşte ceaiul.)*

MERCADET: Să-i scriem câteva cuvinte lui Duval pentru a-l ruga să ne dea o mână de ajutor. Are şi el principiile lui. Şi întrucât ţine la Julie, nu ne va refuza. *(Mercadet scrie în avanscenă. Lui Justin.)* Trimite-l pe moş Grumeau cu biletul ăsta la Duval. *(Justin iese.)* Poate că împing cutezanţa prea departe! Dar ce mă fac dacă acţiunile „Indra-de-Jos" rămân sub paritate?…

DE LA BRIVE: Admiţând această ipoteză, ce facem?

MERCADET: Nu ştiu: hazardul e cincizeci la sută pentru şi cincizeci la sută contra.

SCENA 14

Aceiaşi, *Goulard, moş Violette*

GOULARD *(lui Violette):* Nu-ţi spuneam eu? Îl ţine ascuns ca pe un capital de rezervă…

MOŞ VIOLETTE: Dragă domnule Mercadet…

MERCADET: Te rog să mă ierţi, dar am de lucru…

GOULARD: Ştim şi cu cine…

MERCADET: Aş! Habar nu aveţi…

MOŞ VIOLETTE: Cu bunul nostru domn Godeau.

MERCADET: Cine a mai născocit şi povestea asta? Moş Violette, îţi declar că domnul acesta nu este Godeau. Goulard, aici de faţă, este martor că ţi-am făcut această declaraţie.

GOULARD *(lui Violette):* Minte ca un prospect. Dar în afaceri aşa se obişnuieşte.

MOŞ VIOLETTE: Fără minciuni, comerţul s-ar duce de râpă.

GOULARD: În orice caz, domnul acesta seamănă leit cu Godeau. Eu, care l-am cunoscut… îl pot şi recunoaşte. Cel puţin asta nu o poţi nega…

MERCADET: Nu neg că Godeau… *(ridicând glasul)* acest Godeau, asupra căruia m-am înşelat totalmente, uite, aş vrea să pot spune Parisului întreg că cinstitul, delicatul, bunul Godeau, acest om capabil, plin de energie, nu poate fi în drum spre ţară şi pe punctul de a sosi…

MOŞ VIOLETTE: Ştim, s-a întors din Calcutta.

GOULARD: Cu o avere…

MERCADET: *Incalculabilă!*[21]

GOULARD: Ce fericire!… Am auzit că e un adevărat nabab!

MOŞ VIOLETTE: Cum trebuie oare să te adresezi unui nabab?

MERCADET *(lui moş Violette, care face câţiva paşi înainte):* Nu-i nevoie să i te adresezi în niciun fel… Fiindcă n-am de gând să le dau voie creditorilor să-l plictisească… să-l sâcâie…

GOULARD *(care s-a strecurat până lângă de la Brive):* Excelenţă…

MERCADET: Goulard! Te rog! Nu voi îngădui…

MOŞ VIOLETTE: Să juri că-i un indian…

MERCADET: E foarte schimbat… E ştiut că India produce anumite efecte asupra oamenilor… înţelegi?… Holera, redingota asta mare, ardeiul iute…

GOULARD *(lui de la Brive):* Plătiţi-mi tot ce-mi datorează prietenul dumneavoastră Mercadet, şi vă fac pe loc reducerea de douăzeci la sută.

DE LA BRIVE: Aveţi *papers*[22]?

MERCADET: Ce faci, Goulard?

GOULARD: Dar nu vezi că abia aşteaptă să-mi plătească?

SCENA 15

Aceiaşi, *doamna Mercadel.* Prin uşa pe care o deschide se vede un grup de creditori. *Doamna Mercadet* face un semn adresat *Juliei* şi lui *Minard,* care vin în urmă, prin care le indică să treacă în camera sa. Şi ei trec

MERCADET *(aparte):* Asta vrea! Să facă un act de onestitate de-a dreptul stupidă şi care mă va costa viaţa!…

DOAMNA MERCADET *(către creditori):* Opriţi-vă, domnilor! Domnul Mercadet e victima unei farse de prost-gust, *(uitându-se la de la Brive)* cel puţin aşa vreau să cred, dar care nu va păgubi interesele dumneavoastră.

GOULARD: Doamnă…

DOAMNA MERCADET: Acest domn nu este domnul Godeau.

MERCADET: Doamnă!…

DOAMNA MERCADET *(lui Mercadet, precipitat, autoritar)*: Dragul meu, te laşi înşelat de un intrigant…

MOŞ VIOLETTE: Ce vreţi să spuneţi, doamnă?…

DOAMNA MERCADET: Domnii, mei, dacă îmi făgăduiţi să nu faceţi caz de această faptă pe care nu ştiu cum s-o calific, vă veţi primi banii înapoi…

GOULARD: Şi, mă rog, cine o să ni-i dea, drăguţă doamnă?

DOAMNA MERCADET: Domnul Duval!

(Rumoare în rândurile creditorilor, care se consultă între ei.)

MERCADET *(aparte):* Ce are de gând să facă?

DOAMNA MERCADET: Vă rog să veniţi diseară la el, unde mă veţi găsi şi pe mine, şi vă făgăduiesc că toţi creditori? domnului Mercadet vor pleca mulţumiţi.

TOŢI: A, dacă-i. aşa…

(Toţi ies.)

SCENA 16

Aceiaşi, în afară de *Goulard,* şi de *moş Violette*

DE LA BRIVE: Cred că vă daţi seama, doamnă, că dacă n-aş ţine cont că sunteţi femeie… Eu sunt domnul de la Brive!

DOAMNA MERCADET: Dumneavoastră, domnul de la Brive?! Nu, domnule, nu este adevărat!

MERCADET: Cât e de curajoasă! De nerecunoscut!…

DE LA BRIVE; Cum, eu nu sunt eu?

DOAMNA MERCADET: Domnul de la Brive, domnul meu, e un tânăr pe care am avut ocazia să-l cunosc şi să-l apreciez ieri la masă. El ştie bine că datoriile nu dezonorează pe nimeni atunci când le recunoşti şi când munceşti ca să le plăteşti; e un om de onoare, şi le va plăti! Are toată viaţa în faţa lui şi e prea inteligent ca să accepte să şi-o compromită pentru totdeauna, lansându-se într-o afacere pe care justiţia ar putea s-o…

DE LA BRIVE; Doamnă, vă rog să mă credeţi că sunt totuşi de la Bri…

DOAMNA MERCADET: Nu mă interesează cine sunteţi! Dar oricine aţi fi, cred că veţi preţui serviciul pe care vi l-am făcut, oprindu-vă la marginea prăpastiei…

DE LA BRIVE; Doamnă, soţul dumneavoastră a vrut să mă arunce în această prăpastie, făgăduind că-mi va restitui nişte titluri care-mi compromit viitorul.

DOAMNA MERCADET: Soţul meu e un om corect, domnule, şi vi le va restitui. Cuvântul

dumneavoastră ne ajunge. Veţi plăti numai atunci când vă veţi reface într-un mod cinstit averea.

DE LA BRIVE; Ah, doamnă, vă mulţumesc, mi-aţi deschis ochii. Sunt domnul de la Brive şi vă făgăduiesc că din această clipă chiar voi începe să păşesc, cu tot avântul, pe calea muncii.

DOAMNA MERCADET: Drumul cel drept, drumul onoarei, e anevoios, domnule, dar Dumnezeu vă binecuvântează străduniile!

MERCADET *(aparte):* Da, da, lasă-te în grija lui Dumnezeu, tinere, şi o să vezi ce credit o să mai găseşti!

DE LA BRIVE: Cum să vă arăt recunoştinţa mea? Vă voi stima şi iubi ca un fiu, toată viaţa! *(Îi sărută mâna respectuos, îl salută pe Mercadet şi reintră în camera acestuia.)*

SCENA 17

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET: În sfârşit, suntem singuri! M-ai nenorocit, doamnă, m-ai adus în sapă de lemn! Aş fi putut lichida toate datoriile ca prin farmec! Spune, te rog, pe ce te bizui? Ai pus mâna pe tiparniţa de bani a Băncii Franţei, sau ai descoperit vreo comoară?

DOAMNA MERCADET: Am descoperit onoarea, dragul meu.

MERCADET: Ha! Ha! Probabil că se plimba la braţ cu Norocul!

DOAMNA MERCADET: Nu glumi, dragul meu. Nu sunt decât o sărmană femeie. Şi altă călăuză decât inima, nu am! O presimţire care pe noi, femeile, ne ajută să înţelegem interesele bărbaţilor al căror nume îl purtăm nu-a spus că îţi încerci norocul riscând dezonoarea. Te rog să mă

ierţi, dar eu cred mai degrabă în dezonoare decât în noroc. Nu doresc nimic altceva decât să ştiu că vei rămâne până la sfârşit aşa cum ai fost până acum: corect, loial, curajos.

MERCADET: Până acum eram încă în picioare, eram încă sus! Dar a trebuit să vii dumneata ca să mă dărâmi! Sunt tot atât de jos, aşa cum numai împrumutul din Haiti mai este!

DOAMNA MERCADET: Ştiu ce-mi vei spune că mintea mea nu este decât mintea unei femei… iar ideile mele… Dar fă-mi acest hatâr şi ascultă-le. Poate că mai am încă două sute de mii de franci, ia-le şi achită-ţi toţi creditori;,

MERCADET: Şi pe urmă? Vom fi la fel de săraci ca Spania!

DOAMNA MERCADET: Consideraţia pe care o vom câştiga va fi mai de preţ decât orice altă avere,

MERCADET: Şi mai pe urmă?

DOAMNA MERCADET: Fiica şi ginerele dumitale, soţia dumitale, dumneata, dragul meu, cu toţii: vom munci! Da, cu micul capital al lui Adolphe vom începe o viaţă nouă şi vom realiza atâta cât să putem trăi într-o onestă mediocritate, fără şanse prea mari, dar fericiţi… Bineînţeles, făcând speculaţii, există o mie de moduri de a te îmbogăţi; eu însă nu cunosc decât unul singur şi bun, la care burghezia n-ar fi trebuit să renunţe niciodată – acela de a agonisi bani prin muncă şi cinste, şi nu prin înşelăciune… Răbdarea, înţelepciunea, economia sunt trei virtuţi ale vieţii de toate zilele, care te ajută să păstrezi tot ceea ce ai obţinut tocmai datorită lor. Nu mai şovăi, dragul meu. Nu uita că împărţi viaţa cu o soţie care te iubeşte, care te stimează şi cu nişte copii care ţin la tine. Lasă-ne să-l stimăm şi mai departe pe omul pe care-l iubim… Să părăsim toată această ambianţă de minciună, de viclenie, această falsă bogăţie, care nu mai poate înşela pe nimeni. Chiar dacă nu vom avea pe masa noastră decât o pâine,

vom şti că o putem mânca în linişte, fără să ne rămână în gât, ca trufandalele acelor ospeţe unde averi întregi sunt sacrificate, unde lumea îşi bate joc de acţionarii ruinaţi.

MERCADET *(aparte):* E destul să-i dai o singură dată dreptate nevestei, ca să-ţi pierzi pentru totdeauna prestigiul în familie!… Femeile spun despre ele că sunt generoase, dar generozitatea lor are intermitenţe, ca frigurile de baltă.

DOAMNA MERCADET: Nu vrei să ies o hotărâre?

MERCADET: Draga mea, cu cele mai bune intenţii, ai reuşit să dai cu piciorul norocului care, în sfârşit, îmi surâdea. Şi vrei să-ţi mai şi mulţumesc pe deasupra? Te încumeţi să mă judeci?

DOAMNA MERCADET: Nu, nu te judec… *(Aparte.)* Ah, ce idee bună mi-a venit! *(Tare.)* Lasă-mă să mă consult cu două fiinţe cinstite, pure, de o bunătate pe care contactul cu lumea nu a atins-o… Fă-mi favoarea de a te retrage pentru două minute în biroul dumitale.

MERCADET: Fie! *(Aparte.)* Voi putea medita mai bine asupra hotărârii pe care trebuie s-o iau.

SCENA 18

Doamna Mercadel, apoi *Julie, Minard*

DOAMNA MERCADET: Intraţi, copii.

MINARD: Iată-ne, doamnă. Ce doriţi?

DOAMNA MERCADET: Tatăl vostru se află într-o situaţie mult mai dezastruoasă decât mi-aş fi putut închipui. De data asta este vorba – aşa cum mi-a spus chiar el – de viaţă şi de moarte. Cu toate acestea, în momentul de faţă ar putea izbuti – uzând de multă abilitate şi de multă îndrăzneală –

să-şi plătească datoriile şi într-un timp scurt să ajungă un om bogat. Are nevoie de ajutorul şi de înţelegerea noastră ca să-i reuşească acest plan temerar. Întrucât toată lumea crede în întoarcerea lui Godeau, dacă dumneata, Adolphe, te vei deghiza astfel încât să poţi fi luat drept el… *(Tresărire din partea lui Minard.)* Domnul Mercadet ar putea cumpăra în acest caz acţiuni pe numele lui Godeau şi ar obţine în felul acesta foarte serioase bonificaţii de la creditorii săi… Acţiunile trebuie să se urce, ca noi să plătim într-un timp cât mai scurt şi investiţiile, şi creditorii… Avem însă nevoie şi de concursul domnului Duval…

JULIE: Mamă, dragostea ta pentru tata te face să nu mai vezi limpede. Iartă-mă, dar nu pot crede ea tatăl meu să fi făcut un astfel de plan. Nu mă voi mărita cu Adolphe dacă el…

MINARD: Îţi mulţumesc, Julie! *(Îi sărută mâna.)* Doamnă, cereţi-mi viaţa, tot ce posed… dar nu-mi cereţi să intru într-o asemenea… O, nu! Sunt gata însă să mă duc la domnul Duval şi să-l implor să-i acorde domnului Mercadet tot sprijinul prin creditul său. Dar gândiţi-vă, doamnă, la ceea ce-mi cereţi… Asta e o…

DOAMNA MERCADET *(precipitat):* Un şiretlic!

MINARD: Nu, ceva mult mai grav decât atât! Presupunând chiar că s-ar obţine un deplin succes cu acest plan, cineva totuşi ar ieşi dezonorat… E vorba de…

JULIE: Adolphe, opreşte-te! Nici nu vreau să aud!

MINARD: În numele a tot ceea ce aveţi mai scump pe lume, doamnă, renunţaţi la această idee: e de preferat un faliment, fiindcă lasă totuşi şansa unei refaceri, pe când aşa…

SCENA 19

Aceiaşi, *Mercadet*

MERCADET: Spune-mi, Adolphe, ai fi în stare să te însori cu fata unui falit?

MINARD: Da, domnule, căci aş munci pentru reabilitarea lui…

(Mercadet, soţia lui şi Julie se apropie de Adolphe.)

MERCADET *(aparte):* Am pierdut partida! *(Soţiei sale.)* Eşti o fiinţă nobilă şi bună. *(Aparte.)* Câţi oameni nu aleargă după o asemenea comoară! Şi când o ai, e o nebunie să nu-i sacrifici totul! *(Tare.)* Meritai o soartă mai bună!

DOAMNA MERCADET: Dragul meu, iată-ne în sfârşit aşa cum erai înainte de plecarea lui Godeau.

MERCADET: E adevărat, sunt ruinat, dar am rămas cinstit! O, sunt pierdut… *(Aparte, dar în aşa fel ca să fie auzit.)* Ştiu ce-mi mai rămâne de făcut…

DOAMNA MERCADET: Mă cutremur! Copii, să nu-l lăsăm singur nicio clipă pe tatăl vostru!

(Aleargă toţi după Mercadet.)

ACTUL V

SCENA 1

Justin, Thérèse, Virginie, Brédif

Justin intră primul şi-i face un semn Thérèsei să-l urmeze. Virginie, cu caietele de cheltuieli, se îndreaptă hotărâtă spre canapea. Brédif va apărea doar la jumătatea acestei scene. Justin se duce să privească prin gaura cheii şi-şi lipeşte urechea de uşă

THÉRÈSE: Or fi având cumva de gând să ascundă faţă de noi situaţia în care au ajuns?…

VIRGINIE: Moş Grumeau spune că domnul o să fie arestat. O să cer să-mi facă socoteala şi să-mi dea ce-mi datorează din banii scrişi aici, în afară de simbria pe care nu mi-au plătit-o de atâta vreme!

THÉRÈSE: Degeaba vă agitaţi, oricum pierdem totul. Sau poate că nu ştiţi ce înseamnă un faliment?

JUSTIN: Nu aud nimic. Vorbesc prea încet. Domnu' se fereşte totdeauna de noi.

VIRGINIE: Domnule Justin, ce e aia faliment?

JUSTIN: E un fel de furt involuntar, admis de lege, dar agravat de formalităţi. Staţi liniştite, am auzit că domnul lichidează.

VIRGINIE: Aia ce-o mai fi?…

JUSTIN: Lichidarea e tot un faliment, mai complicată însă decât falimentul din cauza debitorului… care, din bună-credinţă, suprimă formalităţile…

THÉRÈSE: Toate le ştie Justin ăsta! Toate!

JUSTIN: Astea-s cuvintele lui domnu'; sunt ucenicul dumnealui.

BRÉDIF *(intră, fără să bage nimeni de seamă):* De data asta pun mâna pe apartament în cincisprezece zile, nu în trei luni! A făcut investiţii serioase! a aurit tapiseria din saloane!… înseamnă, pentru mine, o chirie de o mie de franci în plus…

JUSTIN: Vine domnu'…

(Toţi se retrag în fundul scenei pentru a nu fi văzuţi.)

SCENA 2

Aceiaşi, *Mercadel,* foarte abătut

MERCADET: Ce doreşti, domnule Brédif? Apartamentul? Îl vei avea.

BRÉDIF *(aparte):* Numai de l-aş vedea odată plecat, căci diavolul ăsta ştie totdeauna s-o scoată la capăt… *(Tare.)* Domnule, cred că eşti şi dumneata de părere că e mai normal să mă interesez de un chiriaş al meu decât de nişte indivizi cum sunt creditorii dumitale şi care şi aşa mi-au tocit destul până acuma scările!

MERCADET: Eu să inspir milă!

BRÉDIF: Ştii că sunt proprietarul unei case din strada Menars, lipită de casa în care locuiesc. În fundul grădinii mele se află deci o portiţă care duce în curtea acestei de a doua case.

MERCADET: Ei şi?

BRÉDIF: Dacă vei voi să fugi…

MERCADET: Şi de ce aş face-o?

BRÉDIF: Toată lumea ştie ce te aşteaptă… Am auzit că vei fi dat în judecată…

MERCADET: Ah, iată falimentul, cu tot cortegiul lui de infamii, în care onoarea

comercianţilor îşi trăieşte agonia! *(îi zăreşte pe servitorii săi.)* Ce căutaţi aici? Căraţi-vă!

JUSTIN: Asta am dori şi noi, domnule, numai că aşteptăm să ne daţi…

MERCADET: Ce?

THÉRÈSE: Leafa.

MERCADET: Adresaţi-vă doamnei Mercadet; vă va plăti ca. *(Lui Brédif.)* Dragă domnule Brédif, află că rămân pe loc.

BRÉDIF: Nu-ţi dai seama ce primejdie te aşteaptă în situaţia în care eşti?

MERCADET: Situaţia mea este… excelentă!

BRÉDIF: Şi-a pierdut minţile!

MERCADET: Ce-mi dai ca să reziliez contractul de închiriere? Câştigi trei mii de franci pe an; în şapte ani, asta face douăzeci şi una de mii de franci. Nu e mai bine să ne înţelegem?

BRÉDIF *(aparte):* Nu, nu şi-a pierdut minţile! *(Tare.)* Dar, dragă domnule…

MERCADET: Averea mi-au scos-o la mezat, trebuie să procedez ca toţi faliţii, să-mi iau şi partea ce mi se cuvine.

BRÉDIF: Nu ştii că în caz de proces voi veni ca martor?

MERCADET: Martor? Pentru ce?

BRÉDIF: Dar caleaşca aia, care a venit goală?…

MERCADET: Simt că înnebunesc! Avea dreptate nevastă-mea! *(Către Brédif.)* Brédif, du-te pe Champs-Elysées, pe Aleea Văduvelor…

BRÉDIF: Şi?…

MERCADET: Vei vedea acolo nu numai o caleaşcă goală. Vei vedea sute, şi totdeauna goale…

BRÉDIF *(aparte):* O, n-o să le fie uşor creditorilor cu el! *(Tare.)* Sunt servitorul dumneavoastră…

MERCADET: Accept cu dragă inimă…

SCENA 3

Mercadet, singur, apoi *Berchut*

MERCADET: Câtă lăcomie!… Dar e în ordinea firească a lucrurilor! Mai însetată-i gârla ca hogaşul… Cu cât are unu mai mult, cu atât ar vrea să mai aibă… Iată-l şi pe Berchut! Omul ăsta e pedeapsa mea… Să ne bălăcim mai departe în mocirla umilinţei… Brédif a fost somaţia, Berchut… este execuţia, este primul glonte! *(Tare.)* Te salut, dragă Berchut.

BERCHUT: Te salut, dragă domnule Mercadet.

MERCADET: Ce-i cu dumneata? Ai o mutră ca un sloi de gheaţă: zece grade sub zero. Nu cumva acţiunile „Indra-de-Jos" nu s-au urcat?

BERCHUT: Ba da, domnule Mercadet. În dimineaţa aceasta atingem paritatea cu „Tortoni", pe urmă o vom atinge şi la bursă. Nimeni nu poate şti până unde or să meargă lucrurile. Prima scânteie contează, domnule, pe urmă focul arde de la sine. Scrisoarea dumitale face minuni, Compania a mirosit ceva şi are de gând să declare în plină bursă rezultatul sondajului, iar mina din „Indra-de-Jos" va valora cât cea din Mons…

MERCADET: Mi-ai ascultat sfatul şi ai cumpărat şi dumneata?

BERCHUT: Cinci sute.

MERCADET *(luându-l de talie):* Mie îmi datorezi acest lucru. Dar îmi pare bine că ţi-am strecurat… ha! ha! poate chiar cinci sute de în de franci în buzunar. Doamna Berchut îşi dorea o trăsură. O va avea… Dragul meu, când văd o femeie frumoasă mergând pe jos, sunt dezolat. Dar gândeşte-te: să ajungi la douăzeci la sută peste paritate… Îţi dai seama ce înseamnă asta?

BERCHUT *(aparte):* Ăsta-i un sfânt! N-a făcut nimănui niciodată rău decât acţionarilor săi!

MERCADET: Vrei să-ţi mai dau un sfat? Lasă-te de intrigi!… Aminteşte-ţi de aceste mari cuvinte din *Evanghelie,* valabile şi în afaceri: „Cine ridică sabia, de sabie va pieri!”

BERCHUT: Eşti un om de treabă. Şi fiindcă suntem numai între noi, vreau să te previn: ai de-a face cu nişte duşmani neînduplecaţii *(Scoate o hârtie.)* Mi s-a spus că e un fals!

MERCADET: Un fals? Eu am scris-o.

BERCHUT: Aşadar, Godeau nu e la Paris?

MERCADET: Domnule Berchut, şi dumneata eşti un om de treabă. Du-te la Duval şi-o să găseşti banii pe care ţi-i datorez pentru cele două mii de acţiuni… Ei, ce mai ai de spus, amice?

BERCHUT: Dacă primesc banii, las poliţa asta la domnul Duval… Totuşi, dragul meu Mercadet, în interesul dumitale, ar fi parcă mai bine să fie şi Godeau acolo.

MERCADET: Eşti un om de onoare, Berchut… *(Aparte.)* Deocamdată, hopul mai greu l-am sărit!

BERCHUT *(aparte):* La urma urmei, tot au să-l spânzure alţii! *(Tare.)* Mă duc la Duval… *(Iese.)*

MERCADET *(singur)*: Mă ruinez cu propriile mele mâini!… Trebuie să-l trimit pe Adolphe la Duval. *(Strigă.)* Adolphe! Adolphe!

SCENA 4

Mercadet, Minard

MERCADET: Prietene, du-te urgent la Duval. Acum, că ştii tot, convinge-l să-i plătească lui Berchut, şi sunt salvat!

MINARD: Mă duc într-un suflet.

MERCADET *(îi vede venind pe Verdelin, Pierquin şi Goulard, care discută cu moş Violette şi alţi creditori):* Aha, duşmanul e la uşă! Nu era

mai bine s-o şterg şi să mă plimb în dumbrava din Ville d'Avray?

SCENA 5

Mercadet, Justin, apoi *moş Violette, Goulard, Pierquin* şi *Verdelin*

MERCADET: Rămâi cu bine, Justin; să ştii că pierzi un stăpân bun.

JUSTIN *(aparte):* încă nu ştiu cum o să mă descurc singur, ca să-l părăsesc pe domnu'… *(Tare.)* Mai rămân în serviciul dumneavoastră încă zece zile…

MERCADET: Soţia mea a terminat?

JUSTIN: O, Virginie e grea de cap! Pentru ea, unu şi cu unu fac totdeauna trei, şi până îi arăţi că unu şi cu unu…

MERCADET: Fac unu…

JUSTIN *(aparte):* Ce bine petrec cu domnu'!… Ştie să facă haz de necaz… *(Iese.)*

MOŞ VIOLETTE: Domnule…

MERCADET: Ei, ce vrei, moş Violette? Ce vrei? Totul până la urmă cade la fund, până şi ancorele… Da' nu-i nimic! N-o să rămân eu singur, compania e numeroasă.

MOŞ VIOLETTE: Ba nu-i aşa, domnule Mercadet. Nu există mulţi oameni ca dumneata. Trebuia să fi avut câţiva băieţi… Să plăteşti cinstit atâtea dobânzi, atâtea speze, până la ultimul bănuţ… Te rog să mă ierţi dacă mi-am ieşit uneori din fire, dar pierdusem nădejdea în întoarcerea domnului Godeau…

MERCADET: Ce spui?… Lasă gluma, moş Violette, nu mai e timp de aşa ceva…

GOULARD: Dragul meu prieten, nu te-am preţuit după cum meritai… Sunt omul dumitale… A fost sublim…

MERCADET *(aparte):* Au venit să se răzbune!

PIERQUIN: Eu nu ştiu să ţin discursuri, voi spune numai câteva cuvinte: e foarte frumos ceea ce ai făcut…

VERDELIN: E o fericire să fie cineva prieten cu tine. Suntem mândri de tine!

PIERQUIN: Ce plăcut e să faci afaceri cu dumneata!

MOŞ VIOLETTE: Aş vrea să-mi depun banii la dumneata!

GOULARD: Eşti un om onorabil, nespus de onorabil! De ce te-ai grăbit, până la urmă mai lăsam şi noi ceva…

PIERQUIN: Numai onorabil? Păi ăsta e un erou din Plutarh!

VERDELIN: Şi atât de serviabil…

MERCADET: încetaţi odată, domnilor! Nu vă ajunge că v-aţi bătut joc de nenorocirea mea?… Râdeţi, hai? Ei bine, aflaţi că am luat o hotărâre îngrozitoare, chiar sunt încântat că vă am pe toţi aici. Vă declar sus şi tare că dacă nu consimţiţi să-mi mai acordaţi un termen ca să vă plătesc, îmi tai gâtul aici, în faţa voastră!… *(Scoate un brici.)*

VERDELIN: Pune argumentul ăsta la loc, dragul meu! Godeau ne-a plătit pe toţi.

MERCADET: Godeau!… Pentru Dumnezeu, dar Godeau e un mit, un basm! Godeau e o fantomă!… Iar voi ştiţi prea bine lucrul acesta…

TOŢI: S-a întors.

MERCADET: De unde s-a întors? Din Calcutta?

TOŢI: Da.

GOULARD: Aducând o avere *incalculabilă,* cum singur spuneai.

MERCADET: Aha! Nu e frumos să faceţi astfel de glume în faţa unui falit.

SCENA 6

BERCHUT: Iertare, dragul meu Mercadet, de o mie de ori iertare! Am venit să-ţi aduc acţiunile înapoi… Am primit banii…

MERCADET: Cine a plătit?

BERCHUT: Cum, cine? Godeau! Exact aşa cum mi-ai spus dumneata!

MERCADET *(luându-l deoparte):* Berchut, sper că n-ai de gând… tocmai dumneata, pe care te-am ajutat să câştigi…

BERCHUT: O sută cincizeci de mii de franci! Suntem la paritate.

MERCADET: L-ai văzut pe Godeau?

BERCHUT: Mi-a spus că acţiunile astea îţi aparţin…

MERCADET: Godeau a spus aşa?

BERCHUT: El în persoană!… Tocmai a sosit de la Le Hâvre.

BRÉDIF: Domnule Mercadet, îţi restitui chitanţele. *(Aparte.)* S-a zis cu apartamentul!

MERCADET; Am impresia că visezi *(Apare Minard.)* Adolphe, tu n-ai să mă minţi, tu ai să-mi spui adevărul! Godeau…

MINARD: Tatăl meu, domnule, a sosit la Paris şi, aşa cum mi-aţi spus, s-a căsătorit cu aceea care mi-e mamă, acum un an. Recunoscut ca fiu legitim, mă numesc acum Adolphe Godeau.

MERCADET: Şi a plătit acestor domni?

MINARD: Tot, până la ultima centimă. I-a plătit şi lui Berchut şi vă roagă să primiţi aceste acţiuni ca arvună asupra beneficiilor ce vi se cuvin din afacerile sale din India…

MERCADET: Te salut, o, rege al regilor, arhiduce al împrumuturilor, prinţ al acţiunilor şi părinte al creditului, te saluţi Te salut, zeu al norocului, atât de mult râvnit şi care pentru a mia oară descinzi din India!… Totdeauna am spus: „Godeau e un suflet de o forţă… Şi câtă probitate!”… Hai, du-te, spune-le să vină aici. *(îl*

împinge pe Minard în casă.) Domnii mei, sunt încântat că…

BERCHUT: Te rog să-mi acorzi şi pe viitor încrederea dumitale.

MERCADET: Regret, dragul meu, dar mă las de afaceri.

VERDELIN: Plecăm şi noi, te lăsăm în sânul familiei, Cât priveşte mia de scuzi, i-o dau Juliei să-şi cumpere o pereche de butoni cu diamante…

MERCADET: E de nerecunoscut! A devenit recunoscător!

SCENA 7

Mercadel, doamna Mercadet, Julie, Minard

JULIE: Ah, tată, ce suflet nobili E milionar, şi totuşi vrea să mă ia de soţie… Nu ştiu dacă…

MERCADET: Lasă mofturile… haide!

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu! *(Plânge.)*

MERCADET: Ce e cu tine? Tu, care ştii să înfrunţi cu atâta curaj vitregiile sorţii…

DOAMNA MERCADET: N-am putere să rezist bucuriei de a te şti salvat… bogat…

MERCADET: Bogat, dar cu faţa curată… Trebuie să vă mărturisesc – şi ţie, soţia mea, şi vouă, copiii mei – e bine, simţeam că n-o mai pot duce aşa multă vreme… Mă cuprindea din ce în ce mai des o oboseală vecină cu moartea… Să trăieşti tot timpul în tensiune, să fii întotdeauna gata de luptă… Şi un uriaş s-ar fi prăbuşit până la urmă… Erau clipe în care n-aş fi dorit decât să las totul şi să fug… Ah, să mă pot odihni şi eu…

MINARD: Domnule, tatăl meu a cumpărat acum, de curând, o moşie în Touraine. Faceţi ca el,

cumpăraţi cu o parte din averea dumneavoastră nişte moşii…

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu, să poţi trăi la ţară…

MERCADET: Voi face cum vrei tu…

DOAMNA MERCADET: Şi nu te vei plictisi?

MERCADET: Deloc. După investiţiile publice, vine acum rândul investiţiilor în moşii. O să-mi dea destulă bătaie de cap agricultura… Nu-mi va displăcea deloc să încep să studiez şi ramura asta de producţie! Să mergem! *(Sună.)*

JUSTIN: Domnul doreşte?

MERCADET: O trăsură… *(Aparte.)* Le-am arătat de atâtea ori altora pe acest Godeau, încât cred că am şi eu dreptul să-l văd! *(Tare.)* Să mergem să-l vedem pe Godeau!

{1} *scuzi* – traduce cuvântul francez *ecus* = veche monedă de argint, valorând în mod obişnuit cam 3 franci.

{2} Monedă spaniolă veche.

{3} Scenele 19 şi 20 au fost suprimate după cea de-a patra reprezentaţie.

{4} La obiect (l. lat.).

{5} *La nouvelle Héloïse* – roman sentimental de J.-J. Rousseau (1761); eroina, Julie, e o „nouă Heloiză" prin dragostea ei statornică şi curată pentru tânărul Saint-Preux, dragoste care o aminteşte pe cea a Heloizei din secolul al XII-lea pentru filosoful Abélard.

{6} *Pirus (Pyrrhus sau Pyrrhos) din Epir* – Rege al moloşilor, populaţie greacă din regiunea Epir şi al Macedoniei (sec. III î.Hr.); s-a remarcat ca un mare general, cunoscute fiind mai ales luptele sale din sudul Italiei împotriva statului roman. Chemat de oraşul-stat Tarent în ajutor împotriva expansiunii romanilor, el a obţinut două victorii. Pierderile mari în rândul armatei sale din bătălia de la Ausculum l-ar fi făcut pe rege să exclame: „Încă o victorie ca aceasta şi suntem pierduţi!" De aici vine expresia *„victorie à la Pirus". (n.k.)*

{7} *Chaumière* – La Chaumière – „Coliba" (în genul rustic, la modă la sfârşitul secolului al XVIII-lea) – era, în vremea lui Balzac, o grădină de vară, cu orchestră, bal, tobogan etc.

{8} În baza legilor recrutării din 1818 şi 1832, francezii chemaţi să-şi facă serviciul militar puteau să propună *ramplasarea* lor cu o altă persoană aptă pentru serviciul militar. *Ramplasarea* se făcea în schimbul unei sume de bani.

{9} Financiar francez (1651—1739). Împrumuta mari sume de bani lui Ludovic al XIV-lea care i-a făcut onoarea de a-l invita la Marly, celebrul şi luxosul său castel, unde nu erau admişi decât curtenii, aleşi pe sprânceană.

{10} Teatru de operetă. Se reprezentau, îndeosebi, opere italieneşti.

{11} *Clichy* – pe strada *Clichy* era instalată, din 1827, închisoarea pentru datornicii insolvabili. (n.k.)

{12} *Chaussée d'Antin* – cartier al familiilor parvenite de bancheri.

{13} Prin orice mijloace. (lb. lat.).

{14} Unul dintre valeţii vechilor comedii franceze, îndrăzneţ şi spiritual.

{15} Valet din comediile lui Moliile,

{16} *Munte de pietate* – casă de împrumut pe amanet; la Paris şi în principalele oraşe ale Franţei fiinţează, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, o reţea de asemenea case de împrumut, considerate „instituţii de utilitate publică”. (n.k.)

{17} Trăiască Mercadet, împăratul speculanţilor! (L. lat.)

{18} Echivalent, cu aventurieri, escroci (l. engl.).

{19} *Jockey-Club* – întemeiat în 1833 de către un grup de prinţi şi duci, aşa-numitul *Jockey-Club,* „cerc şi societate de încurajare a ameliorării raselor de cai în Franţa”, era rezervat aristocraţilor şi frecventat în general de tinerii numiţi *dandy* în acea epocă. (n.k.)

{20} *Bois de Boulogne* – pădurice la marginea Parisului, loc de plimbare.

{21} Balzac era mare amator de calambururi. *Incalculabilă* – în sens de incalculabilă.

{22} De la Brive, intrând în pielea personajului său, vorbeşte de *papers,* adică de hârtii, acte, dovezi (l. engl.)

Table of Contents

Introducere: Balzac autor dramatic 12
ISTEŢIMILE LUI QUINOLA 28
PERSONAJELE 29
PROLOG 30
SCENA 1 30
SCENA 2 32
SCENA 3 32
SCENA 4 33
SCENA 5 34
SCENA 6 35
SCENA 7 39
SCENA 8 40
SCENA 9 43
SCENA 10 44
SCENA 11 46
SCENA 12 47
SCENA 13 47
SCENA 14 51
PERSONAJELE 53
ACTUL I 54
SCENA 1 54
SCENA 2 59
SCENA 3 60
SCENA 4 61
SCENA 5 61
SCENA 6 62
SCENA 7 62
SCENA 8 63
SCENA 9 63
SCENA 10 64
SCENA 11 65

SCENA 12 66
SCENA 13 69
SCENA 14 70
SCENA 15 71
SCENA 16 73
SCENA 17 74
SCENA 18 76
SCENA 19 76
ACTUL II 78
SCENA 1 78
SCENA 2 78
SCENA 3 81
SCENA 4 82
SCENA 5 83
SCENA 6 84
SCENA 7 85
SCENA 8 87
SCENA 9 88
SCENA 10 88
SCENA 11 90
SCENA 12 90
SCENA 13 90
SCENA 14 91
SCENA 15 92
SCENA 16 93
SCENA 17 94
SCENA 18 94
SCENA 19 95
SCENA 20 95
SCENA 21 96
SCENA 22 97
A C T U L III 99
SCENA 1 99
SCENA 2 99

SCENA 3 101
SCENA 4 102
SCENA 5 105
SCENA 6 107
SCENA 7 108
SCENA 8 108
SCENA 9 110
SCENA 10 111
SCENA 11 112
SCENA 12 113
SCENA 13 113
SCENA 14 117
SCENA 15 119
SCENA 16 121
SCENA 17 121
SCENA 18 122
SCENA 19 123
SCENA 20 123
ACTUL IV 124
SCENA 1 124
SCENA 2 127
SCENA 3 128
SCENA 4 130
SCENA 5 131
SCENA 6 132
SCENA 7 133
SCENA 8 133
SCENA 9 134
SCENA 10 134
SCENA 11 135
SCENA 12 135
SCENA 13 136
SCENA 14 137
SCENA 15 137

SCENA 16 139
SCENA 17 143
SCENA 18 143
SCENA 19 144
SCENA 20 145
ACTUL V 146
SCENA 1 146
SCENA 2 147
SCENA 3 148
SCENA 4 150
SCENA 5 151
SCENA 6 152
PAMÉLA GIRAUD 154
PERSONAJELE 155
ACTUL I 156
SCENA 1 156
SCENA 2 160
SCENA 3 162
SCENA 4 164
SCENA 5 165
ACTUL II 168
SCENA 1 168
SCENA 2 169
SCENA 3 170
SCENA 4 171
SCENA 5 173
SCENA 6 175
SCENA 7 178
SCENA 8 181
SCENA 9 183
ACTUL III 185
SCENA 1 185
SCENA 2 186
SCENA 3 186

SCENA 4 188
SCENA 5 191
SCENA 6 197
ACTUL IV 199
SCENA 1 199
SCENA 2 201
SCENA 3 202
SCENA 4 203
SCENA 5 204
SCENA 6 205
SCENA 7 206
SCENA 8 207
ACTUL V 212
SCENA 1 212
SCENA 2 215
SCENA 3 217
SCENA 4 217
SCENA 5 220
SCENA 6 222
SCENA 7 224
SCENA 8 225
SCENA 9 226
MAMA VITREGĂ 229
PERSONAJELE 230
ACTUL I 231
SCENA 1 231
SCENA 2 233
SCENA 3 234
SCENA 4 241
SCENA 5 244
SCENA 6 247
SCENA 7 248
SCENA 8 248
SCENA 9 254

ACTUL II 256
SCENA 1 256
SCENA 2 258
SCENA 3 260
SCENA 4 264
SCENA 5 267
SCENA 6 272
SCENA 7 272
SCENA 8 275
SCENA 9 275
SCENA 10 276
SCENA 11 279
SCENA 12 280
SCENA 13 280
ACTUL III 282
SCENA 1 282
SCENA 2 283
SCENA 3 286
SCENA 4 288
SCENA 5 290
SCENA 6 292
SCENA 7 295
SCENA 8 300
SCENA 9 301
SCENA 10 305
SCENA 11 306
SCENA 12 306
SCENA 13 307
SCENA 14 308
SCENA 15 310
ACTUL IV 311
SCENA 1 311
SCENA 2 311
SCENA 3 313

SCENA 4 314
SCENA 5 315
SCENA 6 316
SCENA 7 317
SCENA 8 318
SCENA 9 320
SCENA 10 320
SCENA 11 320
SCENA 12 321
SCENA 13 321
SCENA 14 323
SCENA 15 324
SCENA 16 326
SCENA 17 328
ACTUL V 330
SCENA 1 330
SCENA 2 331
SCENA 3 332
SCENA 4 333
SCENA 5 333
SCENA 6 336
SCENA 7 337
SCENA 8 340
SCENA 9 340
SCENA 10 342
SCENA 11 344
MERCADET 346
PERSONAJELE 347
ACTUL I 348
SCENA 1 348
SCENA 2 352
SCENA 3 358
SCENA 4 361
SCENA 5 361

SCENA 6 363
SCENA 7 366
SCENA 8 370
SCENA 9 372
SCENA 10 373
SCENA 11 379
SCENA 12 379
SCENA 13 380
SCENA 14 383
ACTUL II 385
SCENA 1 385
SCENA 2 386
SCENA 3 387
SCENA 4 390
SCENA 5 396
SCENA 6 397
SCENA 7 398
SCENA 8 398
SCENA 9 399
SCENA 10 403
SCENA 11 408
SCENA 12 410
ACTUL III 412
SCENA 1 412
SCENA 2 412
SCENA 3 414
SCENA 4 415
SCENA 5 415
SCENA 6 421
SCENA 7 422
SCENA 8 423
SCENA 9 429
SCENA 10 431
SCENA 11 434

SCENA 12 435
SCENA 13 436
SCENA 14 437
SCENA 15 440
SCENA 16 441
ACTUL IV 444
SCENA 1 444
SCENA 2 445
SCENA 3 446
SCENA 4 451
SCENA 5 453
SCENA 6 454
SCENA 7 456
SCENA 8 457
SCENA 9 459
SCENA 10 460
SCENA 11 461
SCENA 12 461
SCENA 13 462
SCENA 14 463
SCENA 15 465
SCENA 16 466
SCENA 17 467
SCENA 18 469
SCENA 19 471
ACTUL V 472
SCENA 1 472
SCENA 2 473
SCENA 3 475
SCENA 4 476
SCENA 5 477
SCENA 6 478
SCENA 7 480